

ORMER

Ortadoğu Enstitüsü
معهد الشرق الأوسط
Middle East Institute
پژوهشگاه خاورمیانه

V. ORTADOğU'DA SİYASET VE TOPLUM KONGRESİ TAM METİN KİTAPÇIğI

V. MIDDLE EAST CONGRESS ON POLITICS AND SOCIETY PROCEEDINGS BOOK

V. Ortadoğu'da Siyaset
ve Toplum Kongresi
Sakarya, 14-16 Kasım 2020

V. Middle East Congress
on Politics and Society
Sakarya, 14-16 November 2020

Editörler / Editors

Yıldırım TURAN

Bilal YILDIRIM

Ayşe Selcan ÖZDEMİRCİ CİNAL

Ahmet Arda ŞENSOY

SAKARYA
UNIVERSITY

V. ORTADOĞU'DA SİYASET VE TOPLUM KONGRESİ TAM METİN KİTAPÇIĞI
V. MIDDLE EAST CONGRESS ON POLITICS AND SOCIETY PROCEEDINGS BOOK

V. Ortadoğu'da Siyaset ve Toplum Kongresi
Sakarya, 14-16 Kasım 2020

V. Middle East Congress on Politics and Society
Sakarya, 14-16 November 2020

www.middleeastcongress.org

Editörler / Editors

Yıldırım TURAN

Bilal YILDIRIM

Ayşe Selcan ÖZDEMİRCİ CİNAL

Ahmet Arda ŞENSOY

Telif hakları yasası gereği izinsiz basılması ve çoğaltılması yasaktır.

ORMER

Ortadoğu Enstitüsü

معهد الشرق الأوسط

Middle East Institute

پژوهشگاه خاورمیانه

ISBN: 978-605-2238-23-3

SAKARYA - 2020

KONGRE YÜRÜTME KURULU / CONGRESS ORGANIZATION COMMITTEE

Koordinatör / Coordinator

Yıldırım Turan

Yardımcı Koordinatörler / Coordination Team

Bilal Yıldırım

A. Selcan Özdemirci Cinal

Serra Can

Ahmet Arda Şensoy

Talha İsmail Duman

Organizasyon Ekibi / Organization Team

Tuncay Kardeş

Ali Balcı

Abdussamet Pulat

Ayşenur Hazar

Berkan Özgür

Fatma Zehra Toçoğlu

Furkan Halit Yolcu

Furkan Polat

Mustafa Caner

Mustafa Şeyhmus Küpeli

Recep Tayyip Gürler

Rumeysa Ayverdi

Rumeysa Köktaş

Zana Baykal

Bilim Kurulu/Advisory Board

Abdullah Al-Arian

Georgetown University – Doha

Abdullah Baabood

Qatar University

Ahmet Uysal

Istanbul University

Anoush Ehteshami

Durham University

Adrian Jones

La Trobe University

Burhanettin Duran

SETA, Ibn Khaldun University

Emad Shahin

Hamad Bin Khalifa University

Heba Raouf Ezzat

Ibn Khaldun University

Hilal Khashan

American University of Beirut

Homeira Moshirzadeh

University of Tehran

Katerina Dalacoura

London School of Economics and Political Science

Kemal İnat

Sakarya University

Mohamed El Moctar Shinqiti

Hamad Bin Khalifa University

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

PARÇALI İTTİFAKLAR DÖNEMİNDE ABD’NİN GÜCÜNÜN ZAYIFLAMASI.....	1
PEACEMAKING IN SYRIA: GLOBAL AND REGIONAL EFFORTS TOWARDS ENDING THE SYRIAN CIVIL WAR	11
STATIONING THE FIRST BRITISH CONSULATE IN JERUSALEM AS A REACTION TO RUSSIAN THREAT AND THE ORIGINS OF THE RUSSIAN HISTORICAL CLAIM FOR THE REGION	35
ZORUNLU ORTAKLIK TEMKİNLİ DOSTLUK: ÇİN’İN DIŞ POLİTİKASINDA İRAN.....	51
THE SINGLE ISSUE ALLIANCE IN THE EAST MEDITERRANEAN SEA SINCE 2010	68
LEBANESE NATIONAL IDENTITY CRISIS: BASED ON “WEST BEIRUT”	78
İRAN’DA SİYASET VE SİNEMA: HATEMİ DÖNEMİ SİYASAL AÇILIMLARININ SİNEMAYA YANSIMASI	87
IS ANNEXATION EVITABLE IN THE LONG RUN? GULF STATES’ ‘SETTLEMENTS’ DILEMMA	106
SUUDİ ARABİSTAN İLE İRAN ARASINDAKİ ASKERİ GÜÇ DENGESİ	119
GRAND RENAISSANCE DAM AND ITS IMPACT ON THE ETHIOPIAN-EGYPTIAN RELATIONS	135
İRAN TOPLUM YAPISINDA TÜRKLER.....	156
POST-MODERNIST TRANSFORMATION IN POLITICAL RESISTANCE: THE CASES OF IRAQ AND LEBANON	168
CHANGING OF TURKEY’S SYRIAN STRATEGY: FROM BANDWAGONING FOR PROFIT TO THREAT BALANCING	180
ORTADOĞU’DA DEMOKRASİ VE DARBE DİKOTOMİSİNİN TOPLUMSAL VE SOSYO-EKONOMİK TEMELLERİ: MISIR ÖRNEĞİ (2011-2020)	189
BİR İSLAMCI HAREKETİN İKTİDAR PRATİĞİ: “ENNAHDA ÖRNEĞİ”	208
THE ROLE OF FAITH GROUPS IN THE BOYCOTT, DIVESTMENT AND SANCTIONS (BDS) MOVEMENT AGAINST ISRAEL: THE CASE STUDY OF CHURCHES IN THE US AND THE UK.....	232
FİLİSTİN-İSRAİL POLİTİKASI ÖZELİNDE KUVEYT’İN ÖZGÜN DIŞ POLİTİKA YAKLAŞIMI	248
THE SAUDI-IRANIAN COMPETITION FOR THE REGIONAL DOMINANCE IN THE MIDDLE EAST	262
THE ETHIOPIA-EGYPT ARMS RACE: A PITFALL ON THE REGIONAL WATER DIPLOMACY BATTLE	278

PARÇALI İTTİFAKLAR DÖNEMİNDE ABD’NİN GÜCÜNÜN ZAYIFLAMASI

Çağatay ÖZDEMİR*

Özet

Geleneksel ittifaklar, mevcut dünya siyasetinde varlığını halen korumaktadır. Ancak yeni dünya düzeninde, iki devletin belirli bir alanda iş birliği kurabildiği ve aynı zamanda farklı alanlarda çatışmalar yaşadığı “kompartımanlaşma” dönemine geçildiği yadsınamaz bir gerçektir. Bu çerçevede, ülkelerarası uzlaşma ve uyumsuzlukların beraber var olduğu bu dönem, parçalı ittifakların oluştuğu küresel bir düzene işaret etmektedir. Son yıllarda, ABD merkezli dünya düzeninin, yerini çok kutuplu bir sisteme bırakmaya başladığına ilişkin argümanlar farklı akademisyen ve uzmanlar tarafından dile getirilmektedir. Özellikle ekonomik büyümesi abartılan Çin, ABD’nin karşısında yeni bir küresel güç olarak konumlandırılmaktadır. Oysaki mevcut küresel düzende, Çin’in yükselişini ABD’nin göreceli olarak güç kaybetmesine bağlamak son derece yerinde bir tespit olacaktır. Bu itibarla, söz konusu çalışmada, parçalı ittifaklar döneminde ABD’nin sergilemiş olduğu dış politika hamleleri analiz edilerek ABD’nin bu dönemde uluslararası alandaki gücünün zayıfladığı öne sürülmektedir. Parçalı ittifaklar dönemi ile ABD, dünya siyasetinde mutlak güç olmak yerine dengeleme politikası izleyerek varlığını sürdürmüştür. Bu durum, ABD’nin uluslararası gücünün zayıfladığının bir göstergesidir. Bu doğrultuda, Donald Trump yönetimi döneminde, 2017 yılında yayımlanan Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi büyük önem arz etmektedir. Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi’nde, ABD’nin parçalı ittifaklar döneminde güç dengesini merkeze alan politikalar uygulaması ve transatlantik ilişkilerde Avrupa’yı artık tek bir müttefik olarak görmek yerine bölgedeki güç odakları üzerinden politikalar sürdürmesi dikkat çekmektedir. Ayrıca, bahse konu çalışmada Asya-Pasifik bölgesinde ABD’nin Çin’e karşı geliştirdiği güç dengesini merkeze alan politikaları incelenerek ABD’nin parçalı ittifaklar döneminde mutlak gücünü kaybettiği argümanı desteklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Güç Dengesi, Parçalı İttifaklar, Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi.

---

* Dr., Altınbaş Üniversitesi.

THE DECLINE OF US POWER IN THE PERIOD OF COMPARTMENTALIZATION

Abstract

Traditional alliances are still valid in current world politics. However, in the new world order, it is an undeniable fact that there has been a period of “compartmentalization” in which two states can cooperate in a certain area and at the same time experience conflicts in different areas. In this framework, this period in which inter-country reconciliation and disagreements co-exist indicates that alliances are based on a compartmentalized structure. In recent years, the arguments that the US-centered world order has begun to give its place to a multipolar system have been expressed by different academics and experts. Especially China, whose economic growth is exaggerated, is positioned as a new global power against the US. However, in the current global order, it would be a very appropriate determination to link the rise of China to the relative loss of power of the US. In this respect, this study analyzes the foreign policy moves of the US during the period of compartmentalization and it is argued that the US power in the international arena was weakened in this period. In the period of compartmentalization, the US maintained its existence by pursuing a policy based on balance of power instead of being an absolute power in world politics. This situation is an indicator that the international power of the US is declining. In this regard, the National Security Strategy Report published in 2017 during the Donald Trump administration period is of great importance. In the National Security Strategy Report, it is noteworthy that the US implemented policies on the basis of the balance of power during the period of compartmentalization and continued policies over power centers in the region instead of seeing Europe as a single ally in transatlantic relations. In addition, in the aforementioned study, the argument that the US lost its absolute power in the period of compartmentalization is analyzed by examining the policies of the US against China in the Asia-Pacific region.

Keywords: Balance of Power, Compartmentalization, National Security Strategy Report.

1. Giriş

Geleneksel ittifaklar halen varlığını sürdürmektedir. Ancak, iki ülke arasında bazı hususlarda iş birlikleri korunurken aynı anda farklı konularda anlaşmazlıklar bir arada yer alabilmektedir.¹ Söz konusu durum ülkeler arası parçalı ittifakların ortaya çıkması anlamına gelen “kompartımanlaşma” konseptini gündeme getirmiştir. Yeni dünya düzeninde ülkeler arası ikili ilişkiler daha komplike bir yapıya bürünmüştür. Böylelikle “kompartımanlaşma” kavramı son zamanlarda sıkça kullanılır hale gelmiştir. Kompartımanlaşma, dünya siyasetinde birçok ülke tarafından yürütülmekte olan bir dış politika tercihidir.² Kompartımanlaşma ile iki devlet ticaret alanında iş birliği yapabilirken, güvenlik alanında rekabete ve/veya çatışmaya devam edebilmektedir.³ Bu itibarla politika yapıcılar, ülkelerle yapmış oldukları iş birliklerini tamamen terk etmek yerine mevcut ilişkilerinde kompartımanlaşma yoluna gitmektedir. Böylelikle iki ülkenin farklı alanlarda hem çatışma hem de iş birliğine dayalı ilişkilerini aynı anda sürdürebildiklerini söylemek mümkündür. Dış politika konularında kompartımanlaşma, ortak ilgi, çıkar ve farklılıklar çerçevesinde oluşturulabilir. Bu durum ülkeler arasındaki anlaşmazlıkların ve çatışmaların tamamen ortadan kaldırılması anlamına gelmemektedir. Ancak hükümetler, bazı alanlardaki anlaşmazlıkların ikili ilişkilerin geneline minimum düzeyde etki etmesi konusunda dikkat etmektedir. Diğer bir deyişle, devletler bazı alanlarda yaşadıkları çatışmaların iş birliğini sürdürdükleri diğer alanlara zarar vermesini engelleme amacını güderler.

Kompartımanlaşmayı dünyanın farklı bölgelerindeki ülkeler arası ilişkilerde görmek mümkün hale gelmiştir. Örneğin, ABD ile Avrupa devletleri arasında özellikle Trump döneminde gelişen transatlantik ilişkilerde kırılmalar meydana gelmiştir. Söz konusu durum uluslararası sistemde değişikliklere yol açmış olup, ABD liderliğinin mevcut düzende devam edip etmeyeceği sorularını gündeme getirmiştir. Trump Başkan seçilmesiyle birlikte Avrupa ile ilişkilerde ülkesinin çıkarlarını önceleyeceğini belirtmiştir.⁴ Öte yandan, son yıllarda Çin'in ekonomik yükselişi küresel politikalara ilişkin tartışmalarda abartılı bir şekilde dile getirilmektedir. Oysaki Çin'in yükselişini ABD'nin parçalı ittifaklar döneminde sergilemiş

---

¹ Veysel Kurt, “Parçalı İttifaklar ve Rusya'nın Ortadoğu'ya Dönüşü”, *Anadolu Ajansı*, 12 Ekim 2017, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/parcali-ittifaklar-ve-rusya-nin-ortadogu-ya-donusu/933799>.

² Stewart M. Patrick, “Learning to Compartmentalize: How to Prevent Big Power Frictions from Becoming Major Global Headaches”, *Council on Foreign Relations*, 4 Haziran 2014, <https://www.cfr.org/blog/learning-compartmentalize-how-prevent-big-power-frictions-becoming-major-global-headaches>.

³ Veysel Kurt, “2018'e Girerken Uluslararası Siyaset”, *SETA*, 5 Ocak 2018, <https://www.setav.org/2018e-girerken-uluslararasi-siyaset/>.

⁴ Jeremy Shapiro ve Dina Pardijs, “The Transatlantic Meaning of Donald Trump: A US-EU Power Audit”, *European Council On Foreign Relations*, 2017, 10.

olduğu dış politika hamleleri nedeniyle göreceli olarak güç kaybetmesine bağlamak son derece yerinde bir tespit olacaktır. Beyaz Saray'ın söz konusu politikaları ABD'nin gücünü artırması değil yalnızlaşması sonucunu doğurmuştur. Öte yandan, Transatlantik ilişkilerdeki zayıflamanın sadece Avrupa'da görüldüğünü söylemek pek mümkün değildir. Zira ABD'nin güç dengesini merkeze alan politikaları özellikle Ortadoğu'da güç dengelerinin değişmesine ve Asya-Pasifik bölgesinde ABD'nin Çin'e karşı gücünün zayıflamasına sebep olmuştur. Bu doğrultuda, Donald Trump yönetimi döneminde, 2017 yılında yayımlanan Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi büyük önem arz etmektedir. Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nde, ABD'nin parçalı ittifaklar döneminde güç dengesini merkeze alan politikalar uygulaması ve transatlantik ilişkilerde Avrupa'yı artık tek bir müttefik olarak değerlendirmektense bölgedeki güç odakları üzerinden politikalar sürdürmesi göze çarpmaktadır. Bu kapsamda söz konusu çalışmada, ABD'nin parçalı ittifaklar dönemindeki Transatlantik ilişkileri ile Asya-Pasifik ve Ortadoğu bölgesindeki politikaları analiz edilecektir.

2. Transatlantik İlişkiler

Trump döneminde ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yürütmekte olduğu Transatlantik politikasında önemli değişiklikler olmuştur. Trump, 2017 yılında yayımlanan Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi ile büyük çaplı ittifaklar kurmaktansa güç dengesi temelli politikalar ortaya koyacağına sinyallerini vermiştir.⁵ Bu itibarla Trump, Avrupa'dan uzaklaşarak ulusal güvenliği temel alan politikalar geliştireceğini göstermiştir. Trump'ın bahse konu politikasından, ABD'nin uzun yıllardır sürdürdüğü Transatlantik ilişkilerde farklılaşmaya gidileceği anlaşılmaktadır. Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi ile ABD, bölgede kritik rol oynayan güç odakları vasıtasıyla politikalar yürüteceğinin altını çizmiştir. Bu doğrultuda Washington, İngiltere ve Fransa ile ilişkilerini kuvvetlendirerek Avrupa'ya dönük politikalarını geliştirmiştir. 2018 yılı Nisan ayında ABD, Birleşik Krallık ve Fransa ittifakının Esed'e ait Suriye'deki üs ve depolarını kimyasal silah kullanımını engellemek amacıyla vurması söz konusu durumu örnekler niteliktedir.⁶

Diğer taraftan, Transatlantik ekonomisi küresel piyasalarda çok önemli bir yere sahiptir. Avrupa ve ABD arasında gelişmiş bir ticaret ilişkisi bulunmaktadır.⁷ Trump uluslararası

---

⁵ "National Security Strategy of the United States", *The White House*, Aralık 2017,

<https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>, 38.

⁶ "Joined by Allies, President Trump Takes Action to End Syria's Chemical Weapons Attacks", *The White House*, 14 Nisan 2018 <https://www.whitehouse.gov/articles/joined-allies-president-trump-takes-action-end-syrias-chemical-weapons-attacks/>.

⁷ Daniel S. Hamilton ve Joseph P. Quinlan, "The Transatlantic Economy", *Center For Transatlantic Relations*, 2018 Report, https://archive.transatlanticrelations.org/wp-content/uploads/2018/03/TA2018_FullStudy.pdf.

politikada her daim ABD ekonomisini incelemiştir. Bu doğrultuda, kompartımanlaşma çerçevesinde ekonomik gücünü artırmak için dış politika ve savunma alanlarında Avrupa'dan uzaklaşırken ekonomik yönden Avrupa ile ilişkilerini koruyarak gücünü artırmaya devam etmiştir. Trump yönetimiyle birlikte Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) müzakereleri yeniden hayata geçirilmiş ve Transatlantik Ekonomik Konseyi (TEC)'nin gücünün artırılması gündeme gelmiştir.⁸ Bu çerçevede, Trump döneminde uygulanan politikaların temel hedefi, ABD ekonomisine zarar verilmesine izin verilmeden ekonomi alanında güç kazanılması olmuştur.

3. Asya-Pasifik Bölgesi

ABD son yıllarda güç dengesini merkeze alan politikalarını Asya-Pasifik bölgesinde de sürdürmüştür. Bu çerçevede, ABD Çin'in yükselişini dengelemek için Asya-Pasifik bölgesinde Japonya ve Hindistan ile ittifak ilişkileri tesis etmiştir. Diğer bir deyişle ABD, bölgedeki hakimiyet politikasını Japonya ve Hindistan üzerinden Çin'e karşı dengeleme politikası yürüterek sağlamaya çalışmaktadır. Asya-Pasifik bölgesinde güç dengelerinin değişmeye başlamasıyla önceleri Japonya üzerinden bölgedeki gücünü koruyan ABD, sadece Japonya ile yürüttüğü politikaların yeterli olmayacağını farkına vararak bölgede müttefiklik ilişkisi tesis edebileceği yeni arayışlara girmiştir. Bu çerçevede, Çin'in bölgedeki hızlı yükselişini önlemeye çalışan ABD, Çin'e karşı Hindistan ile ilişkilerini geliştirme yoluna gitmiştir.

Dünya çapında hızla büyüyen ekonomisiyle Güney Asya'nın önemli aktörlerinden biri haline gelen Hindistan bölgesel dengelerde belirleyici bir role sahiptir.⁹ ABD'nin Çin'e karşı yürüttüğü dengeleme politikası açısından Hindistan'ı tercih ettiğinin ve Asya-Pasifik bölgesindeki güç dengelerinde Hindistan'ın başat rol oynayacağını sinyalleri ABD eski Dışişleri Bakanı Rex Tillerson tarafından verilmiştir. Tillerson Ekim 2017'de yaptığı konuşmasında Pekin yönetimine ağır eleştirilerde bulunurken, Hindistan ve ABD'nin küresel istikrarın dayanakları olduğunu belirtmiştir.¹⁰ Ayrıca, ABD'nin Güney ve Orta Asya işlerinden sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcısı Vekili, Afganistan ve Pakistan Özel Temsilci Vekili Alice Wells Eylül 2017'de, Hindistan'ın ABD için önemli bir stratejik ortak olduğunu, Yeni Delhi'nin Asya-Pasifik bölgesinde barış ve istikrarın sağlanmasında kritik bir rol oynayacağını

⁸ Peter Chase, "Rebuilding Strategy into the Transatlantic Economic Relationship", *The German Marshall Fund of the United States*, 2017.

⁹ Zerrar Cengiz, "Asya-Pasifik'te Çin'e Karşı ABD-Hindistan İttifakı", *Anadolu Ajansı*, 25 Ekim 2017, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/asya-pasifik-te-cine-karsi-abd-hindistan-ittifaki/947165>,

¹⁰ Gardiner Harris, "Tillerson Hails Ties With India, but Criticizes China and Pakistan", *The New York Times*, 18 Ekim 2017, <https://www.nytimes.com/2017/10/18/us/politics/tillerson-india-china-pakistan.html>.

belirtmiştir.¹¹ Bununla birlikte, Hindistan’ın askeri gücünün artması için Washington’un Yeni Delhi’nin askeri teçhizatının yenilenmesine katkı sağlanması arzusunda olduğu yönünde açıklamalarda bulunmuştur.¹²

Buna ilaveten ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo, Ekim 2020’de Hindistan, Sri Lanka, Maldivler ve Endonezya’yı içeren Hint-Pasifik ziyaretlerinde bulunmuştur.¹³ Söz konusu ziyaret birçok uzman ve uluslararası basın tarafından ABD’nin Çin’i etkisizleştirmek için yürüttüğü dengeleme politikasının bir parçası olarak değerlendirilmiştir. ABD’nin Çin’e karşı bölgesel ittifak kurma stratejisi kapsamında 2007 yılında Avustralya, Hindistan ve Japonya ile oluşturduğu Dörtlülük Güvenlik Diyalogu (QSD) Trump döneminde tekrar geliştirilmeye başlanmıştır.¹⁴ Üye ülkeler 2017 yılında toplanarak “Quad” ittifakını yeniden aktif hale getirmiş olup, Çin’in Asya-Pasifik bölgesinde yükselen hakimiyetine karşı güvenlik konularında dayanışma ve iş birliğini geliştirme yönünde kararlar almıştır.¹⁵

4. Ortadoğu’da Yaşanan Gelişmeler

Donald Trump yönetimi döneminde 2017 yılında yayımlanan Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi, ABD’nin parçalı ittifaklar döneminde güç dengesini merkeze alan politikalar uygulaması açısından büyük önem arz etmektedir. Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi ABD’nin küresel anlamda nüfuzunun zayıfladığı ve bölgesel dinamiklerde farklı aktörlerin kendini gösterdiği bir süreçte yayınlanmıştır. Belgede, Trump’ın seçim kampanyası boyunca da dilinden düşürmediği “Önce Amerika” sloganının altı çizilmiştir.¹⁶ Buna ilaveten, nükleer silahlar üzerine çalışan ülkelerin sebep olduğu riskler ve Ortadoğu’da bulunan terör örgütlerinden kaynaklanan tehditler konu edilmiştir.¹⁷ Belgede ayrıca, ABD’nin dengeleme politikası izleyeceği ve ülkeler arası “güç dengesi”ni dikkate alarak müttefikleri ile ilişkilerini koruyacağı belirtilmiştir.¹⁸

---

¹¹ “India Emerging as Top Defence and Strategic Partner of US”, *Little India*, 15 Eylül 2017, <https://littleindia.com/india-emerging-top-defence-strategic-partner-us/>.

¹² “India Emerging as Top Defence and Strategic Partner of US”, *Little India*.

¹³ “Secretary Pompeo’s Travel to India, Sri Lanka, Maldives, Indonesia, and Vietnam”, *U.S. Department of State*, <https://www.state.gov/updated-secretary-pompeos-travel-to-india-sri-lanka-maldives-indonesia-and-vietnam/>.

¹⁴ Ömer Faruk Yıldız, “ABD Çin’e Karşı Hint-Pasifik Ülkeleriyle İlişkilerini Giderek Güçlendiriyor”, *Anadolu Ajansı*, 29 Ekim 2020, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-cine-karsi-hint-pasifik-ulkeleriyle-iliskilerini-giderek-guclendiriyor/2023103>.

¹⁵ Harsh V. Pant, “Take Note: Asia’s ‘Quad’ is Back”, *The Diplomat*, 10 Kasım 2017 <https://thediplomat.com/2017/11/take-note-asias-quad-is-back/>.

¹⁶ “National Security Strategy of the United States”, *The White House*, Aralık 2017, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>.

¹⁷ “National Security Strategy of the United States”, *The White House*, Aralık 2017, 1.

¹⁸ “National Security Strategy of the United States”, *The White House*, Aralık 2017, 25.

Belge, uluslararası arenada yaşanan gelişmelere ilişkin değişimlerin değerlendirilmesi açısından problematik bir bakış açısına sahiptir. Şöyle ki “Ortadoğu” bölümü analiz edildiğinde, terör örgütleriyle mücadelenin “cihatçı örgütler” söylemi kullanılarak ele alındığı görülmektedir.¹⁹ Ancak, bölgedeki terör örgütleri İslam’ı kullanmaktadır ve bu örgütlerin İslam’ın cihat anlayışı ile bir ilgisi olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu kapsamda, Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi Ortadoğu bölgesine ilişkin genel geçekleri yansıtmaktan uzaktır. Bu çerçevede, ABD’nin Ortadoğu’da yürüttüğü politika bölgedeki istikrarsızlığın asıl nedenidir. Belge, ABD’nin Ortadoğu politikasının strateji yoksunluğunu ortaya koymaktadır. Bu durum bölgede Rusya’nın gücünü artırdığı ve Suriye’de hakim aktör olduğu olgusunu doğurmuştur. Bu süreçte ABD etkili bir rol oynayamamış olup Suriye konulu Cenevre görüşmeleri başarılı olamamıştır.²⁰ Öyle ki Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi’nde ABD temel olarak iç politika problemlerine odaklanmıştır ve bunun yansıması Ortadoğu’da hissedilmiştir. Bölgede Rusya’nın etkin bir güç haline gelmesi ABD’nin bölgedeki nüfuzunun giderek zayıflaması neticesinde meydana gelmiştir. Sonuç olarak, ABD’nin zayıflaması küresel güç kaymasını tetiklemiştir.

Tüm bu gelişmelerin ışığında, ABD’nin İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası kuruluşlara, anlaşmalara ve ortak değerlere dayalı dünya düzenini sürdürme gayesini giderek yitirdiğini vurgulamak yerinde olacaktır. Washington, ekonomi ve savunma alanlarında gücünü korumayı sürdürse de Çin ve Rusya karşısında güç kaybetmiştir. Diğer taraftan, ABD’nin bahse konu çok kutuplu dünyada tutarlı ve sağlam politikalar yürüteceğini söylemek pek mümkün değildir. Özellikle Obama ve Trump yönetimleri ABD’nin çıkarlarını önceki yönetimlere kıyasla daha kısıtlı bir açıdan tanımlamış, Ortadoğu’dan geri çekilerek bölgedeki müttefiklerini ön planda tutmaya ve askeri harcamalarını azaltmaya çalışmıştır.

Trump’a göre, Ortadoğu’da ne kadar askeri harcama yapılırsa yapılsın kalıcı barışı sağlamak imkansız görüldüğünden bölgenin yükü müttefiklere bırakılmıştır. ABD, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve İsrail üzerinden bölgede denge politikasını kurmaya çalışmıştır. Bu kapsamda, Ortadoğu’daki müttefiklerine silah satışı yaparak hasımlarına karşı

---

¹⁹ National Security Strategy of the United States”, *The White House*, Aralık 2017, 48.

²⁰ “Cenevre’deki Suriye Görüşmelerinin Sonuçları”, *Anadolu Ajansı*, 4 Mart 2017, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/cenevre-deki-suriye-gorusmelerinin-sonuclari/763891>.

müttefiklerinin, bölgenin sorunlarını kendilerinin üstlenmesini ve bölgedeki sorunlara çözüm sağlamalarını beklemiştir.²¹

Bu çerçevede, ABD'nin sorumluluk üstlenmek ve elini taşın altına koymak yerine denge politikası uygulaması, Ortadoğu'da artık oyun kurucu bir küresel güç olarak var olmadığının bir göstergesi olmuştur. Diğer bir deyişle ABD, Ortadoğu'daki mevcut sorunların giderilmesinde, barışçıl çözüm yollarının bulunmasında diplomatik olarak lider rolü üstlenmemiş ve bu durum bölgedeki nüfuzunun azalmasına neden olmuştur. Bunun en belirgin göstergelerinden biri, Körfez İşbirliği Konseyi'ndeki krizlerle ilgili tutarsız politikalar öne sürerek soruna ilişkin bir çözüm getirememesi ve Suriye çatışmasının diplomatik çözümünde aktif bir rol oynamaması olmuştur.²²

ABD'nin Ortadoğu'da ekonomik gücünü sürdürdüğü göz önünde bulundurulduğunda, bölgeden tamamen çekildiği yönünde bir argüman geliştirmek abartılı olacaktır. Ancak, ABD'nin gücünün küresel anlamda ve Ortadoğu'da azaldığı yadsınamaz bir gerçektir. ABD, Trump yönetimi altında sadece Ortadoğu'da değil Batı'daki müttefikleriyle de çıkar ve tehdit algılarının değişkenlik gösterdiği bir dönemden geçmektedir. Sonuç olarak, yeni dünya düzeninde geçici ittifaklar sistemi üzerinden stratejilerin geliştirildiğini ve ABD'nin dünya siyasetinde mutlak güç olmak yerine dengeleme politikası izleyerek varlığını sürdürdüğünü öne sürmek mümkündür.

5. Sonuç

Küresel siyasette belirsizliklerin giderek baskın olmaya başlaması ve bu doğrultuda ülkelerin karşılaştığı sınamaların farklı boyutlar kazanması son zamanlarda parçalı ittifakların yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Bu çalışmada, ABD'nin parçalı ittifaklar döneminde sergilemiş olduğu güç dengesini merkeze alan politikalar nedeniyle göreceli olarak güç kaybettiği iddia edilmektedir. Bu durumu ABD'nin dünyanın farklı bölgelerinde yürütmekte olduğu politikalarda görmek mümkündür. Bu kapsamda ABD, Avrupa ülkeleri ile ilişkilerinde Avrupa'yı tek bir müttefik olarak görmek yerine bölgede kritik rol oynayan güç odakları vasıtasıyla politikalar yürütmeyi tercih etmiştir. Washington, Transatlantik ilişkilerinde İngiltere ve Fransa üzerinden güç dengesi politikalarını uygulamıştır. Buna ilaveten, ABD'nin güç dengesini merkeze alan politikaları özellikle Ortadoğu'da güç dengelerinin değişmesi ve

---

²¹ Helene Cooper, Edward Wong ve Catie Edmondson, "Trump Circumvents to Sell Weapons to Middle East Allies", *The New York Times*, 24 Mayıs 2019, <https://www.nytimes.com/2019/05/24/world/middleeast/trump-troop-increase-middle-east-iran.html>.

²² Marwan Kabalan, "The Gulf Crisis: The U.S. Factor", *Insight Turkey* 20, no.2 (2018), 33-49.

Asya-Pasifik bölgesinde ABD'nin Çin'e karşı gücünün zayıflaması sonucunu doğurmuştur. Bu doğrultuda, söz konusu çalışmada Donald Trump yönetimi döneminde, 2017 yılında yayımlanan Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi incelenmiştir. Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi, ABD'nin parçalı ittifaklar döneminde güç dengesini merkeze alan politikalar uygulaması ve açısından büyük önem arz etmektedir.

ABD'nin Ortadoğu'da geçerli bir strateji yürüttüğünü söylemek pek mümkün değildir. Öyle ki ABD'li birçok dış politika uzmanı tarafından ABD'nin DEAŞ'ın varlığını sona erdirmek dışında belirgin bir stratejisi olmadığı dile getirilmektedir. Obama dönemi sonrasında bölgede ortaya çıkan iç savaşlar neticesinde, özellikle Trump yönetiminin strateji ortaya koyabilme konusundaki yetersizliği pek çok eleştiriye maruz kalmıştır. Trump, Ortadoğu'da elini taşın altına koymak yerine “Önce Amerika” söylemini vurgulayarak dengeleme politikası ve müttefikler üzerinden bir politika yürütmeyi tercih etmiştir. ABD'nin güç dengesini merkeze alan politikaları, bölgedeki nüfuzunun giderek azalması anlamına gelmektedir. Nitekim ABD'nin gücünün zayıflaması sonucunda Rusya'nın Ortadoğu'daki varlığı daha çok hissedilir hale gelmiştir. Rusya, Suriye krizine ilişkin olarak özellikle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ndeki veto gücünü etkili bir şekilde kullanmıştır.²³ Rusya'nın bölgede cesurca politikalar yürütebilmesinde ABD'nin aktif bir rol almak yerine dengeleme politikaları üzerinden varlığını sürdürmesinin payı büyüktür. ABD'nin İkinci Dünya Savaşı sonrası benimsediği uluslararası anlaşmalara, kuruluşlara ve ortak değerlere dayalı küresel düzeni devam ettirme gayesi giderek azalmıştır. Ekonomik ve askeri yönden gücünü korumayı sürdürse de parçalı ittifaklar döneminde sergilemiş olduğu dengeleme politikaları ABD'nin yükselen rakipleri Çin ve Rusya karşısında irtifa kaybettiği ve dünya siyasetindeki lider ülke konumunun zayıfladığını göstermektedir.

---

²³ Kurt, “Parçalı İttifaklar ve Rusya'nın Ortadoğu'ya Dönüşü”.

Kaynakça

- “Cenevre’deki Suriye Görüşmelerinin Sonuçları”, *Anadolu Ajansı*, 4 Mart 2017, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/cenevre-deki-suriye-gorusmelerinin-sonuclari/763891>.
- Daniel S. Hamilton ve Joseph P. Quinlan, “The Transatlantic Economy”, Center For Transatlantic Relations, 2018 Report, https://archive.transatlanticrelations.org/wp-content/uploads/2018/03/TA2018_FullStudy.pdf.
- Gardiner Harris, “Tillerson Hails Ties With India, but Criticizes China and Pakistan”, *The New York Times*, 18 Ekim 2017, <https://www.nytimes.com/2017/10/18/us/politics/tillerson-india-china-pakistan.html>.
- Helene Cooper, Edward Wong ve Catie Edmondson, “Trump Circumvents to Sell Weapons to Middle East Allies”, *The New York Times*, 24 Mayıs 2019, <https://www.nytimes.com/2019/05/24/world/middleeast/trump-troop-increase-middle-east-iran.html>.
- Harsh V. Pant, “Take Note: Asia’s ‘Quad’ is Back”, *The Diplomat*, 10 Kasım 2017 <https://thediplomat.com/2017/11/take-note-asias-quad-is-back/>.
- “India Emerging as Top Defence and Strategic Partner of US”, *Little India*, 15 Eylül 2017, <https://littleindia.com/india-emerging-top-defence-strategic-partner-us/>.
- Jeremy Shapiro ve Dina Pardijs, “The Transatlantic Meaning of Donald Trump: A US-EU Power Audit”, *European Council On Foreign Relations*, 2017, 10.
- “Joined by Allies, President Trump Takes Action to End Syria’s Chemical Weapons Attacks”, *The White House*, 14 Nisan 2018 <https://www.whitehouse.gov/articles/joined-allies-president-trump-takes-action-end-syrias-chemical-weapons-attacks/>.
- Marwan Kabalan, “The Gulf Crisis: The U.S. Factor”, *Insight Turkey* 20, no.2 (2018), 33-49.
- “National Security Strategy of the United States”, *The White House*, Aralık 2017, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>.
- Ömer Faruk Yıldız, “ABD Çin’e Karşı Hint-Pasifik Ülkeleriyle İlişkilerini Giderek Güçlendiriyor”, *Anadolu Ajansı*, 29 Ekim 2020, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-cine-karsi-hint-pasifik-ulkeleriyle-iliskilerini-giderek-guclendiriyor/2023103>.
- Peter Chase, “Rebuilding Strategy into the Transatlantic Economic Relationship”, *The German Marshall Fund of the United States*, 2017.
- “Secretary Pompeo’s Travel to India, Sri Lanka, Maldives, Indonesia, and Vietnam”, *U.S. Department of State*, <https://www.state.gov/updated-secretary-pompeos-travel-to-india-sri-lanka-maldives-indonesia-and-vietnam/>.
- Stewart M. Patrick, “Learning to Compartmentalize: How to Prevent Big Power Frictions from Becoming Major Global Headaches”, *Council on Foreign Relations*, 4 Haziran 2014, <https://www.cfr.org/blog/learning-compartmentalize-how-prevent-big-power-frictions-becoming-major-global-headaches>.
- Veysel Kurt, “2018’e Girerken Uluslararası Siyaset”, *SETA*, 5 Ocak 2018, <https://www.setav.org/2018e-girerken-uluslararasi-siyaset/>.
- Veysel Kurt, “Parçalı İttifaklar ve Rusya’nın Ortadoğu’ya Dönüşü”, *Anadolu Ajansı*, 12 Ekim 2017, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/parcali-ittifaklar-ve-rusya-nin-ortadogu-ya-donusu/933799>.
- Zerrar Cengiz, “Asya-Pasifik’te Çin’e Karşı ABD-Hindistan İttifakı”, *Anadolu Ajansı*, 25 Ekim 2017, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/asya-pasifik-te-cine-karsi-abd-hindistan-ittifaki/947165>.

PEACEMAKING IN SYRIA: GLOBAL AND REGIONAL EFFORTS TOWARDS ENDING THE SYRIAN CIVIL WAR

İ. Aytaç KADIOĞLU*

Abstract

How do peacemakers respond to the changing dynamics of a civil war? How do we understand the complex mechanism of iterative and unsteady processes of peacemaking? This paper aims to answer these questions by focusing on the role of peacemakers to transform an intractable war into peace. In order to answer this question, it assesses the Syrian civil war which is a comprehensive case to explore the ability of key human beings to de-escalate the civil war and establishing a political agreement towards ending violence. Considering the direct and indirect involvement of regional and global powers, the political dynamics in Syria is extremely volatile. In order to understand these dynamics, the paper critically analyses the approaches of peacemakers to conceptualise a post-humanist ontology of peace and conflict after the human. It utilises major peace initiatives led by key persons: Kofi Annan, Lakhdar Brahimi and Staffan de Mistura. It examines these initiatives through official reports and documents published by the UN, US, UK, Republic of Turkey, UN Security Council, and members of peace initiatives. It argues that peacemakers can play a critical role in reducing the level of violence in a civil war if they are able to include the main protagonists of a conflict.

Keywords: Peacemaking, Syrian civil war, Peace Negotiations, US, Russia, Turkey, Political Agreement.

---

* Assistant Professor of Politics and International Relations, Adiyaman University, aytac@aytackadioglu.com.

1. Introduction

The Arab uprising protests began in Tunisia in December 2010 and spread over Egypt, Yemen, Algeria, Jordan and other Middle Eastern and North African countries very quickly. When the Arab uprisings began, President Bashar al-Assad was confident that the protests would not spread to his country. However, just a few months later, peaceful protests began in major cities of Syria which turned into a violent conflict in early 2011. Since then, the level of violence has been increased through initially a conflict between opposition groups and the Syrian army, then turned into proxy warfare by regional and global powers supporting opposition groups against each other and the government, finally, a total war as regional and global powers have directly involved in the conflict. From March 2011 to early 2019, more than 560,000 people were dead, including 230,000 civilian people, 5,7 million Syrians left the country, and 6,1 million people had to displace internally.¹ Therefore, it is one of the worst humanitarian crises since the end of the Second World War.

After the defeat of the ISIS, the conflict has not ended as sub-state armed groups seek autonomy in their region which makes it difficult to establish a peace agreement.² While the existing scholarly literature pays attention to proxy warfare, ethnic and sectarian conflict, refugees, and the strategic conflict between global powers in Syria, how peace efforts affected the Syrian war has not been sufficiently discussed.³

The paper relies on major peace processes, namely the Arab League Peace Plan, the United Nations (UN) peace efforts, Geneva Conferences, Vienna Peace Talks and Astana Talks. Although there are various other peace attempts since the beginning of the conflict, these are major negotiation attempts which largely brought conflicting parties, and regional and global parties together, including the representatives of the Syrian government and opposition groups. Therefore, these events have been selected to understand the influence of international

---

¹ "Syria Civil War: Fast Facts," *CNN*, October 11, 2019, accessed November 1, 2019, <https://edition.cnn.com/2013/08/27/world/meast/syria-civil-war-fast-facts/index.html>; "560,000 Killed in Syria's War According to Updated Death Toll," *Haaretz*, December 10, 2018, accessed January 2, 2019, <https://www.haaretz.com/middle-east-news/syria/560-000-killed-in-syria-s-war-according-to-updated-death-toll-1.6700244>; "Death Tolls," *IamSyria*, accessed September 6, 2019, <http://www.iamsyria.org/death-tolls.html>.

² "Syria: The Story of the Conflict," *BBC*, March 11, 2016, accessed April 22, 2017, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-26116868>.

³ Ted Galen Carpenter, "Tangled Web: The Syrian Civil War and Its Implications," *Mediterranean Quarterly* 24, no.1 (February 2013): 1-11, doi: 10.1215/10474552-2018988; Lundgren, "Mediation in Syria," 273-275; İ. Aytaç Kadioğlu, "Crossing the Border of Life: Is the European Union a Safe Haven for Syrian Refugees? [Yaşamın Sınırını Geçmek: Avrupa Birliği Suriyeli Sığınmacılar İçin Güvenli Bir Liman Mı?]," in *Ortadoğu'da Göç Hareketleri ve Değişen Dinamikler*, eds. Ertan Özensel et al. (Konya: Aybil, 2018), 48.

negotiations towards ending the Syrian civil war. The article utilises official reports, newspaper articles, statements of states and international organisations to assess this influence.

The article has four major sections: It firstly explains two theoretical approaches to understand how and why conflict resolution efforts in Syria have been failed: international negotiation and ripeness theories. Second, it discusses the background of the Syrian civil war. Third, it assesses international peace attempts towards ending the civil war in Syria. In the last section, it argues that non-violent resolution in Syria has depended upon the aims and national interests of regional and global powers which makes it very difficult to establish a peace agreement.

2. Theoretical Framework

The article analyses the civil war in Syria and the impact of non-violent resolution attempts in ending the violent conflict. Therefore, political resolution attempts are in question, which are assessed through official negotiations and ripeness approaches to understanding the root causes of failures of peace efforts. Official negotiations involve both supporters and opponents of a political resolution and address the role played by parties and actors at both national and international levels.⁴ Negotiation has different classifications in distinctive fields. It is identified as a useful tool for handling disputes, which describes not a single process or one discrete dispute; rather, it is a foregoing setting of relevant acts involving disputants, decisions and conditions.⁵ Therefore, it needs a sustainable process to end a violent conflict. Fisher and Ury went further and developed a model called 'principled negotiation', which focuses on interest and invent choices of conflicting parties for the collective benefit (rather than focusing on people in trouble) and insists on objective criteria to investigate resolutions.⁶ The term 'collective benefit' can have an impact on equality in a decision-making process.

A negotiation process should include diplomatic efforts which remains the key point of peacemaking action despite the possible change in negotiation efforts from one condition to another. It explains 'track-one' diplomacy that defines problem-solving efforts at the state level through official resolution attempts.⁷ Although these diplomatic efforts do not provide an outcome for a political settlement, they can be seen as steps towards the final agreement. According to Fisher, official and informal diplomatic interventions together provide a positive

---

⁴ Landon E. Hancock, "The Northern Irish Peace Process: From Top to Bottom," *International Studies Review* 10, no.2 (June 2008): 214.

⁵ Richard Jackson, "Successful Negotiation in International Violent Conflict," *Journal of Peace Research* 37, no.3 (May 2000): 324.

⁶ Roger Fisher and William L. Ury, *Getting to Yes* (London: Business Books, 1996).

⁷ Oliver P. Richmond, "Rethinking Conflict Resolution: The Linkage Problematic between 'Track I' and Track II," *Journal of Conflict Studies* 21, no.2, (August 2001): 1-14.

outcome through the complementarity of these conflict resolution efforts.⁸ It can add a value to negotiations through expanding the agreed points to the grassroots level, which helps to reach sustainable peace in some cases, but not in others.⁹ This respect provides an understanding of why numerous peace initiatives did not provide a suitable ground for ending violence in Syria for several years.

The ripeness approach suggests that certain times are more convenient to start negotiations than others. These starting points address pre-negotiations, clandestine negotiations, negotiating for a settlement, acquiring endorsement, application and institutionalisation.¹⁰ The framework of ripeness can be used as a predictive tool. However, it is claimed that to demonstrate whether a specific time for negotiation is a ripe moment or not depends on if a conflict has successfully been resolved.¹¹ A ripe moment shows a suitable time to de-escalate violence created by intractable terrorist groups. This moment has three conditions: a ‘hurting stalemate’ at which the combatants should feel that the stalemate imposes unacceptable costs to all conflicting sides, the existence of valid interlocutors who are able to bring the majority of their followers to achieve a settlement, and a framework for an agreement for the basis for negotiations.¹² Mediators have to explore this moment for resolving conflicts successfully since intervening in a conflict at a non-ripe time may be devastating (e.g. undermining trust or escalating the conflict), as unripe moments cannot be changed to ripe moments by skillful third parties.¹³ It means that even though a mediator is powerful and has an influence on conflicting parties, this circumstance may not be enough to successfully settle agreements as other psychological and motivational factors are also crucial.¹⁴ The moments to intervene in intra-national conflicts are

---

⁸ Ronald R. Fisher, “Coordination between Track Two and Track One Diplomacy in Successful Cases of Pre-negotiation,” *International Negotiation* 11, no.1, (January 2006): 65-89

⁹ Caroline A. Hartzell, “Explaining the Stability of Negotiated Settlements to Intrastate Wars,” *Journal of Conflict Resolution* 43 no.1, (February 1999): 3-20; Roy Licklider, “The Consequences of Negotiated Settlements in Civil Wars, 1945-1993,” *The American Political Science Review* 89, no.3, (September 1995): 681-690.

¹⁰ Adrian Guelke, “Negotiations and Peace Processes,” in *Contemporary Peacemaking: Conflict, Violence, Peace Processes*, eds. John Darby and Roger MacGinty (New York: Macmillan, 2003), 56; Louis Kriesberg, “Timing and the Initiation of De-Escalation Moves,” *Negotiation Journal* 3, no.4, (1987): 375-384.

¹¹ Eamonn O’Kane, “When Can Conflicts Be Resolved? A Critique of Ripeness,” *Civil Wars* 8, no.3-4, (December 2006): 281.

¹² I. William Zartman, *Elusive Peace: Negotiating an End to Civil Wars* (Washington: Brookings, 1995): 1-20.

¹³ Richard Haas, *Conflicts Unending: The United States and Regional Disputes* (New Haven: Yale University Press, 1990), 139; Landon E. Hancock, “To Act or Wait: A Two-Stage View of Ripeness,” *International Studies Perspectives* 2, no.2 (May 2001): 195-205.

¹⁴ Peter T. Coleman, “Redefining Ripeness: A Social-psychological Perspective,” *Peace and Conflict* 3, no.1 (1997): 81-103; Marieke Kleiboer, “Ripeness of Conflict: A Fruitful Notion,” *Journal of Peace Research* 31, no.1 (February 1994): 109-116; Dean G. Pruitt, “Ripeness Theory and the Oslo Talks,” *International Negotiation* 2, no.2 (January 1997): 237-250.

essential for understanding the influence of international negotiations towards ending the Syrian civil war.

3. From the Arab Uprisings to the Syrian Civil War

The Arab uprising protests against authoritarian regimes, economic difficulties and fundamental rights. The protests spread in the Middle Eastern and North African countries very quickly and began in March 2011 in Syria. Since then, the level of violence has rapidly increased. The protests spread in twenty cities and 1,000 civilians and 150 security forces of the Syrian government were killed and thousands of protesters detained by June 2011.¹⁵ The civil war began between the Syrian regime and moderate groups. The first insurgency group formed in July 2011 to fight against the Syrian regime is the Free Syrian Army (FSA) which is a group of defected Syrian Armed Forces officers. After the Arab League monitoring mission failed, the war between the Syrian regime forces and opposition groups deteriorated. Then, the UN officially claimed Syria to be in a civil war.¹⁶ The rise of Jihadist groups, including al-Nusra front, resulted in taking control of strategic locations, e.g. Taffanoz airbase. The civil war has been more complicated when Kurdish PYD/YPG started to fight other rebellion groups and the Syrian army and defected government forces in Hassakah province which is a strategic city due to its rich oil reserves. In July 2013, Syrian opposition groups declared war on the ISIS which changed the nature of the conflict.

In July 2013, Syrian opposition groups declared war on the ISIS which changed the nature of the conflict. The environment of violence had deteriorated through the use of chemical weapons on 21 August in Ghouta of Damascus which caused hundreds of deaths and thousands of casualties because this region was under the control of opposition forces. Assad forces were accused of this attack that caused international society to put pressure on Assad for the disarmament of chemical and other weapons of mass destruction.¹⁷

In fact, the structures of the ISIS and al-Qaeda are not the same. The ISIS and al-Qaeda have clear differences. While the latter uses terrorism as a tactical tool, the former acts as a pseudo-state led by a conventional army.¹⁸ This is why traditional counter-terrorism tactics do not work

---

¹⁵Joseph Holliday, "The Struggle for Syria in 2011" (https://www.webcitation.org/6SibrK1K7?url=http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Struggle_For_Syria.pdf). Institute for the Study of War. on 20 September 2014. Retrieved 20 September 2013.

¹⁶ "UN Envoy Calls for Transitional Government in Syria," *BBC*, June 30, 2012, accessed November 26, 2013, <https://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-18650775>.

¹⁷ R. Kim Cragin, "Semi-Proxy Wars and U.S. Counterterrorism Strategy," *Studies in Conflict & Terrorism* 38, no.5, (2015): 311.

¹⁸ Audrey Kurth Cronin, "ISIS Is Not a Terrorist Group: Why Counterterrorism Won't Stop the Latest Jihadist Thread," *Foreign Affairs* 94, no.2, (2015): 88.

to eliminate this threat in Iraq and Syria. While al-Qaeda's leaders define their acts as moral and have Muslim supporters, the ISIS attracts not only Muslim but also non-Muslim followers who look for adventure, different community and personal power.¹⁹

The civil war turned into a war between several sub-state armed groups due to the aim of gaining territories in Syria. There have been several fights between Kurdish forces (PYD/YPG – OR name of the umbrella organisation), FSA and al-Nusra Front in late 2013. While the ISIS had gained strategic points including Azaz, Atme, Raqqa, Idlib and parts of Aleppo, the opposition rebels expelled the ISIS from Raqqa and Aleppo. However, it did not take long as the ISIS retook the entire city of Raqqa despite opposition forces expelled the ISIS from Aleppo completely in January. This frontline war has continued through the opposition groups to retake Idlib to Azaz towns by March 2014.²⁰

Moreover, Turkey and the US agreed on training Iraqi Kurdish Peshmerga to fight against the ISIS in Kobane which was a clear indicator that Turkey was using every option but the PYD against the ISIS. Further, Turkey allowed Peshmerga to cross its border to fight the ISIS within the anti-Assad opposition FSA.²¹ However, Turkey was reluctant to interact with sub-state armed groups because of the PKK which killed tens of thousands of people.²²

While the Assad regime's offensive attacks maintained tension, Israel organised an air missile attack against a military base of the regime by blaming Assad forces on four Israeli soldiers' injury. At the time being, the regime intended to show that they were in political power. Syria's presidential election was held in June 2014 in government-controlled territories. This election witnessed more than one candidate for the first time in the history of the Syrian Arab Republic.²³ Whilst Assad celebrated his victory thanks to receiving 88% of the votes, the EU, US and Gulf Cooperation Council denied the legitimacy of the election.²⁴

---

¹⁹ Ibid., 94.

²⁰ Fred H. Lawson, "Syria's Mutating Civil War and Its Impact on Turkey, Iraq and Iran," *International Affairs* 90, no.6 (November 2014): 1355.

²¹ Natalie Martin, "The AK Party and the Kurds since 2014: A Discourse of Terror," *British Journal of Middle Eastern Studies* 45, no. 4, (2018): 549.

²² İ. Aytaç Kadioğlu, "Not Our War: Iraq, Iran and Syria's Approaches towards the PKK," *The Rest: Journal of Politics and Development* 9, no.1 (Winter 2019): 44-57; İ. Aytaç Kadioğlu, "The Oslo Talks: Revealing the Turkish Government's Secret Negotiations with the PKK," *Studies in Conflict & Terrorism* 42, no.10 (2019): 920.

²³ "Syria: The Story of the Conflict," *BBC*, March 11, 2016, accessed April 22, 2017, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-26116868>.

²⁴ Hafeez Ulla Khan and Waseem Khan, "Syria: History, The Civil War and Peace Prospects," *Journal of Political Studies* 24, no.2 (December 2017): 564.

The ISIS killed over 700 tribal members in only two weeks in Deir ez-Zor which is an oil-rich town. While Turkey was blamed to be reluctant to stop the ISIS to cross the border to Syria and Iraq, the US began to cooperate with the PYD/YPG, the Syrian branch of the PKK.²⁵ This was followed by the US direct involvement for the first time by bombing the ISIS in Raqqa on 23 September 2014. This was also the beginning of the strike coalition between The UK, UAE, Bahrain, Saudi Arabia, Jordan and Qatar.²⁶ The US also bombed (a specific faction of al-Nusra) Khorasan group's training camps because according to the US this group had a plan to attack the US in the future. Accordingly, Turkey officially requested from the UN to declare a no-fly zone over Syria.²⁷ Turkey aimed to reduce the level of violence.

In October 2014, another war zone was Kobani. While the ISIS surrounded the city, the Syrian army and the US-led coalition's jets began bombing ISIS forces. The YPG attacked the ISIS on the land, and in the end, recaptured Kobani. Since then, the city is under the control of the YPG. However, the link between the YPG/PYD and the Syrian government is weak since the Kurdish groups occupy areas and aim to form an autonomous Kurdish region for the sake of achieving the dream of an independent Kurdish state.²⁸ After the use of proxy groups for a long time, Russia also intervened in the war following the official request of Bashar al-Assad's government. Russian air forces first organised airstrikes against both the ISIS (ISIL) and FSA on 30 September 2015. This made the war more complicated as the US administration began to officially support Syrian Kurds (YPG). The Obama administration's resupply of the YPG was described through Russia's join of the conflict.²⁹ It was clear that this was a change of strategy in the Syrian war as the Obama administration officially brought the Pentagon's programme to train Syrian rebels. While it meant to admit the failure of the programme, the US's increasing arm and logistical support was not mainly due to Russia's intervention, but a result of the need for a quick outcome during intense violence in the war zones. The resource and the amount of support (\$500 million) were the same, though the fighting method against the ISIS-ISIL has changed. In 2015, the US's heavy arm support including anti-tank missiles for the YPG/PYD and Russia's extensive air missiles attacks against Assad's enemies, the war

---

²⁵ Patrick Cockburn, "Turkish threats of intervention after Ankara bombing taken seriously by Obama" February 20, 2016, accessed 21 February 2016, <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/syria-conflict-isis-turkey-barack-obama-ankara-bombing-a6886466.html>;

²⁶ "U.S. Airstrikes Hit ISIS Targets Inside Syria," *CNN*, September 23, 2014, accessed October 2, 2014, http://edition.cnn.com/2014/09/22/world/meast/u-s-airstrikes-issyria/index.html?hpt=hp_t1.

²⁷ "Erdogan asks UN for no-fly zone over Syria", accessed October 2, 2014, <http://english.yenisafak.com/world/erdogan-asks-un-for-no-fly-zone-over-syria-2024442>.

²⁸ "Syria: History, The Civil War and Peace Prospects," 594.

²⁹ "U.S. Airstrikes Hit ISIS Targets Inside Syria,"

turned into a total proxy war between the US and Russia. Together with the Iranian support for the Syrian government, Syria-Russia, Iran and Hezbollah coalition were empowered against rebel forces.³⁰

The ISIS's Paris attack and Russia's plane bombing caused to increase more air missile operations by France and Russia, not in cooperation but coordination with the US-led coalition, and eastern-coalition respectively. This emerged a clash-of-interest since Russia blamed French officials saying that their anti-Assad stance resulted in strengthening opposition forces.³¹

The UN Security Council then adopted a resolution called 2168 that put into action US-Russia deal on cessation of hostilities.³² This ceasefire did not include terrorist organisation announced by the UN. At the end of March 2016, the Syrian army captured the city of Palmyra from the ISIS-ISIL thanks to the support of Russia and Iran. While the Syrian Democratic Forces (SDF) fully captured Manbij and then attacked Al-Bab to expel the ISIS-ISIL, the YPG captured al-Hasakah, a major Arab town, from the Syrian government. This demonstrated that the YPG was fighting against not only the ISIS-ISIL, but also the Syrian army to gain territories in northern Syria on 22 August.

Afterwards, the Turkish army intervened in the civil war in Jerabulus controlled by the ISIL, through the operation called the Euphrates Shield as President Erdoğan stated that the operation was against the terrorist groups 'that threatened our country in northern Syria'.³³ While the PYD/YPG was rapidly controlling a majority of northern Syrian territory, Turkey's aim was degraded to push the PYD/YPG in the east of the Euphrates river. While the PYD leader Salih Muslim was threatening Turkey by saying that Turkey would be defeated like the IS, the US Vice President Joe Biden supported Turkey's move and said that the US had made it clear that Kurdish forces should move back to the east of the Euphrates, otherwise they would lose US support. Turkish forces and the FSA captured Jerablus from the ISIL and moved to Manbij where they clashed with the US-backed YPG. The disagreement between the US-Turkish

---

³⁰ "Syria's Army, Allies Plan Offensive against Insurgents in Aleppo," *Reuters*, October 14, 2015, accessed October 14, 2015, <http://uk.reuters.com/article/2015/10/14/uk-mideast-crisis-syria-rebels-idUKKCN0S71VO20151014>.

³¹ "Syria crisis plan: Cessation of hostilities, humanitarian airdrops, peace talks laid out in Munich," *Rt.com*, February 12, February 2016, accessed February 19, 2016, <https://www.rt.com/news/332211-munich-lavrov-kerry-un-syria/>.

³² "Joint Statement of the United States and the Russian Federation, as Co-Chairs of the ISSG, on Cessation of Hostilities in Syria," *US Department of State*, February 22, 2016, <https://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2016/02/253115.htm>.

³³ "Erdogan Says Syria Operation Aimed at IS Jihadists, Kurdish PYD," *France 24*, August 24, 2016, accessed April 1, 2016, <http://www.france24.com/en/20160824-erdogan-says-syria-operation-aimed-jihadists-kurdish-pyd>.

officials caused Turkey to stop moving ahead and turning west instead of fighting against the IS.³⁴

Another ceasefire was declared on 12 September 2016 thanks to the US-Russian agreement.³⁵ Nevertheless, it took only five days as the US forces bombed the Syrian army and caused to kill sixty-two army officials in Deir ez-Zor, Russia blamed the US accusing it was an intentional attack which resulted in an end to the ceasefire of the Syrian army.³⁶

After Assad announced that Aleppo recaptured from the ISIL, Russia declared a new ceasefire after a deal between the Assad regime and opposition forces. Turkey and Russia as the guarantor countries and Iran as a signatory established a trilateral agreement putting in action on 30 December 2016.³⁷ As usual, UN-designated terrorist groups, particularly the ISIL and Jabhat Fateh al-Sham were excluded from this deal. The deal could be held only one-and-a-half months and the ceasefire was broken in several locations including Daraa, between the Syrian army and opposition forces on February 14, 2017.³⁸ Even though violence returned and intensified in many different locations throughout Syria, another peace conference called the Geneva talks was organised on 23 February.

After the Khan Shay Khun chemical attack, the US officials blamed the Syrian government and launched a missile attack at the Syrian army's Shayrat Air Base.³⁹ This was the first official attack of the US army targeting the Syrian government.

The mid-2017 witnessed two important events: a ceasefire between Jordan, Russia and the US which was accepted by the Syrian government (7 July 2017) and the Trump administration to halt the CIA programme to arm anti-Assad rebel groups on 19 July 2017.⁴⁰

---

³⁴ "US' comments about Turkey's targets in Syria unacceptable, says Turkish MFA," *Daily Sabah*, August 30, 2016, accessed August 31, 2016, <http://www.dailysabah.com/diplomacy/2016/08/30/us-comments-about-turkeys-targets-in-syria-unacceptable-says-turkish-mfa>.

³⁵ "Syria: The Story of the Conflict," *BBC*, March 11, 2016, accessed April 22, 2017, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-26116868>.

³⁶ "UN security council to hold emergency meeting on US air strikes in Syria," *The Guardian*, September 17, 2016, accessed October 8, 2016, <https://www.theguardian.com/world/2016/sep/17/russia-says-us-led-airstrikes-hit-syrian-troops-killing-62-and-wounding-dozens>.

³⁷ "Syria Conflict: Ceasefire Agreed, Backed by Russia and Turkey," *BBC World News*, December 29, 2016, accessed December 29, 2016, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-38460127>.

³⁸ Louisa Loveluck and Liz Sly, "Turkey-backed rebels seize Islamic State's al-Bab stronghold in Syria", *The Washington Post* (2017) February 23, 2017, https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/turkey-backed-rebels-enter-center-of-islamic-states-al-bab-stronghold-in-syria/2017/02/23/e389a506-f9c3-11e6-9b3e-ed886f4f4825_sto.rhtml.

³⁹ "Syria's warring sides brought together for Geneva talks," *BBC* February 23, 2017, (<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-39037609>).

⁴⁰ "Putin Declares 'Complete Victory' on Both Banks of Euphrates in Syria," *Reuters*, December 6, 2017, accessed January 23, 2018, <https://www.reuters.com/article/us-mideastercrisis-syria-putin/putin-declares-complete-victory-on-both-banks-of-euphrates-in-syria-idUSKBN1E027>.

The Raqqa war was one of the most-intense conflicts that were ended after four months of brutal conflict. After the US-led coalition's air missile campaign and Kurdish forces' (and the SDF) land attacks, Raqqa -which was the so-called capital of the ISIS- was recaptured by the coalition forces. On 6 December 2017, a total victory against the ISIS-ISIL was announced by Vladimir Putin.⁴¹ This was followed by the question of whether Russia's and the US's forces will leave or remain in the country.

Early 2018 witnessed tensions in restricted areas. The Syrian army fought against Tahrir al-Sham (HTS) and other rebel groups in Hama. Turkey organised a cross-border operation in Kurdish-dominated Afrin and Tel Rifat for the sake of liberating the territory from the SDF, and its leading terrorist group the Democratic Union Party (PYD) and People's Protection Unit (YPG).⁴² After fifty-eight days, the Turkish army and the FSA liberated Afrin from the PYD/YPG.

On 7 April 2018, a chemical weapon attack was organised in Douma where 70 people killed and 500 wounded. Although the Syrian government denied the use of chemical weapons, the Syrian army took control of Douma. After the failure to decide against the Syrian government by the UN Security Council, the US-led coalition consisting of the US, UK and France launched several missile attacks targeting the Syrian army bases.⁴³ By July 2018, the Assad government took control of Aleppo, Daraa and Quneitra.⁴⁴

In 2019, the civil war in Syria still maintains even though the ISIS has been defeated some time ago. The war between the Assad forces and opposition groups continues for the sake of controlling several towns in northern Syria.

4. Peacemaking Initiatives

The peace process has been initiated immediately after the beginning of the civil war in 2011 and embodied many different regional and international actors. Since the beginning of the conflict, numerous efforts to bring the conflict to an end have been tried. The article investigates the main initiatives which were organised by the Arab League which is the leading international organisation in the Middle East, UN, and regional and global powers of the world.

---

⁴¹ Ibid.

⁴² "Rebels in Southern Syria Reach Deal to End Violence," *Al Jazeera*, July 7, 2018, accessed August 20, 2018, <https://www.aljazeera.com/news/2018/07/rebels-southern-syria-reach-ceasefire-deal-russia-180706130719825.html>.

⁴³ Josie Ensori, "Syrian flag flying over onetime rebel stronghold Douma as Russians announce victory in Eastern Ghouta," *The Telegraph*, April 13, 2018, <https://www.telegraph.co.uk/news/2018/04/12/syrian-flag-flying-onetime-rebel-stronghold-douma-russians-announce/>.

⁴⁴ "Rebels in Southern Syria Reach Deal to End Violence".

The Arab League (AL) was the first to make an effort to create a peace plan. The AL action plan called for the cessation of violence, the withdrawal of military equipment and the starting of a national dialogue. While the Syrian government accepted the plan on October 30, 2011, it did not trust mediation of AL's General Secretary al-Arabi claiming that the initiative was used as Saudi Arabia and Qatar's proxy effort.⁴⁵ The plan was in action from November 2011 to January 2012. As Syria was also a member of the AL, it was easier to bring the Assad regime to the negotiating table. After negotiations between the Syrian government and opposition forces, the AL plan of 19 December was signed and the AL sent a monitoring mission group to Syria. The group observed whether the conditions of the agreement is applied through 166 civilian and military observers.⁴⁶ However, this mission was ill-trained, had insufficient equipment, faced with the conflict of ideas among member states concerning its mission.⁴⁷

However, this did not end violence and Saudi Arabia withdrew its members of the monitoring committee from Syria and called Russia, China and other states to put pressure on the Syrian government to respect the AL plan. As a result of the lack of success, the AL ended its monitoring mission on January 28, 2012. Hence, the first peace-making attempt failed without any developments.

The UN also organised several events to establish a peace agreement in Syria. The first attempt was initiated by Kofi Annan, former UN Secretary-General. The negotiations were organised through the UN Security Council (UNSC) in January and February 2012. The permanent members of the UNSC voted a draft resolution plan to stop the war in Syria. On the one hand, the US, UK and France aimed to apply the AL plan, Russia and China were against to put pressure on the Syrian government. As a result, Russia and China vetoed the resolution plan and the conflict escalated.⁴⁸

Annan's effort was maintained through international conferences together with Turkey, Egypt and Qatar for the sake of creating a coalition on how to end the conflict. He also met with Assad in Damascus in 2012. In the end, he proposed a six-point plan:

- a) commit to working with the Envoy in an inclusive Syrian-led political process to address the legitimate aspirations and concerns of the Syrian people, and, to this end, commit to appoint an empowered interlocutor when invited to do so by the Envoy.

---

⁴⁵ Lundgren, "Mediation in Syria," 275.

⁴⁶ Ibid., 275.

⁴⁷ "Report of the Head of the League of Arab States Observer Mission to Syria for the period from 24 December 2011 to 18 January 2012," *Arab League*, Report No: 259.12D (2012).

⁴⁸ Lundgren, "Mediation in Syria," 275-6.

- b) commit to stop the fighting and achieve urgently an effective United Nations-supervised cessation of armed violence in all its forms by all parties to protect civilians and stabilise the country.
- c) ensure timely provision of humanitarian assistance to all areas affected by the fighting, and to this end, as immediate steps, to accept and implement a daily two-hour humanitarian pause and to coordinate exact time and modalities of the daily pause through an efficient mechanism, including at local level;
- d) intensify the pace and scale of release of arbitrarily detained persons, including especially vulnerable categories of persons, and persons involved in peaceful political activities, provide without delay through appropriate channels a list of all places in which such persons are being detained, immediately begin organizing access to such locations and through appropriate channels respond promptly to all written requests for information, access or release regarding such persons;
- e) ensure freedom of movement throughout the country for journalists and a non-discriminatory visa policy for them;
- f) respect freedom of association and the right to demonstrate peacefully as legally guaranteed.

After Annan's failure, Lakhdar Brahimi was appointed by the UN as chief UN mediator, who is a senior Algerian diplomat who has experiences in Afghanistan, Lebanon and several other conflicts. He applied a more consultative approach and tried to convince parties for the destructive results of conflicting parties. He, therefore, underlined that it was a ripe moment for resolution for all conflicting parties.⁴⁹ However, his reconciliation attempts did not avail.

Geneva Conferences are other peace attempts to resolve the civil war in Syria. The first Geneva Conference on Syria was held on June 30, 2012, which was initiated by the UN peace envoy to Syria Kofi Annan. The conference hosted high representatives, namely the US Secretary of State Hillary Clinton, Russian Foreign Minister Lavrov, British Foreign Secretary Hague, a representative of China, and Annan. At the end of the conference, Annan announced that the conference agreed on the requirement of a 'transitional government body with full executive powers' that includes members of both the Syrian regime and opposition.⁵⁰ British Foreign Secretary Hague stated that all permanent members of the UNSC supported Annan's efforts.

Two years after the first Geneva conference, the second conference of Geneva was held between 22 and 31 January 2014. It was supported by the UN international peace conference which aimed to bring the Syrian regime and opposition groups to discuss a transitional government. However, there was no agreement on a new government. The next meetings were organised in January 2016. Again, the UN organised this conference between the Syrian government and opposition forces. However, the beginning of the conference witnessed a room crisis as the Syrian government and opposition did not want to sit in the same room. Shortly after its initiation, the UN envoy de Mistura announced that he suspended the negotiations with

---

⁴⁹ Pruitt, "Ripeness Theory," 240-247.

⁵⁰ "UN envoy calls for transitional government," *BBC*.

no outcome. The negotiations brought about an end as both sides blamed each other. For example, Russian Foreign Minister Lavrov blamed the opposition: ‘the opposition took a completely unconstructive position and tried to put forward preconditions’.⁵¹ As opposed commanders of opposition forces stated that they had hope that the failure of the negotiations would convince ‘their foreign backers, states including Turkey and Saudi Arabia, that it was time to send them more powerful and advanced weapons, including anti-aircraft missiles’.⁵²

The final series of meetings organised in 2017. The meetings were organised under the supervision of the UN between the Syrian government and opposition. While the government was represented by Syria’s UN ambassador, Bashar Jaafari, the opposition forces were represented by the High Negotiation Committee.⁵³ The talks commenced on 23 February 2017 and lasted ten days with no concrete outcome due to different expectations. While the opposition groups aimed to achieve a political transition, the Syrian government aimed to focus on counter-terrorism.⁵⁴

The Vienna talks were another major initiative that was initiated in 2015. The participation of the talks demonstrated that these talks were comprehensive efforts due to the fact that the Foreign Ministers of the US, Russia, Turkey and Saudi Arabia came together to discuss the post-conflict construction of Syria. The first peace talks hosted twenty countries: U.S., Russia, Iran, Saudi Arabia, Turkey, China, the United Kingdom, France, Italy, Germany and other countries. At the end of the conference, it was announced that all countries agreed that it was essential that the Assad regime and opposition groups start to negotiate. The next talks organised in mid-November. The conference organisers declared that the Syrian government and opposition groups should immediately start political talks which will be held under the supervision of the UN starting possibly on 1 January 2016.⁵⁵

Later on 19 November 2015, Obama said that the Vienna Talks were not able to ‘foresee a situation in which we can end the civil war in Syria while Assad remains in power’.⁵⁶ This was

---

⁵¹ “Syria Crisis Plan: Cessation of Hostilities, Humanitarian Airdrops, Peace Talks Laid Out in Munich,” *Russia Today*, February 12, 2016, accessed February 19, 2016, <https://www.rt.com/news/332211-munich-lavrov-kerry-un-syria>.

⁵² “Backed by Russian Jets Syrian Army Closes in on Aleppo,” *Huffington Post*, February 4, 2016, accessed February 24, 2016, http://www.huffingtonpost.com/entry/backed-by-russian-jets-syrian-army-closes-in-on-aleppo_us_56b37778e4b08069c7a63e09.

⁵³ “Syria: The Story of the Conflict,” *BBC*, March 11, 2016, accessed April 22, 2017, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-26116868>.

⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵ “UN Chief Takes Aim at Russia over Syria Military Build-Up,” *Middle East Eye*, July 11, 2017, accessed July 30, 2015, <https://www.middleeasteye.net/news/un-chief-takes-aim-russia-over-syria-military-buildup>.

⁵⁶ Barack Obama, “Remarks by President Obama and Prime Minister Trudeau of Canada after Bilateral Meeting,” *The U.S. White House*, November 19, 2015, accessed November 20, 2015,

a signal calling Russia and Iran to stop their support for Assad. One day later, the UN Security Council met to discuss a humanitarian intervention. Nevertheless, Chapter 7, which was enabling specific legal authorisation in order to use the UN force to stop the war in Syria, failed to be taken in action.

24 November 2015 was an important day to escalate internationally-dominated conflict as Turkey shot down a jet of Russia which violated Turkish southern airspace constantly.⁵⁷ This incident affected peace talks negatively as Russia and Turkey reduced diplomatic relationship to a minimum and applied economic and other sanctions to each other.

The previous peacemaking initiatives to end violence and to establish a peace agreement were unsuccessful in Syria. The UN's, major and regional powers' peace efforts did not bring a positive outcome. The next peace effort was organised by opposition groups in Syria. Several opposition groups of Syria brought together on 25-27 May 2015 in Astana, Kazakhstan. The Syrian government refused to attend the conference. The conference series continued on 2-4 October through the participation of opposition groups. At the conference, participants agreed to call a general election in 2016 under the supervision of the international community. The opposition groups asked the host of the conference, President Nursultan Nazarbayev, to act as a mediator in the Syrian civil war.⁵⁸

The second conference in Astana was organised according to the suggestions of President Putin and President Erdogan. This time, it was not an opposition conference but a coalition meeting between the foreign ministers of Turkey, Russia and Iran on 20 December 2016. Eight days after the beginning of the conference, Turkey and Russia agreed on a ceasefire in Syria consisting of the whole country as of 30 December 2016. As Turkey objected, the Syrian Democratic Council which represented the Syrian Democratic Forces mostly led by the YPG (the PKK's Syrian branch) was not invited to the peace talks. Likewise, the ISIL, al-Nusra

---

<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2015/11/19/remarks-president-obama-and-prime-minister-trudeau-canada-after>.

⁵⁷ "Syrian rebels fired on parachuting Russian pilots, killing at least one after Turkey shot down warplane: official," *National Post*, November 25, 2015, accessed November 25, 2015, <http://news.nationalpost.com/news/turkey-blasts-russian-warplane-out-of-the-sky-says-jet-violated-its-airspace-pilots-fate-unclear>.

⁵⁸ "Syrian Opposition Meeting in Astana Makes Tentative Headway in Finding Way forward for Peace Process," *Astana Times*, May 29, 2015, accessed February 8, 2019, <https://astanatimes.com/2015/05/syrian-opposition-meeting-in-astana-makes-tentative-headway-in-finding-way-forward-for-peace-process>.

Front, and the YPG were excluded from the ceasefire agreement.⁵⁹ Turkey and Russia's efforts were endorsed by UN Resolution 2236.

The conference was defined as the 'Astana-isation' of the Geneva talks due to a shift toward Syrian opposition conducting army operations and away from Syrians with solely political impact. The talks again started on 23-24 January aiming at supporting the UNSC Resolution 2254. The conference ended with a successful agreement between Turkey, Russia and Iran on setting a monitoring commission to work enforce this resolution ceasefire.⁶⁰

During the conference, Russia's suggestion was significant as Russian officials offered a draft paper for the future of Syria from the Syrian Arab Republic to the Republic of Syria. This change includes decentralising authorities and the legislative of federalism such as association areas, which strengthen the Parliament as opposed to the presidency and adopts secularism which abolishes Islamic law.⁶¹

One month after the previous talks, the Astana talks continued for two days to strengthen the ceasefire. The document to set the conditions of the joint operational group of Turkey, Russia and Iran was checked during the two-day meeting. The meeting was necessary for confidence-building measures for the opposition forces.⁶²

While the civil war maintains intensely, the Astana talks between Iran, Russia and Turkey led to an agreement to establish four de-escalation zones, consisting of Idlib and rebel-controlled Ghouta, Homs and the Syrian-Jordan border. The fourth round of the Astana talks finally brought about a clear outcome hoping to establish safe zones for civilians. The operations were agreed to be stopped as of May 6, 2017, which would lead to health aid and the return of civilians to their hometowns.⁶³

The fifth round of the Astana talks was organised on 12-15 July 2017. Again, the talks were supported by the UN special envoy de Mistura who argued that the Astana talks made clear

---

⁵⁹ "Syrian Kurds, allies set to approve new government blueprint," *Reuters*, December 28, 2016, <https://www.reuters.com/article/us-mideastc-risis-syria-constitution-idUSKBN14H0X3?il=0>.

⁶⁰ "Sponsors of Syria Talks in Astana Strike Deal to Protect Fragile Ceasefire," *Guardian*, January 24, 2017, accessed January 25, 2017, <https://www.theguardian.com/world/2017/jan/24/syria-talks-astana-russia-turkey-iran-ceasefire>.

⁶¹ "Syria Opposition Rejects Russian Draft of New Constitution," *Bloomberg*, January 25, 2017, accessed January 26, 2017, <https://www.bloomberg.com/politics/articles/2017-01-25/syria-opposition-rejects-russian-draft-of-new-constitution>.

⁶² "Latest Syrian Peace Talks in Astana Focus on Humanitarian Issues," *Astana Times*, November 2, 2017, accessed April 8, 2018, <https://astanatimes.com/2017/11/latest-syrian-peace-talks-in-astana-focus-on-humanitarian-issues>.

⁶³ "Russia, Turkey and Iran Continue Cooperation on De-escalation Zones in Syria," *TASS*, June 23, 2017, accessed August 30, 2017, <http://tass.com/world/953004>.

progress.⁶⁴ As several groups boycotted the conference, such as the Southern Front and Quneitra Offensive, the only minor ceasefire was declared as of 15 July.

In the sixth round of the talks between Turkey, Russia and Iran, the northern governorate of Idlib has also declared a de-escalation zone.⁶⁵ The seventh round of the talks addressed the exchange of detainees to reduce the level of tension. The three guarantor states repeated a political solution under the UNSC Resolution 2254 92.⁶⁶ The eighth round of the talks focused on the humanitarian crisis in Eastern Ghouta of Damascus. The humanitarian crisis in Eastern Ghouta was discussed at the eighth round of Syria peace talks in Astana. The ninth talk was organised on 16 March 2018 but did not bring an outcome for resolution.⁶⁷

The final peace attempts were organised between Turkey and the US in August 2019 and ended with a deal called the Northern Syria Buffer Zone Agreement. According to the agreement, a new demilitarised zone will be established to stop the YPG to control northern Syria.⁶⁸

5. Discussion and Conclusion

The article has argued that the peace efforts in Syria have begun shortly after the beginning of the civil war. Peace efforts have been international negotiations and mediation attempts organised by the UN, UNSC, and regional and global powers of the world.

The Arab League peace plan was not a well-organised peace event due to the lack of support to the mission group. Another reason for the failure of this event was the mistrust of President Assad on the mission group. As Assad thought that the monitoring group was a proxy initiative of Saudi Arabia, he did not support maintaining the activities of the group. Hence, the monitoring mission to keep the ceasefire in several different towns failed. International mediators deployed by the UN, namely Annan and Mistura, also did not bring about an outcome for the resolution of the conflict. They only helped de-escalate the conflict temporarily through short-term ceasefires. While the conflict rapidly deteriorated between 2012 and 2014 through

---

⁶⁴ “Note to Correspondents: Transcript of the Press Conference by the UN Special Envoy for Syria, Stefan de Mistura,” The United Nations, July 5, 2017, <https://www.un.org/sg/en/content/sg/note-correspondents/2017-07-05/note-correspondents-transcript-press-conference-un-special>. *The United Nations*.

⁶⁵ “6th Astana Process Talks Produce De-escalation Zone Agreement,” *Astana Calling*, September 27, 2017, accessed November 11, 2017, <https://www.astanacalling.com/6th-astana-process-talks-produce-de-escalation-zone-agreement>.

⁶⁶ “Latest Syrian Peace Talks,” *Astana Times*.

⁶⁷ “Ninth Round of Astana-Hosted Syria Talks to Take Place after Syria Truce Guarantor Countries, FMs in Astana – Kazakh Foreign Ministry,” *Interfax*, February 13, 2018, accessed March 3, 2018, <http://www.interfax.com/newsinf.asp?pg=5&id=810002>.

⁶⁸ *Ibid*.

the deadly attacks of the IS, YPG and other opposition groups as well as the Syrian regime, the reluctance of regional and global powers to cooperate prevented political resolution.

The Geneva Conferences were organised as four series of events. The Conference hosted the foreign ministers of The UK, Russia and France. Establishing a transitional government body with full executive powers was decided to solve the government concerns. However, this remained as a suggestion only. The second conference discussed the topic again as the UN brought the Syrian government and the opposition together, but the negotiations ended with no result. The other two conferences witnessed discussions on different demands. While the opposition forces aimed to achieve a political transition, the Syrian government prioritised counter-terrorism in the country.

The Vienna peace talks brought twenty countries together including the Foreign Ministers of the US, Russia, Turkey and Saudi Arabia together. The talks were organised as a pre-negotiation attempt of official negotiations between the Syrian government and the opposition. Therefore, at the end of each conference, the leaders of twenty states called both sides to sit at the negotiating table. It can be said that all countries attending these talks aimed to act as mediators. The third-party consultation, however, is only possible through the consent of conflicting sides. Nevertheless, even conflicting parties, their legitimacy and representativeness have been in question since the beginning of the conflict. Therefore, the sit at the negotiating table have been too difficult for especially the Syrian government.

The Astana talks were organised as an alternative to ongoing peace attempts of regional and global powers. This conference was initially organised by opposition forces and aimed at bringing the Assad regime at the negotiating table. When the level of violence rapidly increased and both sides lost numerous militants, these moments have not been seen as ripe moments for resolution. While the Syrian government declared that the opposition groups were either national or foreign terrorists, they aimed to make sure the end of the Assad regime and re-establish Syria. Latter talks at Astana hosted Iranian, Russian and Turkish presidents which illustrates the importance given to these talks. While Putin suggested the conditions of the new Syrian regime which highlighted Assad to leave the presidency, the ongoing violence prevented him from taking any actions. Besides, Putin did not put pressure on Assad as Russia believed that Syria should be politically under the control of Russia. These power balances were witnessed in almost all peace initiatives despite the participation of the Western countries (the US, UK, France and Turkey) and Eastern countries (Russia and Iran) in many peace attempts.

To sum up, even though political resolution attempts were initiated by western or eastern countries, their reluctance to put pressure on the Syrian government prevented them from reaching a political solution. In fact, while there was a consensus between the western countries that Assad must leave, the eastern countries aimed to keep Assad in charge which would secure their control in the region. In addition, the proxy warfare in Syria also prevented a peace agreement as each state supported different sub-state armed groups through financial, medical and military support as well as training. All international peace talks witnessed these developments, but international society lacked to stand cooperatively together to stop violence in Syria.

Bibliography

- Adu, Aletha (2018). "Syria chemical attack that killed 70 DID use nerve agent, blood and urine samples reveal" <https://www.thesun.co.uk/news/6038885/syria-chemical-attack-nerve-agent-evidence-latest-news/>. The Sun. Retrieved 22 April 2018.
- AlJazeera (2014). "Israel bombs Syria's Golan after blast" (<http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/03/israel-deploys-artillery-after-golan-blast-2014318173434341989.html>.) Al Jazeera. Retrieved 13 October 2018.
- AlJazeera (2018a). "Erdogan: Operation in Syria's Afrin has begun" (<http://www.aljazeera.com/news/2018/01/erdogan-operation-syria-afrin-begun-180120120424928.html>). Al Jazeera.
- AlJazeera (2018b). "Rebels in southern Syria reach deal to end violence" (<https://www.aljazeera.com/news/2018/07/rebels-southern-syria-reach-ceasefire-deal-russia-180706130719825.htm>.) Al Jazeera. Retrieved 20 August 2018.
- AL Report (2016). 'Report of the Head of the League of Arab States Observer Mission to Syria', Accessed on February 1, 2014. Retrieved http://www.columbia.edu/~hauben/Report_of_Arab_League_Observer_Mission.pdf
- ArabNews (2016). "Biden orders Syrian Kurds to pull back; Assad govt slams Turkish incursion" (<http://www.arabnews.com/node/974651/middle-east>). Arab News. 24 August 2016.
- Astana Calling (2017). "6th Astana Process Talks Produce De-Escalation Zone Agreement" Retrieved <https://www.astanacalling.com/6th-astana-process-talks-produce-de-escalation-zone-agreement>. Astana Calling.
- Astana Times (2015). "Syrian Opposition Meeting in Astana Makes Tentative Headway in Finding Way Forward for Peace Process". Accessed on 8 February 2019. Retrieved <https://astanatimes.com/2015/05/syrian-opposition-meeting-in-astana-makes-tentative-headway-in-finding-way-forward-for-peace-process/>
- Astana Times (2017). "Latest Syrian peace talks in Astana focus on humanitarian issues" <https://astanatimes.com/2017/11/latest-syrian-peace-talks-in-astana-focus-on-humanitarian-issues/>. The Astana Times.
- BBC (2012). "UN envoy calls for transitional government in Syria" (<https://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-18650775>). BBC. 30 June 2012. Retrieved 26 November 2013.
- BBC (2014). "Syria election: Assad win expected amid civil war" (<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-27675343>). BBC. 3 June 2014.
- BBC (2015a). "Syria conflict: Powers backing rivals meet in Vienna". BBC. 30 October 2015. Retrieved 30 October 2015.
- BBC (2015b). "Syria conflict: Opposition agrees framework for peace talks". BBC. 10 December 2015. Retrieved 12 December 2015.
- BBC (2015c). "Syria conflict: US and Russia signal new push at UN". BBC. 15 December 2015. Retrieved 16 December 2015.
- BBC (2016). "Syrian Army uses ceasefire" (<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-37335829>). BBC World News. 12 September 2016. Retrieved 12 September 2016.
- Borger, Julian (2016). "US blames Russia after UN aid convoy in Syria targeted by air attack" (<https://www.theguardian.com/world/2016/sep/19/syria-ceasefire-is-over-says-countrys-military>.) The Guardian. Retrieved 15 October 2016.
- BBC (2016). "Syria conflict: Ceasefire agreed, backed by Russia and Turkey" (<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-38460127>). BBC World News. 29 December 2016. Retrieved 29 December 2016.

- BBC (2017). "Syria's warring sides brought together for Geneva talks" (<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-39037609>). BBC News. 23 February 2017.
- BBC (2019). IS 'caliphate' defeated but jihadist group remains a threat. BBC News. Accessed on August 10, 2019. Retrieved <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-45547595>
- Bloomberg (2017). Syria Opposition Rejects Russian Draft of New Constitution Retrieved <https://www.bloomberg.com/politics/articles/2017-01-25/syria-opposition-rejects-russian-draft-of-new-constitution>. Bloomberg. 25 January 2017. Retrieved 26 January 2017.
- Carpenter, Ted Galen. "Tangled web: The Syrian civil war and its implications." *Mediterranean Quarterly* 24.1 (2013): 1-11.
- CNN (2014). "U.S. airstrikes hit ISIS targets inside Syria – CNN.com" (http://edition.cnn.com/2014/09/22/world/meast/u-s-airstrikes-isis-syria/index.html?hpt=hp_t1). CNN. 23 September 2014. Retrieved 2 October 2014.
- CNN (2015). "Obama authorizes resupply of Syrian opposition" (<http://edition.cnn.com/2015/10/05/politics/russia-ground-campaign-syria-isis/>). CNN. Retrieved 21 October 2015.
- CNN (2019) Syria Civil War: Fast Facts. Retrieved <https://edition.cnn.com/2013/08/27/world/meast/syria-civil-war-fast-facts/index.html>
- Cragin, R. Kim (2015). Semi-Proxy Wars and U.S. Counterterrorism Strategy, *Studies in Conflict & Terrorism*, 38:5, 311-327
- Cockburn, Patrick (2016). (20 February 2016). "Turkish threats of intervention after Ankara bombing taken seriously by Obama" (<https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/syria-conflict-isis-turkey-barack-obama-ankara-bombing-a6886466.html>). Retrieved 21 February 2016.
- Coleman, P.T. (1997). Redefining Ripeness: A Social-Psychological Perspective. *Peace and Conflict*, 3(1), 81-103.
- Cronin, Audrey Kurth (2015). ISIS Is Not a Terrorist Group: Why Counterterrorism Won't Stop the Latest Jihadist Threat. *Foreign Affairs*. 94 (2): 87-98.
- Daily Sabah (2016). "US' comments about Turkey's targets in Syria unacceptable, says Turkish MFA" (<http://www.dailysabah.com/diplomacy/2016/08/30/us-comments-about-turkeys-targets-in-syria-unacceptable-says-turkish-mfa>) Daily Sabah. 30 August 2016. Retrieved 31 August 2016.
- Daily Sabah (2017). <https://www.dailysabah.com/syrian-crisis/2017/12/21/humanitarian-crisis-in-eastern-ghouta-discussed-at-eighth-round-of-syria-peace-talks-in-astana>). Daily Sabah.
- Dagher Sam; Farnaz Fassihi (22 August 2013). "Syria Presses Offensive, Shrugs Off Gas Attack Claims" (<https://www.wsj.com/articles/SB1000142412788732461950457902862115939279>). The Wall Street Journal. Retrieved 5 September 2013.
- De Juan, Alexander, and André Bank. "The Ba'athist blackout? Selective goods provision and political violence in the Syrian civil war." *Journal of Peace Research* 52.1 (2015): 91-104.
- DW (2015). "Assad says he won't step down, won't negotiate with 'terrorists'". DW. 11 December 2015. Retrieved 12 December 2015.
- EA World (2014). "Syria Daily, Sept 23: US Airstrikes & Missiles Hit Islamic State" (<http://eaworldview.com/2014/09/syria-daily-us-airstrikes-missiles-hit-islamic-state/#kobane>). EA WorldView. Retrieved 2 October 2014.
- Ensor, Josie (2018). "Syrian flag flying over onetime rebel stronghold Douma as Russians announce victory in Eastern Ghouta"

- (<https://www.telegraph.co.uk/news/2018/04/12/syrian-flag-flying-onetime-rebel-stronghold-douma-russians-announce/>). The Telegraph. Retrieved 13 April 2018.
- Erlich, Reese. *Inside Syria*. New York: Prometheus Books, 2016.
- Fisher, R., & Ury, W. (1996). *Getting to Yes*. London: Business Books.
- Fisher, R.J. (2006). Coordination between Track Two and Track One Diplomacy in Successful Cases of Prenegotiation. *International Negotiation*, 11(1), 65-89.
- France 24 (2016). "Erdogan says Syria operation aimed at IS jihadists, Kurdish PYD" <https://web.archive.org/web/20160825183523/http://www.france24.com/en/20160824-erdogan-says-syria-operation-aimed-jihadists-kurdish-pyd>. France 24. 24 August 2016.
- France-Presse, Agence (2019). "Syria: Turkey and US reach deal to manage tensions over Kurds". The Guardian. Retrieved 10 September 2019.
- Gardiner, Harris (2017). Gardiner, Harris (7 July 2017). "U.S., Russia and Jordan Reach Deal for Cease-Fire in Part of Syria" (<https://www.nytimes.com/2017/07/07/us/politics/syria-ceasefire-agreement.html>) The New York Times. Retrieved 25 July 2017.
- Guardian (2017). Sponsors of Syria talks in Astana strike deal to protect fragile ceasefire Retrieved <https://www.theguardian.com/world/2017/jan/24/syria-talks-astana-russia-turkey-iran-ceasefire>. The Guardian. 24 January 2017. Retrieved 25 January 2017.
- Guelke, A. (2003). Negotiations and Peace Processes. In J. Darby & R. MacGinty (Eds.), *Contemporary Peacemaking: Conflict, Violence, Peace Processes* (pp.53-64). New York: Macmillan.
- Haaretz (2018). 560,000 Killed in Syria's War According to Updated Death Toll Retrieved <https://www.haaretz.com/middle-east-news/syria/560-000-killed-in-syria-s-war-according-to-updated-death-toll-1.6700244>
- Haas, R.N. (1990). *Conflicts Unending: The United States and Regional Disputes*. New Haven: Yale University Press.
- Hancock, L.E. (2001). To Act or Wait: A Two-Stage View of Ripeness. *International Studies Perspectives*, 2, 195-205.
- Hancock, L.E. (2008). The Northern Irish Peace Process: From Top to Bottom. *International Studies Review*, 10, 203-238.
- Hartzell, C.A. (1999). Explaining the Stability of Negotiated Settlements to Intrastate Wars. *Journal of Conflict Resolution*, 43(1), 3-20.
- Helm, Toby (2014). "US 'set to launch air strikes' on senior Isis terror chiefs in Syria-World news – The Observer" (<https://www.theguardian.com/world/2014/aug/23/us-air-strikes-isis-commanders-syria-considered>.) The Guardian. Retrieved 2 October 2014.
- Holliday, Joseph (December 2011). "The Struggle for Syria in 2011" (https://www.webcitation.org/6SibrK1K7?url=http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Struggle_For_Syria.pdf). Institute for the Study of War. on 20 September 2014. Retrieved 20 September 2013.
- Huffington Post (2016). "Backed by Russian Jets Syrian Army Closes in on Aleppo (http://www.huffingtonpost.com/entry/backed-by-russian-jets-syrian-army-closes-in-on-aleppo_us_56b37778e4b08069c7a63e09) Huffington Post. 4 February 2016. Retrieved 24 February 2016.
- IamSyria (2019). Death Tolls. <http://www.iamsyria.org/death-tolls.html> Retrieved on 6 September 2019.
- Interfax, 2018. "Ninth round of Astana-hosted Syria talks to take place after Syria truce guarantor countries' FMs in Astana – Kazakh Foreign Ministry <http://www.interfax.com/newsinf.asp?pg=5&id=810002>. Interfax.

- Jackson, R. (2000). Successful Negotiation in International Violent Conflict. *Journal of Peace Research*, 37(3), 323-343.
- Khan, Ghazanfar Ali (2014). "GCC slams Syrian elections as 'farce'" (<http://www.arabnews.com/node/581661>). Arab News. Riyadh. Retrieved 7 June 2015.
- Lawson, F. H. (2014). Syria's Mutating Civil War and Its Impact on Turkey, Iraq and Iran. *International Affairs*, 90(6), pp.1351-1365.
- Khan, H. U., & Khan, W. (2017). Syria: History, the Civil War and Peace Prospects. *Journal of Political Studies*, 24(2), pp.587-601.
- Kleiboer, M. (1994). Ripeness of Conflict: A Fruitful Notion. *Journal of Peace Research*, 31, 109-116.
- Kriesberg, L. (1987). Timing and the Initiation of De-Escalation Moves. *Negotiation Journal*, 3(4), 375-384.
- Licklider, R. (1995). The Consequences of Negotiated Settlements in Civil Wars, 1945-1993. *The American Political Science Review*, 89(3), 681-690.
- Loveluck, Louisa; Sly, Liz (2017). "Turkey-backed rebels seize Islamic State's al-Bab stronghold in Syria" (https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/turkey-backed-rebels-enter-center-of-islamic-states-al-bab-stronghold-in-Syria/2017/02/23/e389a506-f9c3-11e6-9b3e-ed886f4f4825_sto.rhtml). The Washington Post. Retrieved 23 February 2017.
- Lundgren, Magnus (2016) Mediation in Syria: initiatives, strategies, and obstacles, 2011–2016, *Contemporary Security Policy*, 37:2, 273-288.
- Martin, N. (2018). The AK Party and the Kurds since 2014: A Discourse of Terror. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 45(4), pp.543-558.
- MEE (2017). "UN chief takes aim at Russia over Syria military build-up". *Middle East Eye*. Retrieved 11 July 2017.
- Miller, P. D. (2014). Getting to Negotiations in Syria: The Shadow of the Future and the Syrian Civil War (No. PE-126-OSD). California: RAND.
- Nahamet (2014). "IS Killed More than 700 Syria Tribe Members in 2 Weeks" (<http://www.naharnet.com/stories/en/143590-is-killed-more-than-700-syria-tribe-members-in-2-weeks>.) Naharnet. Retrieved 2 October 2014.
- National Post (2015). "Syrian rebels fired on parachuting Russian pilots, killing at least one after Turkey shot down warplane: official" <http://news.nationalpost.com/news/turkey-blasts-russian-warplane-out-of-the-sky-says-jet-violated-its-airspace-pilots-fate-unclear>). National Post. 25 November 2015. Retrieved 25 November 2015.
- NYT (2014). "Obama Administration Ends Pentagon Program to Train Syrian Rebels" (<https://www.nytimes.com/2015/10/10/world/middleeast/pentagon-program-islamic-state-syria.html?&hp&action=click&pgtype=Homepage&module=first-column-region&region=top-news&WT.nav=top-news>). The New York Times. 9 October 2015. Retrieved 9 October 2015.
- NYT (2015). "U.S. Weaponry Is Turning Syria into Proxy War with Russia" (<https://www.nytimes.com/2015/10/13/world/middleeast/syria-russia-airstrikes.html>). The New York Times. 12 October 2015. Retrieved 14 October 2015.
- NYT (2017). Raqqa, ISIS 'Capital,' Is Captured, U.S.-Backed Forces Say (<https://www.nytimes.com/2017/10/17/world/middleeast/isis-syria-raqqa.html>), The New York Times
- O'Duffy, B. (2000). British and Irish Conflict Regulation From Sunningdale to Belfast. Part II: Playing for a Draw 1985–1999. *Nations and Nationalism*, 6(3), 399-435.
- O'Kane, E. (2006). When Can Conflicts be Resolved? A Critique of Ripeness. *Civil Wars*, 8(3-4), 268-284.

- Phillips, C. (2015). Sectarianism and Conflict in Syria. *Third World Quarterly*, 36(2), pp.357-376.
- Pruitt, D.G. (1997). Ripeness Theory and the Oslo Talks. *International Negotiation*, 2, 237-250.
- Reuters (2012). Text of Annan's six-point peace plan for Syria. <https://www.reuters.com/article/us-syria-ceasefire/text-of-annans-six-point-peace-plan-for-syria-idUSBRE8330HJ20120404>. Accessed on 1 January 2018.
- Reuters (2015). "Syria's army, allies plan offensive against insurgents in Aleppo" (<http://uk.reuters.com/article/2015/10/14/uk-mideast-crisis-syria-rebels-idUKKCN0S71VO20151014>.) Reuters. 14 October 2015. Retrieved 14 October 2015.
- Reuters (2016a). "Syrian army, rebels agree to 72-hour Eid truce, but fighting continues" (<https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-truce-idUSKCN0ZM0PZ>). Reuters. 7 July 2016.
- Reuters (2016b). "Syrian Kurds, allies set to approve new government blueprint. Retrieved <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-constitution-idUSKBN14H0X3?il=0>. Reuters. 28 December 2016.
- Reuters (2017). Trump ends CIA arms support for anti-Assad Syria rebels: U.S. officials (<https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-usa-syria-idUSKBN1A42KC>) Reuters, 19 July 2017.
- Reuters (2017). Putin declares "complete victory" on both banks of Euphrates in Syria (<https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-putin/putin-declares-complete-victory-on-both-banks-of-euphrates-in-syria-idUSKBN1E027>) Reuters, 6 December 2017.
- Richmond, O.P. (2001). Rethinking Conflict Resolution: The Linkage Problematic Between "Track I" and Track II". *Journal of Conflict Studies*, 21(2).
- RT (2015). "Long-range bombers to fly anti-ISIS missions from Russia, Putin orders Navy to work with France (<https://www.rt.com/news/322436-russia-strikes-syria-putin/>.) RT English.
- RT, 2016. 'Syria crisis plan: Cessation of hostilities, humanitarian airdrops, peace talks laid out in Munich (<https://www.rt.com/news/332211-munich-lavrov-kerry-un-syria/>.) Rt.com, 12 February 2016. Retrieved 19 February 2016.
- Salloum, Raniah (10 October 2013)." From Jail to Jihad: Former Prisoners Fight in Syrian Insurgency (<http://www.spiegel.de/international/world/former-prisoners-fight-in-syrian-insurgency-a-927158.html>) Der Spiegel. Retrieved 27 May 2014.
- "Syria in civil war, says UN official Herve Ladsous" (<https://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-18417952>). BBC News. 12 June 2012. Retrieved 7 January 2014.
- TASS (2017). "Russia, Turkey and Iran continue cooperation on de-escalation zones in Syria" Retrieved <http://tass.com/world/953004>. TASS. 23 June 2017.
- UN (2017). "Note to Correspondents: Transcript of the press conference by the UN Special Envoy for Syria, Stafan de Mistura". Retrieved <https://www.un.org/sg/en/content/sg/note-correspondents/2017-07-5/note-correspondents-transcript-press-conference-un-special>. United Nations.
- US Department of State (2016). "Joint Statement of the United States and the Russian Federation, as Co-Chairs of the ISSG, on Cessation of Hostilities in Syria" (<https://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2016/02/253115.htm>). U.S. Department of State. 22 February 2016.
- Obama, Barrack (2015). "Remarks by President Obama and Prime Minister Trudeau of Canada After Bilateral Meeting" (<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2015/11/19/remarks-president-obama-and-prime-minister-trudeau-canada-after>.) The U.S. White House. 19 November 2015. Retrieved 20 November 2015.

- van Wilgenburg, Wladimir (17 January 2013)." Kurdish Forces Clash with Main Syrian Opposition in Syria, Reports Say" (<http://www.rudaw.net/english/news/syria/5666.html>). Rudaw. on 18 January 2013. Retrieved 4 February 2013.
- YeniSafak (2014). "Erdogan asks UN for no-fly zone over Syria" (<http://english.yenisafak.com/world/erdogan-asks-un-for-no-fly-zone-over-syria-2024442>). Retrieved 2 October 2014
- Yuhas, Alan (2016). "UN security council to hold emergency meeting on US air strikes in Syria" The Guardian. (<https://www.theguardian.com/world/2016/sep/17/russia-says-us-led-airstrikes-hit-syrian-troops-killing-62-and-wounding-dozens>). 17 September 2016. Retrieved 8 October 2016.
- Zartman, I.W. (1995). *Elusive Peace: Negotiating an End to Civil Wars*. Washington: Brookings.

STATIONING THE FIRST BRITISH CONSULATE IN JERUSALEM AS A REACTION TO RUSSIAN THREAT AND THE ORIGINS OF THE RUSSIAN HISTORICAL CLAIM FOR THE REGION

Nurcan YURDAKUL*

Abstract

With the Treaty of Unkiar Skellesi of July 1833, Russia's right of defending Orthodox Christians in the Ottoman Empire contributed Russia's presence in Syria, and Palestine other than Balkans and Eastern Europe. When Russia started to reinforce its historical connection in the region, the reaction of Great Britain was to station a consulate to Jerusalem. Although the foundation of this consulate was interpreted by some historian as the first event for the Jewish return to Jerusalem, it is understood that the main motivation behind the decree by 3rd Viscount Palmerston (1830-1834, 1835-1841) was a direct reaction to Russian threat. The rationale behind the decree was to balance the growing Russian influence over the Orthodox Christians through British protection of the Jews inhabited in Palestine.¹It is aimed by this paper to evaluate why and how Russian governments considered themselves as natural successor of the Orthodox subjects of the Ottoman Empire and how this situation of Russia effected the British foreign policy decision making process.

Keywords: Great Britain, Russia, Palestine, Rivalry

---

* Asst. Prof., Ankara Yıldırım Beyazıt University, Department of History, ORCID: 0000-0002-4223-787X.

¹ "From the British Consulate to the US Embassy in Jerusalem," Hürriyet Daily News, accessed November 26, 2020, <https://www.hurriyetdailynews.com/opinion/nurcan-ozkaplan-yurdakul/from-the-british-consulate-to-the-us-embassy-in-jerusalem-125168>

**RUS TEHDİDİNE REAKSİYON OLARAK KUDÜS’TE İNGİLİZ
KONSOLOSLUĞUNUN KURULUŞU:
RUSYA’NIN BÖLGEYE YÖNELİK İDDİALARININ TARİHİ ARKA PLANI**

Özet

Temmuz 1833 tarihli Hünkâr İskeleyi Antlaşmasıyla Rusya’nın Osmanlı’nın Ortodoks tebaasının himaye hakkı kazanması bu ülkenin etkinliğini Doğu Avrupa ve Balkanlardan başka Suriye ve Filistin’de de artırmıştı. Rusya’nın bölge ile olan tarihi bağlarını güçlendirmeye başlamasına İngiltere’nin cevabı Kudüs’te konsolosluk açmak oldu. Bazı tarihçilerin İngiltere’nin bu cevabını Yahudilerin Kudüs’e dönüşünün başlangıcının ilk adımı olarak değerlendirmesine rağmen Lord Palmerston’ın (1830-1834, 1835-1841) kararının arkasındaki temel motivasyonun Rus tehdidine karşı bir tepki olduğu anlaşılmıştır. Bu kararın gerekçesi bölgede Ortodoks Hıristiyanları himayesi ile Rusya’nın artan nüfuzunun İngiltere’nin Filistin’de meskûn Yahudileri himaye ederek dengeleme isteğiydi. Bu çalışmanın amacı Rusya’nın neden ve nasıl kendilerini Osmanlı İmparatorluğu’nun Ortodoks tebaasının doğal mirasçısı saydığını analiz ederek İngiliz dış politikası kararlarının Rusya’nın bu tutmana karşı bir reaksiyon olarak alındığını analiz etmektir.

Anahtar Kelimeler: İngiltere, Rusya, Filistin, Rekabet

1. Introduction

The conventional purpose of consulates is to promote commercial interests of a country and protection of its nationals in foreign countries. Why was it decided to open a consulate in Jerusalem even though there were only one or two English missionary families living there and only a few commercial considerations were of importance? Although Jewish historians connected this appointment with sympathy felt by the British Government for return of the Jews to Palestine, it is found out that the main motivation was to generate influence in the Ottoman Palestine against Russian threat to the region and to India. During this period of history, there was a major Anglo-Russian rivalry on generating influence over the Asiatic lands of the Ottoman Empire.

The USA's moving its Embassy officially from Tel Aviv to Jerusalem on May 14, 2018 and its coinciding with the 70th anniversary of the Israel declaration of its independence represented the Trump administration's recognizing Jerusalem as the capital city of Israel. The beginning of internationalization of Jerusalem since Salahuddin-i Eyyubi,² goes back approximately 200 years back and starts with the British Empire's opening a consulate in this small town in August 1838. Stavrou who studied the Russian activities in this particular period comments "just as Constantinople was the centre of ambassadors, Jerusalem became a centre of activities of European consuls."³ Discovering the influencing rivalry among the governments not only the churches but also the religious minorities tried to induce governments to support coreligionists for obvious political reasons.⁴ As Palestine began to be populated both by religious clergies and diplomatic representatives of the great powers, a struggle for predominance of influence was the natural result. Because of a Jerusalem's being a small town of Palestine under ottoman sovereignty officially could allow the other states to station only consulates in this town. Each state tried to establish their influence in the area by using the native people who are religiously closer to them. Lewis is the one of the scholars writes about the abuse of the non-Muslims subjects of the Ottoman Empire as a social capital and base by the European powers through the consulates and the dragomans.⁵

---

² Charles M. Brand, "The Byzantines and Saladin, 1185-1192: Opponents of the Third Crusade," *The Mediaeval Academy of America*, 1962 37(2):167-181, accessed November 26,2020, doi:10.2307/2849946.

³ Theofanis George Stavrou, "Russian Interest in the Levant 1843-1848: Porfirii Uspenskii and Establishment of the First Russian Ecclesiastical Mission in Jerusalem," *Middle East Journal*, vol. 17, No. 1/2 (Winter - Spring, 1963): 92.

⁴ Stavrou, "Russian Interest in the Levant," 95.

⁵ Bernard Lewis, *The Shaping of the Modern Middle East*, (New York: Oxford University Press, 1994), 14-15.

While there was no real rationale behind such a decision the Great Britain stationed the consulate in this small town where there were only one or two British missionary families and very little commercial considerations. In other words, this decision of British Foreign Office was not in line with the conventional purpose of consulates which is to promote the commercial interests of a country and protection of its nationals in foreign countries.⁶ Although Jewish historians did not study the establishment of British Consulate in Jerusalem much before the Balfour Declaration some famous Jewish historians gave big weight to this event and took it as the beginning of a new era for the world Jewry. After the Balfour Declaration issued by the British government, which announced support for establishing a “home for the Jewish people” in Palestine during the World War I, books published on Jewish settlement in Palestine provided a revisionist history of the real motivations behind Great Britain’s appointment of a consul to Jerusalem. Famous Jewish historians of Jewish history like A.M. Hyamson and J. Parkes connected this appointment with the sympathy felt by the British government for the *return of the Jews* to Palestine.⁷

Verete, who studied this period of history through the examination of the correspondence of this particular period concludes that the British appointment of a consul to Jerusalem was nothing to do with the claim of the above-mentioned Jewish historians. On the contrary he explicitly proves the appointment’s being a reaction to the Russian policy towards the region. In 1834, the British Consul in Damascus, John William Perry Farren wrote to Palmerston, the foreign secretary about the Roman Catholic subjects in the Ottoman Empire and the French Catholic Church’s influence over them particularly in Palestine and surrounding. Palmerston did not write a single line to Farren’s proposal at the time. Similarly, the letters written to the foreign office for the need of consulate in Jerusalem by the British Consul in Cairo, Patrick Campbell were not answered neither. However, in the spring of 1836, when Patrick Campbell from Cairo reported the arrival of valuable gifts to Jerusalem from the Russian government for the Greek Church in the Holy Sepulcher alarmed Palmerstone’s attention towards Russia’s activities in the region, leading him to note “it would be expedient to have an English consular agent in Jerusalem.”

---

⁶ Peter Byrd, “Reginal and Functional Specialization in the British Consular Service,” *Journal of Contemporary History* 7, (1972): 127, accessed November 26, 2020, doi: 10.1177/002200947200700107.

⁷ Meir Verete, “Why Was a British Consulate Established in Jerusalem?,” *The English Historical Review* 85 (1970) and “From the British Consulate to the US Embassy in Jerusalem.”

2. International Political Developments Sharpening Anglo-Russian Rivalry of Influence in the Routes to India during the First Half of the 19th Century

During this period of history, we witnessed a major Anglo-Russian rivalry on generating influence over the Asiatic lands of the Ottoman Empire. British and Russian governments' appointing consuls in various parts of the Ottoman cities was one of the implications of this rivalry. The British foreign policy decision makers used to be reactive to the French policies since Napoleon's campaign of 1798, attempt of invading Egypt. Although Napoleon's invasion attempt was stopped by the allied powers of Great Britain and the Ottoman Empire the old order of the region couldn't be restored again. Muhammad Ali Pasha, the governor of Egypt (1805-1848)⁸ province of the Ottoman Empire revolted against the Sultan in 1831. According to Bailey, France's attention being concentrated on Algeria made the British authorities to focus on the development of Western Mediterranean and didn't answer the help demand of Mahmud II against to the rebellious governor of Egypt province.⁹ Having removed the empire central army, the Janissary Organization in 1826, Sultan demanded help from Britain to stop his rebellious governor. With the Treaty of Unkiar Skelessi Russia's right to defend Orthodox Christians subjects of empire had to be recognized by Sultan Mahmud II.¹⁰ Palmerston later described not standing by the sultan and allowing Russia on this march as "a grave failure of the English government's foreign policy."

Britain's failure of supporting the Ottoman Empire against the rebellious governor of Egypt was criticized and regretted not only by Palmerston but also by the consuls working in the area since Napoleon's Campaign to Egypt. The mutual point of these critics was Britain's neglecting Russia as the biggest threat and focusing on the French activities only which had been a habit of British foreign policy makers due to the disorder created by Napoleon. Britain's the first Consulate to Baghdad Harford Jones-Brydges (1798 – 1806)¹¹ who was appointed to the post with a decree from London criticized British foreign policy focusing on the French threat to India and neglecting the Russian one. According to Jones, Russia was *the permanent threat whereas France was a temporary one*.¹² The mission was given to Jones was to clear the French

---

⁸ Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmani*, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996), 956.

⁹ Francis E. Bailey, "The Economics of Foreign Policy, 1825-1850," *The Journal of Modern History* 12 (1940): 452-453.

¹⁰ M. Alattin Yalçınkaya, "III. Selim ve II. Mahmut Dönemleri Osmanlı Dış Politikası," in *Türkler*, ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek ve Salim Koca, vol. 7, (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002): 1062-1064.

¹¹ John Gordon Lorimer, *A Gazetteer of Persian Gulf, Oman and Central Arabia*, (Calcutta: Government Press, 1908), 2685.

¹² Edward Ingram, *British Persian Connection, 1798-1828, Prelude to the Great Game in Asia*, (London: Clarendon Press, 1992), 125.

from Baghdad which was the alternative route to India.¹³ Sir Henry Creswicke Rawlinson (1843–1849 and 1851 -1855) was another consulate to Baghdad who worked there during Crimean War (1854-1856) the most intensified period of Russian threat to India, described British foreign policy of not supporting the Ottoman Empire as *unforgivable political geography ignorance*.¹⁴

Arrival of the valuable gifts from the Russian Government to the Greek Orthodox Church in Jerusalem which pleased the Orthodox people in Jerusalem was solid evidence of Russian refreshed connection with the native people of the region as a result of the Treaty of Unkiar Skelessi. There is other evidence of the Russian involvement in the region. Since the Napoleon's attempt to invade Egypt Great Britain has been trying to create influence in the Persian Gulf and Basra-Baghdad route as an alternative communication channel to India.¹⁵ In 1834 when the British had an expedition team working over the valley of Tigris and Euphrates for sailing opportunities the Russian Consulate to Cairo and Mehmet Ali Pasha collaborated to stop the team. Ottoman Palestine and Ottoman Baghdad have been long the places of influence struggle between the Russians and the British. The Baghdad Consul Rawlinson again in 1840s was the one to inform the British authorities in London about the activities of the Russian agents mainly in Sulaymaniyah, a unit of Baghdad Province.

Why it was the Russians were taken that seriously by the British Empire as the biggest rival in the Eastern Mediterranean and as a threat to India and Sues that is called the lifeline of the British Empire? Russian Consulate of Cairo and Mehmet Ali Pasha's acting together against the British in the region suggests the power gap in the area because of the political disorder. It is widely accepted that Napoleon Campaign of Egypt brought instability to the Near East and corrupted the ancient order. Mehmet Ali Pasha as a rebellious and illegal power allowed the other powers to gain *de facto* influence in the region to build up international alliances against the Sublime Port.

During the second quarter of 19th century and before the emergence of Pan-Slavism in the Balkan Peninsula, the above-mentioned developments in the area resulted with the weakening of the Ottoman Central power and provided opportunities not only to Russia for use of her ecclesiastical policy for political purposes but also to Britain, Prussia, France, and the United

---

¹³ Vladimir Borisovich Lutsky, *Modern History of Arab Countries*, (Moscow: Progress Publishers, 1969), 3.

¹⁴ J.B. Kelly, *Arabia, the Gulf and the West*, (New York, Basic Books, 1980), 260.

¹⁵ Nurcan Özkaplan Yurdakul, *İngiltere Ortadoğu'ya Nasıl Girdi? Basra ve Bağdat'ta İngiliz Konsoloslukları*, (İstanbul: Kronik, 2018), 22-23.

States.¹⁶ Among these powers Russia who had a privileged status in the Ottoman Empire as a result of the Treaty of Unkiar Skellesi also set up good relationship with the rebellious Governor. However the able direction of Palmerston and diplomatic efforts of the Minister of Foreign Affairs Mustafa Reshit Pasha¹⁷ restored the balance of power which had been in disorder since 1798.¹⁸ According to Stavrou it was the able Palmerston had *robbed Russia of the fruits of the victory* of Unkiar Skellesi, and by 1841 the Russians found themselves replaced in the Levant by England and France.¹⁹ Fatma Aliye comments on the subject in an opposite direction to Stavrou and focuses on the diplomatic skills of Mustafa Reshit Pasha. She describes the restoration of power as “it was Mustafa Reshit Pasha’s pen pushed Mehmet Ali Pasha to put his sword back to its sheath.”²⁰ London Conventions of 1840-1841, Mehmet Ali Pasha was locked back into Egypt.²¹

The restoration of the power increased Russian concern for the Levant because it became a common area of Western interest and acquisition for both Protestant and Catholic groups. The motivation which awakened Russia was her realization of her power in the Holy Land according to Stavrou.²² The establishments of the Protestant Bishopric and the Latin Patriarchate recalled Russia her being the natural successors of the Orthodox subjects of the Ottoman Empire. Due to British diplomatic negotiations of British Ambassador Stratford Canning,²³ the Sublime Port recognized the Protestant sect in the Ottoman lands, first by a vizierial decree/*buyruldu* in 1847 and then by an imperial decree/*ferman* in 1850.²⁴ This development encouraged the Russian authorities to be more active in the area and improve its influence over the Orthodox people.

3. Historical Foundation of Russians’ claim of being the legitimate successors of the Orthodox subjects of the Ottoman Empire and Approaches of Marie Arouet Voltaire (1694 –1778)

Russians’ claim of being the legitimate successors of the Orthodox subjects of the Ottoman Empire based on the basic political developments since the 15th century. The French Philosopher and the historian Voltaire of the age of enlightenment is considered to be the first

---

¹⁶ Stavrou, “Russian Interest in the Levant,” 91.

¹⁷ Süreyya, *Sicill-i Osmani*, 1384-1385.

¹⁸ Kelly, *Arabia, the Gulf and the West*, 275.

¹⁹ Stavrou, “Russian Interest in the Levant,” 92.

²⁰ Fatma Aliye, *Ahmet Cevdet Pasha ve Zamani*, (İstanbul: Kanaat Matbaası, 1332): 48.

²¹ Elisabeth Monroe, “*Britain’s Moments in the Middle East 1914-1956*,” (London: Chatto & Windus, 1963), 15-16.

²² Stavrou, “Russian Interest in the Levant,” 92-93.

²³ The Right Honorable Sir Stratford Canning, the Ambassador (Oct. 1841-May. 1858) and Lorimer, *A Gazetteer of Persian Gulf*, 2669-2670.

²⁴ See Stanley Lane-Poole, *The Life of the Right Honourable Stratford Canning, Viscount Stratford de Redcliffe* (London: Longsman, 1888), 102-103.

of the scholars contributed the ideology of Russian role over the eastern Christians.²⁵ Voltaire's criticism of the Roman Catholic Church, the ancient hostility and rivalry between the Catholicism and Orthodoxy,²⁶ and his admiration for the modernist and secularist reforms had been initiated by Peter the Great could be the reasons made him biased to write in favor of Russian Orthodox Church's role and responsibilities for the Orthodox subjects of the Ottoman Empire.

The political developments which articulated the position of the Russian Orthodox Church gradually go back to 15th Century. Orlando Figes who writes about the Russian cultural history starts the sequences of these events with the conquer of Constantinople by Mehmet the Conqueror in 1453. The Greek Orthodox Church in Istanbul which came under the Turkish sovereignty was not considered a free Church after that very date of 1453.²⁷ The Moskov authorities who used to pay tax to the Golden Horde State was not considered free neither.²⁸ The fall of Kazan and Astrakhan cities and demise of the Golden Horde State is widely connected with the rise of modern Russia. The Russian after that time believed in that Moskov which was the only city where the Orthodox were free was *the third Rome* and the Russian nation was the only successor of the Byzantium Empire.

Ivan III Vasilyevich (1440, Moscow – 1505) who was a Grand Prince of Moscow and Grand Prince after fall of Constantinople wished to marry the Princess Sofia to be successor of Byzantium Empire and to strengthen the Orthodox Christian brotherhood. The British historian of 19th century Kelly in his work of *The History of Russia*, that is published during the Crimean War, writes quite ironically about the Russian efforts to be the successor of Byzantium Empire.²⁹

Selim the Grim's conquering Arab Muslim states by early 1500s and taking control of the whole Near East resulted with the churches of these areas having the status of the churches in the other lands of the Ottoman Empire.³⁰ As the only official link between the Orthodox Christians and the Sublime Port, the ethnically Greek leadership of the patriarchate of Constantinople was able

---

²⁵ François-Marie Arouet Voltaire, *The History of Peter the Great Emperor of Russia*, (Manchester: Johnson & son), 42-44.

²⁶ İlber Ortaylı, "Ortodoks Kilisesi," *Mülkiye Dergisi* 24 (2014): 97-115.

²⁷ Orlando Figes, *Nataşa'nın Dansı, Rusya'nın Kültür Tarihi*, translator, F. Dereli, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2018), 93.

²⁸ Cevdet Pasha, *Tarih-i Cevdet*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2018), vol. 1, 286-287. Cevdet Pasha uses the word tribute/haraç instead of tax to imply the pressure the khans have over the Russian authorities. "...Devlet Giray Hân Olduğu ve Rusyalıyı Harac-güzâr Ettiği..."

²⁹ Walter K. Kelly, *The History of Russia*, (London: H. G. Bohn, 1854), 126.

³⁰ Ortaylı, "Ortodoks Kilisesi," 104-105.

to include the previously autocephalous Bulgarian and Serbian churches and acquired great influence over the elections of the chief archpriests in ancient the patriarchates of Alexandria, Jerusalem, and Antioch.³¹ These developments strengthened the idea of Russian Orthodox Church's being the only free capable of representing the Orthodox subjects of the Ottoman Empire.

Ivan the Terrible (1533-1547) claimed that the salvation of the entire Eastern Christians who were mainly Orthodox or directed with the different interpretation of Orthodox discourse of Christianity was the sole responsibility of the Russian State. Tsar Aleksey Mihajlovic (1645-1676) who build up new monasteries in Moskov in 1660s as imitations of Kamame Church of Holy Sepulcher in Jerusalem is the owner of the idea that Moskov was *the new Jerusalem* and claimed that he was *the new Constantine*. According to Cevdet Pasha the Tsar's godlike position and not sharing his authority with any church different than the other Christian sovereigns is related with the Russian political tradition. The Russians learning Christianity from the Greek Church in Constantinople not from the Catholic Church of Rome determined the Russians to follow similar political tradition with the Byzantium Empire.³²

Peter the Great's Testament provides valuable insight information and strengthens the ideology of the Russian mission of protection of the Orthodox subjects. The thirteenth article of the will focuses on the using of the Orthodox subjects as a means of Russian foreign policy to reach the aim of Russia's expansionism. *We must collect around our house, as around a center, all the detached sections of the Greeks/Orthodox which are scattered abroad in Hungary, Turkey, and South Poland; we must make them look to us for support, and thus by establishing beforehand a sort of ecclesiastical supremacy, we shall pave the way for universal sovereignty.*³³ The establishment of *ecclesiastical supremacy* as termed by Cevdet Pasha as *riyaset-i ruhbanîye* represents the beginning of Russian claim of being independent from the Greek Orthodox Church in Istanbul.³⁴ Having their own church under the ownership of the Russian Embassy would free the Russian from the Greek Orthodox Patriarch.

---

³¹ Denis Vovchenko, "Creating Arab Nationalism? Russia and Greece in Ottoman Syria and Palestine (1840–1909)," *Middle Eastern Studies* 49 (2013): 901–918.

³² "... inân'ı hükümeti bütün bütün eline almış bir hükümdâr..." see Cevdet Pasha, *Tarih-i Cevdet*, 22.

³³ Dimitry V. Lehovitch, "The Testament of Peter the Great," *The American Slavic and East European Review* 7 (1948): 112.

³⁴ The establishment of ecclesiastical supremacy translated or interpreted by Cevdet Pasha as *hükümet-i ruhbanîyye icrası için evvel-be evvel mezhebce bir riyaset ihdasına çalışılması*. Cevdet Pasha, *Tarih-i Cevdet*, 384-385.

The above ideas developed by the Russian Tsars for the role and responsibilities attributed to Russia and the Russian Orthodox Church are shared with Voltaire.³⁵ Accordingly, Voltaire thinks from 1580 Russian church became as independent as the Russian Empire. The patriarch of Russia has ever since been consecrated by the Russian bishops, and not by the patriarch of Constantinople. The Russian Patriarch was the only free and powerful patriarch; and, consequently, the only real one. The patriarchs in Jerusalem, Constantinople, Antioch, and in Alexandria are considered as mercenary chiefs of a church, enslaved by the Turks. Russian Orthodox Church being the only free one seems the most legitimate reason to understand the Russians' claim of having the rights of protection of the Orthodox people living in the Ottoman Empire.³⁶

One more point remarkable and related with the Russian expansion towards the Eastern Mediterranean is included in the ninth article of the Will of Peter the Great. It should be remembered the geographical politics applied and defended by the British consulates and later confirmed and decreed by Palmerston for the region were to counter the Russian foreign policy directed towards India either through the Egypt and Red Sea or through Persian Gulf. It should be also recalled that Britain's efforts of developing British influence in the Ottoman Baghdad and in the Persian Gulf as the main alternative route to India during the first quarter of the 19th century was against France but until unification of Germany was mainly against Russia.³⁷ The following article of the same will is to confirm the ground of the British suspect of the Russian threat to India. *We must progress as much as possible in the direction of Constantinople and India. He who can once get the possession of these points is the real ruler of the world. With this in view we must provoke constant quarrels at the one time with Turkey, at another with Persia.... We must.. push on to the Persian Gulf, if possible re-establish the ancient commercial ties with the Levant through Syria, and force our way into the Indies, which are the storehouses of the world. Once there, we can dispense with English gold.*³⁸

---

³⁵ Voltaire, *The History of Peter*, 42-44.

³⁶ "...They afterwards continued to be subject to the Greek empire; and when the Turks made themselves masters of Constantinople, were governed and oppressed by particular princes; at length they were totally subjected by the Padishah, or Turkish emperor, who now granted them an investiture. The Hospodar, or Waiwod, chosen by the Ottoman Porte to govern these provinces, is always a Christian of the Greek church. The Turks, by this choice, give a proof of their toleration, while our ignorant declaimers are accusing them of persecution. The prince, nominated by the Porte, is tributary to, or rather farms these countries of the grand seignior; this dignity being always conferred on the best bidder, or him who makes the greatest presents to the vizier, in like manner as the Greek patriarch, at Constantinople..." Voltaire, *The History of Peter*, 43.

³⁷ İlber Ortaylı, *İkinci Abdülhamit Döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Yayınları, 1981), 57, 97, 174.

³⁸ Lehovich, "The Testament of Peter the Great," 112.

The possibility was searched by Peter the Great to *re-establish the ancient commercial ties with the Levant through Syria* was provided by the Kuchuk Kainarji in 1774, the pact signed at the conclusion of the Russo-Turkish War of 1768–1774 provided a diplomatic basis for future Russian intervention in internal affairs of the Empire. The right of intervention into internal relations of the Empire provided by the seventh, eight, and 14th articles which granted to the Russian Subjects of the Russian Empire have the right to visit Jerusalem and other places will be under security of the Ottoman Empire. The pilgrims will have no obligation to pay any tax or duty and will be under the strict protection of the law. More importantly, Russia's right to build an Orthodox Church³⁹ under ownership of the Russian Embassy in Galata ensured Russian claims to protect all Orthodox subjects of the Empire.⁴⁰

4. Russian Activities of Institutionalization in Jerusalem During the Disorder Age of Mehmet Ali Pasha

Orthodox Christianity of Palestine is part of an indigenous cultural tradition is an inheritance from the Byzantium Empire rule of this region. Due to this cultural heritage the Orthodox Christians of this region are distinguished from Catholicism which associated with Rome and the Crusades. Similarly, they did not have a common share with Protestantism, which made significant inroads in the Arab world only in the 19th century through missionary organizations. However, Orthodoxy was the religion of Antioch, Jerusalem, Constantinople, and Alexandria patriarchates. In addition, the Orthodox religion of Arab, Syriac, and Coptic communities had many similarities with Islam and the Muslim culture. Therefore, working together with the Greek clergy of Jerusalem the Russian Orthodox Church members with limited international experience unlike the British, founded many institutions thanks to the policy followed by Karl Robert Vasilyevich, Count Nesselrode, the Russian Foreign Minister (1822-1856).

The Russian Orthodox population in Jerusalem started to increase during the Ottoman-Russian Wars in the 1820s. This was one of the reasons of increasing Russian influence of Orthodox Church in Palestine. Although we don't have the certain number of the pilgrims to Palestine it's claimed that they were numerous and mostly noble men and some of them settled in the region.⁴¹ Broudes claims the number was 200-400 pilgrims every year and adds the financial support the Tsar provided to the Orthodox of the region.⁴² Konstantin Uspensky (1804-1885)

---

³⁹ The church would be named as *Dosoğrafya Kenisesi*. Cevdet Pasha, *Tarih-i Cevdet*, 391.

⁴⁰ Cevdet Pasha, *Tarih-i Cevdet*, 386-399.

⁴¹ Stavrou, "Russian Interest in the Levant," 94.

⁴² John R. Broadus, "Church Conflict in Palestine: The Opening of the Holy Places Question During the Preceding Years to Crimean War," *Canadian Journal of History* 14 (December 1979): 395-396.

who was one of the pilgrims was a special agent whose reports were later used by the Russian Foreign ministry to finetune the policy to be applied in Jerusalem. There have been some initiatives for institutionalization of Russian influence in the area. The establishment of the Russian Mission in Jerusalem in 1818, during the reign of Alexander I (1801-1825) the Moscow Metochion of the Holy Sepulcher, failed due the fraud of a Greek member of the Orthodox Church of using the fund for his personal purposes. The establishment of a Russian monastery in Jerusalem in 1835 could not have been completed neither. Therefore, the Russian authorities and the Holy Synod decided to continue through the connections with the Orthodox Patriarchate of Jerusalem.

The Russian consulate in Beirut, K. M. Bazili, and the Holy Snod including some other members of Russian authorities wanted to have a building for accommodation of the pilgrims and a Russian school in Jerusalem. Working with the Greek Church together with the involvement of Russian Foreign Ministry and with the decree of the Tsar the Consul renovated the Greek monasteries. Nesselrode was neither Slav nor Orthodox, used the Orthodox Church extensively to increase Russian influence in the region. The opinion leader of the Russian mission to the Holy Land Nesselrode wanted the Russian Church members, the clergy to adopt to the church hierarchy in Jerusalem to avoid conflicts with the Greeks. Working together with the Greek Clergy Russian managed to establish the first Ecclesiastical Mission in 1847.

The reforming policy followed by Nesselrode was related with the election of the Patriarch. It was his idea to have the elections taking place in Jerusalem instead of Istanbul, by the Brotherhood of the Holy Sepulcher. By this decision Nesselrode aimed to increase the importance of the Patriarch of Jerusalem and decrease the one in Istanbul. However, this decision was considered as an intervention and upset the Ecumenical Patriarch, for it would harm his ancient influence over the Jerusalem Patriarch.⁴³

The Russian institutional efforts in Jerusalem and the Greeks failure with complying their promised activities brought Russian-Greek conflict to the surface revealed by the reports of Uspensky. The Greeks neglection of the education of the Arab Orthodox population and clergy is attributed not only to the competition between the Russian clergy and the Greek one but also to the characteristics of the Greeks. Uspensky advised the Russian efforts to be directed to the Arab Orthodox who were the majority in the region.

---

⁴³ Stavrou, "Russian Interest in the Levant," 95-99.

Uspensky's above approach about the Greeks shaped the basis of Russian future policy. The second Russian Ecclesiastical Mission to Jerusalem in 1857 focused on the Arab Orthodox. In other words the Russians awakened the Pan-Hellenistic approach of the Greeks and found the seeds of Pan-Slavism during this special period. The Russian diplomats and historians' perception of the Greek politicians as unreliable partners and even opponents⁴⁴ after the Crimean War, goes back to the first experiences of the first Russian Mission to Jerusalem. The Russians later preferred to cooperate with the native Arab clergy and notables in the patriarchates of first Antioch and then Jerusalem in Syria and Palestine. Other than the active British Consulate in the region Britain initiated religious activities billed out and supported by the House of Common. In 1841 Foreign Bishopric Act was billed out and Micheal Solomon Alexander was the British nominee for Bishop in Jerusalem.⁴⁵ In 1852 Russia had an Orthodox press making publication to counter the French press.⁴⁶ The Armenian population in the area was targeted both by the Russians and French missionaries.

Russian activities either due to French opposition or the failure of the Greek failure of collaboration were directed to northern Syria in the influence area of the patriarchate of Antioch where the Orthodox community in terms of population was larger. In Syria, the intense Protestant activities of the Great Britain and the United States brought the Anglo-Russian confrontation to the surface. British failure of converting the Jews into Anglicanism/ *the Jewish restoration* was the main motivation for targeting the Orthodox community.⁴⁷ Due to the failure on conversion Britain and American missionaries opened schools and hospitals and provided financial aid to the natives to improve national reputation. The intensifying activities of the superpowers using the human base for their expansionist politics in Palestine and Syria and the struggles among them was the main reason for the Crimean War.⁴⁸

Although the French missionaries were as active in Jerusalem as the Russian the population weight was in Russian favor. When there were 4.000 Catholic were living in the whole Palestine in 8 different Parishes and 1000 Catholic in Jerusalem the number of Orthodox were under the authority of Jerusalem Patriarch.⁴⁹ This itself should be the other important reason for the British watching the Russian activities more carefully.

---

⁴⁴ Vovchenko, "Creating Arab Nationalism?" 901-902.

⁴⁵ Broadus, "Church Conflict in Palestine," 399.

⁴⁶ Ibid., 400-401.

⁴⁷ Nurcan Özkaplan Yurdakul, "Kudüs'te İngiliz Varlığının Dinden İdeolojiye Değişen Gerekçelerine Özet Bir Bakış," *TYB Akademi: Dil, Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi* 27 (2019).

⁴⁸ Cevdet Pasha, *Tarih-i Cevdet*, 271-272.

⁴⁹ Broadus, "Church Conflict in Palestine," 402-404.

5. Conclusion

Having failed of converting the Jews into Protestantism and lacking a legitimate reason to interfere into the *Holy Places Issue* of the time Great Britain backed France and encouraged French government to demand that the Sublime Porte in İstanbul to recognize France as the protector of Christian monks and pilgrims in the Holy Places. The Sublime Ports complying with the French wish Tsar Nicholas I reminded Russia being confirmed by the Porte as the protector of the Holy Places and of all Orthodox Christians in the Ottoman Empire which became the final reason of the Crimean War where Great Britain and France were in the side of the Ottoman Empire against Russian expansion.⁵⁰ It's understood by this paper that it was the Anglo-Russian rivalry made Great Britain station the first British Consul to Jerusalem which represent the internationalization of Jerusalem issue and intensifying rivalry caused the Crimean War.

---

⁵⁰ Ibid., 395-396.

Bibliography

- Aliye, Fatma. Ahmet Cevdet Pasha ve Zamanı, İstanbul: Kanaat Matbaası, 1332.
- Broadus, John R. "Church Conflict in Palestine: The Opening of the Holy Places Question During the Preceding Years to Crimean War." *Canadian Journal of History* 14, (December 1979): 395-416.
- Brand, Charles M. "The Byzantines and Saladin, 1185-1192: Opponents of the Third Crusade." *The Mediaeval Academy of America* 37, no. 2 (1962): 167-181, accessed November 26, 2020, doi:10.2307/2849946.
- Bailey, Francis E. "The Economics of Foreign Policy, 1825-1850." *The Journal of Modern History* 12 (1940).
- Byrd, Peter. "Reginal and Functional Specialization in the British Consular Service," *Journal of Contemporary History* 7 (1972): 127-145. Accessed November 26, 2020. Doi: 10.1177/002200947200700107.
- Cevdet Pasha, Tarih-i Cevdet, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2018.
- Figes, Orlando. Nataşa'nın Dansı, Rusya'nın Kültür Tarihi. Translated by F. Dereli., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2018.
- Hurriyet Daily News. "From the British Consulate to the US Embassy in Jerusalem", *Hurriyet Daily News*, January 4, 2018, accessed November 26, 2020, <https://www.hurriyetdailynews.com/opinion/nurcan-ozkaplan-yurdakul/from-the-british-consulate-to-the-us-embassy-in-jerusalem-125168>
- Ingram, Edward. *British Persian Connection, 1798–1828, Prelude to the Great Game in Asia*. London: Clarendon Press, 1992.
- Kelly, Walter K. *The History of Russia*. London: H. G. Bohn, 1854.
- Kelly, J.B. *Arabia, the Gulf, and the West*. New York, Basic Books, 1980.
- Lehovich, Dimitry V. "The Testament of Peter the Great," *The American Slavic and East European Review* 7 (1948): 111-124.
- Lutsky, Vladimir Borisovich. *Modern History of Arab Countries*. Moscow: Progress Publishers, 1969.
- Lorimer, John Gordon. *A Gazetteer of Persian Gulf, Oman and Central Arabia*, Calcutta: Government Press, 1908.
- Lewis, Bernard. *The Shaping of the Modern Middle East*. New York: Oxford University Press, 1994.
- Monroe, Elisabeth. *Britain's Moments in the Middle East 1914-1956*. London: Chatto & Windus, 1963.
- Ortaylı, İlber. *İkinci Abdülhamit Döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Yayınları, 1981.
- Ortaylı, İlber. "Ortodoks Kilisesi." *Mülkiye Dergisi* 24 (2014): 97-115.
- Poole, Stanley Lane. *The Life of the Right Honourable Stratford Canning, Viscount Stratford de Redcliffe*, London: Longsman, 1888.
- Süreyya, Mehmet. *Sicill-i Osmani*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.
- Stavrou, Theofanis George. "Russian Interest in the Levant 1843-1848: Porfirii Uspenskii and Establishment of the First Russian Ecclesiastical Mission in Jerusalem." *Middle East Journal* 17, no. 1/2 (Winter - Spring, 1963): 91-103.
- Verete, Meir. "Why Was a British Consulate Established in Jerusalem?" *The English Historical Review* 85 (1970): 316-345.
- Voltaire, François-Marie Arouet. *The History of Peter the Great Emperor of Russia*. Manchester: Johnson & son.
- Vovchenko, Denis. "Creating Arab Nationalism? Russia and Greece in Ottoman Syria and Palestine (1840–1909)." *Middle Eastern Studies* 49 (2013): 901–918.

- Yalçinkaya, M. Alattin. “III. Selim ve II. Mahmut Dönemleri Osmanlı Dış Politikası.” In Türkler, edited by Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek ve Salim Koca, vol. 7, (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002).
- Yurdakul, Nurcan Özkaplan. İngiltere Ortadoğu’ya Nasıl Girdi? Basra ve Bağdat’ta İngiliz Konsoloslukları. İstanbul: Kronik, 2018.
- Yurdakul, Nurcan Özkaplan. “Kudüs’te İngiliz Varlığının Dinden İdeolojiye Değişen Gerekçelerine Özet Bir Bakış.” TYB Akademi: Dil, Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi 27 (2019).

ZORUNLU ORTAKLIK TEMKİNLİ DOSTLUK: ÇİN'İN DIŞ POLİTİKASINDA İRAN

Hüseyin KORKMAZ*

Özet

Çin, Ortadoğu'da genel olarak bölge devletlerinin iç işlerine karışmadığı tarafsız bir diplomatik düzeyde kalmaya çalışmaktadır. Ancak artan enerji ihtiyacının karşılanması noktasında Ortadoğu'ya olan yaklaşımı farklılaşmış ve bölgeye olan ilgisi artmıştır. İran'a uygulanan yaptırımlar nedeni ile Çin, söz konusu ülkeye yönelik zorunluluk ve tedbir arasında kalan karma bir diplomasiyi tercih etmeye başlamıştır. Çin'in Ortadoğu politikası jeopolitik ve enerji gibi zorunluluklar nedeni ile proaktif bir zemine doğru kaymaktadır. Bu çalışmanın amacı Çin'in Ortadoğu politikasının temel özelliklerini ortaya koyarak diplomatik yaklaşımındaki yeni eğilimleri İran ile ilişkileri özelinde tespit etmeye çalışmaktır. Çalışmanın temel argümanı Çin'in Ortadoğu politikasında süregelen “tarafsızlık” yaklaşımını revize ettiği, temkinlilik diplomasisinden daha atılgan bir aşamaya geçtiğidir. Bu çalışma Çin'in Ortadoğu'ya yönelik yaklaşımında revizyon olduğu sonucuna varmıştır. Çin'in İran ile yoğun bir ilişki modeline geçme arzusu artsa da var olan kurumsal ilişkiler üzerinden bakıldığında iki ülkenin henüz yeterli askeri ve ekonomik düzeye ulaşmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Çin, Dış Politika, Ortadoğu, Diplomasi, İran.

---

*Dr., Bağımsız Araştırmacı, huseyin58@yahoo.com

MANDATORY PARTNERSHIP CAUTIOUS FRIENDSHIP: IRAN IN CHINA'S FOREIGN POLICY

Abstract

In the Middle East, China aims to stay at neutral diplomatic level, where it does not intervene with regional states' internal affairs. However, approach to the Middle East has shifted to satisfy the rising oil demand, and interest in the area has increased. As a result of the sanctions put on Iran, China has begun to prefer mixed diplomacy to the country in question, between necessity and vigilance. Because of geopolitical and energy imperatives, China's Middle East strategy is moving to a proactive stage. This study aims to reveal the basic characteristics of China's Middle East policy and try to determine the new tendencies in its diplomatic approach in terms of its relations with Iran. The study's key point is that in its Middle East strategy, China has revised its ongoing "neutrality" approach, shifted from cautious diplomacy to a more active level. This study concluded that there is a revision in China's approach towards the Middle East. Although China's willingness to move to an intensive model of ties with Iran has increased, the two countries have not yet achieved an adequate military and economic level when looking at current institutional relations.

Keywords: China, Foreign Policy, Middle East, Diplomacy, Iran.

1. Giriş

Çin'in dış politikası Kurucu Devlet Başkanı Mao'nun ölümüne kadar ideolojik bir çerçeve içerisinde yürütülmüştür. Mao'dan sonra liderliği ele alan ve *de facto* devlet başkanlığı görevini yürüten Deng Xiaoping dönemi ile beraber daha pragmatik bir yaklaşıma geçilmiştir. 2000'li yıllar ile beraber Çin, Ortadoğu'daki olaylara doğrudan müdahil olmak yerine daha çok ekonomik ve ticari faaliyetler üzerinden ilerlemiştir. Çin, Ortadoğu'da bölgesel güvenlik sorunlarından kaçınan ancak ekonomik ve ticari ilişkilere odaklanan temkinli bir diplomatik yaklaşımı tercih etmektedir. Bir yandan Kuşak ve Yol Girişimi gibi büyük ölçekli projeler aracılığı ile bölgede geniş bir ticaret ağı kurmaya çabalayan Çin diğer yandan artan enerji talebini karşılamak için bölge ülkeleri ile sıkı ve yoğun bir ekonomik ilişki içerisinde. Bölgede kalkınmaya dayalı bir diplomasi yürüten Çin'in "pratikleri" küresel rekabet ortamında karşı karşıya geldiği ABD'den farklılıklar göstermektedir.

1953 yılında dönemin Başbakanı Zhou Enlai tarafından ortaya atılan "*Barışçıl Olarak Bir Arada Yaşamın Beş İlkesi*"¹ aynı zamanda Çin dış politikasının temel dinamiklerini ortaya koymaktadır. Bu beş ilke arasında yer alan "*diğer ülkelerin içişlerine karışmama*" ilkesi özellikle öne çıkmaktadır. Çin sadece Ortadoğu'ya yönelik değil diplomatik ilişkide bulunduğu tüm ülkelere karşı benzer bir yaklaşım içerisinde. Bu bağlamda Ortadoğu'da diplomatik ve ekonomik açıdan ilişkide bulunduğu ülkelerin içişlerine karışmayan Çin, püriten ve pragmatist bir yaklaşım geliştirerek tüm ilişkilerini ekonomik bir zeminde ele almaya çalışmaktadır. Ortadoğu'nun hem Avrupa hem de Afrika'ya çıkış kapısı pozisyonunda bulunması aynı zamanda Çin açısından bazı jeopolitik zorunlulukları da beraberinde getirmektedir.

Çin, Arap Baharı'nın yaşanmasının ardından büyük yatırımlar yaptığı bölge ülkelerinde rejimlerin devrilmesi ile beraber bölgeye olan yaklaşımını revize etmek zorunda kalmıştır. Özellikle Libya'da yaşanan sorunlar ve Mısır'da Çin'in iyi anlaştığı Mübarek rejiminin devrilmesi Ortadoğu'nun diplomatik ve ekonomik ilişkiler geliştirmek için son derece değişken bir bölge olduğunu göstermiştir. Çin'in dönemsel olarak yaşadığı bu şokun ardından Ortadoğu'ya yönelik yaklaşımını gözden geçirdiği ve kademeli bir şekilde faaliyetlerini yoğunlaştırdığı görülmektedir.²

Çin'in Ortadoğu'da aralarında çeşitli problemler bulunan ülkeler ile aynı anda yoğun ekonomik ve diplomatik ilişkiler kurabildiği görülmektedir. Bir yandan İran, diğer yandan Suudi

¹ Ministry of Foreign Affairs, "China's Initiation of the Five Principles of Peaceful Co-Existence," Son Erişim: 25 Ekim 2020, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ziliao_665539/3602_665543/3604_665547/t18053.shtml.

² Gedaliah Afterman, "China's growing interest in the Middle East, The Interpreter," Son Erişim: 23 Ekim 2020, <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/china-growing-interest-middle-east>.

Arabistan ve İsrail ile karmaşık ve yoğun ilişkileri bulunan Çin, herkes ile dost ancak hiç kimse ile müttefik olmayan bir temkinli model üzerinden ilerlemektedir. Çin'in İran ile ilişkileri de bu model üzerinden şekillenmektedir. 1979 yılında gerçekleşen İran İslam Devrimi'nden bu yana uluslararası sistem içerisinde kendisine meşru bir zemin arayan İran, ABD ve BM tarafından uygulanan yaptırımlar karşısında ciddi ekonomik ve sosyal problemler yaşamaktadır. Bu problemler karşısında diplomatik açıdan bir çıkış yolu arayan İran'ın "doğuya bak" (Look to the East)³ yaklaşımı Batı ile yaşadığı problemlere karşı bir denge arayışı içerisinde olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmanın amacı Çin'in Ortadoğu politikasının temel özelliklerini ortaya koyarak "yeni diplomatik eğilimleri" İran ile ilişkileri özelinde tespit etmeye çalışmaktır. Çalışmanın kapsamı olarak Çin devlet başkanı Xi Jinping'in göreve geldiği 2012 yılı sonrası dikkate alınmıştır. Özellikle küresel rekabette artan yoğunluk ile beraber gerilen uluslararası sistem ölçeğinde Çin-İran ilişkilerinin bugünü ve geleceği tartışılacaktır. Çalışmanın temel araştırma sorusu "küresel hegemonya rekabetinin keskinleştiği bu sistemik yeni ara dönemde (interregnum)⁴ Çin ve İran ilişkileri nasıl bir hal alabilir" şeklinde formüle edilmiştir.

2. Çin'in Ortadoğu Politikası: Barışçıl Kalkınma ve Temkinli Diplomasi

Çin'in dış politikasında ortaya konan "barışçıl yükseliş" ve ardından "barışçıl kalkınma" anlayışını 2002'de göreve gelen Hu Jintao dönemine kadar götürmek mümkündür. Başkan Hu'nun 'uyumlu toplum'⁵ ve 'kalkınmada bilimin yol göstericiliği'⁶ gibi ortaya koyduğu kavramlar 'barışçıl yükseliş' kavramının temelinde yer almaktadır. Söz konusu kavram 2003 yılında danışman Zheng Bijian tarafından ortaya atılmış ancak uluslararası ölçekte yanlış anlaşılma ihtimali nedeniyle 2004 yılında Boao Forumunda Çin devlet başkanı Hu Jintao tarafından 'barışçıl yükseliş' yerine 'barışçıl kalkınma' kavramı tercih edilmiştir⁷. Çin Ortadoğu'daki gelişmeleri tarafsız bir çerçevede hareket etmektedir. Sorunların içine çekilmekten imtina eden ve jeopolitik bir alan genişletme hedefine odaklanan temkinli bir

³ Cornelius Adebahr, "Implications of Tehran's Look to the East Policy for EU-Iran Relations", *Carnegie Europe*, 30 Nisan 2017, Son Erişim: 1 Kasım 2020, <https://carnegieeurope.eu/2020/04/30/implications-of-tehran-s-look-to-east-policy-for-eu-iran-relations-pub-81990>.

⁴ İtalyan düşünür Antonio Gramsci'nin "ara dönem" (interregnum) kavramı eski sistemin tedavülde kalkmaya başladığı ancak yenisinin doğmadığı bir dönemi işaret etmektedir. Antonio Gramsci, *Selections from the prison notebooks*, (International Publishers 1971), 276.

⁵ Maureen Fan, "China's Party Leadership Declares New Priority: Harmonious Society", *Washington Post*, 12 Ekim 2006, Son Erişim: 1 Ekim 2020 2020, <https://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2006/10/11/AR2006101101610.html>.

⁶ Hu Jintao, "Scientific Outlook on Development" *China Daily*, 9 Ağustos 2010, Son Erişim: 10 Ekim 2020, http://cpchina.chinadaily.com.cn/2010-09/08/content_13918103.htm.

⁷ Hu Jintao, "Full text of Hu Jintao's Speech at BFA 2004 Annual Conference," *BOA Forum For Asia*, 24 Nisan 2004, Son Erişim: 10 Ekim 2020, <http://english.boaforum.org/document2004/11119.jhtml>.

yaklaşımı takip etmektedir.⁸ Çin'in bölgeye yönelik politikasında en dikkat çeken özellikler pragmatik olması ve eylemlerinin süreklilik içermesidir. Soğuk savaşın sona ermesinin ardından bölgede daha çok enerji güvenliğinin sağlanmasına odaklanmıştır.⁹ Bu arada Çin resmi yaklaşımında Ortadoğu bölgesi için 'Batı Asya ve Kuzey Afrika' tanımlamasını kullanmaktadır.¹⁰

Çin'in Ortadoğu politikası özellikle Xi Jinping dönemi sonrası büyük bir ilerleme kaydetmiştir. Bir yandan yoğunluk artarken diğer yandan bölge ülkeleri ile olan ilişkiler giderek çeşitlenmeye başlamıştır. Xi Jinping döneminde Çin'in Ortadoğu yaklaşımı daha kararlı bir çerçevede ilerlemiştir. Çin'in bölgeye yönelik ilk ciddi strateji belgesi 2016 yılında yayınlanan *Arap Politikası Belgesidir* (Arab Policy Paper)¹¹. Bu belgede bölge ile ilgili özellikle "kazan-kazan" modeline atıf yapan daha 'agresif' bir yaklaşım ön plana çıkmıştır. Yine bu dönemde Çin'in Ortadoğu'ya çok yakın bir konumda Cibuti'de askeri bir üs kurduğu bilinmektedir.¹²

Xi döneminde artan ilişkiler Çin'in bölgenin politik ve ideolojik sorunlarına eğilmeye başladığına dair işaretler taşımaktadır. Geçmiş dönemden beri Filistin meselesi konusunda "iki devletli bir çözümü" savunan Çin, bu yaklaşımından dolayı 1992 yılına kadar İsrail ile diplomatik ilişkiler kurmamıştır. Xi Jinping döneminde Filistin devlet başkanı Mahmud Abbas ile İsrail Başbakanı Netenyahu'nun ardı sıra Çin'i ziyaret etmesi ve söz konusu taraflar arasındaki çatışmanın sona erdirilebilmesi için dört aşamalı bir planın sunulması dikkat çekmektedir¹³. Söz konusu hamle Çin'in bölgede kaotik sorunları çözen bir arabulucu olma isteğini göstermektedir. Fakat bahse konu planlar ve bu yönde artan istek sorunların çözümüne herhangi bir katkı sunmamıştır. Çin de bu tarz kaotik problemlerle daha fazla hemhal olmak yerine ekonomik ve ticari ilişkilerini geliştirmeye odaklanmış ve bölgenin güvenlik sorunlarına mesafeli bir şekilde yaklaşmaya devam etmiştir.

Yine Xi döneminde bölgesel açıdan dikkat çeken bir diğer olay İran ile 2015 yılında yapılan nükleer anlaşmadır (JCPOA). Bu anlaşma öncesinde sürdürülen P5+1 müzakerelerinde Çin'in

⁸ Eyüp Ersoy, "Çin Dış Politikasında Ortadoğu: Temkin Diplomasisi Üzerine Bir İnceleme," *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 8, Sayı: 31, (2012):43.

⁹ İsmail Ermağan, "Çin'in Ortadoğu Politikaları", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (37), 19-39, (2014):36.

¹⁰ Eyüp Ersoy, "Çin Dış Politikasında Ortadoğu: Temkin Diplomasisi Üzerine Bir İnceleme," 39.

¹¹ "Full text of China's Arab Policy Paper," Son Erişim: 24 Ekim 2020, http://www.china.org.cn/world/2016-01/14/content_37573547.htm.

¹² Andrew Jacobs ve Jane Perlez, "U.S. Wary of Its New Neighbor in Djibouti: A Chinese Naval Base," *New York Times*, 25 Şubat 2017, Son Erişim: 1 Ekim 2020, https://www.nytimes.com/2017/02/25/world/africa/us-djibouti-chinese-naval-base.html?_r=0.

¹³ Michal Shmulovich and AP, "China unveils peace plan based on 1967 lines," *Times of Israel*, 7 Mayıs 2013, Son Erişim: 3 Ekim 2020, <http://www.timesofisrael.com/china-unveils-peace-plan-based-on-1967-lines/>.

kayda değer bir rol oynadığı görülmektedir. Bu konu özelinde Rusya ile birlikte hareket eden Çin, İran'ın anlaşmayı gerçekleştirmesi için büyük çaba sarf ederek bölgedeki yatırımlarını ve ticari ilişkilerini kontrol altına almıştır. Söz konusu tarihten sonra İran ile özellikle petrol ve doğal gaz sahalarına yönelik anlaşmalar yapılmış ve ortaklıklar kurulmuştur.

Xi döneminde Çin'in bölgede ortaya koyduğu en önemli projeksiyonlardan birisi de Kuşak ve Yol Girişimidir. 2016 yılında Kahire'de yaptığı konuşmada "buradaki insanlar daha az çatışma ve ıstırap, daha fazla barış ve haysiyet istiyor. Zorlukların üstesinden gelmenin anahtarı, gelişimi hızlandırmaktır." diyen Xi bölgedeki tüm ülkeleri "Kuşak ve Yol Girişimi'ne" katılmaya çağırmıştır.¹⁴ Bu çağrı da göstermektedir ki Çin'in bölgede yürüttüğü dış politikanın temel karakteristiği "barışçıl kalkınma" yaklaşımı etrafında şekillenmeye devam etmiştir. Ancak sözlerinin arasında geçen "bölgenin insanları daha az çatışma ve ıstırap istiyor" serzenişinin muhatabı bölgede uzun yıllar var olan ABD'dir. Çin'in Xi dönemindeki bu yaklaşımı Ortadoğu'daki "güvenlik mimarisinin" bölge insanlarına çatışma ve ıstıraptan başka bir şey vermediğini düşünmektedir. Bu bağlamda Çin, 2018 yılında Çin-Arap Devletleri İşbirliği Forumunda Arap dünyasıyla ilişkisini "stratejik ortaklığa" yükseltmiştir.¹⁵

Kasım 2019'da Pekin'de düzenlenen Orta Doğu Güvenlik Forumu da Çin ve Ortadoğu ülkeleri arasındaki ilişki açısından büyük önem taşımaktadır. Söz konusu forumda bölge ülkelerinin "ABD eleştirisi" dikkat çekerken Çin ise "kalkınma felsefesinin" altını çizerek ortaya koyduğu "yeni fikri" hararetle savunmuştur¹⁶. Dolayısıyla ABD, Ortadoğu'dan askeri unsurlarını çekmenin yollarını ararken Çin, devasa ölçekli projeleri ve bölge ülkelerinin zayıf altyapılarına verdiği güçlü finansal destek ile kalıcı olmanın yollarını aramaktadır.¹⁷

Çin, Rusya ve İran 2019 yılında Umman Körfezinde bir deniz tatbikatı düzenlemiştir. Söz konusu tatbikata katılan gemiler şunlardır: Çin'in güdümlü füze destroyeri Xining; Rusya'nın firkateyni Yaroslav Mudry, tanker Elnya ve römorkör Viktor Konetsky; ve İran'ın firkateyni Alborz, Sahand firkateyni ve IRGC (İran Devrim Muhafızları) gemileri Shahid Naserinejad ve Shahid Nazeri¹⁸. Bu deniz tatbikatı Çin'in askeri açıdan da bölgede giderek daha fazla iddialı

¹⁴ "Xi Jinping, President Xi's Speech at Arab League Headquarters: Full Text," *China Daily*, Son Erişim: 4 Ekim 2020, http://www.chinadaily.com.cn/world/2016xivisitmiddleeast/2016-01/22/content_23191229.htm.

¹⁵ Nicholas Lyall, "China in the Middle East: Past, Present, and Future", *The Diplomat*, 16 Şubat 2019, Son Erişim: 15 Ekim 2020, <https://thediplomat.com/2019/02/china-in-the-middle-east-past-present-and-future>.

¹⁶ Wang Jin, "Can China's 'New Idea' Work in the Middle East?," *The Diplomat*, 5 Aralık 2019, Son Erişim: 5 Ekim 2020, <https://thediplomat.com/2019/12/can-chinas-new-idea-work-in-the-middle-east/>.

¹⁷ Hüseyin Korkmaz, "Sistemik Fırsatlardan Bölgesel Zorluklara Çin'in Ortadoğu Politikası," *ActaFabula*, 14 Ekim 2020, Son Erişim: 15 Ekim 2020, <https://actafabula.net/sistemik-firsatlardan-bolgesel-zorluklara-cinin-orta-dogu-politikasi/>.

¹⁸ "Destroyer Xining completes China-Russia-Iran naval exercise", Son Erişim: 5 Ekim 2020, http://eng.mod.gov.cn/news/2020-01/02/content_4857910.htm.

hale geldiğini göstermektedir. Söz konusu tatbikat ile İran, Rusya ve Çin'in küresel ve jeopolitik meseleler hususunda bölgedeki muhatabı olan ABD'ye stratejik bir mesaj verdikleri iddia edilmiştir.¹⁹

Çin, uzun yıllar boyunca Ortadoğu'da devletlerin içişlerine karışmama ilkesi ve 'sıfır düşman' politikası ile hareket etmiştir. Kendi ekonomik çıkarlarına odaklanan ve bölgenin kaotik sorunlarından kaçınan temkinli ve daha sonra da tedbirli bir aşamaya geçen karma bir diplomatik yaklaşımı sıklıkla kullanmaya başlamıştır. Çin, Ortadoğu'da yukarıdan bir düzenleyici müdahale yapmaktan ziyade aşağıdan yukarıya doğru şekillenen bir kalkınma diplomasisi ve bölgesel refahın inşasını kendisine genel bir hedef olarak belirlemiştir.²⁰ Çin, Ortadoğu'da uzun yıllardır sürdürdüğü "bekle ve gör" yaklaşımını 'nüfuz' amaçlı politikasının merkezine konumlandırmıştır. Çin açısından önemli olan karmaşık bir sosyal ve siyasi yapıya olan Ortadoğu ülkelerinde "hükmetmekten" ziyade ekonomik çıkarlara odaklanan bir kalkınma aracılığı ile barış inşasını sağlamaktır.²¹ Öte yandan Ortadoğu ülkeleri ile Çin arasında devam eden ticaret son zamanlarda keskin bir artış göstermiştir. Uluslararası Para Fonu'na (IMF) göre 2017 yılında Çin ile Körfez ülkeleri arasındaki ticaret hacmi 197 milyar doların altında iken 2016 yılında Çin, bölgedeki en büyük yabancı yatırımcı olmuştur.²²

3. Çin'in İran Stratejisi ve Kuşak-Yol Girişimi

İran, Çin ile ikili ticaretindeki düşüşü durdurmaya ve Çin ile komşuları arasında sürdürdüğü ihracat seviyelerindeki açığı kapatmaya çalışmaktadır. İran'ın en önemli ihrac kalemlerinden birisi olan petrolün Çin'e ihracatının Kasım 2018'den sonra ABD tarafından sıkılaştırılan yaptırımlar ile beraber sifira düştüğü görülmektedir.²³ Diğer bölge ülkelerine göre İran'a yapılan doğrudan yatırım düşüktür. Suudi Arabistan ve BAE gibi ülkelere Çin tarafından daha fazla yatırım yapılmaktadır. Özellikle küresel rekabet ve pandemi nedeni ile ekonomisi belirli

¹⁹ Mohammad Mazhari, "China, Russia, and Iran have their say in the region: Russian analyst", Tehran Times, 14 Eylül 2020, Son Erişim: 14 Ekim 2020, <https://www.tehrantimes.com/news/452474/China-Russia-and-Iran-have-their-say-in-the-region-Russian>.

²⁰ Hüseyin Korkmaz, "Sistemik Fırsatlardan Bölgesel Zorluklara Çin'in Ortadoğu Politikası."

²¹ Hüseyin Korkmaz, "Sistemik Fırsatlardan Bölgesel Zorluklara Çin'in Ortadoğu Politikası."

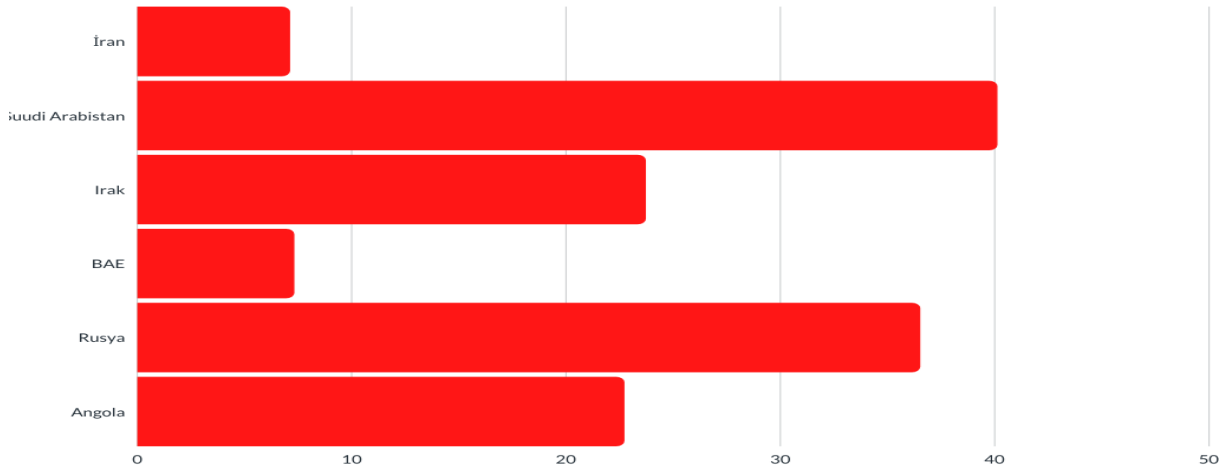
²² Camille Lons (project editor), Jonathan Fulton, Degang Sun, Naser Al-Tamimi, "China's great game in the Middle East", *ECFR*, 21 Ekim 2019, Son Erişim: 26 Ekim 2020, https://ecfr.eu/publication/china_great_game_middle_east/.

²³ Dalga Khatinoglu, "China Has Reduced Oil Imports From Iran, Zero Revenues For Tehran," *RadioFarda*, 27 Mart 2020, Son Erişim: 2 Ekim 2020, <https://en.radiofarda.com/a/china-has-reduced-oil-imports-from-iran-zero-revenues-for-tehran/30513398.html>.

ölçülerde zarar gören Çin'in Kuşak ve Yol İnisiyatifinde profil düşürdüğü ve bu nedenle İran'da söz konusu projenin yeterince etkin olmadığı görülmektedir.²⁴

Çin, İran-İrak savaşı sırasında İran'a silah satışlarında önemli adımlar atmıştır. Çin, savaşın sonunda İran'a 3,3 milyar dolarlık askeri teçhizat satarken aynı zamanda savaşın diğer tarafı Irak'a da benzer oranlarda askeri teçhizat satmıştır.²⁵ Günümüzde savunma işbirliği ve silah ticareti konusunda Çin'in bölgedeki diğer ülkelere göre İran'ın bir önceliğinin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bunun sebebi olarak İran'a uygulanan yaptırımların da etkin olduğu bilinmektedir. Bu arada BM'nin İran'ın silah alımına yönelik uyguladığı ambargo Ekim 2020'de kalkmıştır.²⁶

Şekil:1- 2019 yılı itibari ile Çin'in ülke bazında petrol ithalatı (Milyar dolar).

Tablo 1: 2019 yılı itibari ile Çin'in ülke bazında petrol ithalatı (Milyar dolar).

Kaynak: Daniel Workman, "Top 15 Crude Oil Suppliers to China", *Son Erişim:* 23 Kasım 2020, <http://www.worldstopexports.com/top-15-crude-oil-suppliers-to-china/>

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi 2019 yılı itibari ile Çin'in petrol ithalatı yaptığı ülkeler arasında yer alan İran'ın payı giderek azalmıştır. 2010 ve 2016 yıllarında dünya ham petrol ihracının %79'unu yapan ülkeler sıralamasında İran %7,5 üretimle üçüncü sıradan %4,20

²⁴ Cissy Zhou, "China debt: Beijing may cut belt and road lending due to domestic pressure, to ensure future of project", *SCMP*, 24 Kasım 2020, *Son Erişim:* 24 Kasım 2020, <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3111052/china-debt-beijing-may-cut-belt-and-road-lending-due-domestic>.

²⁵ Lucille Greer and Esfandiyar Batmanghelidj "Last Among Equals: The China-Iran Partnership in a Regional Context," 30 Eylül 2020, *Son Erişim:* 5 Ekim 2020, <https://www.wilsoncenter.org/publication/last-among-equals-china-iran-partnership-regional-context>.

²⁶ Patric Wintour, "Iran hails lifting of 13-year UN arms embargo as 'momentous day'", *The Guardian*, 18 Ekim 2020, *Son Erişim:* 22 Ekim 2020, <https://www.theguardian.com/world/2020/oct/18/iran-hails-lifting-un-arms-embargo-momentous-day-sanctions-us-protests>.

üretim ile yedinci sıraya düşmüştür.²⁷ 2018 yılında ABD devlet başkanı Trump'ın İran ile yapılan nükleer anlaşmadan çekilmesinin ardından tek taraflı ABD yaptırımları yeniden başlamıştır. 2018 yılında Çin'in Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) üyesi ülkelerden aldığı petrol Çin'in toplam tüketiminin %35'ini oluşturmuştur.²⁸ Öte yandan 2030 yılı tahminlerine göre Çin'in ham petrol ithalatı toplam tüketiminin %80'ine ulaşacaktır.²⁹

2016 yılında Çin Devlet Başkanı Şi Cinping'in Tahran ziyareti dikkat çekmiştir. Bu ziyaret sırasında enerjiden ekonomiye kadar çeşitli alanlarda (17) anlaşma imzalanmıştır. Söz konusu anlaşmalar ile ilgili açıklama yapan İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani'nin iki ülke arasında stratejik ilişkilere temel oluşturacak (25) yıllık bir belge imzalandığı vurgusu özellikle öne çıkmıştır.³⁰ Haziran 2020'nin başlarında ise (18) sayfalık bir belge İran sosyal medyasında dolaşmaya başlamıştır. İran Dışişleri Bakanlığı'ndan sızdırıldığı iddia edilen “İran-Çin Stratejik Ortaklık Anlaşmasının Nihai Taslağı” başlıklı belge kamuoyunda büyük bir tartışmaya neden olmuştur.³¹ Belge, yeni bir ittifak müjdelemek yerine, Ruhani yönetiminin Xi Jinping'in 2016 yılındaki ziyareti üzerine imzalanan Kapsamlı Stratejik Ortaklık (CSP) anlaşmasıyla ilgili müzakereleri yeniden başlatmak için yenilenen çabaları yansıtmaktadır. Anlaşmanın 25 yıllık ve 400 milyar dolar değerinde olduğu iddia edilmiştir. Her ne kadar bu tarz bir rakam özellikle sosyal medyada dolaşıma girmiş olsa da iki devletin söz konusu anlaşmayı kabul ettiğine dair bir teyit ortaya konmamıştır. Bu arada İran Dışişleri Bakanı Cevad Zarif, ülkesinin Çin ile 25 yıllık stratejik bir ortaklık için müzakere ettiğini kabul etmiştir.³²

İddialara göre Tahran ve Pekin'in, özellikle İslam Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana, İran'ın konvansiyonel askeri yeteneklerini benzeri görülmemiş bir şekilde artıracak bir “mega silah anlaşması” olasılığını müzakere ettikleri öne sürülmüştür.³³ Hatta bazı iddialara göre anlaşmanın Çin rejiminin İran ülkesinin kaynaklarının yağmalanmasına, ülkenin egemenliğinden vazgeçmesine ve İran'ı Çin için bir ‘vasal devlet’ haline dönüştüreceği ileri

²⁷ Kadir Temiz, “Arap Baharı Sonrası Çin'in Ortadoğu Politikası,” in *Arap Baharı Sonrası Ortadoğu Kuram ve Siyaset*, ed. Orhan Battır and Cüneyt Özşahin, (Ankara: Nobel Yayınevi, 2019), 260.

²⁸ Kadir Temiz, “Arap Baharı Sonrası Çin'in Ortadoğu Politikası,” 258.

²⁹ Jonas Parello-Plesner, “China's Gulf Connection” *The American Interest*, January 8, 2019, 24 Kasım 2020, Son Erişim: 24 Kasım 2020, <https://www.the-american-interest.com/2019/01/08/chinasgulf-connection>.

³⁰ Kadir Ertaç Çelik ve Mehmet Seyfettin Erol, “Kuşak-Yol Girişimi Bağlamında ABD'nin İran Politikasının Analizi”, *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi 3* (2019), 34. 10 Kasım 2020, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uksad/issue/51117/666271>.

³¹ Lucille Greer and Esfandyar Batmanghelidj “Last Among Equals: The China-Iran Partnership in a Regional Context,” 1.

³² Ali Bakeer, “What an Iran-China pact means for Turkey”, *TRT World*, 18 Ağustos 2020, Son Erişim: 12 Kasım 2020, <https://www.trtworld.com/opinion/what-an-iran-china-pact-means-for-turkey-38903>.

³³ Ali Bakeer, “What an Iran-China pact means for Turkey,”

sürülmüştür.³⁴ Hatta bazı raporlar stratejik bir konumda bulunan Kish Adası'nın Çin'e teslim edileceğini³⁵ ve askeri üsse dönüştürüleceğini bile ileri sürse de İran devleti bunu kesin bir dille reddetmiştir.³⁶ İran'da birçok uzman, muhafazakar milletvekili ve hatta İran'ın eski Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinecad gibi isimler konu ile ilgili eleştirilerini dile getirmiş ve hükümeti anlaşmanın ayrıntılarını gizlemekle suçlamıştır.³⁷

Söz konusu bu taslak belge Çin Halk Cumhuriyeti ile İran İslam Cumhuriyeti arasında “Kapsamlı Stratejik Ortaklığın” başlatılmasına ilişkin Ocak 2016'da yayınlanan ilk ortak bildirinin 6. Maddesinin işlevsel hale getirilmesine yardımcı olmayı amaçlamaktadır. 25 yıllık bir vizyon içinde işbirliğini genişletmek için mekanizmalar oluşturma ve gerekli altyapıyı sağlama gerekliliği vurgulanmıştır. Anlaşma aracılığıyla ikili, bölgesel ve küresel zeminde kazan-kazan yaklaşımına dayalı olarak Çin ve İran arasındaki stratejik ortaklığı ileriye taşıyacakları güvencesi verilmiştir. Söz konusu belge içeriğinin uygulanmasının koordineli bir denetimi için, iki taraf, üst düzey yetkililer arasında mutabık kalınan bir mekanizma kuracaktır. Üst düzey temsilciler yıllık toplantılar yapacaktır. Belgede dikkat çeken en önemli maddelerden birisi İran'ın Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi'ne Aktif Katılımına işaret etmektedir. Ayrıca iki ülke arasında müşterek deniz, kara ve hava tatbikatlarının düzenli olarak başlatılması kararlaştırılmıştır³⁸. Bahse konu belge ve iddialar ile ilgili şu tarihe kadar bir iki ülke tarafından da bir teyit gelmemiştir. Söz konusu taslak maddeye ilişkin özellikle İran'da yoğun tartışmaların yaşandığı görülmektedir.

Bu nedenle iki ülke arasındaki ilişkileri daha iyi anlamak için ekonomik ve güvenlik ilişkisinin karşılaştırmalı bir analizine ihtiyaç duyulmaktadır. İran, görelilik olarak Orta Doğu'daki diğer büyük ekonomilerden daha fazla Çin'e bağımlı değildir. Ancak şu da belirtilmelidir ki Çin'in Ortadoğu'daki herhangi bir hamlesini “ABD-Çin rekabetinden, İran-Suudi Arabistan geriliminden, Çin'in ekonomik kalkınma modelinden ve rejimin istikrarından bağımsız olarak okumak mümkün değildir³⁹.” Özellikle son dönemlerde Ortadoğu ülkelerinin Çin'den toplam ithalatı yaklaşık olarak iki katına çıkarken ihracat ise 105 milyar dolardan 84 milyar dolara düşmüştür⁴⁰. Ortadoğu genelinde Çin'e yönelik böyle bir bağımlılık oluşsa da İran özelinde

³⁴Ali Bakeer, “What an Iran-China pact means for Turkey,”

³⁵Ali Bakeer, “What an Iran-China pact means for Turkey,”

³⁶“Iran Dismisses Rumors About Transfer of Kish Island to China,” Iran News, Son Erişim:14 Kasım 2020, <https://irannewsdaily.com/2020/07/iran-dismisses-rumors-about-transfer-of-kish-island-to-china>.

³⁷Ali Bakeer, “What an Iran-China pact means for Turkey,”

³⁸Lucille Greer and Esfandyar Batmanghelidj “Last Among Equals: The China-Iran Partnership in a Regional Context,” 23-37.

³⁹Kadir Temiz, “Arap Baharı Sonrası Çin'in Ortadoğu Politikası,” 246.

⁴⁰Kadir Temiz, “Arap Baharı Sonrası Çin'in Ortadoğu Politikası,” 255.

durum tehdit edici boyutlarda değildir. Hatta İran küresel anlamda yaşadığı izolasyondan ötürü Çin ile daha fazla ilişki geliştirmenin arayışı içerisinde. Çin açısından da bölge önem arz etmekte ve “nüfuz icra edeceği, büyük devletler ile ilişkilerini ayarlayabileceği bir tampon bölge olabileceği” görülmektedir⁴¹. Özellikle ABD'nin bölgedeki faaliyetlerine ve yayılmasına karşı bu “tampon” özelliği son derece önem arz etmektedir.

Öte yandan son yirmi yılda Çin, İran'ın önde gelen ticaret ortağı olarak ortaya çıkmıştır. Çin, İran'ın en büyük petrol müşterisi olmuştur ve ABD yaptırımlarına rağmen İran petrolünü son ana kadar satın alan tek ülke olmuştur. Çin'in İran'a ihracatı 2004'te 2,5 milyar dolardan 2018'de 14 milyar dolara yükselmiştir. 2010 ile 2014 arasında, uluslararası toplum İran'a yönelik yaptırımları sıkılaştırmaya çalışırken bile Çin'in İran'a ihracatı yıllık % 29 oranında artmıştır. 2014'ten bu yana Çin ile İran arasındaki ticaret ilişkileri kötüleşmiştir. İran'daki Çin Doğrudan Yabancı Yatırım stoku 2004'te 468 milyon dolardan 2018'de 3,23 milyar dolara yükselmiştir.⁴²

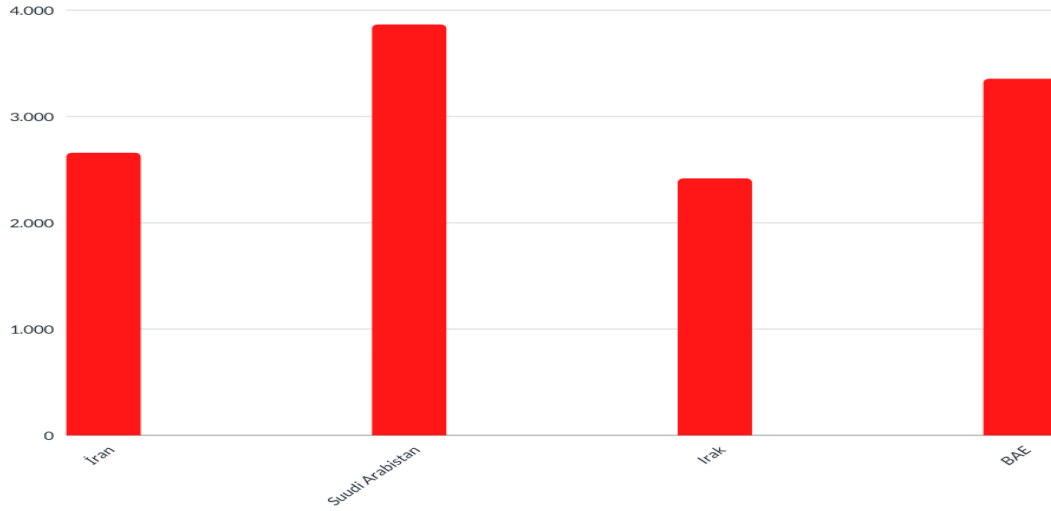
Çin'in İran petrol ve gazına yönelik girişimleri Azadegan Sahası (CNPC) ve Yadavaran Sahası (Sinopec) ile sınırlı kalmıştır. İran Ulusal Petrol Şirketi (NIOC), Güney Pars Sahasını geliştirmek için 2009'da Çinli bir KİT olan China National Petroleum Corporation'a (CNPC) başvurmuştur ve yaklaşık 5 milyar dolar değerinde bir anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşma, 2012'de NIOC, ilerleme eksikliğini gerekçe göstererek CNPC'yi anlaşmadan çıkardıktan sonra başarısız olmuştur. Nükleer anlaşma imzalandıktan sonra Total ve CNPC 2016'da başka bir sözleşme imzalamıştır. Total, projeyi %50,1 hisseyle işletecek, CNPC'nin %30 hissesi olacak ve İranlı şirket Petropars ise yüzde 19,9 hisseye sahip olacaktır. Ancak Trump dönemi ile başlayan gerginlikler sonucunda 2018 yılında anlaşma yeniden bozulmuştur. Daha sonra Çinli şirket CNPC ile görüşmeler devam etse de anlaşma sağlanamamış ve CNPC 2019'da anlaşmadan çıkarılmıştır⁴³. Aslında Çin'in bölgedeki petrol sahalarına ilgisi bilinse de İran ile tam anlamıyla bir anlaşmanın henüz sağlanamadığı görülmüştür.

---

⁴¹Eyüp Ersoy, “Çin Dış Politikasında Ortadoğu: Temkin Diplomasisi Üzerine Bir İnceleme,” 42.

⁴²Lucille Greer and Esfandyar Batmanghelidj “Last Among Equals: The China-Iran Partnership in a Regional Context,” 8.

⁴³Lucille Greer and Esfandyar Batmanghelidj “Last Among Equals: The China-Iran Partnership in a Regional Context,” 12.

Tablo 2: Çin'in bölge ülkelerine yaptığı yatırım rakamları (2005-2020).

Kaynak: China Global Investment Tracker, The American Enterprise Institute and The Heritage Foundation, Son Erişim: 10 Ekim 2020, <https://www.aei.org/china-global-investment-tracker>

İki ülkenin ilişkilerinde önem arz eden bir başka husus ise Çin'in büyük ölçekli altyapı ve yatırım projesi Kuşak ve Yol Girişimidir. İran, Kuşak ve Yol için stratejik açıdan gerekli görülmektedir. Ortaklık anlaşmasına ilişkin müzakereler Hasan Ruhani'nin 2014 Pekin ziyareti sırasında başlamıştır. İran, Çin açısından hem Avrupa'ya hem de Ortadoğu'ya açılan bir kapı olarak değerlendirilmektedir. İran, Kuşak ve Yol Girişiminin "kara hattı" üzerindeki en önemli noktada bulunmaktadır. Ancak Kuşak ve Yol Girişimi (BRI), Çin'in "Batı Asya" olarak isimlendirdiği bölgeyi büyük ölçüde atlayarak Hint Okyanusu ve Süveyş Kanalı üzerinden Avrupa'ya ticari kara ve deniz yolları kurmaya odaklanmıştır.⁴⁴

İran'ın içeride yaşadığı sorunlar ve jeopolitik dinamiklerin ortaya çıkardığı zorluklar nedeniyle riskten kaçınmaya çalışan ve bölgesel dengelemeye yönelik bir çabanın Çin-İran ilişkilerine yön vermeye devam edeceği görülmektedir.⁴⁵ İran'ın Pekin'le olan ittifakı, Tahran'ın Orta Doğu'nun geri kalanıyla mevcut çatışmacı duruşunu pekiştirecek ve Akdeniz'den Arap Denizi'ne kadar olan her yerde Çin'in etkisine izin verebilecek bir dinamik yaratabilir⁴⁶. Ancak Çin'in böyle bir angajmana girmeye hazır bir tutum içerisinde olduğunu söylemek en azından günümüz itibarıyla mümkün değildir. Çin'in İran ile ilgili herhangi bir şekilde müdahale ve

⁴⁴Ehud Yaari, "China's Middle East Policy: Speak Softly and Wave a Large Purse", *The Washington Institute*, 17 Haziran 2019, Son Erişim: 24 Ekim 2020, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/chinas-middle-east-policy-speak-softly-and-wave-a-large-purse>.

⁴⁵Sanam Vakil, "The Complexities of China-Iran Strategic Balancing," *East Asia Forum*, 9 Ekim 2020, Son Erişim: 20 Ekim 2020, <https://www.eastasiaforum.org/2020/09/11/the-complexities-of-china-iran-strategic-balancing>.

⁴⁶David Simmons, "European Disarray Pushes Iran, Turkey into China Camp," *Asia Times*, 17 Eylül 2020, Son Erişim: 20 Ekim 2020, <https://asiatimes.com/2020/09/european-disarray-pushes-iran-turkey-into-china-camp>.

rejim değişikliği gibi ABD'nin tek taraflı eylemlerine karşı olduğu da bilinmektedir⁴⁷. Çin'in İran politikası 1949'dan bugüne “Çin dış politikasının stratejik kültürü tarafından sınırlandırılmış rasyonel seçimlere göre” belirlenmektedir⁴⁸. Bu nedenle bölgede Çin açısından İran özelinde temkinli bir diplomasiden yine içerisinde önemli oranda temkini barındıran “tedbirli bir diplomasi”ye geçiş yaşanmaktadır. Çin, İran'a yatırım yapma arzusunu dile getirerek stratejik olarak riskten korunmakta ancak beklenenden daha yavaş bir hızda nispeten mütevazı meblağlar ile “tedbirli” yaklaşımını sürdürmektedir.⁴⁹

4. Sonuç

Çin ve İran, belirsizliğe doğru giden uluslararası sistemde ABD karşıtlığı bağlamında bir yaklaşım geliştirmeye çabalamaktadır. Çin'in Suudi Arabistan ve İsrail ile sürekli artan ilişkileri Çin-İran ilişkilerinin gelişmesinin önündeki önemli engellerden birisi olarak görülmektedir. Arap Baharı sonrasında yaşanan dinamiklere İran ölçeğinde uyum gösterme çabası Çin'i karmaşık bir ikileme sokmaktadır.

Bulgular İran'ın bölgede Çin açısından öncelikli olmadığını göstermektedir. Ekonomik ilişkiler açısından rakamlara bakıldığında Çin'in Körfezde bulunan Arap ülkelerine İran'dan daha fazla ilgi gösterdiği görülmektedir. Fakat küresel rekabette yaşanan yoğunluk ve Çin'in bölgesel açıdan sıkışması kendisine çıkış yolları aramasına neden olmuştur. Bu anlamda belki de bahse konu “stratejik anlaşma”nın gündeme gelmesi söz konusu sıkışmanın bir göstergesi olarak okunabilir. İran'ın da yaptırımlar nedeniyle ekonomik ve sosyal açıdan zor duruma düşmesi bu anlaşmaya olan ihtiyacını açıklamaktadır.

Ayrıca İran'da ‘doğuya bak’ (look to the East) şeklinde beliren söylemin sık sık gündeme gelmesi de bunu göstermektedir. Çin liderliğinden yapılan açıklamalarda İran ile ilişkilere dair yapılan güçlü vurgular retoriğin üst düzeyde olduğunun belirtisidir. Mevcut bulguların yetersiz olması çelişki olarak öne çıkmaktadır. Son dönemde daha aktif bir dış politika izleyen Çin'in tedbiri elden bırakmadan İran ile ilişkilerini derinleştirmesi beklenebilir. Aynı zamanda Kuşak ve Yol Girişiminin kara hattı (Orta Koridor) açısından ikili ilişkiler gelecekte daha fazla derinleşmeye aday görünmektedir.

⁴⁷Kadir Temiz, “Arap Baharı Sonrası Çin'in Ortadoğu Politikası,” 262.

⁴⁸Ümit Alperen, “Çin Dış Politikasında İran” (Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2016).

⁴⁹Jeremy Garlick and Radka Havlova, “The dragon dithers: assessing the cautious implementation of China's Belt and Road Initiative in Iran,” *Eurasian Geography and Economics*, 1-27, (2020): 23, Son Erişim: 12 Kasım 2020, <https://doi.org/10.1080/15387216.2020.1822197>.

ABD’de Trump döneminin sona ermesinden sonra Biden’ın seçilmesi Çin-İran ilişkilerini etkileyecektir. Biden’ın İran konusunda nükleer anlaşmayı yeniden masaya getirmesi durumunda İran’ın Çin’e karşı manevra ve müzakere yeteneği artacaktır. Dolayısı ile Biden’ın seçilmesi Çin’in İran ile yaptığı müzakerelerde pazarlık şansını azaltacaktır. 2016 yılında yapılan “Kapsamlı Stratejik Ortaklık Anlaşmasının” da o dönem imzalanan nükleer anlaşma (JCPOA) sonrasında gerçekleştiğini not etmek gerekmektedir. Sonuç olarak İran ile yapılacak ya da revize edilecek bir nükleer anlaşma Çin-İran ilişkilerini derinden etkileyecektir.

Kaynakça

- Adebahr, Cornelius. "Implications of Tehran's Look to the East Policy for EU-Iran Relations". Carnegie Europe, 30 Nisan 2020. Son Erişim Tarihi: 1 Kasım 2020. <https://carnegieeurope.eu/2020/04/30/implications-of-tehran-s-look-to-east-policy-for-eu-iran-relations-pub-81990>.
- Alperen, Ümit. "Çin Dış Politikasında İran" Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2016.
- Bakeer, Ali. "What an Iran-China pact means for Turkey." TRT World. 18 Ağustos 2020. Son Erişim Tarihi: 1 Kasım 2020. <https://www.trtworld.com/opinion/what-an-iran-china-pact-means-for-turkey-38903>.
- Çelik, Kadir E. ve Erol, Mehmet S. "Kuşak-Yol Girişimi Bağlamında ABD'nin İran Politikasının Analizi." Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi 3 (2019), 34. Son Erişim Tarihi: 10 Ekim 2020, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uksad/issue/51117/666271>.
- "Destroyer Xining completes China-Russia-Iran naval exercise". Son Erişim Tarihi: 5 Ekim 2020. http://eng.mod.gov.cn/news/2020-01/02/content_4857910.htm.
- Ermağan, İsmail. "Çin'in Ortadoğu Politikaları." Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 1 (37), 19-39, (2014): 19-39.
- Ersoy, Eyüp. "Çin Dış Politikasında Ortadoğu: Temkin Diplomasisi Üzerine Bir İnceleme." Uluslararası Hukuk ve Politika. Cilt 8, Sayı: 31, (2012): 37-55.
- Fan, Maureen. "China's Party Leadership Declares New Priority: Harmonious Society". Washington Post, 12 Ekim 2006. Son Erişim Tarihi: 1 Ekim 2020. <https://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2006/10/11/AR2006101101610.html>.
- "Full text of China's Arab Policy Paper," Son Erişim Tarihi: 24 Ekim 2020. http://www.china.org.cn/world/2016-01/14/content_37573547.htm.
- Garlick, Jeremy, and Radka Havlová. "The Dragon Dithers: Assessing the Cautious Implementation of China's Belt and Road Initiative in Iran." Eurasian Geography and Economics (2020): 1–27. <https://doi.org/10.1080/15387216.2020.1822197>.
- Afterman, Gedaliah. "China's growing interest in the Middle East, The Interpreter." Son Erişim: 24 Ekim 2020. <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/china-growing-interest-middle-east>.
- Greer, Lucille and Batmanghelidj, Esfandyar. "Last Among Equals: The China-Iran Partnership in a Regional Context." 30 Eylül 2020. Son Erişim: 5 Ekim 2020. <https://www.wilsoncenter.org/publication/last-among-equals-china-iran-partnership-regional-context>.
- "Iran Dismisses Rumors About Transfer of Kish Island to China," Iran News. Son Erişim: 14 Kasım 2020. <https://irannewsdaily.com/2020/07/iran-dismisses-rumors-about-transfer-of-kish-island-to-china>.
- Jin, Wang. "Can China's 'New Idea' Work in the Middle East?." The Diplomat, 5 Aralık 2019. Son Erişim: 5 Ekim 2020. <https://thediplomat.com/2019/12/can-chinas-new-idea-work-in-the-middle-east/>.
- Jacobs, Andrew ve Perlez, Jane. "U.S. Wary of Its New Neighbor in Djibouti: A Chinese Naval Base." New York Times, 25 Şubat 2017. Son Erişim: 1 Ekim 2020. https://www.nytimes.com/2017/02/25/world/africa/us-djibouti-chinese-naval-base.html?_r=0.
- Jintao, Hu. "Scientific Outlook on Development". China Daily, 9 Ağustos 2010. Son Erişim: 1 Ekim 2020. http://cpcchina.chinadaily.com.cn/2010-09/08/content_13918103.htm.

- Jintao, Hu. “Full text of Hu Jintao’s Speech at BFA 2004 Annual Conference”. BOA Forum For Asia, April 24, 2004. Son Erişim: 21 Ekim 2020. <http://english.boaforum.org/document2004/11119.jhtml>.
- Khatinoglu, Dalga. “China Has Reduced Oil Imports From Iran, Zero Revenues For Tehran.” RadioFarda, 27 Mart 2020. Son Erişim: 2 Ekim 2020. <https://en.radiofarda.com/a/china-has-reduced-oil-imports-from-iran-zero-revenues-for-tehran/30513398.html>.
- Korkmaz, Hüseyin. “Sistemik Fırsatlardan Bölgesel Zorluklara Çin’in Ortadoğu Politikası.” ActaFabula, 14 Ekim 2020. Son Erişim: 15 Ekim 2020. <https://actafabula.net/sistemik-firsatlardan-bolgesel-zorluklara-cinin-orta-dogu-politikasi/>.
- Lons, Camille. Fulton, Jonathan. Sun, Degang and Naser Al-Tamimi. “China’s great game in the Middle East”. ECFR, 21 Ekim 2019. Son Erişim: 26 Ekim 2020. https://ecfr.eu/publication/china_great_game_middle_east/.
- Lyall, Nicholas. “China in the Middle East: Past, Present, and Future.” The Diplomat, 16 Şubat 2019. Son Erişim: 15 Ekim 2020. <https://thediplomat.com/2019/02/china-in-the-middle-east-past-present-and-future>.
- Mazhari, Mohammad. “China, Russia, and Iran have their say in the region: Russian analyst”. Tehran Times, 14 Eylül 2020. Son Erişim: 14 Ekim 2020. <https://www.tehrantimes.com/news/452474/China-Russia-and-Iran-have-their-say-in-the-region-Russian>.
- Ministry of Foreign Affairs. “China's Initiation of the Five Principles of Peaceful Co-Existence.” Son Erişim: 25 Ekim 2020. https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ziliao_665539/3602_665543/3604_665547/t18053.shtml.
- Plesner, Jonas Parello. “China’s Gulf Connection.” The American Interest, 8 Ocak 2019. Son Erişim: 24 Kasım 2020. <https://www.the-american-interest.com/2019/01/08/chinasgulf-connection>.
- “President Xi's Speech at Arab League Headquarters: Full Text,” China Daily, Son Erişim: 4 Ekim 2020. http://www.chinadaily.com.cn/world/2016xivisitmiddleeast/2016-01/22/content_23191229.htm.
- Shmulovich, Michal. “China unveils peace plan based on 1967 lines.” Times of Israel, 7 Mayıs 2013. Son Erişim: 3 Ekim 2020. <http://www.timesofisrael.com/china-unveils-peace-plan-based-on-1967-lines/>.
- Simmons, David. “European Disarray Pushes Iran, Turkey into China Camp.” Asia Times. 17 Eylül 2020. Son Erişim: 20 Ekim 2020. <https://asiatimes.com/2020/09/european-disarray-pushes-iran-turkey-into-china-camp>.
- Temiz, Kadir. “Arap Baharı Sonrası Çin’in Ortadoğu Politikası,” içinde Arap Baharı Sonrası Ortadoğu Kuram ve Siyaset, ed. Orhan Battır and Cüneyt Özşahin. Ankara: Nobel Yayınevi, 2019.
- Vakil, Sanam. “The Complexities of China–Iran Strategic Balancing.” East Asia Forum. 9 Ekim 2020, Son Erişim: 20 Ekim 2020. <https://www.eastasiaforum.org/2020/09/11/the-complexities-of-china-iran-strategic-balancing>.
- Wintour, Patric. “Iran hails lifting of 13-year UN arms embargo as 'momentous day'.” The Guardian, 18 Ekim 2020, Son Erişim: 22 Ekim 2020, <https://www.theguardian.com/world/2020/oct/18/iran-hails-lifting-un-arms-embargo-momentous-day-sanctions-us-protests>.
- Yaari, Ehud. “China’s Middle East Policy: Speak Softly and Wave a Large Purse.” The Washington Institute, 17 Haziran 2019. Son Erişim: 23 Kasım 2020. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/chinas-middle-east-policy-speak-softly-and-wave-a-large-purse>.

Zhou, Cissy. “China debt: Beijing may cut belt and road lending due to domestic pressure, to ensure future of Project”. SCMP, 24 Kasım 2020. Son Erişim: 24 Kasım 2020. <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3111052/china-debt-beijing-may-cut-belt-and-road-lending-due-domestic>.

THE SINGLE ISSUE ALLIANCE IN THE EAST MEDITERRANEAN SEA SINCE 2010

Furkan Halit YOLCU*

Abstract

The East Mediterranean Sea has experienced profound changes in terms of the balance of power since the Flotilla crisis erupted between Turkey and Israel. The disputes stemming from the Flotilla incident had transformed into predicaments to the restoration of balance between Turkey and Israel. The recession in the affairs between these states had affected an array of areas from economy to security that has been knotted from the 1990s. The Arab Revolts had been another milestone for these dual-partnerships as it profoundly re-shaped the Egyptian foreign policy and reduced Syria from the East Mediterranean balance of power leaving only limited room for Russia. The procedure made some states closer to each other as new natural gas and petroleum reserves were discovered one after another. As currently, an Egyptian aircraft can land in a military airport in Greece while a Greek attack helicopter can land on Egyptian LHD for joint military drills. This study is an endeavour of understanding the impact of this procedure since 2010 to the security dimension. The rationale of this research is to explain the causalities resting behind the de-facto alliance among some of the East Mediterranean states against Turkey. The main question is whether this alliance is a potential game-changer in the aforementioned region or it is a natural result of these developments that are not meant to change the puzzle. Military capabilities will come into the picture inherently since these procedures have created a security vacuum and there is an on-going struggle on controlling more areas that are bearing potential natural resources.

Keywords: Eastern Mediterranean Sea, Eastern Mediterranean Gas Forum, Turkey, Israel, Maritime Balance of Power.

---

* Res. Assist., Sakarya University, Middle East Institute, orcid.org/0000-0002-0623-0304, furkanyolcu@sakarya.edu.tr

DOĞU AKDENİZ VE 2010 SONRASI DÖNEMDE OLUŞAN TEK SORUN İTTİFAKI

Özet

Doğu Akdeniz, Türkiye ile İsrail arasında filo krizinin patlak vermesinden bu yana güç dengesi açısından köklü değişiklikler yaşadı. Filo olayından kaynaklanan anlaşmazlıklar, Türkiye ile İsrail arasındaki dengenin yeniden tesis edilmesi sürecinde çıkmaza dönüştü. Bu devletler arasındaki ilişkilerde yaşanan durgunluk, ekonomiden güvenliğe, 1990'lardan itibaren düğümlenen bir dizi alanı etkilemiştir. Arap İsyanları, Mısır dış politikasını derinlemesine yeniden şekillendirdiği ve Suriye'yi Doğu Akdeniz güç dengesinden çıkartarak Rusya'ya sınırlı bir alan bıraktığı için ikili ortaklıklar dönüşüm geçirdi. Bu süreçte, yeni doğal gaz ve petrol rezervlerinin birbiri ardına keşfedilmesi nedeniyle bazı devletleri birbirine yaklaştırdı. Günümüzde, bir Mısır uçağı Yunanistan'daki askeri bir havaalanına inebilirken, bir Yunan saldırı helikopteri ortak askeri tatbikatlar için Mısır LHD'sine inebilmektedir. Bu çalışma, bu sürecin 2010'dan beri güvenlik boyutuna etkisini anlamaya yönelik bir çabadır. Bu araştırmanın özü, bazı Doğu Akdeniz ülkeleri arasında Türkiye'ye karşı fiili ittifakın ardında yatan nedenselliklerin açıklanmasıdır. Asıl soru, bu ittifakın yukarıda bahsedilen bölgede potansiyel bir oyun değiştirici olup olmadığı veya bu gelişmelerin bulmacayı değiştirmesi amaçlanmayan doğal bir sonucu olup olmadığıdır. Bu süreçler bir güvenlik boşluğu yarattığından ve potansiyel doğal kaynakları taşıyan daha fazla alanı kontrol etme konusunda süregelen bir mücadele olduğundan, askeri yetenekler doğal olarak ortaya çıkacaktır.

Anahtar Kelimeler: Doğu Akdeniz, Doğu Akdeniz Gaz Forumu, Türkiye, İsrail, Denizde Güçler Dengesi.

1. Introduction

The East Mediterranean Sea has experienced profound changes in terms of the balance of power since the Flotilla crisis erupted between Turkey and Israel.¹ The rift between these states had been only changing towards one direction, which was negative for both sides. The disputes stemming from the Flotilla incident had transformed into predicaments to the restoration of balance between Turkey and Israel.² The downturn in the affairs between these states had affected an array of areas from economy to security that has been knotted from the 1990s.³ The struggling affairs of Turkey and Israel had allowed room for new dual-partnerships to flourish more effectively in the eastern Mediterranean Sea. The Arab Revolts had been another milestone for these dual-partnerships as it profoundly re-shaped the Egyptian foreign policy and reduced Syria from the East Mediterranean balance of power leaving only limited room for Russia.⁴ The procedure made some states closer to each other as new natural gas and petroleum reserves were discovered one after another.⁵ As currently, an Egyptian aircraft can land in a military airport in Greece while a Greek attack helicopter can land on Egyptian LHD for joint military drills.⁶

This study mainly asserts that there is a developing de-facto alliance against Turkey in the East Mediterranean Sea since the Flotilla crisis among Southern Cyprus, Greece, Israel, and Egypt.⁷ There are certain incidents and facts that support this assertion (H1). Israel and Greece seem to be the leading states of this alliance and Egypt and Southern Cyprus are the bandwagons each with individual-specific reasons that are to be detailed in the related part of the study (H2). The USA and the Russian Federation's impact on this region is non-negligible.⁸ The effect of these two powers alongside British and French is vital for any kind of changes that are bound to occur

---

¹ Hasan Kosebalaban, "The crisis in Turkish-Israeli Relations: what is its strategic significance?," *Middle East Policy* 17 (2010): 36-7.

² Mesut Ozcan, "From Strategic Partnership to Successive Crises: Turkish-Israeli Relations in the 2000s," in *Turkey in the 21st century: Quest for a new foreign policy*, ed. Özden Zeynep Oktav (Routledge, 2011), 34.

³ Furkan Halit Yolcu, "Soğuk savaş sonrası Ortadoğu'da askerî denge: 1991-2016," (MS thesis. Sakarya Üniversitesi, 2018): 39-40.

⁴ Astrid B. Boening, *The Arab Spring: Re-Balancing the Greater Euro-Mediterranean?* (Springer, 2014), 91-2.

⁵ Sohbət Karbuz, "Geostrategic importance of East Mediterranean gas resources," in *Energy Economy, Finance and Geostrategy*, ed. André B. Dorsman et al. (Springer, Cham, 2018): 240-42.

⁶ Menna A. Farouk, "Egypt conducts joint drills with Greece, Cyprus amid Turkey tensions," *Al Monitor*, November 18, 2019.

⁷ Ioannis N. Grigoriadis, "Energy discoveries in the Eastern Mediterranean: conflict or cooperation?," *Middle East Policy* 21, no. 3 (2014): 127.

⁸ Efraim Inbar, *The new strategic equation in the Eastern Mediterranean* (Begin-Sadat Center for Strategic Studies, Bar-Ilan University, 2014), 5.

in the eastern Mediterranean Sea (H3). Turkey is aware of this process and had been in search of an adequate reprisal against this alliance (H4).⁹

This study is an endeavor of understanding the impact of this procedure since 2009 to the security dimension. The rationale of this research is to explain the causalities resting behind the de-facto alliance among some of the East Mediterranean states against Turkey. The main question is whether this alliance is a potential game-changer in the aforementioned region or it is a natural result of these developments that are not meant to change the puzzle. Military capabilities will come into the picture inherently since these procedures have created a security vacuum and there is an on-going struggle on controlling more areas that are bearing potential natural resources.

2. Research Question/s

RQ1. Is there a developing de-facto alliance against Turkey [and Northern Cyprus] in the East Mediterranean Sea since the Flotilla crisis (2009)?

RQ2. If so, who are the leading states of this alliance and who are the band-wagoners?

RQ3. What is the role of global powers in the shaping of this alliance and in the current schema?

3. Methods and Theoretical Approach

The study is going to be conducted under the Neo-realist theory of International Relations that greatly emphasizes power relations between states and national interest.¹⁰ The issue is going to be presented as a power struggle for greater interests in this specific region in relation to the current and potential natural gas and petroleum reserves.¹¹ Turkey is going to be presented as a state lacking great national resources to become the widely desired great power. The other states are going to be presented as the countries that are trying to defend their interests. This categorically means that Turkey is going to place as an aggressor and the others are going to be the defendants.¹²

---

⁹ Volkan Tibet Gür, "Turkey's isolation from the regionalization process in the Eastern Mediterranean: a case study of the Eastern Mediterranean Gas Forum (EMGF)," (Diss. Bilkent University, 2020), 68.

¹⁰ Scott Burchill, *The national interest in international relations theory* (New York: Palgrave Macmillan, 2005), 64.

¹¹ Matt Huber, "Resource geography II: What makes resources political?," *Progress in Human Geography* 43, no. 3, (2019): 558.

¹² Muddassir Quamar, "Turkey and the Regional Flashpoint in Libya," *Strategic Analysis* (2020): 4-6.

The Single Issue Alliance terminology will be utilized for the analysis of the de-facto union between these four states except Turkey and Northern Cyprus.¹³ Categorically the national interests of these four states are bound to be not compatible with each other. But the capacity among those states is distributed equally with an off-the-cuff guess [Greece 11 subs, 13 Principal Surface Combatants; Turkey, 12 subs, 18 PSCs; Egypt 6 subs, 9 PSCs].¹⁴ Thus this alliance suits the category of single-issue alliances that are usually for shorter terms and base on a solution of a specific issue or to balance one specific state.¹⁵

4. East Mediterranean Gas Forum

Alliances established and succumbed to dissolution in the last century on several occasions with distinct political and international contexts. The alliance formations in the Middle East bears particularities brought upon with the dynamism of the region since World War I and II. One of these particularities is the fact that the most significant parameter in the established alliances is the common context of history.¹⁶ The second most important tenet defining the alliance formations in the Middle East was designated as identity by several scholars which derive from this shared historical context.¹⁷ However, East Mediterranean Gas Forum (EMGF) has been established with states with distinct political histories such as Egypt, Greece and Israel. This aspect of the single-issue alliance between these states brings along a pressing puzzle yet to be resolved. Nevertheless, this alliance was not the outcome of a certain milestone but rather the cumulative result of several impactful events in the last decade.

4.1. Eastern Mediterranean Gas Forum in the Making

Eastern Mediterranean Sea experienced a root-to-branch transformation after the Turkish-Israeli crisis circling around the Mavi Marmara incident and its outcomes. The official court hearings against the Israeli soldiers were one of the major issues that later resolved with compensations totaling \$20M paid by the Israeli government.¹⁸ Though this step has been read as a positive signal for the bilateral affairs, these two states never actually been able to rid of

---

¹³ Douglas M. Gibler, *International military alliances, 1648-2008* (Washington: CQ Press, 2008).

¹⁴ IISS, *The Military Balance 2020* (London: IISS, 2020), 345, 357.

¹⁵ Jack S. Levy and William R. Thompson, "Balancing on land and at sea: do states ally against the leading global power?," *International Security* 35, no. 1, (2010): 16-20.

¹⁶ Furkan Halit Yolcu, "Ortadoğu'da Askeri Denge ve İttifaklar: I. Dünya Savaşı'ndan Yeni Dünya Düzeni'ne Bir Süreç Analizi (1918-2010)/Military Balance and Alliances in the Middle East: A Process Tracing between the WWI and the New World Order (1918-2010)," *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 43 (2020): 482.

¹⁷ Raymond Hinnebusch, "The politics of identity in Middle East international relations," in *International relations of the Middle East* ed. Louise Fawcett, (Oxford: Oxford University Press, 2005): 168.

¹⁸ "Turkey says Israel paid compensation to families of 2010 flotilla raid victims – media," *Reuters*, June 23, 2017.

the spiral of negative developments. This historical luggage carried along Turkish and Israeli interests in the East Mediterranean Sea has developed in an antagonistic context independent from other developments regarding the region. Arab Uprisings brought a pressing turmoil to bilateral affairs in the region as Turkey and Qatar took stokehold with the Muslim Brotherhood while it was designated as a dangerous and destabilizing non-state actor by other power sources such as Saudi Arabia, Iran and Egypt.¹⁹ This context pressed the Turkish-Egyptian bilateral affairs into a narrow spectrum stigmatized with the opinion towards the Muslim Brotherhood.²⁰ As things worsened and Abd al-Fattah al-Sisi took control of Egypt with a military coup d'état, Turkish-Egyptian bilateral affairs experienced a shock that is yet to be restored.²¹

The new energy discoveries in the south and eastern parts of the Mediterranean Sea brought about a searching race between international companies and the neighboring states. While Israel and Egypt have been able to capture tremendous discoveries with potentials over trillion m cubes, Turkey has become more eager for a part in this resource frenzy.²² However, since the Turkish maneuver in the Eastern Mediterranean Sea was limited from West to East by the disputes with Greece and Syria a strong power play took the scene. The Syrian civil war pressed Turkish-Russian affairs with several turning points as it has also jeopardized Turkish-Iranian affairs.²³ On the other hand, Turkish-Greek problems over the maritime shares and offshore limits was just a corner piece waiting its time to re-escalate. The 2017 Gulf Crisis has brought another challenge to the Middle East as the region was divided into certain camps with potential binding actions of the leading states. Turkey stood by its oldest ally in the region, Qatar, as other regional powers such as Saudi Arabia and Egypt pressurized this country over leverages.

4.2. Eastern Mediterranean Gas Forum and Its Implications

EMGF was formed in January 2019 with the establishing members of Italy, Egypt, Greece, Cyprus, Israel, the Palestinian Authority, and Jordan with its headquarters in Cairo, Egypt.²⁴ As of March the US Secretary of State Mike Pompeo participated in the third Trilateral Greece-

---

¹⁹ Khalil Al-Anani, "Upended path: The rise and fall of egypt's muslim brotherhood," *The Middle East Journal* 69, no. 4, (2015): 533.

²⁰ Mustafa El-Labbad, "Egypt: A "Regional Reference" in the Middle East," in *Regional Powers in the Middle East* (New York: Palgrave Macmillan, 2014). 81-99.

²¹ Shaimaa Magued, "Reconsidering elitist duality: Persistent tension in the Turkish–Egyptian relations," *Digest of Middle East Studies* 25, no. 2, (2016): 291.

²² Khaled Kesseba and Konstantinos Lagos, "Five countries in the eastern Mediterranean are shaking up Europe's energy map," *The Conversation*, June 18, 2019.

²³ Yolcu, Furkan Halit. "Iran's Involvement with Syrian Civil War: Background, Reasons and Alternatives," *Bilgi* 18, no. 2 (2016): 45; Iain William MacGillivray, "The paradox of Turkish–Iranian relations in the Syrian Crisis," *Third World Quarterly* 41, no. 6 (2020): 1051.

²⁴ Stefan Wolfrum, "Israel's contradictory gas export policy: the promotion of a transcontinental pipeline contradicts the declared goal of regional cooperation," *SWP Comment* 43, (2019): 4.

Cyprus-Israel summit with a signal of support in this organization.²⁵ It seems unlikely that Russia would impose a contrasting posture in the East Mediterranean Sea in favor of Turkey. With these scenarios at hand, there seems to be a Western block against Turkey in the East Mediterranean that presses the country to a narrow spectrum of maneuvers. All of the regional partners of the EMGF have been loyal allies with the Western order with little to no challenge in the historical context. This brings about an idea that EMGF is likely to be only one of the beginning steps of a greater alliance in the East Mediterranean with higher potential. Categorically, Turkey should not want to encourage or desire to be left out of this reciprocal alliance formation with certain reservations regarding its autonomy.

EMGF poses potential scenarios through which it acts as a political bridging platform between the Middle Eastern Gas providers and the European buyers. The potential pipelines to be built along the East Mediterranean Sea should at least theoretically escalate the crisis with certain stalemates. Turkish-Libyan bilateral affairs will be crucial both in terms of blocking these sorts of flows and projects while also forcing the members' hands to consider Turkey as a potential player of the energy equation. On the other hand, Turkish natural gas discoveries in the Black Sea might steer the country from this area with an increased intensity which might release some pressure on the East Mediterranean in a general manner. The latest energy discovery in the Black Sea by Turkey was encouraged as one of the seismic search ships was steered in the regions with several frigates to accompany it.²⁶ A divided Turkish focus between the Black and the East Mediterranean Sea might ease some of the preliminary steps regarding the single-issue alliance against Turkey. However, with its large maritime capacity stretching from Black and the Mediterranean Sea, Turkey might also bear this load with greater influence and ambition for new discoveries in the southeast. Nevertheless, the last decade has brought several novice actors and scenarios to the East Mediterranean Sea security structure as states act on thin ice with heavy strategic plans to carry.

5. Conclusion

This paper forms a preliminary step of a research endeavor regarding the security atmosphere in the East Mediterranean Sea. The recent developments in the last decade since 2010 comprises certain patterns indicating an alliance formation. The nature of this alliance, its implications

---

²⁵ US Embassy in Cyprus, "Joint Declaration Between Cyprus, Greece, Israel, and the United States After the Sixth Trilateral Summit," March 21, 2019.

²⁶ "Turkey to continue energy search in Black Sea: Erdogan," *Anadolu Agency/Energy*, October 21, 2020, Accessed on 02.12.2020 on <https://www.aa.com.tr/en/energy/energy-security/turkey-to-continue-energy-search-in-black-sea-erdogan/30856>.

and potential scenarios are thought to be significant for the region in the long term. The reason for the longevity is that this alliance was formed for energy-related interest that usually requires long periods of planning and implementation.

This process tracing has revealed the main three findings. First, there is a de facto single issue (energy) alliance forming in the East Mediterranean Sea with a heavy Western influence. The inclusion of Western partners as Italy, Greece, Cyprus and the US indicates that Western strategies are likely to be followed in the near future. Second, this alliance is quite distinct from the 'ordinary' alliances formed in the last century of the Middle East. The difference lies in the fact that there are immense differences in the political histories of the sides and there are little to no identity similarities. Third, Turkey is aware of this de facto development and tries to have a say in the process either through diplomacy or hard power signaling. All these being said, this region is going to be the cause of the turbulence in the near future.

Bibliography

- Al-Anani, Khalil. "Upended path: The rise and fall of Egypt's muslim brotherhood," *The Middle East Journal* 69, no.4, (2015): 527-543.
- Boening, Astrid B. *The Arab Spring: Re-Balancing the Greater Euro-Mediterranean?* London: Springer, 2014.
- Burchill, Scott. *The national interest in international relations theory*. New York: Palgrave Macmillan, 2005.
- El-Labbad, Mustafa. "Egypt: A "Regional Reference" in the Middle East," in *Regional Powers in the Middle East* edited by Henner Fürtig, 81-99, New York: Palgrave Macmillan, 2014.
- Farouk, Menna A. "Egypt conducts joint drills with Greece, Cyprus amid Turkey tensions," *Al Monitor*, November 18, 2019. Accessed 02.12.2020. <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2019/11/egypt-cyprus-greece-naval-drills-tension-turkey.html#ixzz6fUZt2pvX>.
- Grigoriadis, Ioannis N. "Energy discoveries in the Eastern Mediterranean: conflict or cooperation?," *Middle East Policy* 21, no. 3 (2014): 124-133.
- Hinnebusch, Raymond. "The politics of identity in Middle East international relations," in *International relations of the Middle East* edited by Louise Fawcett, (Oxford: Oxford University Press, 2005): 151-171.
- Huber, Matt. "Resource geography II: What makes resources political?," *Progress in Human Geography* 43, no. 3, (2019): 553-564.
- IISS, *The Military Balance 2020*. London: IISS, 2020.
- Inbar, Efraim. *The new strategic equation in the Eastern Mediterranean*. Begin-Sadat Center for Strategic Studies, Bar-Ilan University, 2014.
- Karbutz, Sohbet. "Geostrategic importance of East Mediterranean gas resources," in *Energy Economy, Finance and Geostrategy*, edited by André B. Dorsman, Volkan Ş. Ediger, Mehmet Baha Karan, 237-255. Springer, Cham, 2018.
- Kesseba, Khaled, and Konstantinos Lagos. "Five countries in the eastern Mediterranean are shaking up Europe's energy map," *The Conversation*, June 18, 2019, Accessed on 02.12.2020 on shura.shu.ac.uk/24996/1/Five%20countries%20in%20the%20eastern%20Mediterranean%20are%20shaking%20up%20Europe%27s%20energy%20map.pdf.
- Kosebalaban, Hasan. "The crisis in Turkish-Israeli Relations: what is its strategic significance?," *Middle East Policy* 17, no. 3 (2010): 36-50.
- Levy, Jack S., and William R. Thompson. "Balancing on land and at sea: do states ally against the leading global power?," *International Security* 35, no. 1, (2010): 7-43.
- MacGillivray, Iain William. "The paradox of Turkish–Iranian relations in the Syrian Crisis," *Third World Quarterly* 41, no.6 (2020): 1046-66.
- Magued, Shaimaa. "Reconsidering elitist duality: Persistent tension in the Turkish–Egyptian relations," *Digest of Middle East Studies* 25, no. 2, (2016): 285-314.
- Ozcan, Mesut. "From Strategic Partnership to Successive Crises: Turkish-Israeli Relations in the 2000s," *Turkey in the 21st century: Quest for a new foreign policy*, edited by Özden Zeynep Oktav, 31-52. London: Routledge, 2011.
- Quamar, Muddassir. "Turkey and the Regional Flashpoint in Libya," *Strategic Analysis* (2020): 1-6.
- Volkan Tibet Gür, "Turkey's isolation from the regionalization process in the Eastern Mediterranean: a case study of the Eastern Mediterranean Gas Forum (EMGF)," Diss. Bilkent University, 2020.

- Wolfrum, Stefan. "Israel's contradictory gas export policy: the promotion of a transcontinental pipeline contradicts the declared goal of regional cooperation," SWP Comment 43, (2019): 4-8.
- Yolcu, Furkan Halit. "Iran's Involvement with Syrian Civil War: Background, Reasons and Alternatives," Bilgi 18, no. 2, (2016): 35-64.
- Yolcu, Furkan Halit. "Ortadoğu'da Askeri Denge ve İttifaklar: I. Dünya Savaşı'ndan Yeni Dünya Düzeni'ne Bir Süreç Analizi (1918-2010)/Military Balance and Alliances in the Middle East: A Process Tracing between the WWI and the New World Order (1918-2010)," Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 43, (2020): 467-496.
- Yolcu, Furkan Halit. "Soğuk savaş sonrası Ortadoğu'da askerî denge: 1991-2016," MS diss., Sakarya Üniversitesi, 2018.
- Yolcu, Furkan Halit. "The Persian Gulf Dilemma: United in the West, Divided in the Gulf," Insight Turkey 22, no. 2 (2020): 221-27.

LEBANESE NATIONAL IDENTITY CRISIS: BASED ON “WEST BEIRUT”

Tuğba ALTUN*

Abstract

Since the establishment of the Lebanese state, there is a problem of national identity. Societal structure is divided into many different groups. There are Maronites, Christians, Muslims, and Shiites. The confessional system of the Lebanese government is based on these religious and sectarian identities of the people. According to this system, the president must be a Maronite Christian, the speaker of the Parliament must be a Shi'a Muslim, and the Prime Minister must be a Sunni Muslim. This existing identity crisis deepened with the confessional system and the effects of the French mandate. There is a confusion among Lebanese people, whether they are Lebanese, Phoenicia, Arab, or they have Christian, Muslim, Shiite, and Maronite identity. This led to a national identity crisis and made it harder to achieve unity among people. In the movie West Beirut, the Lebanese identity crisis is showed well with the ideas and attitudes of the main characters. In this paper, the roots of the Lebanese national identity crisis will be analyzed by referencing the movie of West Beirut.

Keywords: National identity, Lebanon, Confessional system, West Beirut, Sectarianism.

---

* MA Student, Middle East Technical University.

LÜBNAN'IN ULUSAL KİMLİK KRİZİ: “BATI BEYRUT” MİNVALİNDE

Özet

Ulusal kimlik sorunu, Lübnan devletinin kuruluşundan itibaren bir sorun olmuştur. Sosyal yapı pek çok farklı gruba ayrılmıştır. Maruniler, Hristiyanlar, Müslümanlar ve Şiiler mevcuttur. Konfesyonel sistem adı verilen siyasi yapı, dinlere ve mezheplere dayalıdır. Bu sisteme göre cumhurbaşkanı bir Maruni, başbakan bir Sünni Müslüman ve parlamento sözcüsünün de Şii Müslümanlardan olması gerekmektedir. Mevcut olan kimlik krizi, konfesyonel sistem ve Fransız mandası ile daha da derinleşmiştir. Lübnanlılar, Lübnanlı mı, Fenikeli mi, Arap mı ya da Hristiyan, Müslüman, Şii, Maruni mi olduklarına dair bir karışıklık yaşamaktadır. Bu da ülkeyi kimlik krizine götürmüş, tam anlamıyla birliğin sağlanamamasına sebep olmuştur. Batı Beyrut filminde ana karakterlerin fikirleri ve davranışları doğrultusunda Lübnan'ın kimlik krizi iyi bir şekilde gösterilmiştir. Bu yazıda Lübnan'ın kimlik krizinin kökleri, Batı Beyrut filmine referans verilerek analiz edilecektir.

Keywords: Ulusal kimlik, Lübnan, Konfesyonel sistem, Batı Beyrut, Mezhepçilik.

1. Introduction

Lebanese political system is based on sectarianism since its establishment. Lebanese constitution does not recognize the division of power among the dominant religious community; instead, there is the frame of “pact of communal coexistence.”¹ The confessional system is created for guaranteeing political participation by all sects, but it has become a warning rather than a model.² It is created with good intentions, but it caused more damage than expected because it led to more division. People in all sections demand more because they don’t believe that this system is fair or treats everyone equally.

Family and religious ties got more important than national ones. Politics was dominated by families who took their power from feudalism, economic status, and a long-standing leadership tradition.³ There are different segments of the population, and differences are not only religious or sectarian. There is not only a national identity because people have roles before that. A Lebanese was first a member of his family, then his village, then his religious group, and finally, he was a Lebanese. Also, political loyalty belongs to individuals rather than organizations.⁴ When people attach themselves to a person, it will be sustainable because one day, that person will be gone. So, to have a stable and sustainable administration, people should have been loyal to the organizations, state and governmental institutions.

Before the Civil War, different religious groups are divided economically too. Christians were controlling the business and trade; Muslims were mostly working as industrial workers. Shiites were the poorest, and when the war began, these groups fight with each other and fight within the groups.⁵ Generally, Lebanon before the Civil War is considered perfect, but there were poor people as much as rich and lux places and contrary.

The gap between rich and poor is problematic among the sections. There is an economic and social gap in every group, but it is more concrete between Christians and Shiites. Also, power is distributed unequally; although Muslims are the majority, Christians are more powerful, and they became political elites. Shiites mostly live in the south of Lebanon. Southern parts of the country are considered poor, and Shiites lack political and economic power. Also, divisions are not only sectarian or religious because all sections are divided into groups, too. They have

---

¹ Mansoor Moaddel, Jean Kors, and Johan Garde, “Sectarianism and Counter-Sectarianism in Lebanon,” *Population Studies Center Research Report*, 12-757, (May 2012): 3.

² Lina Khatib, “Chapter One: On Lebanese National Identity,” in *Lebanese Cinema: Imagining the Civil War and Beyond*, (I. B. Tauris: 2008), 5.

³ Moaddel, Kors, and Garde, “Sectarianism and Counter-Sectarianism in Lebanon,” 3.

⁴ Khatib, “Chapter One: On Lebanese National Identity,” 7.

⁵ Khatib, “Chapter One: On Lebanese National Identity,” 6.

different ideologies so there are divisions among sections and within sections. This also harms the national solidarity.

Are Lebanese people part of the Arab world as Lebanese Muslims believe, or are they a part of the Islamic world as Shiites claim, or are they only Lebanese like Lebanese Christians say?⁶

2. Historical Background of Lebanon

In 1914, Christians (60% Maronite denomination) comprised 80% of Mount Lebanon's estimated population of 400,000. Wealth and demography brought resources and power to the Christian community.⁷ It was under the control of the Ottoman Empire but after the First World War, it became a French mandate as part of Greater Syria.

The French High Commissioner, General Henri Gouraud, proclaimed the State of Greater Lebanon on 1 September 1920. On 23 May 1926, this state became the Lebanese Republic with the constitution.⁸ With the 1926 constitution, the first president became a Maronite. After 1934, the President's status is reserved for Maronites permanently, and the Premiership is reserved for the Sunni Muslims after 1937. Beginning from 1947, the Presidency of the Chamber of Deputies is reserved for the Shiites.⁹

In 1943, a fixed ratio for the Chamber of Deputies had decided: six Christians and 5 Muslims. Key security positions were in the hands of Christians, and they promised not to follow a policy that will be against Arab interests. These are known as the gentlemen's agreement, and it is also called as National Pact, and it is not written.¹⁰

After Lebanon's independence, Maronite supremacy was institutionalized, but after the Civil War between 1975 and 1990, the balance of power among the different groups shifted to the Sunnis. In 1989, Taif Accords were signed, and Muslims got more rights and equality. The President transferred power to the Cabinet and the number of Muslim representatives increased. Shi'is got more political power in recent decades, especially after the victory against Israel.¹¹ Groups are making a coalition with each other to gain and maintain political influence on the national level.

---

⁶ Martha Wenger and Julie Denny, "Lebanon's Fifteen-Year War 1975-1990," *Middle East Report*, no. 162, (1990): 23.

⁷ Moaddel, Kors, and Garde, "Sectarianism and Counter-Sectarianism in Lebanon," 5.

⁸ Kamal S. Salibi, "The Lebanese Identity," *Journal of Contemporary History*, vol.6, no:1, (1971): 79.

⁹ Salibi, "The Lebanese Identity," 81.

¹⁰ *Ibid.*, 83.

¹¹ Moaddel, Kors, and Garde, "Sectarianism and Counter-Sectarianism in Lebanon," 4.

The new Lebanese constitution in 1991 indicated that Lebanon is ‘Arab in its belonging and identity’ and that it is the ‘final homeland for the Lebanese.’

95% of the Lebanese population believes that democracy is the best way of the government, according to a survey in 2008.¹² Another survey shows that 65% of the Shiites, 62% of the Sunnis, 96% of the Druze, 73% of the Maronites, 72% of the Orthodox, 66% of Catholics are considering themselves as Lebanese. 29% of the Shiites, 32% of the Sunnis, 3% of the Druze, 23% of the Maronites, 18% of the Orthodox, 26% of the Catholics identify themselves with their religious aspects. 6% of the Shiites, 6% of the Sunnis, 1% of the Druze, 1% of the Maronites, 3% of the Orthodox, 26% of the Catholics say that they are Arab. 3% of the Shiites, 2% of the Sunnis, 1% of the Druze, 4% of the Maronites, 7% of the Orthodox, and 7% of the Catholics identify themselves with other terms.¹³ Most people define themselves as Lebanese, but still, many people think and believe differently.

The law recognizes Eighteen sects in Lebanon.?

Lebanon has been seen as a bridge between the East and the West. It is considered a hybrid, but there was a conflict between people who believe Lebanon is Arab and others who think Lebanon should detach from the Arab World. Some Christians also believe that they are a part of Europe, but some think they have an Arab identity.¹⁴

3. West Beirut and National Identity

The movie of West Beirut (1998) is written and directed by Ziad Doueiri. It is about the civil war in 1975, and it focuses on civilians rather than the war itself. The main characters are Tarek Noueiri and his parents, Riad and Hala. Friends of Tarek, Omar, and May are also important. It tries to show us the identity problems of Lebanon. Foreign intervention is one of the movie's crucial points because, in the beginning, the characters were in a French school. Tarek Noueiri started to sing the national anthem in Arabic. After that, the teacher punished him, and she said, “France gave you a country, your borders and taught you peace. We created your civilization and your constitution”.

When the attack on civilians happened, the Noueiri family talked with each other, and Riad probably said it was Israelis against Palestinians, so it does not concern us. Lina Khatib also indicates this situation in the War and Memory chapter of Lebanese Cinema. In the chapter,

---

¹² Ibid., 11.

¹³ Ibid., 19.

¹⁴ Khatib, “Chapter One: On Lebanese National Identity,” 8.

Khatib claims that Lebanese cinema is keen on victimizing Lebanon and blaming others for wars.

Many scenes point colonialism of France. When Riad said they could go to France for a holiday and Tarek said that he goes to France every day. Also, when they found out the school is closed, he told Bastille is closed. Tarek feels so much anger in France. When he and his father argued about lessons and their origins, Tarek said, "Arabs are scum. I am Lebanese, Phoenicia." The Lebanese identity problem is pointed out in the movie. A Lebanese national identity should emerge, and it shouldn't be important whether someone is Christian, Muslim, Shiite, or Maronite. People were blamed for being a refugee in the movie.

Khatib says in the chapter, this kind of movie externalizes the war. Characters in West Beirut are not involved in any war, nothing happens to them, or they don't do anything to anyone. There is a mystery about who did all the things.

When the war started, Tarek and Omar saw war as a funny thing. Maybe, they needed to see a joyful side in all this misery. Then, they saw it never ends and gets worse. They began to aware of the bad side, the evilness of war. Tarek even said that he misses school. When Riad and Hala argued about going somewhere else, Riad noted that we would be more humiliated in other countries. They will not see us as equals, humans. We cannot know Hala went to another state or died. But it was deplorable when I saw Hala was gone while Riad was playing and Tarek was crying. It showed us the reality of wars and possible endings.

Lebanese people make a war over Lebanese history because they cannot agree on Lebanon's past and its means. In Lebanon and some Arab countries, there was no national consciousness like in Europe. Lebanese people have not historically identified themselves as Lebanese first. Different groups attach different meaning to being a Lebanese. In Lebanon's history books, the origins of the Lebanese people are the Phoenicians, an ancient merchant society that inhabited the coastal cities of present-day Lebanon. Historian Kamal Salibi accepts Phoenicia as a fictionalized history and is used to create national solidarity by the Lebanese people. Some people deny the Arab identity of Lebanon besides those who accept the Arab origins. Phoenicia becomes an example of an invented tradition.¹⁵

Like Phoenicians, Lebanese are traders; they are destined to be because it is situated at the crossroads between the East and the West, especially according to Christians.¹⁶ The Phoenicia

---

¹⁵ Khatib, "Chapter One: On Lebanese National Identity," 3-4.

¹⁶ Salibi, "The Lebanese Identity," 81.

idea found ground among the predominantly Christian middle class by promoting the Lebanese's image as traders. The Sunnis believed that the Phoenician's formula was a French imperialist conspiracy against Arab nationalism. Sunni Muslims saw Lebanon as part of a larger Arab nation, not a separate Lebanese nation. They also thought the Phoenicians could have come from the Arabian Peninsula. But in the end, Lebanon was Arabic in speech and traditional culture, so Lebanese nationality should have included every aspect of Lebanon's history and culture.¹⁷ Also, Arab nationalism has an Islamic side, and it is unacceptable for some Christians. But it is not a generalization because Michel Aflaq who established Ba'ath and created the ideology of Arab nationalism in Syria, believed that Islam is a part of Arab nationalism. It cannot be separated because it became a cultural phenomena. When the United Arab Republic was established in 1958, Lebanon got into a civil war because Arab nationalists wanted to be a part of it.¹⁸ However, it was not new because since the independence of Lebanon, some Lebanese, especially Sunni Muslims demanded to be united with Syria.

After Lebanon's independence, Christians were satisfied because finally, they have a separate Lebanese entity, but Muslims had pan-Arab sympathies, and some demanded union with Syria. Christians' views were clashing with the Sunnis, and both sides sought support from Shiites or Druzes.¹⁹

Lebanon considers 'the war of others on our land.' Always between some groups or superpowers. So, this myth serves to absolve the Lebanese of all responsibility for the war and its atrocities, transforming them into more victims of a brutal force that they were powerless to go against. Suddenly everyone in Lebanese society became a latent victim of the war. The perpetrators were nowhere to be found. The war was now firmly that of 'others on our land.'²⁰

Therefore, throughout Lebanon's history, its people's loyalties to sects, religions, or political ideologies have never truly been overridden by loyalty to the nation.²¹

4. Conclusion

Lebanon is a country of varieties in every way and Lebanese people witnessed war, civil war, discrimination, division, ideological wars, etc. throughout its history. States go through a process of building national identity but not every state became successful. Lebanon is one of

---

¹⁷ Ibid., 84.

¹⁸ Ibid., 85.

¹⁹ Salibi, "The Lebanese Identity," 80.

²⁰ Khatib, "Chapter One: On Lebanese National Identity," 10-11.

²¹ Ibid., 16.

them because at the beginning, it is built upon a discriminative system. People did not learn how to be united but they learned how they can defend themselves, their family and their religious group, not their nation. The sake of their community was above Lebanon and this harmed Lebanese people with all those wars.

Each group does not want to give concessions and lose their privileges, or if they don't have any privileges, they demand to have. Lebanese people are trapped between being an Arab or Lebanese. There is the problem of defining themselves with their religious identities but it is their system. From the beginning, Lebanon has a fragmented society but the confessional system deepened divisions and caused more problems. French influence still continues and other countries are influential such as Iran and Saudi Arabia. Throughout the Lebanese history, they witnessed war, they fight but also other states fight with them or against them on their territory. Now again, other countries affect Lebanese politics from the outside.

In the movie 'West Beirut', the roots of these problems are well presented. It can be seen the separation between Christian and Muslims during the civil war and discrimination against refugees and Shiites. People are not sure about what Lebanese means and who they are. Muslims believe in Arab nationalism or being Lebanese; Christians and Druzes were keen on defining themselves with Lebanese identity and the movie shows it well. Also, it indicates the need for being united for a country because when people discriminate against each other in the same country, other countries will not hesitate to do the same.

Bibliography

- Denny, Martha Wenger and Julie. "Lebanon's Fifteen-Year War 1975-1990." Middle East Report, 1990: 23-25.
- Khatib, Lina. "On Lebanese National Identity." In *Lebanese Cinema: Imagining the Civil War and Beyond*, by Lina Khatib, 3-19. I. B. Tauris, 2008.
- Mansoor Moaddel, Jean Kors, and Johan Garde. "Sectarianism and Counter-Sectarianism in Lebanon." Population Studies Center Research Report, 2012.
- Salibi, Kamal S. "The Lebanese Identity." *Journal of Contemporary History*, 1971.

İRAN'DA SİYASET VE SİNEMA: HATEMİ DÖNEMİ SİYASAL AÇILIMLARININ SİNEMAYA YANSIMASI♦

Esmâ ŞENER*

Özet

İran'da ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel birçok değişimin ve yeniliğin meydana geldiği Muhammed Hatemi dönemi (1997-2005) İran için dönüm noktası olarak kabul edilir. Hatemi dönemi, hayata geçirilen reformlar ve kültür politikaları açısından özellikle sergilenen özgürlükçü, eşitlikçi söylem ve uygulamalarla ön plana çıkar. Bu reformlar sonucu gerçekleşen değişimler, toplumsal yaşam kadar sinemaya da yeni bir yön kazandırmıştır. Hatemi'nin kültür-sanat politikalarıyla sinema ve sanatsal üretimi desteklemesi, İran sinemasında sekiz yıl sürecek bir değişim rüzgârı başlatmış ve bu değişim ile birlikte yönetmenler o zamana dek yeterince sözü edilmeyen toplumsal, siyasal ve ekonomik sorunları sinemaya aktarma fırsatı bulmuştur. Filmlerde bireyin günlük yaşamı, aile içi ilişkileri, kadın sorunları, sınıf çatışması, yoksulluk, işsizlik gibi birçok konu irdelenmiştir.

Çalışma; İran'daki siyasal, toplumsal, ekonomik ve kültürel değişimlerin sinemayı ne şekilde etkilediği ve sinemaya nasıl yansıdığı sorusundan yola çıkılarak hazırlanmıştır. Bu bağlamda yönetmenlerin deneyimlerini ve gözlemlerini objektif bir şekilde filmlerine taşıyabildikleri Hatemi dönemi incelenmiştir. Çalışma kapsamında, Hatemi döneminin reform hareketleri incelenerek, söz konusu dönemde gerçekleştirilen kültür-sanat politikaları sonucunda değişen ve gelişen sinema anlayışı üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İran, Hatemi Dönemi, İran Sineması, Siyaset, Sinema.

♦ Bu çalışma Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tarafından 2020 yılında kabul edilen "İran'da Muhalefet ve Sinema: Hatemi Döneminde Sinemanın Muhalef Dili" başlıklı Yüksek Lisans tezinden oluşturulmuştur.

* Doktora adayı, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları, seneresma94@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1395-1801

POLITICS AND CINEMA IN IRAN: REFLECTION OF THE POLITICAL EXPANSIONS OF THE KHATAMI PERIOD ON CINEMA

Abstract

The period of Mohammed Khatami (1997-2005), in which many economic, political, social and cultural changes and innovations took place in Iran, is considered a turning point for Iran. Khatami's period stands out in terms of reforms and cultural policies, especially with its libertarian and egalitarian discourse and practices. The changes realized as a result of these reforms have carried a new direction to cinema as well as social life. Khatami's support of cinema and artistic production with culture-art policies initiated a wind of change that would last for eight years in Iranian cinema and with this change, the directors had the opportunity to convey the social, political and economic problems that were not mentioned enough until then. In the films, many topics such as the daily life of the individual, family relations, women's problems, class conflict, poverty, unemployment are discussed.

The study is based on the question of how the political, social, economic and cultural changes in Iran affect the cinema and how it is reflected in the cinema. In this context, the period of Khatami, in which directors could convey their experiences and observations to their films objectively, was analyzed. Within the scope of the study, the reform movements of Khatami's period were examined, and the understanding of cinema that changed and developed as a result of the art-culture policies realized in that period was emphasized.

Keywords: Iran, Khatami Period, Iranian Cinema, Politics, Cinema.

1. Giriş

Sinema ve siyaset birbiri ile ilişki içerisinde olan iki alandır. Sinema içinde bulunduğu toplumun sosyal, kültürel ve siyasal yapısından etkilendiği kadar toplumlara etkileyecek ve harekete geçirecek kadar güçlü bir unsurdur. Farklı toplumlarda olduğu gibi İran'da da sinema, bazı dönemlerde siyasal iktidar tarafından, bazen de muhalifler tarafından kullanılan ifade veya propaganda dili olarak toplumu etkilemiştir. İran'da sinema sosyal, siyasi ve ekonomik koşulların etkisiyle kendini inşa etmiştir.

Sinema sanatı İran'a ilk 1900 yılında gelmiştir. İran'da Şah Muzafferüddin'in 1900 yılındaki Paris ziyareti sırasında saray fotoğrafçısı Mirza İbrahim Han Akkasbaşı'ya Gaumont yapımı bir kamera satın alması, İran sinemasının başlangıcı olmuştur.¹ Sinema İran'a geldiği ilk yıllarda saray ve çevresinin ilgi alanı olarak kabul edilmiştir. Halk, sinemayı daha çok saray çevresinin ve varlıklıların bir uğraşı olarak algılamıştır. Özellikle toplumdaki muhafazakâr kesim, sinema karşıtı bir tutum benimsemiştir.² Bu bakımdan Ermeniler, Yahudiler ve Zerdüştiler gibi köklü milliyetçi eğilimlere sahip fakat İslami otoritelerin egemenliği altında bulunmayan azınlıklar, sinemayı kültürel yasakların sınırları dışına çekerek halka ulaştırmıştır.³

İran'da ilk yerli film denemeleri ise Pehlevi döneminde olmuştur. Siyasal, ekonomik, kültürel ve toplumsal alanda birçok yeniliğin meydana geldiği 1921-1979 yılları arasındaki Pehlevi dönemi, İran sinemasının gelişimi bakımından önem taşır. Bu dönem yerli film üretimi açısından verimli olmuş ve ilk uzun metrajlı film 1930 yılında Ovans Oganyas tarafından çekilmiştir. İlk uzun sesli film ise Ardeşir İrani tarafından çekilen *Lor Kız* (Duhter-i Lor) adlı filmidir. Filmin ilk gösterimi 21 Kasım 1933'de Tahran'da yapılır. Bu film Hindistan'da Zerdüştlük üzerine çalışan İranlı entelektüel Abdül Hüseyin Sepenta'nın işbirliğiyle Hindistan'da çekilmiştir.⁴ İran topraklarında çekilen ilk uzun metrajlı film ise İsmail Kuşan tarafından yönetilen *Hayat Fırtınası* (Tufan-ı Zendeği, 1948) adlı filmidir. Yerli film üretimindeki bu artış Pehlevi döneminin modernleşme ve batılılaşma politikaları ile sekteye uğramıştır. Bu dönemde ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanda batılılaşma politikaları uygulanmıştır. Bu politikalar sonucunda İran halkı modernize olmuş ve sekülerleşmiştir. Dönemin modernleşme politikaları kültür, sanat ve sinema alanını da etkilemiştir. Sinemada yerli film yapımı desteklenmemiş bunun yerine ithal filmler teşvik edilmiştir. Bu durum İkinci

¹ Rekin Teksoy, *Dünya Sinema Tarihi* (İstanbul: Oğlak Yayıncılık, 2005), 606. ; Negar Mottahedeh. "Iranian Cinema in the Twentieth Century: A Sensory History," *Iranian Studies* 42, no. 4 (2009): 529.

² Massoud Mehrabi, "A Bed and Several Dreams A Short History of Iranian Cinema," *Cinéaste* 31, no. 3 (2006): 38.

³ Hamid Dabashi, *İran Sineması* (İstanbul: Agora Kitaplığı, 2004), 3.

⁴ Dabashi, *İran Sineması*, 130.

Dünya Savaşı ile birlikte daha da olumsuz bir hal almıştır. Film sektörünün savaş yıllarındaki durumunu, Pour şu sözlerle aktarır: “1939-1948 yılları arasında İkinci Dünya Savaşı nedeniyle yabancı film ithalatı daha da artar. Filmler Rusya, Amerika, Mısır, Fransa ve Almanya’dan getirilmeye başlanır. Böylece İran’ın yerli film üretimi durgunlaşmıştır.”⁵

İran’da savaş sonrasının ekonomik ve sosyal şartlarından dolayı sinema sektörü sekteye uğramıştır. Bu şartlar altında filmler, ithal filmlerin etkisinde şekillenmiş, müzikal ve güldürü tarzında filmler üretilmiştir. Bu dönemin film anlayışı “Film Farsi” olarak adlandırılmıştır. Bu yıllarda sinema, ithal filmlerin etkisinde gelişen bir eğlence aracıyken 1960’lı yıllarda yeni bir boyut kazanmıştır. 1960’lı yıllarda İran’da “İtalyan Yeni Gerçekçilik” akımının etkisinde sanatsal değeri ve entelektüel seviyesi yüksek bir sinema anlayışı gelişmiştir.⁶ Bu sinema anlayışı “İran Yeni Dalga” akımı olarak adlandırılmıştır. Bu akımın etkisiyle filmlerde toplumsal konular ve bireyin yaşantısı konu edinilmiştir. Bu filmlerde oynayan oyuncular ya amatördür ya da doğaçlamaya çok müsait, yıldız olmayan oyunculardır.⁷ Bu akımla birlikte filmler stüdyo dışında gerçek mekânlarda çekilmeye, oyuncular sıradan insanlardan seçilmeye başlanmış ve toplumsal sorunlara odaklanılmıştır. Bu akımla çekilen ilk film Daryuş Mehrcui’nin *İnek* (Gav, 1969) adlı filmidir. Film, tek varlığı ineği olan bir adamın ineğini kaybetmesi sonucunda meydana gelen olayları konu edinir.⁸ Bu film Golam Hüseyin Sadedi’nin “Azadaran-e Bil” kitabından çevrilmiş ve film sürrealist akımın etkisiyle çekilmiştir. Hikâyede insan-insan, insan-hayvan ve insan-çalışma ilişkisi işlenmiştir.⁹ Böylelikle yeni akımın etkisiyle filmlerin çekimlerinde ve içeriklerinde önemli yenilikler meydana gelmiştir.

Sinemada yeni arayışların olduğu ve sanatsal değerın yükseldiği 1970’li yılların sonunda İran siyasi tarihinde devrim süreci yaşanır. 1979 yılında İran’da devrim gerçekleşir ve devrimle birlikte siyasal, toplumsal, ekonomik, kültürel alanlarda değişimler yaşanır. Devrim sonrası yeni düzen İslami çerçevede kurulmuştur. İslami prensiplere bağlı kalınarak yeni anayasa, yargı ve yönetim belirlenmiş, ayrıca sosyal alanda eğitim, kültür ve kılık-kıyafette düzenlemeler yapılmıştır. Devrimle birlikte İran’da meydana gelen değişimler sinemada da yeni bir süreç başlatmıştır. Sinemada köklü bir değişim meydana gelmiş ve filmlerde “Tevhit” ve “İslami” prensiplere uyma şartı aranmıştır.¹⁰ Böylelikle sinema devlete bağlı hale getirilmiş ve maddi

⁵ Mahrokh Shirin Pour, *Tarihsel Gelişimin Işığında İran Sineması* (İstanbul: ES Yayınları, 2007), 45.

⁶ Golbarg Rekabtalaei, “Cinematic Revolution: Cosmopolitan Alter-cinema of Pre-revolutionary Iran,” *Iranian Studies* 48, no. 4 (2005): 575.

⁷ Fırat Sayıcı, “1990 Sonrası Türk Sinemasında Gerçekçilik,” *TRT Akademi* 3, sayı 5 (2018): 464.

⁸ Saeed Zeydabadi-Nejad, “Iranian Intellectuals and Contact with the West: The Case of Iranian Cinema,” *British Journal of Middle Eastern Studies* 34, no. 3 (2007): 377.

⁹ Pour, *Tarihsel Gelişimin Işığında İran Sineması*, 85.

¹⁰ Zeydabadi-Nejad, “Iranian Intellectuals and Contact with the West: The Case of Iranian Cinema,” 379.

açından desteklenmiştir. Yeni düzenin kanunları ile ithal filmler sınırlandırılmış ve ulusal sinemanın gelişmesi teşvik edilmiştir. Ayrıca bu dönemde yönetmenler için çeşitli kurallar belirlenmiş, film senaryolarına çekilmeden önce izin alma koşulu getirilmiştir. Devrimin ardından sinemaya getirilen sansür uygulamaları ve kısıtlamalar sonucu sinemada anlatılmak istenenler metaforlar ile anlatılma yoluna gidilmiştir. Yönetmenler toplumsal yaşama dair izlenimlerini ve düşüncelerini çocuk karakterleri kullanarak izleyiciye aktarmış ve böylelikle sansür kurallarını aşmayı denemiştir.

Devrim sonrası dönemde sinemayı şekillendiren bir diğer önemli olay ise Irak-İran savaşı olmuştur. 1980 yılında Irak'ın İran'a saldırmasıyla başlayan savaş, 1989'a kadar devam etmiştir. Uzun süren savaş her iki ülkede de ağır tahribatlara yol açmıştır. Bu savaş İran'ı olduğu gibi sinemayı da önemli ölçüde etkilemiştir. Savaş sürecinde yönetmenler şehitlik, devrim için mücadele ve İslam Devrimi inancına tutunma gibi temalara yönlendirilmiştir. Bu süreçte çekilen filmler "Mukaddes Müdafaa Sineması" olarak adlandırılmıştır.

Devrim sonrası yaşanan siyasal, toplumsal, ekonomik ve kültürel alandaki değişimler 1989 yılında Humeyni'nin vefatı ile duraksamış, devamında siyasal ve toplumsal açıdan farklı ideolojilerin benimsendiği yeni bir döneme geçilmiştir. Ali Hamaney'in dini lider, Rafsancani'nin ise cumhurbaşkanı olduğu bu yıllarda devrimin keskin ideolojik yapısının yumuşayarak pragmatik bir yaklaşımın benimsendiği bir dönem olmuştur. Yaşanan bu siyasi değişim toplumsal açıdan da etkili olmuş ve bu dönemde entelektüeller, liberal din adamları, orta sınıf meslek grupları, öğrenciler ve kadınlar şikâyetlerini ve beklentilerini dile getirmeye başlamıştır. Reformdan ve değişimden yana beklenti içerisinde olan halk 1997 yılında gerçekleşen cumhurbaşkanlığı seçiminde oyunu Hatemi'den yana kullanmış ve seçimi farklı kesimlerin desteğini alan Seyyid Muhammed Hatemi kazanmıştır.

2. Hatemi Dönemi (1997-2005)

İran'da Hatemi'nin cumhurbaşkanı seçilmesiyle toplumsal, ekonomik ve siyasal açıdan birçok değişim ve yenilik meydana gelmiştir. Hatemi, iç politikasını reform düşüncesi üzerine inşa etmiş, toplumsal ve siyasal alanda milletin iradesini ön plana koyarak ifade özgürlüğü, fırsat eşitliği ve adaletin sağlanması üzerine hukuki bir yapı inşa edilmesini hedeflemiştir. Hatemi bu konudaki düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir:

Siyasi örgütlerden ve kurumlardan, sendikalardan, basın camiasından, bilim adamları ve araştırmacılar, üniversite öğretim üyeleri ve öğretmenler, uzmanlar ve bilim, sanat ve kültür alanında tüm bilginlerden, sürekli denetimleri ve tüm vatandaşların görüş ve sözlerini cesaretle ortaya koymaları ve ayrıca tüm programları ve tutumları sürekli olarak değerlendirip eleştirmeleriyle, ülkenin genel siyasetinin belirlenmesinde halkı katılım oranını artırmaları için yardım istiyorum.

Fikir sahiplerinin hükümetin karar alma sürecine katılım ve müdahale düzeyinin artması, kesinlikle hem hükümet ve halkın karşılıklı görevlerini kolaylaştıracak, hem de halkın en önemli hakkı olan kendi kaderini belirleme hakkı gerçekleşecektir.¹¹

Hatemi halkın yönetime katılmasını amaçlamış ve farklı düşüncelerin temsil edildiği siyasi partilerin kurulmasının önünü açmıştır. Ayrıca ilk defa yerel seçimler de bu dönemde yapılmıştır.

Hatemi politikaları ile kamusal hizmetleri geliştirmeye yönelik çeşitli adımlar atmıştır. Bu adımlardan biri de ekonomi alanındadır. İran'ın genel sorunlarından biri olan ekonomik sıkıntılara yönelik iyileştirici adımlar atılmıştır. Savaş sonrası ekonomik sorunların ve İran'ın dış politikada maruz kaldığı ambargoların olduğu bu dönemde, devletin ekonomi üzerindeki etkisi azaltılarak özelleştirme politikası uygulanmıştır. Bu dönemde uygulanan ekonomi politikaları sonucu olumlu gelişmeleri, Aslan ve Çakır şu şekilde aktarır:

Hatemi döneminde tekli döviz kuruna geçiş ve ithalat sınırlarının bir miktar serbestleştirilmesi iki önemli politikadır. Döviz kurunun piyasa koşulları ile uyumlulaştırılması ve ayrıca ithalatın kolaylaştırılması, özellikle imalat sanayi ve endüstriyel üretimle birlikte istihdama ciddi katkı sağlamıştır. Uygulamaya konulan politikalar sayesinde ülkede enerji dışındaki sektörlerde canlanma sağlanmıştır.¹²

Hatemi, 1980'lerden itibaren belirginleşen küreselleşmenin etkisiyle İran ekonomisini uluslararası ticarete açma girişiminde bulunmuştur. Petrol ve doğalgazın Hazar'dan batıya aktarılması projesini faaliyete geçirmiştir. Buradan elde edilen gelirlerin sürdürülebilir ekonomik kaynaklara aktarılması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda Hatemi, başta Ermenistan ve Hindistan olmak üzere Rusya, Çin, Japonya ve AB ile ticari ilişkilerini yeniden tanımlamıştır.¹³ Bu dönemde uluslararası alanda ekonomik ilişkiler geliştirilmiştir. Ancak dönemin politikaları İran'ın geçmişten gelen ekonomik sorunlarının çözümü bakımından yetersiz kalmıştır. Bunun aksine sosyal ve kültürel alanda yaşanan gelişmelerde olumlu bir artış söz konusu olmuştur.

Hatemi, toplumsal yaşamda eşitlikçi ve özgür bir ortam tesis etmeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda İran halkının kendi kaderini belirlemesini, seçim yapmasını, soru sormasını ve eleştirme hakkını özgürce kullanmasını önemsemiştir. İfade ve düşünce özgürlüğünü sağlamayı amaçlayan Hatemi, halkın farklı fikirleri ve ideolojileri benimseyebileceğini savunmuş, hükümetin görevinin halkın güvenliğini sağlamak olduğunu belirtmiştir. Hatemi bu fikirlerini: *“Toplumda güvenlik, sadece bizimle aynı fikirlerde olanların fikirlerini söyleyebilmesi ile*

¹¹ Sami Oğuz, *Gülümseyen İslam Hatemi'nin Ağzından İran'da Değişim* (İstanbul: Metis Yayınları, 2001), 18.

¹² Murat Aslan ve Merve Çakır, “İran'da İşsizlik Sorunu,” *İran Araştırmaları Merkezi* (2018): 11-12.

¹³ Barış Adıbelli, *İran Doğu Batı Yol Ayrımında İdeoloji, Devlet ve Dış Politika* (İstanbul: Bilim- Gönül Yayınları, 2012), 103.

sağlanmaz; güvenlik ancak bütün insanlar fikirlerini söyleyebildiği zaman sağlanır"¹⁴ sözleriyle ifade eder.

Hatemi'nin seçim sürecinden itibaren konuşmalarında sosyal, ekonomik ve kültürel alanda eşitlik, hoşgörü, egemenlik, hukukun üstünlüğü, şeffaflık, hak ve özgürlük kavramları ön plana çıkmıştır. Hatemi'nin öncelikleri arasında yoksulluğu ve adaletsizliği kaldırmak, bilgi ve entelektüelliğe değer vermek, hukuka ve vatandaş haklarına saygılı bir ortam tesis etmek ve kadın erkek eşitliğini sağlamak yer alır.¹⁵ Bu konudaki fikirlerini Hatemi şu şekilde ifade etmiştir:

Fırsat eşitliğini sağlamak, herkesin olanak ve avantajlara eşit bir şekilde ulaşmasını güvence altına almak, tüm halkın, toplumun nimetlerinden uygun bir şekilde yararlanmasını güvence altına almak ve tüm erkek ve kadınların tüm alanlarda yaratıcılık ve açgözlülüğe karşı koymak, yoksulluğu yok etmek ve özellikle yoksullar ve ezilmişler üzere tüm toplum bireyleri için saygın bir yaşam sağlamak, İslami hükümetin yükümlülüklerindedir.¹⁶

Bu dönemde bireysel özgürlükler kapsamında kadınlara politik, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar tanınmıştır. Kadınlar siyaset ve hukuk alanlarında çeşitli haklar kazanmış, kamusal alandaki etkinlikleri artmış ve yargı yoluyla haklarını savunabilir konuma gelmişlerdir. Ayrıca bu dönemde kadınların siyasi katılımlarını sağlamaya yönelik önemli adımlar da atılmıştır.¹⁷ Hatemi, Masume İbtikar'ı "Çevreden Sorumlu Cumhurbaşkanı Yardımcısı" olarak atamıştır. Böylece Masume İbtikar, İran İslam Cumhuriyeti'nin ilk kadın cumhurbaşkanı yardımcısı unvanını almıştır.¹⁸ Bu dönemde kadınlara daha önce sahip olmadıkları haklar tanınmış; temel hak ve özgürlükleri korunmuş, eğitim olanaklarına ulaşmaları bakımından önemli gelişmeler yaşanmıştır. Kadınların eğitim seviyelerinin yükselmesi sonucunda sosyal yaşantılarında ve giyim tarzlarında değişim meydana gelmiştir. Bu değişimi Abrahamian şöyle aktarır: "Kadınların devlet bursuyla yurtdışında öğrenim görmelerine, çarşafa girmek yerine başlarını örtmelerine ve okula giden kızların renkli giysiler giymelerine izin verilmiştir."¹⁹

Hatemi döneminde hayata geçirilen uygulamalardan biri de medya ve basına ilişkin düzenlemelerdir. Hatemi'nin uyguladığı kültür-sanat politikaları sonucunda basında özgür bir

¹⁴ Sami Oğuz, *Gülümseyen İslam Hatemi'nin Ağzından İran'da Değişim* (İstanbul: Metis Yayınları, 2001), 48.

¹⁵ Golnar Mehran, "Khatami, Political Reform and Education in Iran," *Comparative Education* 39, no. 3 (2003): 315. ; Said Amir Arjomand, "Civil Society and the Rule of Law in the Constitutional Politics of Iran Under Khatami," *The Johns Hopkins University Press* 67, no. 2 (2000): 284.

¹⁶ Sami Oğuz, *Gülümseyen İslam Hatemi'nin Ağzından İran'da Değişim*, 21.

¹⁷ Rebecca L. Barlow, "President Rouhani And Iran's 'Woman Question' After One Year in Office," *Ortadoğu Etütleri* 7, no. 1 (2015): 42.

¹⁸ Abdullah Yegin, *İran Siyasetini Anlama Kılavuzu* (Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, 2013), 113.

¹⁹ Ervand Abrahamian, *Modern İran Tarihi* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009), 247.

ortam oluşturulmuştur. Böylelikle dernekler, kültür merkezleri ve gazetelerin sayısında önemli bir artış yaşanmıştır. Sayısal artışın yanı sıra daha önce görülmeyen bir gazetecilik anlayışı ve nitelik farklılığı ortaya çıkmıştır. Reform yanlıları cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazandıkları ayın adını verdikleri “Hordad” (Mayıs) gazetesini çıkartmış. Böylelikle reformcu basın veya “2 Hordad” basını denen gazeteciler grubu doğmuştur.²⁰ Bu dönemde gazetelerde reform, demokrasi, eşitlik ve diyalog kavramları kullanılmaya başlanmıştır. Gazetelerdeki sayısal ve niteliksel artışla birlikte toplumun bilgi alma kanallarında da çeşitlilik sağlanmıştır. Farklı fikir gruplarının bakış açıları ve söylemleri üzerinden, güncel konular takip edilebilir hale gelmiştir. Basındaki ifade özgürlüğü, İran edebiyatını da olumlu yönde etkilemiştir. Hatemi döneminin ılımlı politikaları edebiyatta da olumlu gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Bu dönemde basın ve yayın organlarının denetimi ile ilgili uygulamalar esnetilmiştir. İranlı yazarlar, bu esneklik ortamında toplumsal olguları ve sorunları eserlerine taşımıştır. Halkın beklentileri, siyasi düzene dair eleştiriler ve ekonomik sıkıntılar dönemin eserlerinde sıklıkla işlenen konular olmuştur. Ayrıca bu dönemde farklı fikirlere sahip yazarların kitaplarının basılmasına olanak tanınmıştır. Özellikle 2000 yılından itibaren, farklı yayın organlarının sayılarında artış yaşanmıştır. Bu dönemde Karl Popper, Edward Said gibi yabancı düşünürlerin çalışmaları kadar, Marx, Lenin, Troçki gibi isimler de serbestçe dağıtılabılır hale gelmiştir.²¹ Farklı düşüncelere sahip yazarları okuma imkânı ile birlikte İran halkının taleplerini dile getirme cesareti artmıştır.

Sosyal ve kültürel alanda olumlu gelişmeler İran halkının popüler kültüre ulaşmasını da kolaylaştırmıştır. Bu dönemde müzik alanına yönelik önemli gelişmeler kaydedilmiştir. İran’da Hatemi dönemine kadar olan süreçte müzikal üretim belirli kısıtlamalara tabii tutulurken, bu dönemle birlikte yaşanan gelişmeleri Ünal ve Gökdemir şöyle aktarır:

İran’da müzik yasaklı olmasına rağmen özellikle pop müzik üzerindeki yasak 1997 seçimlerinde Hatemi’nin cumhurbaşkanı olarak seçilmesine kadar sürmüştür. Bu tarihten sonra popüler kültür üzerindeki sansür ve yasaklar yavaş yavaş kalkmasıyla popüler kültürün marketlerde daha çok çeşit kaset ve CD yer almaya başlar. Aynı zamanda radyo ve televizyonda da pop müzikle birlikte farklı müzik çeşitleri de yayımlanmaya başlanır.²²

Hatemi dönemiyle birlikte sanatçılar seslerini geniş kitlelere duyurmak için fırsat bulmuştur. İran halkı bu sayede kültürel, sanatsal ve sosyal faaliyetlerle kendilerini ifade etmiştir. Hatemi’nin cumhurbaşkanlığı sırasında futbol başta olmak üzere spor alanında da uluslararası

²⁰ Sami Oğuz ve Ruşen Çakır, *Hatemi’nin İran’ı* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2000), 217 ; Abrahamian, *Modern İran Tarihi*, 242.

²¹ Colin Barker, *Devrim Provaları* (İstanbul: Yordam Kitap, 2010), 214.

²² Levent Ünal ve Ahmet Ali Gökdemir, *İran Üzerine Notlar* (İstanbul: Dezanj Yayınları, 2014), 97-98.

faaliyetlerde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Hatemi'nin seçilmesiyle birlikte futbol, İran halkının sosyal yaşamında kendine yer bulmuştur. Bu dönemde futbol dışında birçok spor dalında uluslararası müsabakalar gerçekleşmiştir. Devrim sonrası ilk defa Tahran'da, Amerikan güreş takımı yarışmalara katılmıştır. Bu yarışlar esnasında statta Amerikan bayrağının yer almasına izin verilmiştir.²³ Kültür ve sosyal alanda önemli gelişmeler olduğu Hatemi döneminde uluslararası sanat ve spor faaliyetlerine ulaşılabilirlik önemli derecede artmıştır. Bu dönemde sanat, spor ve kültür faaliyetleri İran halkının sosyal yaşamını olumlu etkilemiştir.

3. Hatemi Dönemi İran Sineması

İran'da sinema, siyasal iktidarın değişimi, yönetimi ve ideolojisine bağlı olarak şekillenmiştir. Bu anlayışla 1997 yılında cumhurbaşkanlığı seçimini Muhammed Hatemi'nin kazanmasıyla İran sinemasında yeni bir süreç başlamıştır. Hatemi kültür ve sanat ile ilgili politikaların uygulanması için Kültür ve İslami İrşat Bakanı görevine Ayetullah Muhacerani getirmiştir. 1997 yılında yeni Kültür ve İslami İrşat Bakanı Ayetullah Muhacerani ve sinema işlerinden sorumlu bakan yardımcısı Seyfullah Dad, sinema alanında birçok yenilik uygulamıştır. Bu yenilikler arasında o döneme değin yasaklı konumda bulunan birkaç filme gösterim izni verilmesi ve sansür kriterlerinde esnemeye gidilmesi gibi önlemler yer alır.²⁴ Hatemi dönemine kadar yasaklanmış kitap ve filmlerin neredeyse tamamı serbest bırakılmıştır. Bakanlığın yayımlanacak kitap ve çekilecek filmler için önceden uyguladığı sansür denetimi büyük oranda azaltılmış ve gevşetilmiştir.²⁵ 1998'de Ali Hatemi'nin *Hacı Washington* (1982), Ebülfazl Celili'nin *Tozların Dansı* (1992), Daryuş Mehrcui'nin *Hanım* (1992) ve Davut Mirbakırı'nin *Kardan Adam* (1994) filmlerinin yasaklı olma durumu kaldırılmıştır.²⁶ Bu filmlerden Davut Mirbakırı'nin *Kardan Adam* (1994) adlı filmi çeşitli tartışmalara yol açmıştır. Film kara mizah türündeki senaryosunda Amerika vizesi almak için Türkiye'ye giden bir İranlıyı konu edinir, adamın karıştığı türlü zorluklar onu giderek çapraşık ve tuhaf işlere bulaştırır. Filmin sansürlenmesinin nedeni ise başrol oyuncusu Abdi'nin kadın rolü oynamasıdır.²⁷ Sansür mekanizmasıyla ilgili yapılan değişikliklerle *Kardan Adam* gibi birçok filmin gösterimi önündeki engeller kaldırılmıştır.

²³ M. Turgut Demirtepe, "Tahran'da Değişim Sürecinde İktidar Mücadelesi," *Avrasya Dosyası* 5, sayı 3 (1999), 18. ; Barry Rubin, "İran'ın İç Politikası Üzerine Bazı Notlar," *Avrasya Dosyası* 5, sayı 3 (1999), 86.

²⁴ Azade Ferahmend, "Son Dönem İran Sineması (Uluslararası Başarısı) Üzerine Perspektifler," ed. Richard Tapper, *Yeni İran Sineması; Siyaset, Temsil ve Kimlik* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2007), 131-132.

²⁵ Sami Oğuz ve Ruşen Çakır, *Hatemi'nin İran'ı* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2000), 217 ; Abrahamian, *Modern İran Tarihi*, 216.

²⁶ Azade Ferahmend, "Son Dönem İran Sineması (Uluslararası Başarısı) Üzerine Perspektifler," ed. Richard Tapper, *Yeni İran Sineması; Siyaset, Temsil ve Kimlik* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2007), 132.

²⁷ Robin Wright, *Son Büyük Devrim: Humeyni'den Bugüne İran* (İstanbul: Doğan Kitap, 2000), 162.

Hatemi döneminin politikaları ile yönetmenlere senaryo konularında ve yapımlarında daha esnek bir ortam sunulmuştur. Sansür kurallarındaki esneklikle birlikte yönetmenler filmlerinde birçok değişikliklere yer vermiştir. Yönetmenlerin bu tutumunu Dönmez-Colin şu sözlerle ifade eder “*sanki yönetmenler önceye göre daha esnek olan sansür kurallarının sınırını nereye kadar zorlayabileceklerini görmek istiyorlarmış gibi daha farklı bir görünüm sergiler.*”²⁸ Yönetmenler filmlerinde toplumdan, sosyal hayattan izlenimlere yer vermiş, kameralarını toplumun gerçeklerine çevirmiştir. Bu dönemin atmosferinde çekilen filmler “Yeni İran Sineması” ve “Sosyal Sinema” olarak adlandırılır. Bu sinema anlayışını Dönmez-Colin: “*Devrim sonrasında devletin fıkıh temelli ideolojiye bağlı olan İslamcı sinemayı desteklediği dönemde, sıradan hayattan episodları ulusal film ve şiir mirasıyla çerçeveleyerek anlatım tarzı bulan yeni sinema*”²⁹ şeklinde tanımlamıştır. Bu sinema anlayışı devletten bağımsız olarak çalışan bazı yönetmenlerin, insan ve toplum problemleri ve çağdaş insanın sıkıntılarına değinen filmler hazırlamasıyla gelişir. Bu dönemde sera tarzı sinemacılıktan farklı olarak realist dünya görüşüne önem verilir ve bu bakış açısı sosyal tabuları kırmaya yönelir.³⁰ Bu filmlerde sıradan insanın yaşam mücadelesi, modern insanın sorunları ve kadın problemleri gibi konular öne çıkar.

Bu dönemde gelişen ve değişen sinema anlayışının kadın oyuncular ve kadın yönetmenler üzerinde de olumlu etkileri olmuştur. Kadınlar hem kamera arkasında yönetmen koltuğunda hem de kamera önünde çeşitli roller ve görevler almaya başlamıştır. Behram Beyzai, Daryuş Merchui ve Muhsin Mahmelbaf gibi isimler filmlerinde kadın oyunculara yer vermiştir. Bu filmlerde kadının toplumsal rolü ve kadın-erkek ilişkileri gibi konular ele alınmıştır. Kadınların yer aldığı filmlerle birlikte kadın yönetmenlerin çalışmalarında da artış yaşanmıştır. Özellikle kadın yönetmenler tarafından kadına dair konular özenle işlenmiştir. Dönemin kadın yönetmenleri filmlerinde kadının günlük yaşantısını, sorunlarını ve duygu-düşünce dünyasını ele almıştır. Bu bakımdan dönemin filmleri sanatsal kaygının yanı sıra belgesel niteliği de taşımaktadır.

Dönemin filmleri dramatik yapılanmaya yer vermeden, duygusallıktan arınmış insancıl bir bakışın egemen olduğu bir anlayışa sahiptir. Çoğu kahramanlarını çocuklardan seçen, yine çoğu kez profesyonel oyuncu kullanmaktan kaçınan bu sinema, günlük yaşamın sıradan ayrıntılarına uzanan bir gözlemcilikle konuşmaların ve bakışların önem taşıdığı simgesel göndermelerle

²⁸ Gönül Dönmez-Colin, *Kadın, İslam ve Sinema* (İstanbul: Agora Kitaplığı, 2006), 100.

²⁹ Gönül Dönmez-Colin, *Öteki'nin Sineması* (İstanbul: Agora Kitaplığı, 2012), 63.

³⁰ Mahrokh Shirin Pour, *Tarihsel Gelişimin Işığında İran Sineması* (İstanbul: ES Yayınları, 2007), 142.

yüklü bir anlatım oluşturmuştur.³¹ Bu filmlerde insana dair duygular, ikili ilişkiler, toplumsal normlar ve değerlerin sorgulaması konu edinilmiştir. Yönetmenler filmleri yoluyla görünmez, alışagelmış gündelik kesitlere sanatsal değer katmıştır. Bu değerleri filmlerinde amatör oyuncular aracılığıyla izleyiciye yansıtmıştır. Filmlerin birçoğunda, mesaj kaygısı taşımayan ama toplumsal etkileri olan, teknik gösteriler yerine, karakter çözümlenmeleri üzerinde yoğunlaşan, insan ruhunun gizlerine ışık tutmaya dönük bir anlayış hâkimdir.³² Bu anlayış doğrultusunda çekilmiş birkaç filmi Pour, şu şekilde aktarır:

“Hosro Sinai'nin *Ateş Gelini* (1999), Behruz Efthemi'nin *Zehir Zemberek* (2000), Tehmine Milani'nin *İki Kadın* (1999) ve *Fazla Kadın* (2004), Reza Mirkerimi'nin *Aydın Işığı Altında* (2000) ve *Çok Uzak, Çok Yakın* (2005) filmleri, Hamid Neimetollah'ın *Butik* (2002), Ebrahim Hatemikiyaka'nın *Ölmüş Dalga* (2001), Menije Hekmet'in *Kadınlar Cezaevi* (2002), Behman Fermanara'nın *Su Üstüne Bir Ev* (2002), Kemal Tabrizi'nin *Kertenkele* (2004) Mazyar Miri'nin *Yarım Şarkı* (2000), *Yavaşça* (2005) ve *Suskunluğun Mükâfatı* (2006), Rahşan Beni İtimad'ın *Gilan* (2004) adlı filmleridir.³³

Hatemi döneminin kültür-sanat politikaları yönetmenlerin daha fazla sayıda film yapabilmesini sağlamıştır. Bu dönemde yönetmenler filmlerinde işledikleri konu, sanat anlayışları ve festivallerdeki başarılarından dolayı ön plana çıkar. Bu dönemde filmleri ile öne çıkan önemli isimlerden biri Abbas Kiyarüstemi'dir. Kiyarüstemi 1997 yılında *Kirazın Tadı* adlı filmiyle Altın Palmiye'yi kazanmıştır. *Kirazın Tadı* adlı bu film, hayatına son vermek isteyen orta yaşlardaki bir adamın intihar etme girişini ve bu süreçte yaşadıklarını konu edinir. Film boyunca adam, intihar teşebbüsü sonucunda kendisini gömüp üzerine toprak atacak bir kişi aramaktadır. Bu arayış sırasında kişiler arasında geçen diyaloglar üzerinden yönetmen, bireylerin gündelik yaşantısına ve düşüncelerine dikkat çeker. Kiyarüstemi'nin *Kirazın Tadı* filmi ile ödül kazandığı yıl İran siyasetinde “reformist” söylemleri ile öne çıkan Hatemi'nin cumhurbaşkanlığına seçildiği yıldır. Hatemi'nin cumhurbaşkanlığı süresince birçok film üreten Kiyarüstemi, bireyin günlük yaşantısını, duygu-düşünce dünyasını ve toplumsal sorunları konu edinir. Kiyarüstemi'nin filmlerinin önemli özelliği ise amatör ve çocuk oyuncular kullanması, olayların kentte ve kırsaldaki gerçek dış mekânlarda geçmesidir. Bu bakımdan filmlerde günlük, sıradan olayların tüm gerçekliğiyle yansıtıldığı görülür.³⁴ İran kültüründen, edebiyatından ve geleneklerinden faydalanan yönetmen, olağan yaşamları ve olayları sanata dönüştürür.

³¹ Rekin Teksoy, *Dünya Sinema Tarihi* (İstanbul: Oğlak Yayıncılık, 2005), 615.

³² Mustafa Sözen, “İran Yeni Dalga Sinemasında Varoluşsal Temalar ve Yönelimler,” *Selçuk İletişim Dergisi* 7, sayı 3 (2012): 232.

³³ Mahrokh Shirin Pour, *Tarihsel Gelişimin Işığında İran Sineması* (İstanbul: ES Yayınları, 2007), 142.

³⁴ Hamish Ford, “Driving into the Void: Kiarostami's “Taste of Cherry,” *Journal of Humanistic and Social Sciences* 1, no. 1 (2012): 2.

Hatemi döneminin önemli yönetmenlerinden biri de Muhsin Mahmelbaf'tır. Mahmelbaf devrim sonrasında sinemaya yönelerek 1983 yılında ilk filmi olan *Nasuh Tövbesi*'ni çekmiştir. Ardından birçok filme imza atan yönetmen İran sinemasına önemli katkılarda bulunmuştur. Yönetmen filmlerinde sıradan bireylerin günlük yaşamına, gençlerin ve kadınların yaşantısına odaklanır. Mahmelbaf 1990'ların sonlarında ise İran'a ve bölgeye dair "mülteci filmleri" ve "etnik filmler" yapmaya yönelmiştir.³⁵ Bu konudaki *Kandahar* adlı filmiyle çeşitli ödüller kazanmıştır. Filmde Afgan bir kadının, Afganistan'daki kız kardeşinden mektup alması ve bunun üzerine onu bulmak için gittiği Afganistan'da yaşadıkları konu edinilmiştir.

Bu dönemin önemli isimlerinden biri de 1960'lı yılların sonunda çektiği *İnek* filmiyle İran Yeni Dalga sinemasının öncüsü kabul edilen Daryuş Mehrçui'dir. Yönetmen, İran Yeni Dalgası'nda olduğu gibi bu dönemin sinema anlayışıyla da nitelikli filmlere imza atmıştır. Filmlerinde bireyin duygu dünyasını ve toplumsal konuları yansıtmıştır. Yönetmen, çevresinden edindiği etkiler ve beslendiği yaşamsal gerçeklerden yola çıkarak, kendi gerçeklerini oluşturmuş ve izleyiciye sunmuştur. Kimi zaman ise sinema dilini kullanarak, izleyicilerde bir bilinç oluşturma peşine düşmüştür.³⁶

İran sinemasının gelişimini sürdürdüğü bu dönemde başarılı filmler üreten bir diğer isim ise Mecid Mecidi'dir. Orta sınıfa mensup bir aileden gelen Mecidi, özellikle devrim sonrası dönemde 1990'lı yıllar itibarıyla film üretmeye başlamıştır. Mecidi sinema serüvenini şu şekilde ifade eder:

13 yaşından beri sinema başta olmak üzere görsel olan her şeye ilgim vardı. Çok film izledim, arkadaşlarımla tiyatro oynuyordum. Dramatik Sanatlar Fakültesi'nde Tiyatro Bölümü okudum. Tiyatro, bir süre sonra devam ettiremeyeceğim bir hal alınca sinemaya başladım. İlk önce oyuncu olarak birkaç filmde rol aldım. Sonra birkaç kısa film yaptım. Daha sonra uzun metraj filmlere başladım. Sinema benim için yoldur, misyondur. Düşüncelerimi anlatmak ve duygularımı konuşurma fırsatı veren bir alan. Sorunları, dertleri sinema yoluyla başka insanlara anlatıyorum. Entelektüel kesim dâhil halkın geneline hitap ediyorum. Zor ama amacım iki gruba da aynı anda seslenip etkilemek. İnsanları, doğasına ve iç dünyasındaki saflığa geri dönmesi için hikâyelerimle desteklemek istiyorum.³⁷

Mecidi sineması; temelde dini kurallara bağlı, irfani alt metinlere sahip yapımlardan meydana gelse de filmleriyle siyasi ve sosyal yapıdaki bazı aksaklıkları eleştirmiştir.³⁸ Filmlerinde İran'ın kültürel yapısını, toplumsal değerlerini ve ülkede önemli bir sorun teşkil eden

³⁵ Elzbieta Wiacek, "Transnational Dimensions of Iranian Cinema: "accented films" by Mohsen Makhmalbaf," *Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny* 3, no. 177 (2020): 66.

³⁶ Ali Sadidi Heris, "Dariush Mehrjui ve Modern İran Sinemasının Başlangıcı," *Kara Perde İran Yönetmen Sineması Üzerine Okumalar*, der. Hüseyin Köse (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014), 226.

³⁷ Mehmet Kızmaz, "Sinema Benim Yolum," *Cumhuriyet Kültür*, Ocak 5, 2017.

³⁸ Annie Gregory, "Majid Majidi and New Iranian Cinema," *Journal of Religion & Film* 12, no. 1 (2008): 10.

yoksulluğu konu edinmiş, bu doğrultuda pek çok eser vermiştir. 1992 yılında ilk filmiyle sinemada adını duyurmuş olan Mecidi, 1999 yapımı *Cennetin Çocukları* filmiyle Oscar yarışına dâhil olan ilk İranlı yönetmen olmayı başarmış, “En İyi Yabancı Film” kategorisinde ilk beşe girmiştir.³⁹ *Cennetin Çocukları* adlı film, Ali'nin kız kardeşinin ayakkabılarını kaybetmesi üzerine, kardeşiyle kendi ayakkabılarını paylaşmasını konu edinir. Yoksulluk içerisinde Ali, ayakkabıları kaybettiğini ailesine söyleyemez ve film boyunca iki kardeş bir ayakkabıyı ortak kullanmak zorunda kalır. Ali kardeşine yeni bir ayakkabı alabilmek için okuldaki koşu yarışına katılır ve kazanır. Fakat Ali'ye farklı bir ödül verilir. Mecidi filminde çocuk karakterler üzerinden İran'daki ekonomik şartları sorgulamış ve toplumsal gerçekleri izleyiciye sunmuştur. Mecidi'nin filmlerinde toplumsal, ekonomik koşullar ve bireyin günlük yaşantısı gibi konular öne çıkar. Yönetmenin film anlayışına dair Köse şunları aktarır:

Yalnızca modern gündelik hayatla dolaysız bir ilişki kurmakla kalmaz, aynı zamanda gerçek kişilerle doğal çevrenin kullanımını da içerecek tarzda saf belgesel bir bakışta karar kılar. Filmlerinin hemen hemen tümüne egemen olan bu kompozisyondan dolayı, Mecidi'nin yeni bir ulusal sinemasal eğilimin “mucidi” olduğundan bile söz edilebilir: Analitik sinema. Bu yenilikçi sinemasal tutum, kısaca, karakterlerinin içsel yolculuklarının ayrıntılarını dış olaylar ve ilişkiler bakımından birbiriyle örtüştüren ve zaman zaman da her iki düzlemi birbirinden ayırıştıran bir çözümleme biçimidir.⁴⁰

Hatemi dönemi sinemasının önemli kadın yönetmenlerinden biri Rahşan Beni-İtimad'dır. Yönetmen filmlerinde; kadın sorunları, yoksulluk, sosyo-politik koşullar, kuşaklar arası çatışma, evlilik, gençlerin sıkıntıları gibi konuları işlemiştir. Kamerasını sıradan insanların günlük yaşamlarına ve mücadelelerine çeviren Beni-İtimad, sosyal sinema anlayışı doğrultusunda yarı belgesel nitelikte filmler üretmiştir. Beni-İtimad, sineması hakkında: “günümüz İran filmleri insan ilişkilerini yansıtıyor. İster sosyolojik bir bakış açısından ister başka yönden olsun, insanlık durumunu ele alması İran sinemasının en önemli özelliği”⁴¹ görüşünü belirtmiştir. Yönetmenin filmleri ile ilgili Dabashi; “İran kültürel modernitesi tarihinde olup biten her şeyin mirasçısı”⁴² ifadesini kullanmıştır.

Beni- İtimad özellikle filmlerinde kadınların kamusal ve özel alandaki varlığını ele alır. Bu kadınlar çoğunlukla mücadeleciler, sorgulayıcı ve belirgin kişilik özelliklerine sahip karakterlerdir. Beni-İtimad filmlerinde toplumsal meseleler ve görüngüler ile içinde bulunduğu

³⁹Azade Ferahmend, “Son Dönem İran Sineması (Uluslararası Başarısı) Üzerine Perspektifler,” ed. Richard Tapper, *Yeni İran Sineması; Siyaset, Temsil ve Kimlik* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2007) ; Aznavur Demirpolat ve Esmâ Şener, “İran'da Toplumsal Gerçeklik ve Sinema İlişkisi Üzerine Dönemsel Bir Karşılaştırma: Sohrab Şehide Sales'in “Cansız Tabiat” ve Mecid Mecidi'nin “Serçelerin Şarkısı,”” *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 18, sayı. 3 (2020): 417.

⁴⁰Hüseyin Köse, “Göz Suçlarının Yüğü: Beed-e Majnoon'da Görmenin Karanlık Renkleri Üzerine,” *Kara Perde İran Yönetmen Sineması Üzerine Okumalar*, der. Hüseyin Köse (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014), 46.

⁴¹Gönül Dönmez-Colin, *Öteki'nin Sineması* (İstanbul: Agora Kitaplığı, 2012), 18.

⁴²Hamid Dabashi, *İran Sineması* (İstanbul: Agora Kitaplığı, 2004), 230.

zor koşullarla baş etmeye çalışan İranlı kadınların etkili ve dokunaklı bir portresini çizer. Genellikle filmlerinde cesur, eylemci, mücadeleci ve çalışkan kadınlar resmedilmiştir.⁴³ Yönetmenin kadın eksenli filmlerine dair Dabashi ise, altı boş bir feminizm anlayışından uzak olduğunu ve ataerkil yapının beden okumalarına karşı şiddetle savaştığını vurgular. Beni-İtimad'ın kadınlara dair çalışmaları, Dabashi tarafından “İranlı kadınların durumu için birilerini ve bir şeyleri suçlamaktan çok daha fazlasını yapar. Onun projelerinde ortaya konan kadınlığın, çok daha geniş, kültürel olarak yapılandırılmış, toplumsal düzlemde kamusallaşmış, ekonomi temelli ve metafizik açıdan teorize edilmiş bir güç patolojisinin en zayıf ve incinebilir noktasının yapısıdır. Beni İtimad sineması, metafiziğin şiddetine karşı koyan görsel bir teorileştirme”⁴⁴ şeklinde yorumlanmıştır. Beni-İtimad bir kadın yönetmen olarak, Hatemi döneminin özgürlükçü atmosferinde kişisel düşüncelerini, yargılarını, endişelerini ve beklentilerini filmleri yoluyla sunabilmiştir.

İran'da 1990'ların sonunda öne çıkan bir diğer yönetmen ise Cafer Penahi'dir. Penahi 1988 yılında çektiği *Yaralı Başlar* adlı kısa filmiyle sinema sektörüne giriş yapmıştır. Yönetmenin ilk uzun metrajlı filmi ise 1995 yılında çektiği *Beyaz Balon* adlı filmidir. İlk filminin ardından Hatemi döneminin sağladığı esneklik içerisinde kendisine yer bulan Penahi birçok filme imza atmıştır. Bu dönem ürettiği filmlerde İran'a dair sosyal, siyasi ve kültürel kodları en ince ayrıntılarıyla gerçekçi bir şekilde izleyiciye sunmuş ve belgesel niteliğinde filmler üretmiştir.⁴⁵ Yönetmen, *Ayna* (1997) adlı filmde okul çıkışından annesinin kendisini almaya gelmemesiyle bir başına eve gitmeye çalışan küçük bir kız çocuğunun İran sokaklarındaki izlenimlerini izleyiciye aktarır. Yönetmen filmde toplumsal sorunlara çocuk karakteri üzerinden değinmiştir. Penahi 2000 yılında çektiği *Daire* adlı filmde ise; toplumsal cinsiyet olgusunu ve kadınların yaşadığı sorunları ele almıştır. Filmde İran'ın toplumsal koşulları ve normlarının kadının yaşantısını nasıl etkilediği konu edinilir. Penahi ayrıca ekonomik imkânsızlıkların bireyler üzerindeki olumsuz etkisini konu edindiği *Kanlı Altın* (2003) filmi de bu dönemde çekmiştir. Filmde toplumun farklı kesimlerindeki bireylerin yaşantısı izleyiciye sunulur. İki farklı toplumsal sınıf arasındaki eşitsizliklere dikkat çekilir. Yönetmen bir yanda yoksul kesim bir yanda ise zengin ve lüks yaşantıya sahip kesim arasındaki farkları filmi yoluyla izleyiciye sunar. Filmlerinde işlediği konuları ve sinema anlayışını Panahi, “*Ben siyasi film yapmam,*

⁴³ Farhad Eivazi, “Zamanın Furuğ'u: Rakhshan Bani Etamad,” *Kara Perde İran Yönetmen Sineması Üzerine Okumalar*, der. Hüseyin Köse (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014), 233.

⁴⁴ Dabashi, *İran Sineması*, 228.

⁴⁵ Judit Pieltner, “The Camera in House Arrest. Tactics of Non-Cinema in Jafar Panahi's Films,” *Acta Universitatis Sapientiae, Film and Media Studies* 15, (2018): 104.

*çünkü bir partinin ya da grubun üyesi değilim. Sosyal bir sinemacı olarak toplumun çelişkilerine tepki gösteriyorum”*⁴⁶ sözleriyle ifade etmiştir.

İlk filmini Hatemi döneminde çeken Semira Mahmelbaf genç yaşta kamera önünde ve arkasında önemli başarılarla imza atmıştır. Mahmelbaf, dönemin koşullarını, topluma dair izlenimlerini, duygu ve düşüncelerini filmleri yoluyla izleyiciye aktarmıştır. Semira Mahmelbaf henüz 17 yaşında ilk filmi olan *Elma*'yı 1998 yılında çekmiştir. Film, iki kız kardeşin yaşadıklarını konu edinmiştir. Filmde bir aile, iki kız çocuğunu eve kapatmış ve dışarıya çıkmasını yasaklamıştır. Ailenin kız çocuklarına karşı tutumu komşular tarafından fark edilir ve yetkililere bildirilir. Bunun üzerine gelişen olaylarla iki kız kardeşin yaşadıkları aktarılır. Yönetmen filminde iki kız çocuğu üzerinden toplumsal sorunlara dikkat çekmiştir.

Toplumsal problemleri ve kadına dair konuları incelikle işleyen Mahmelbaf filmleriyle İranlı gençleri ve kadınları temsil etmiştir. Semira Mahmelbaf, kendisini devrim sonrası İran'daki muhafazakâr ve eril yapının karşıtı, kadın ve reformist olarak konumlandırmıştır. Söylemini de bu yönde geliştiren Semira Mahmelbaf, filmlerinde anlatı biçimini gerek çekim teknikleriyle gerekse metaforlarla, örtük biçimde yeniden üretmiştir.⁴⁷

Hatemi döneminde çekilen çoğu filmin senaryosunda romantik öğeler veya aksiyon içerikli sahneler yerine küçük ölçekli olaylar ve mekân temelli hikâyelere yer verilmiştir. Durağan, sade görüntülerle yönetmenler güncel olanı izleyiciye aktarmıştır. Bu dönemin yönetmenleri mevcut durumun tanıdığı imkânlar çerçevesinde kendi düşüncelerini ve değerlerini perdeye yansıtmıştır. Ayrıca dönemin sanat-kültür politikalarıyla desteklenen yönetmenlerin birçoğu filmleriyle uluslararası film festivallerinde yer almıştır. Abbas Kiyarüstemi, Daryuş Mehrcuyi ve Muhsin Mahmelbaf, Mecid Mecidi, Ebülfazl Celili, Semira Mahmelbaf, Cafer Penahi ve Behmen Kubadi gibi yönetmenler filmleriyle festivallerde uluslararası düzeyde önlenemez bir yükseliş kazanmıştır.⁴⁸ Bu dönemde çekilen filmlerle İsviçre, İtalya, Almanya ve Avustralya gibi ülkelerde çeşitli ödüller kazanılmıştır. Bu yönetmenleri Pour şu şekilde aktarır:

“Bahman Gobadi'nin Sarhoş Atlar Zamanı filmi 1999'da Hasan Yektapenah'ın yönettiği Cuma filmi ile Cannes'da “Altın Kamera Ödülü”nü ortak olarak kazanırlar. 2005 yılında Gobadi'nin

⁴⁶ E. Nezhil Orhon, “Modern İran Sineması: Estetik ve Sosyal İmgeci Sinema Yaklaşımı,” *Kara Perde İran Yönetmen Sineması Üzerine Okumalar*, der. Hüseyin Köse (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014), 204-205.

⁴⁷ Mehmet Aytekin, “Sinemada Söylem ve İdeoloji: Samira Makhmalbaf Filmleri Üzerine Bir İnceleme,” *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet* 1, sayı 1 (2018): 71.

⁴⁸ Richard Tapper, *Yeni İran Sineması; Siyaset, Temsil ve Kimlik* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2007), 12-13. ; Saeed Zeydabadi –Nejad, “Iranian Intellectuals and Contact with the West: The Case of Iranian Cinema,” *British Journal of Middle Eastern Studies* 34, no. 3 (2007): 382-383.

Yönettiği Kaplumbağalar da Uçar, yüksek seviye tekniği ve zengin estetiği ile yirmiden fazla ödül alır.”⁴⁹

İranlı yönetmenler uluslararası film festivallerinde kendine özgü değerler ile alternatif bir sinema anlayışı ortaya koymuştur. İran sinemasının bu dönemdeki başarısı Batı dünyasında “dünyada en çok yaşamsal belirtisi olan ulusal sinema”⁵⁰ sözleriyle karşılık bulmuş ve İranlı yönetmenler sinema anlayışlarıyla büyük ilgi ve takdir toplanmıştır. Dabashi, bu yönetmenler hakkındaki görüşlerini şu şekilde aktarır:

“Yaşları yirmi ve yirmi yedi arasında değişen üç genç film yönetmeni, Cannes Film Festivali’nin en prestijli ödüllerini kazandılar. En gençleri, İslam Devrimi’nin gerçekleştiği yıl doğan, Fransızların ‘İran Sinemasının Mozart’ı’ diye niteledikleri Semira Mahmelbaf’tır. En yaşlılarıysa, devrim ülkesinin ahlâki ve maddi temellerini kökünden salladığı sırada on altı yaşında olan Hasan Yekrapanah. Üçüncüsüyse, bu sarsıcı olayı henüz on yaşındayken tecrübe etmiş olan Behmen Gubadi.”⁵¹

İran sinemasının festivallerdeki başarısını Fatin Kanat, şu sözlerle ifade eder:

Son yılların ortalaması dikkate alındığında, İran sineması dünya festivallerinden en çok davet alan ülke sineması olmuş, üstelik bu davetlerden, yine en çok ödülle dönen İran sineması olmuştur. Festival daveti alan filmler, doğal olarak, bir derdi olan filmlerdir. Kadın yönetmenlerin neredeyse tamamının bir problematiği olan film üreticileri grubunda yer almaları da kayda değer bir olgudur.⁵²

Genel olarak ilk yıllardan itibaren kendine özgü bir yaklaşımla gelişen İran sineması, 1997 yılında Hatemi’nin cumhurbaşkanlığına seçilmesiyle yeni bir anlatı biçimi kazanmıştır. Hatemi’nin cumhurbaşkanlığı süresince İran’da sanat ve kültür faaliyetlerinin özgür bir atmosferde gerçekleşmesi sağlanmıştır. Böyle bir ortamda yönetmenler yaşadıklarını, gözlemlerini ve deneyimlerini özgürce filmlerine yansıtabilmiştir.

4. Sonuç

Sonuç olarak sinema sanatı İran’a geldiği 1900 yılından itibaren siyasal olaylardan ve değişimlerden sürekli etkilenmiştir. 1930’lu yıllarda üretilen ilk yerli filmler Pehlevi döneminin modernleşme ve batılılaşma politikalarıyla sekteye uğramıştır. Bu dönemde uygulanan

⁴⁹ Mahrokh Shirin Pour, *Tarihsel Gelişimin Işığında İran Sineması*. (İstanbul: ES Yayınları, 2007), 148.

⁵⁰ Serpil Kirel, “İran’da Sinema: İran Sineması ve Üretim Dinamikleri ve Anlatıya Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme,” *Üçüncü Sinema ve Üçüncü Dünya Sineması*, der. Esra Biryıldız ve Zeynep Çetin Erus (İstanbul: Es Yayınları, 2007), 368.

⁵¹ Hamid Dabashi, *İran Sineması* (İstanbul: Agora Kitaplığı, 2004), 266.

⁵² Fatin Kanat, *İran Sinemasında Kadın; Kadın Temsili ve Kadın Yönetmenler* (Ankara: Dipnot Yayınları, 2007), 14.

politikaların etkisiyle daha çok ithal filmlerin teşvik edildiği görülür. Böylece bu dönem de çekilen filmler ithal filmlerin etkisinde kalmıştır. Sinema 1979 yılında gerçekleşen devrim ile birlikte farklı bir yön kazanmış ve varlığını rejimin kontrolü altında sürdürmüştür.

İran sinemasını gelişimini etkileyen dönemlerden biri de Hatemi dönemidir. Hatemi 1997-2005 yılları arasında cumhurbaşkanlığı görevi süresince ekonomik, sosyal ve siyasal birçok alanda önceki dönemlerden farklı olarak yeni, ilerici adımlar atmıştır. Hatemi, sosyal ve kültürel açıdan özgür bir ortam tesis etmeyi amaçlamış ve bu doğrultuda hareket etmiştir. Toplumun farklı kesimlerine hitap eden politikalar uygulanmış, ifade özgürlüğü kapsamında basın ve kültür alanı desteklenmiş, bireysel özgürlükler kapsamında müzik ve popüler kültüre yönelik kısıtlamalar kaldırılmış, kadın hakları konusunda kapsamlı reformlar hayata geçirilmiştir. Bu dönemin özgürlük atmosferi bireye ve topluma etki ettiği gibi sinemayı da olumlu yönde etkilemiştir. Önceki dönemlerden farklı olarak Hatemi döneminde sansür kuralları iyileştirilmiş, yönetmenlerin ifade özgürlüğü için ortam yaratılmış ve sektör maddi açıdan desteklenmiştir.

Hatemi'nin sinemayı destekleyen politikaları sonucunda İran sinemasında sekiz yıl sürecek bir değişim rüzgârı başlamıştır. Bu dönemde yönetmenler kameralarını toplumsal yaşama, günlük uğraşlara ve sıradan insanların yaşantısına çevirmiştir. Filmlerde bireyin günlük yaşantısı, aile içi ilişkileri, kadın sorunları, yoksulluk, işsizlik, sınıf çatışması ve siyasi sorunlar öne çıkar. Ayrıca dönemin filmlerinde olay örgüsü, oyuncu, mekân ve konu seçimleri bakımından da önemli değişiklikler görülmeye başlanır. Yönetmenler filmlerinin biçim ve içeriği bakımından özgür hareket edebilmiş ve bu filmlerde önceki siyasi dönemlerden farklı olarak iktidarın ve yöneticilerin beğenisi beklenmemiş, özgün bir ulusal sinema dili inşa edilmiştir.

Kaynakça

- Abrahamian, Ervand. *Modern İran Tarihi*. Çeviren Dilek Şendil. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009.
- Adıbelli, Barış. *İran Doğu Batı Yol Ayrımında İdeoloji, Devlet ve Dış Politika*. İstanbul: Bilim-Gönül Yayınları, 2012.
- Arjomand, Said Amir. "Civil Society and the Rule of Law in the Constitutional Politics of Iran Under Khatami." *The Johns Hopkins University Press* 67, no. 2 (2000): 283-301.
- Aslan, Murat ve Merve Çakır. "İran'da İşsizlik Sorunu." *İran Araştırmaları Merkezi* (2018): 5-30.
- Aytekin, Mehmet. "Sinemada Söylem ve İdeoloji: Samira Makhmalbaf Filmleri Üzerine Bir İnceleme." *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet* 1, sayı 1 (2018): 59-76.
- Barker, Colin. *Devrim Provaları. Çevirenler Umut Haskan, İrem Yılmaz*. İstanbul: Yordam Kitap, 2010.
- Barlow, Rebecca L. "President Rouhani and Iran's 'Woman Question' After One Year in Office." *Ortadoğu Etütleri* 7, no. 1 (2015): 38-57.
- Dabashi, Hamid. *İran Sineması. Çevirenler Barış Aladağ, Begüm Kovulmaz*. İstanbul: Agora Kitaplığı, 2004.
- Demirpolat, Aznavur ve Esmâ Şener. "İran'da Toplumsal Gerçeklik ve Sinema İlişkisi Üzerine Dönemsel Bir Karşılaştırma: Sohrab Şehide Sales'in "Cansız Tabiat" ve Mecid Mecidi'nin "Serçelerin Şarkısı"." *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 18, sayı 3 (2020): 415-433.
- Demirtepe, M. Turgut. "Tahran'da Değişim Sürecinde İktidar Mücadelesi." *Avrasya Dosyası* 5, sayı 3 (1999): 8-35.
- Dönmez-Colin, Gönül. *Kadın, İslam ve Sinema. Çeviren Deniz Koç*. İstanbul: Agora Kitaplığı, 2006.
- Dönmez-Colin, Gönül. *Öteki'nin Sineması. Çeviren Maral Jefroudi*. İstanbul: Agora Kitaplığı, 2012.
- Eivazi, Farhad. "Zamanın Furuğ'u: Rakhshan Bani Etemad." *Kara Perde İran Yönetmen Sineması Üzerine Okumalar*. Der. Hüseyin Köse. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014.
- Ferahmend, Azade. "Son Dönem İran Sineması (Uluslararası Başarısı) Üzerine Perspektifler." *Yeni İran Sineması; Siyaset, Temsil ve Kimlik*. Ed. Richard Tapper. İstanbul: Kapı Yayınları, 2007.
- Ford, Hamish. "Driving into the Void: Kiarostami's "Taste of Cherry." *Journal of Humanistics and Social Sciences* 1, no. 1 (2012): 1-27.
- Gregory, Annie. "Majid Majidi and New Iranian Cinema." *Journal of Religion & Film* 12, no. 1 (2008): 1-11.
- Heris, Ali Sadidi. "Dariush Mehrjui ve Modern İran Sinemasının Başlangıcı." *Kara Perde İran Yönetmen Sineması Üzerine Okumalar*. Der. Hüseyin Köse. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014.
- Kanat, Fatim. *İran Sinemasında Kadın; Kadın Temsili ve Kadın Yönetmenler*. Ankara: Dipnot Yayınları, 2007.
- Kırel, Serpil. "İran'da Sinema: İran Sineması ve Üretim Dinamikleri ve Anlatıya Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme." *Üçüncü Sinema ve Üçüncü Dünya Sineması*. Der. Esra Biryıldız ve Zeynep Çetin Erus. İstanbul: Es Yayınları, 2007.
- Kızmaz, Mehmet. "Sinema Benim Yolum." *Cumhuriyet Kültür*. 2017.
- Köse, Hüseyin. "Göz Suçlarının Yükü: Beed-e Majnoon'da Görmenin Karanlık Renkleri Üzerine." *Kara Perde İran Yönetmen Sineması Üzerine Okumalar*. Der. Hüseyin Köse. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014.
- Mehrabi, Massoud. "A Bed and Several Dreams: A Short History of Iranian Cinema." *Cinéaste* 31, no. 3 (2006): 38-47.

- Mehran, Golnar. “Khatami, Political Reform and Education in Iran.” *Comparative Education* 39, no. 3 (2003): 311-329.
- Mottahedeh, Negar. “Iranian Cinema in the Twentieth Century: A Sensory History.” *Iranian Studies* 42, no. 4 (2009): 529-548.
- Oğuz, Sami. *Gülümseyen İslam Hatemi'nin Ağzından İran'da Değişim*. Çeviren Nazila H. Nejad. İstanbul: Metis Yayınları, 2001.
- Oğuz, Sami ve Ruşen Çakır. *Hatemi'nin İran'ı*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2000.
- Orhon, E. Nezih. “Modern İran Sineması: Estetik ve Sosyal İmgeci Sinema Yaklaşımı.” *Kara Perde İran Yönetmen Sineması Üzerine Okumalar*. Der. Hüseyin Köse. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014.
- Pieldner, Judit. “The Camera in House Arrest. Tactics of Non-Cinema in Jafar Panahi's Films.” *Acta Universitatis Sapientiae, Film and Media Studies* 15, (2018): 103–123.
- Pour, Mahrokh Shirin. *Tarihsel Gelişimin Işığında İran Sineması*. İstanbul: ES Yayınları, 2007.
- Rekabtalaei, Golbarg. “Cinematic Revolution: Cosmopolitan Alter-cinema of Pre-revolutionary Iran.” *Iranian Studies* 48, no. 4 (2005): 567-589.
- Rubin, Barry. “İran'ın İç Politikası Üzerine Bazı Notlar.” Çeviren Ramazan Kılınç. *Avrasya Dosyası* 5, sayı. 3 (1999): 84-100.
- Sayıcı, Fırat. “1990 Sonrası Türk Sinemasında Gerçekçilik.” *TRT Akademi* 3, sayı 5 (2018): 460- 469.
- Sözen, Mustafa. “İran Yeni Dalga Sinemasında Varoluşsal Temalar ve Yönelimler.” *Selçuk İletişim Dergisi* 7, sayı 3 (2012): 218- 233.
- Tapper, Richard. *Yeni İran Sineması; Siyaset, Temsil ve Kimlik*. Çeviren Kemal Sarısözen. İstanbul: Kapı Yayınları, 2007.
- Teksoy, Rekin. *Dünya Sinema Tarihi*. İstanbul: Oğlak Yayıncılık, 2005.
- Ünalın, Levent ve Ahmet Ali Gökdemir. *İran Üzerine Notlar*. İstanbul: Dezanj Yayınları, 2014.
- Wiacek, Elzbieta. “Transnational Dimensions of Iranian Cinema: “accented films” by Mohsen Makhmalbaf.” *Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny* 3, no. 177 (2020): 61–84.
- Wright, Robin. *Son Büyük Devrim: Humeyni'den Bugüne İran*. Çeviren Şeniz Türkömer. İstanbul: Doğan Kitap, 2000.
- Yegin, Abdullah. *İran Siyasetini Anlama Kılavuzu*. Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, 2013.
- Zeydabadi -Nejad, Saeed. “Iranian Intellectuals and Contact with the West: The Case of Iranian Cinema.” *British Journal of Middle Eastern Studies* 34, no. 3 (2007): 375-398.

IS ANNEXATION EVITABLE IN THE LONG RUN? GULF STATES’ ‘SETTLEMENTS’ DILEMMA

Ferit BELDER*

Abstract

The recent agreement between the United Arab Emirates (UAE) and Israel on normalizing bilateral relations has seemingly postponed the long awaited formal Israeli annexation of certain parts of the West Bank. UAE’s ‘normalization or annexation’ stance did play such a preventive role whereas some of the Gulf countries conditioned the normalisation process with Israel on the establishment of an independent Palestinian state. The reconfiguration of Gulf-Israeli relations will likely add new dimensions to the future of Israeli-Palestinian relations in terms of annexation and the Palestinian statehood. In this regard, this paper critically asks if the annexation is evitable when considering the current settlement realities on the ground. To do so, it addresses domestic political dynamics which would dramatically increase the cost of withdrawal from the West Bank territories for Israeli governments and eventually make annexation inevitable in the long run. In this context, this paper firstly discusses the traditional and dynamic Arab discourses on the Palestinian issue. Secondly, it examines the fractured status of the West Bank territories and different types of settlements in order to show varying annexation prospects. Lastly, it concentrates on the Gulf State’s new approach and its ‘settlements’ dilemma.

Keywords: Settlements, Gulf-Israel Relations, Normalization, Israel, Palestine

---

* Dr, International Relations Department, Marmara University, ferit.belder@marmara.edu.tr

UZUN VADEDE İLHAK'TAN KAÇINILABİLİR Mİ? KÖRFEZ DEVLETLERİ'NİN 'YERLEŞİMLER' ÇELİŞKİSİ

Özet

İkili ilişkilerin normalleştirilmesine yönelik Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ile İsrail arasında imzalanan anlaşma, uzun süredir beklenen İsrail'in Batı Şeria'nın bazı bölümlerini ilhakını ertelemiş görünmektedir. BAE'nin 'normalleşme ya da ilhak' tavrı engelleyici bir rol oynarken, diğer bazı Körfez ülkeleri de normalleşme sürecini Filistin Devleti'nin kurulmasına şartlamışlardır. Körfez-İsrail ilişkilerinin yeniden yapılandırılmasının; İsrail-Filistin ilişkilerinin geleceğine ilhak ve Filistin Devletinin kurulması konusunda yeni boyutlar eklemesi muhtemeldir. Bu kapsamda, bu çalışma eleştirel bir şekilde hali hazırda var olan İsrail yerleşimlerini dikkate alarak ilhakın kaçınılabilir olup olmadığını sormaktadır. Bunu yaparken İsrail hükümetleri açısından Batı Şeria topraklarından geri çekilmenin maliyetini artıran ve uzun süreçte ilhakı kaçınılmaz kılan iç siyasal dinamikleri ele almaktadır. Bu bağlamda, çalışma ilk olarak Filistin meselesi üzerine geleneksel ve dinamik Arap söylemlerini tartışmaktadır. İkinci olarak ise farklılaşan ilhak olasılıklarını göstermek için Batı Şeria topraklarının parçalanmış statüsünü ve farklı yerleşim tiplerini ele almaktadır. Son olarak ise, Körfez ülkelerinin yeni yaklaşımının yerleşimler çelişkisi tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yerleşimler, Körfez-İsrail İlişkileri, Normalleşme, İsrail, Filistin

1. Introduction

When the United Arab Emirates (UAE) and Israel declared that they would establish formal ties, quickly labelled as normalization, a new expectation on further normalization announcements of other Arab countries aroused. However, as of November 2020, two more Arab countries, Bahrain and Sudan, joined this challenging process whereas other countries remained silent. Despite the fact that the US President Donald Trump stated that five more Arab nations are ready to establish ties with Israel, it is still not clear whether such a trend will continue in the post-Trump period. Joe Biden's win will likely affect the willingness or the courage of Arab nations to announce similar decisions by considering the strength of the traditional Arab commitment to the 'Palestinian Cause', which could be briefly summarized with the idea of two-state solution based on 1967 borders. Even the Arab League, in its meeting in February 2020, repeated its adherence to the Arab Peace Plan and rejected the US plan.¹ Apart from this, some of the individual Arab countries, more importantly Saudi Arabia, also announced its commitment to the Arab Peace Initiative and set out the necessary conditions for establishing normal ties with Israel on this basis.

While the decades-long centrality of the Palestinian question in general Arab-Israeli relations seems to change to some degree, the annexation discourse and re-interpretation of the 1967 borders is becoming more mainstream in Israeli politics. There is no explicit causality here. The historical evolution of the settlements had already reached to the point of no return to the Green Line. Large urban settlement blocs (cluster of settlements) have widely seen as part of Israel, even by the mainstream left and liberal parties. Moreover, Trump's presidency not only enabled a normalization process between Israel and the Gulf states but also allowed the Israeli leaders to legalize the existing situation in the West Bank. At this very point, this paper discusses the 'settlements' dimension of the recent normalization process and concentrates on the question whether Israel's partial annexation of West Bank territories makes a dilemma for the future of the normalization.

It has two dimensions of this question. One is about Gulf states' capacities to challenge the traditional Arab politics. Because establishing ties with Israel before the settlement of the Palestinian question does not comply with the traditional Arab discourse based on declarations. Even if it may not be an explicit challenge, it is definitely a disobedient move with several risks

---

¹"Arab League Rejects Trump's Middle East Plan," *Al Jazeera*, 1 February 2020, <https://www.aljazeera.com/news/2020/2/1/arab-league-rejects-trumps-middle-east-plan>, (accessed on 10 September 2020).

for both Gulf countries and the other Arab nations intending to follow the normalization path. The second dimension is about Israel's willingness and capacity to halt building new settlements for the sake of normalization and delay annexation of some parts of the West Bank despite of Trump administration's green light. While Israeli leaders are welcoming such normalization with Arab countries for several reasons, they are not willing to agree on the establishment of an independent Palestinian state in pre-1967 borders or withdraw from major settlements in the West Bank. While the first aspect is about the contesting discourses within the Arab politics, the second aspect is directly about the Israeli politics and settlements. And the normalization process as a junction provides an illustrative case to discuss Gulf States' 'settlements' dilemma in their relations with Israel.

2. The resilience of 'Declaration Politics' and Its Challenge to the Pragmatic Politics

The normalization process has unveiled a sort of positional difference among the Gulf countries. Whereas the UAE, Bahrain and Oman were showing explicit willingness to establish formal ties with Israel; Kuwait, Qatar and Saudi Arabia seem to have certain reservations over 'deal of the century', possible Israeli annexation of the West Bank and eventually the formalization of bilateral ties.² Similar divisions may be seen in the future if other Arab countries join this process despite their commitments to the traditional declarations. In fact, normalising relations is not understood by the Arab regimes as ceasing all support to the Palestinians, rather it is seen an opportunity to get rid of Palestinian question's restraining centrality in the Arab-Israeli relations. However, the strength of the Arab commitment to the Palestinian cause is preventing them to explicitly announce such a rapprochement.

In this sense, the new Arab effort towards normalization looks like a departure from the traditional 'declaration politics' which put the Palestinians at the centre of the Arab politics. The traditional Arab discourse has been associated with declarations from the famous Khartoum Declaration of 1967 to the Saudi-led Arab Peace Plan of 2002. On the contrary, the emerging pragmatic Arab discourse is more dynamic, open to consider the changing realities on the ground and currently led by some of the Gulf regimes. This dynamism is pretty much opposite of the restraining aspects of the static commitments to declaration politics.

Given the fact that Egypt had also initiated such dynamism to make a peace with Israel in late 1970s, it can be argued that such a political and discursive shift (normalization) is an integral

---

² Fabian Blumberg and Mohammad Yaghi, "The Gulf States and the Israeli Annexation Plan", *Konrad Adenauer Stiftung Policy Report*, no. 9 (2020): 2.

part of the Arab politics rather than being entirely a new phenomenon. Although, significant differences can be found between Egypt-Israel peace treaty and the recent normalization process in terms of external factors, domestic variables, international system, the Egyptian example helps us to see similar tensions between contesting Arab politics/discourses or between declaration and pragmatism politics. Moreover, the lack of observable democratic support in the Arab side of the normalization causes similar vulnerabilities. For example, the Muslim Brotherhood's rise to power in the first democratic election in Egypt in 2011 generated uncertainties for Israel about the future of the state of peace with Egypt. Even though pro-Likud or pro-Netanyahu Arab social media influencers are frequently posting 'pro-normalization' contents online, the resilience of the new discourse and normalization process seems to be not that clear.

From the establishment of the State of Israel to the recent normalization wave, only two (but leading) of the Arab states, Egypt (1979) and Jordan (1994), had made peace agreements with Israel and only after the major wars took place. For the rest of the Arab world have been bounded by the Arab declaration politics conditioning any sort of normalization on the termination of the Israeli occupation of Palestinian territories and the establishment of an independent Palestinian state. The strength of this 'declaration politics' caused the expulsion of Egypt from the Arab League following its peace agreement with Israel and the headquarters of the Arab League moved from Cairo to Tunis.³

The Palestinian cause has long been at the top of the agenda of the Arab League. The Khartoum Arab Summit of 1967, which has been known for the "three nos" (no peace with Israel, no recognition of Israel and no negotiation with Israel) was one of the explicit declarations of the joint Arab commitment to the Palestinian cause. Even if the resolution drew a picture of a unified Arab bloc against Israel and it was interpreted by the Israeli leaders as such,⁴ it was also an indirect recognition of the State of Israel by the Arab states. As Avi Shlaim emphasized, Khartoum declaration meant "no formal peace *treaty*, but not a rejection of a state of peace; no *direct* negotiations, but not a refusal to talk through third parties; and no *de jure* recognition of Israel, but acceptance of its existence as a state"⁵ Since then, rejection and peace process somehow went hand in hand.

---

³ The League's headquarters returned to Cairo in 1990.

⁴ Moshe Gat, "Golda Meir and the 1973 Yom Kippur War", *Israel Affairs* 26, No. 2 (2020), p.158.

⁵ Avi Shlaim, *The Iron Wall: Israel and the Arab World*, Updated and Expanded edition (New York: W. W. Norton & Company, 2014), p.258.

The Oslo Accords of the 1990s gave optimism about the end of the conflict and the establishment of the Palestinian State. Despite the final issues (the status of Jerusalem, 1948 refugees, etc.) were not talked in the early rounds of the negotiations, both sides agreed on the principal idea of the binding character of the UNSC Resolution 242 (and 338, reaffirming 242), which calls Israel to withdraw (the) territories occupied in the 1967 war.⁶ The unofficial end of the peace talks, especially with the outbreak of the Second Intifada and the failure of consecutive talks brought the Arab politics on the edge of a new departure from the traditional Arab declarations. As the declaration politics has not managed to force Israel to concede the traditional Arab requests (returning to pre-1967 borders), there are two main options emerged either to insist on the traditional demands or to re-interpret the existing realities. UAE's search to produce a parallel discourse that would not explicitly challenge the Arab commitments but decentralize the Palestinian question in the general Arab-Israeli relations can be interpreted in this duality. This attempt of reconciling declarations and changing realities brings several challenges making the normalization more vulnerable. And, one of the biggest challenges is the possibility of the realization of Israel's unilateral annexation, which requires more attention to the Israeli politics.

3. One Settlement or Many? Making Sense of Israeli Settlements

Assuming 'settlements' (therefore annexation) as a unitary phenomenon or something like a zero-sum game is widespread, especially in the traditional Arab discourse in international platforms, which calls Israel to remove all settlements and return to pre-1967 borders. This assumption went hand in hand with the declarative rejectionism of the Arab politics which undermined the 'land for peace' camp in Israel especially after the Arab League's famous Khartoum Summit of 1967. Levi Eshkol, then prime minister of Israel, asserted that the new conditions would not go back what it was before.⁷ However, even before the summit, the annexation issue had already been on the agenda. For instance, Israel had already united the newly controlled East Jerusalem with West Jerusalem.⁸ Similarly Allon Plan, prepared by the minister of labour, was proposing the annexation of the Jordan Valley Rift and the Judean Desert. These strategic territories were seen as a natural buffer zone between Israel and Jordan. Moreover, the idea of retaining as many of the territories as possible with as few Arab

---

⁶ Sara Roy, "Why Peace Failed: An Oslo Autopsy", *Current History* 101, No. 651 (2002), p.14.

⁷ Yossi Goldstein, "Israel's Prime Ministers and the Arabs: Levi Eshkol, Golda Meir and Yitzhak Rabin", *Israel Affairs* 17, No. 2 (2011), p.180.

⁸ Ibrahim Mattar, "From Palestinian to Israeli: Jerusalem 1948-1982", *Journal of Palestine Studies* 12, No. 4 (1983), p.59; Yael Yishai, "Israeli Annexation of East Jerusalem and the Golan Heights: Factors and Processes", *Middle Eastern Studies* 21, No. 1 (1985), p. 55.

inhabitants as possible had already been prominent⁹ regardless of the Arab summit. Israeli leaders decided to create facts on the ground by annexing Jerusalem's Old City, establishing agricultural settlements on the Golan Heights, and in Sinai, the Etzion Bloc or the Jordan Valley.¹⁰ According to Yigal Alon's premise, Israel's permanent borders would be determined by its settlements.¹¹

In 1979-84, settlement activities turned into government initiatives under Ariel Sharon's chairmanship of the council of ministers on settlements, who made the first comprehensive settlement plan. In this period, the government encouraged the building of urban settlements where are closer to Green Line and the metropolitan areas of Tel Aviv and Jerusalem.¹² The 'urban settlements' category is one of Gershon Shafir's five settlement (he uses the term colony) types. The other categories are military, religious and secular suburban, Orthodox suburban and outpost frontier.¹³ By turning traditional patterns of settlements (rural settlements) into town-size urban settlements and cooperative pioneering into capitalist ventures, Likud managed to give a new marketing meaning to the settlements as affordable or luxury. These large towns today constitute five 'settlement blocs' in the West Bank and lie adjacent to the Green Line.¹⁴ Oslo Process did freeze the building of new settlements whereas existing settlements continued to grow and in the urban settlements near Jerusalem, massive building activities took place.¹⁵ The number of settlers in the West Bank raised from 133,200 in 1995 to 192,976 in 2000 and 314,132 in 2010.¹⁶ As of 2019, more than 400.000 Jewish settlers are residing in the West Bank territories (excluding East Jerusalem with more than 200.000 residents).¹⁷

The historical growth of the 'settlements' reality in the West Bank has brought along several aspects which are highly connected with each other. US diplomatic steps in the recent years, the existence of 'consensus settlements', mainstreaming annexation debates in Israeli politics

---

⁹ Avi Raz, *The Bride and the Dowry: Israel, Jordan, and the Palestinians in the Aftermath of the June 1967 War* (New Haven: Yale University Press, 2012), p.266.

¹⁰ Goldstein, "Israel's Prime Ministers and the Arabs", p.181.

¹¹ Miriam Billig, "The Jewish Settlements in Judea and Samaria (1967–2008): Historical Overview", *Israel Affairs* 21, No. 3 (2015), p. 336.

¹² Billig, pp.332–33.

¹³ Gershon Shafir, *A Half Century of Occupation: Israel, Palestine, and the World's Most Intractable Conflict*, First edition (Oakland, California: University of California Press, 2017), p.56.

¹⁴ Shafir, p.61.

¹⁵ Billig, "The Jewish Settlements in Judea and Samaria (1967–2008)", p.334.

¹⁶ Gregory S. Mahler, *Politics and Government in Israel: The Maturation of a Modern State*, Third Edition (Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2016), p.307.

¹⁷ "Settlement Report: October 11, 2019", *Foundation for Middle East Peace*, 11 October 2019, <https://fmep.org/resource/settlement-report-october-11-2019/>, (accessed on 21 October 2020)

are some aspects which are making Israel closer to the unilateral and partial annexation without seeking to reach a permanent peace agreement with Palestinians.

Despite the fact that settlements are illegal according to international law, during Trump's presidency, a couple of diplomatic and symbolic steps were taken by the US administration in the direction of recognizing the existing realities. Trump's decision of moving the US embassy from Tel Aviv to Jerusalem in December 2017 was the earliest of such steps and it was followed by the US recognition of Israeli sovereignty over Golan Heights in 2019 and finally by Trump's announcement of the 'Deal of the Century' in 2020. Trump's plan has conceived Israel's extended sovereignty over the Jordan Valley and Israeli settlements in the West Bank.¹⁸ He unveiled his vision as a *realistic two-state solution that resolves the risks of Palestinian statehood*.¹⁹

The public opinion towards settlements divided among Israel. Unlike the settlements built in the central hills of Samaria and Benjamin and the Southern Hebron area in Judea and the Jordan Valley, the medium to large urban settlements alongside the Green Line are expected to be remained as part of Israel in any peace treaty.²⁰ Especially the settlement blocs have already been discussed in previous peace negotiations. For example, in Annapolis talks, Ehud Olmert offered Mahmoud Abbas a sort of territorial change to compensate the West Bank territories encompassing the settlement blocs and Jerusalem ring towns.²¹ Similarly, Yitzhak Herzog and Abbas agreed in 2014 to an Israeli withdrawal to the 1967 borders after 4% territorial change.²² Despite disagreements over the size of this territorial exchange, Palestinian leadership seemingly conceded the inevitability of Israel's partial annexation over major settlement blocs to reach a concrete peace agreement with Israel.

However, Trump administration's unilateral diplomatic actions in favour of Israel and the rise of the political weight of settlements in Israeli politics are all undermining Palestinian leaders' capacity to negotiate the terms of the peace, and the conditions of partial annexation. Regarding the Israeli politics, Netanyahu's presentation of his annexation vision prior to September 2019 elections showed how the annexation issue had become mainstream in domestic politics even

---

¹⁸ "Peace to Prosperity: A Vision to Improve the Lives of the Palestinian and Israeli People", *White House*, January 2020, <https://www.whitehouse.gov/peacetoprosperty/> (accessed on 20 October 2020)

¹⁹ Steve Holland, Dan Williams, Mohammed Arshad, "Trump leaps into Middle East fray with peace plan that Palestinians denounce", *Reuters*, 29 January, 2020, <https://de.reuters.com/article/us-israel-palestinians-plan-idUSKBN1ZR1SR>, (accessed on 20 October 2020).

²⁰ Billig, "The Jewish Settlements in Judea and Samaria (1967–2008)", p. 342.

²¹ Shafir, *A Half Century of Occupation*, p.170.

²² Shafir, p. 170.

if there was no actual peace process with Palestinians. This mainstreaming went further after Trump's plan offered a more comprehensive and deeper annexation map than the map Netanyahu used in his election campaign. Despite Trump's vision envisioned the Israeli sovereignty over almost all settlements in the West Bank, neither religious Zionist leaders like Naftali Bennett (as of November 2020, he is the second most popular leader in Israel according to latest surveys) and Ayelet Shaked nor the Yesha Council (an umbrella organization of municipal councils of Jewish settlements in the West Bank) satisfied with the proposed annexation plans because both plans envisioned the eventual establishment of the Palestinian state at least in some parts of the West Bank. This right wing camp is advocating the 'selective implementation' of Trump's plan. This stance can be summarized with one of Yesha Council's propaganda posters that are stating "Sovereignty, Do It Right! No to a Palestinian State".²³ The demand for unilateral and selective implementation of the peace plan is pressuring Netanyahu government in domestic politics.

While the centre of political discourse has been shifting to the right in recent years, the Jewish component of the self-asserted Jewish-democratic identity of the state has gained significant weight compared to its democratic component. As one of the examples illustrating this shift, the Nation-State Law, enacted in 2018, underpinned the nationalist aspects of the political system. The law also stated that "*the state views the development of Jewish settlement as a national value and shall act to encourage and promote its establishment and strengthening*".²⁴ Mainstreaming of annexation in political discourse and the integration of settlements to the national identity through legal documents limits the possibility of political bargaining on the future of settlements in any peace negotiations with Palestinians.

4. Between 'Declarations' and 'Facts on the Ground': Vulnerabilities of Gulf-Israel Normalization

The Arab Uprisings brought closer the Gulf monarchies and Israel as the 'Iranian threat' and the power transition to Muslim Brotherhood in Egypt raised concerns in Israel but equally in Saudi Arabia, the UAE and Bahrain in particular.²⁵ Trump's presidency paradoxically gave the way for the rise of annexation debates in Israel and the explicit declaration of the Arab-Israeli normalization process. In fact, it is not only Gulf states' dilemma to continue normalization

---

²³ "A New Campaign of Yesha Council: "Netanyahu and Trump- Sovereignty Do It Right", *Kipa*, 10 June 2020, <https://www.kipa.co.il/ריבונות---וטרואמפ-ישע-נתניהו-וטראמפ-של-מועצת-קמפיין-חדש-של-מועצת-ישע-נתניהו-וטראמפ-962572/חדשות-Do-it-ri/> (accessed on 01 September 2020) (in Hebrew)

²⁴ "Basic Law: Israel-The Nation State of the Jewish People", *Knesset*, 2018, <http://knesset.gov.il/laws/special/eng/basiclawnationstate.pdf>, (accessed on 1 September 2020).

²⁵ Clive Jones and Yoel Guzansky, *Fraternal Enemies: Israel and the Gulf Monarchies*, 2020, p. 42.

despite rising annexation possibility but also Israel's dilemma whether to delay annexation for the sake of normalization. As Netanyahu once argued, Trump's green light was a historic chance and one-time window of opportunity to extend Israeli sovereignty over West Bank. On the other hand, Yousef al Otaiba, who is the UAE's ambassador to the US, reminded the potential consequences of such a unilateral action directly to the Israeli public. He wrote an article entitled 'annexation or normalization' which was published in Hebrew in one of the leading Israeli newspapers 'Yedioth Ahronot' just before signing the normalization agreement.²⁶ He defined the unilateral annexation as the illegal seizure of Palestinian lands. The title of the article also reflects the Gulf states' dilemma by considering the tension between traditional Arab politics and emerging pragmatism. Unilateral annexation would be undermining new voices led by the Gulf states in the Arab world and normalization process as a whole.

It is the UAE approach to the separate Palestinian question and bilateral relations with Israel from each other. Additionally, it seeks to find a room for a process-oriented pragmatic approach by separating itself from the result-oriented traditional Arab discourse as much as possible. It is also the reason why al-Otaiba used the term 'unilateral annexation' rather than challenging the annexation idea as a whole. Annexation is clearly incompatible with the traditional Arab stance that the UAE is not insisting anymore, but unilateral annexation is directly a threat against the UAE-led emerging pragmatic position of prioritizing the process itself. This creates a dilemma which is explicitly defined as 'annexation or normalization' but not '1967 borders or normalization'. The first one is about the process, the second is about the results. The second one would not be a dilemma, rather it would be a deadlock.

When the deal of the century was unveiled at the White House, the ambassadors of three Gulf monarchies (Yousef al Otaiba of the UAE, Abdullah bin Rashid al-Khalifa of Bahrain and Hunaina al Mughairy of Oman) had already been among the listeners.²⁷ And the UAE had also engaged in organizing 'Peace to Prosperity workshop' in Bahrain in 2019. So it is hard to believe that Yousef al Otaiba had no prior knowledge and approval of the content of the plan.²⁸ Trump himself admitted that his vision reflects the facts on the ground. For the US and Israel, the settlements and the inevitable nature of the annexation are some certain aspects of those

---

²⁶ Yousef al-Otaiba, "Annexation or Normalization", *Yedioth Ahronot*, 12 June 2020,

<https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5746959,00.html>, (accessed on 7 October 2020), (in Hebrew).

²⁷ "Bahrain, UAE, Oman Envoys at White House Unveiling of Trump Peace Deal", *The Jerusalem Post*, 29 January 2020, <https://www.jpost.com/breaking-news/bahrain-uae-envoys-come-to-white-house-for-trump-deal-of-the-century-615706>, (accessed on 9 October 2020).

²⁸ Mohammad Yaghi, "The Gulf States Relations with Israel and Trump's Plan for Peace", *Konrad Adenauer Stiftung Policy Report*, no. 6 (2020), p.3.

facts which are also conceded by these Arab actors even if they are still under the stress of the traditional Arab discourse. So, while reminding the Israeli dilemma, al-Otaiba stressed the Gulf states' dilemma too. Engaging in Trump's plan and opposing annexation show how the UAE acts carefully between contrasting approaches.

Israel's decision to delay annexation has helped the UAE and Bahrain to sustain such an emerging discourse at least for now. UAE and Bahrain are in favour of taking the deal as a beginning point (like Trump himself) rather than a final offer. This is also in line with their distinguished 'process-oriented' approach. In the meantime, the leaders of both countries prioritize dealing with getting more US support in the region and separating Palestinian issue from the general Arab-Israel relations. This is the common point shared by Israelis and Arabs in the recent normalization process. The right wing leaders in Israel thanked Donald Trump for his efforts to decentralize Palestinians in Arab-Israeli relations in the Middle East.

5. Conclusion

The normalization process has illustrated that there is an emerging disengagement from the Arab commitment to the Palestinian cause. This is also a sign that the Gulf regimes are focusing on the process rather than expecting 'unrealistic' results. UAE- Israel normalization agreement exactly emphasized this very point. In Abraham Accords, the UAE has committed itself on continuing efforts to achieve a realistic and enduring solution to the Israeli-Palestinian conflict. Israel's unilateral annexation steps would undermine this newly emerging de-centralist voices in the Arab world. Because partial annexation at this moment is still equalized to an entire annexation. This situation forced the Gulf countries to declare that they will not accept any peace plan that is rejected by Palestinians whereas decentralizing Palestinian question in bilateral relations with Israel. Despite the fact that Gulf countries are looking for mainstreaming a new discourse that would be replacing the declaration commitments, they face a bigger dilemma as the growing weight of the settlements in Israeli politics. The unilateral annexation would undermine the pace of normalization and UAE tried to delay such annexation move rather than principally opposing the idea of annexation itself. However, the lack of direct Israel-Palestinian peace negotiations, that would normalize the territorial compromises, and partial annexation threatens the Arab-Israeli normalization in a broader sense in the long run.

Bibliography

- Al Jazeera. "Arab League Rejects Trump's Middle East Plan.", 1 February 2020 <https://www.aljazeera.com/news/2020/2/1/arab-league-rejects-trumps-middle-east-plan>, 1 February 2020, (accessed 10 September 2020).
- Billig, Miriam. "The Jewish Settlements in Judea and Samaria (1967–2008): Historical Overview". *Israel Affairs* 21, No. 3 (2015): 331–47.
- Blumberg, Fabian, and Mohammad Yaghi. "The Gulf States and the Israeli Annexation Plan". Konrad Adenauer Stiftung Policy Report, No. 9 (2020).
- Foundation for Middle East Peace. "Settlement Report: October 11, 2019." 11 October 2019, <https://fmep.org/resource/settlement-report-october-11-2019/>, (accessed on 21 October 2020)
- Gat, Moshe. "Golda Meir and the 1973 Yom Kippur War". *Israel Affairs* 26, No. 2 (2020): 155–73.
- Goldstein, Yossi. "Israel's Prime Ministers and the Arabs: Levi Eshkol, Golda Meir and Yitzhak Rabin". *Israel Affairs* 17, no. 2 (1 April 2011): 177–93.
- Holland, Steve, Williams, Dan and Arshad, Mohammed. "Trump leaps into Middle East fray with peace plan that Palestinians denounce". Reuters, 29 January 2020. <https://de.reuters.com/article/us-israel-palestinians-plan-idUSKBN1ZR1SR>, (accessed on 20 October 2020).
- Jones, Clive, and Yoel Guzansky. *Fraternal Enemies: Israel and the Gulf Monarchies*, 2020.
- Kipa. "A New Campaign of Yesha Council: "Netanyahu and Trump- Sovereignty Do It Right." 10 June 2020. <https://www.kipa.co.il/-/קמפיין-חדש-של-מועצת-ישע-נתניהו-962572/חדשות-962572/קמפיין-חדש-של-מועצת-ישע-נתניהו-962572/קמפיין-חדש-של-מועצת-ישע-נתניהו-962572> (accessed on 01 September 2020) (in Hebrew)
- Knesset. "Basic Law: Israel-The Nation State of the Jewish People." 2018, <http://knesset.gov.il/laws/special/eng/basiclawnationstate.pdf>, (accessed on 1 September 2020).
- Mahler, Gregory S. *Politics and Government in Israel: The Maturation of a Modern State*. Third Edition. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2016.
- Mattar, Ibrahim. "From Palestinian to Israeli: Jerusalem 1948-1982". *Journal of Palestine Studies* 12, No. 4 (1983): 57–63.
- Otaiba, Yousef al-. "Annexation or Normalization." *Yedioth Ahronot*, 12 June 2020. <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5746959,00.html>, (accessed on 7 October 2020), (in Hebrew).
- Raz, Avi. *The Bride and the Dowry: Israel, Jordan, and the Palestinians in the Aftermath of the June 1967 War*. New Haven: Yale University Press, 2012.
- Roy, Sara. "Why Peace Failed: An Oslo Autopsy". *Current History* 101, No. 651 (2002): 8–16.
- Shafir, Gershon. *A Half Century of Occupation: Israel, Palestine, and the World's Most Intractable Conflict*. First edition. Oakland, California: University of California Press, 2017.
- Shlaim, Avi. *The Iron Wall: Israel and the Arab World*. Updated and Expanded edition. New York: W. W. Norton & Company, 2014.
- The Jerusalem Post. "Bahrain, UAE, Oman Envoys at White House Unveiling of Trump Peace Deal." 29 January 2020. <https://www.jpost.com/breaking-news/bahrain-uae-envoys-come-to-white-house-for-trump-deal-of-the-century-615706>, (accessed on 9 October 2020).
- White House. "Peace to Prosperity: A Vision to Improve the Lives of the Palestinian and Israeli People." January 2020, <https://www.whitehouse.gov/peacetoprosperty/> (accessed on 20 October 2020)
- Yaghi, Mohammad. "The Gulf States Relations with Israel and Trump's Plan for Peace". Konrad Adenauer Stiftung Policy Report, No. 6 (2020).

Yishai, Yael. "Israeli Annexation of East Jerusalem and the Golan Heights: Factors and Processes". *Middle Eastern Studies* 21, No. 1 (1985): 45–60.

SUUDİ ARABİSTAN İLE İRAN ARASINDAKİ ASKERİ GÜÇ DENGESİ

Melih YILDIZ*

Özet

Basra Körfezi sahip olduğu zengin doğal kaynaklar sebebiyle dünyanın en stratejik bölgeleri arasındadır. Bölge, büyük oranda bu özelliğinden dolayı yakın tarihinde birçok savaşa sahne olmuştur. Bölge ülkelerinin yanı sıra küresel güçlerin de dahil olduğu bu savaşlar bölgesel aktörlerin geleneksel politikaları üzerinde büyük değişikliklere yol açmıştır. Şah döneminde ABD ile yakın ilişkileri bulunan İran, devrim sonrasında Washington'un düşmanları listesinde hızla üst sıralara çıkmıştır. İran'ın Ortadoğu'da nüfuzunu artırmaya yönelik politikaları ise Körfez'deki Arap devletleri tarafından tehdit olarak algılanmış ve Suudi Arabistan öncülüğünde bir blok meydana gelmiştir. Körfez'deki bu çatışmacı ve gergin ortam bölge ülkelerinin askeri güçlerini bir dış politika aracı olarak çok sık kullanmalarına neden olmaktadır. Bu durum bölgenin iki büyük ülkesi olan Suudi Arabistan ve İran arasındaki askeri güç dengesi analizinin önemini artırmaktadır. Yaptırımlar ile zayıflatılmış bir ekonomi tarafından desteklenen İran'ın askeri gücü ile zengin doğal kaynakları sayesinde elde ettiği ekonomik kaynakları büyük bir askeri güç oluşturmak amacıyla harcayan Suudi Arabistan'ın askeri gücü arasındaki dengenin analizi ABD'nin bölgedeki askeri varlığı da düşünüldeğinde Tahran aleyhine sonuçlar ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Basra Körfezi, Suudi Arabistan, İran, Askeri Güç Dengesi

---

* Ph.D. Student, Sakarya University, melihyildiz@gmail.com

THE BALANCE OF MILITARY POWER BETWEEN SAUDI ARABIA AND IRAN

Abstract

The Persian Gulf is among the most strategic regions of the world due to its rich natural resources. The region witnessed many wars in its recent history largely due to this feature. These wars, which involve global powers as well as the countries of the region, led to major changes in the traditional policies of regional actors. Iran, which had close relations with the US during the Shah's period, quickly rose to the top of Washington's enemies list after the revolution. Iran's policies to increase its influence in the Middle East were perceived as a threat by the Arab states in the Gulf, and a block was formed under the leadership of Saudi Arabia. This confrontational and tense environment in the Gulf causes the countries in the region to frequently use their military power as a foreign policy tool. This situation increases the importance of the balance of military power analysis between the two important countries of the region, Saudi Arabia and Iran. Iran's military power is backed by an economy weakened by sanctions. Saudi Arabia's military power is backed by the economic resources it obtains from its rich natural resources. The analysis of the balance of military power between the two countries reveals results against Tehran, considering the military presence of the USA in the region.

Keywords: Persian Gulf, Saudi Arabia, Iran, Balance of Military Power

1. Giriş

Birinci Dünya Savaşı ile birlikte büyük bir dönüşüm yaşayan Ortadoğu coğrafyası özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası politikada öne çıkan bölgeler arasında yer almaya başlamıştır. Bölgede yaşanan ve bölge ülkelerinin yanı sıra küresel güçlerin de dahil olduğu silahlı çatışmalar mevcut sorunları derinleştirmekle birlikte bölge ülkeleri arasında yeni sorunlar da meydana getirmiştir. Basra Körfezi bölgesi de Ortadoğu'nun bu özelliğini barındırmaktadır. Körfez'e kıyısı olan devletlerin yakın tarihlerinde yaşanan gelişmeler bölgenin istikrarsızlaşmasında önemli bir rol oynamıştır. İran'daki devrim ve sonrasında yaşanan 1980-88 İran-İrak Savaşı'nın bu istikrarsızlaşmada önemli bir dönüm noktası olduğu söylenebilir. Sonrasında yaşanan Körfez Savaşları ile birlikte ABD'nin Basra Körfezi'ndeki etkisinin büyük oranda artması ve İran'ın Ortadoğu'daki etkisini artırmaya yönelik politikaları bölge ülkelerinin kutuplaşmasını hızlandırmıştır.

Geçmişte yaşanan savaşların yanı sıra Basra Körfezi'ndeki istikrarsızlığı artıran bir diğer önemli etken ise bölge ülkelerinin sahip oldukları zengin enerji kaynaklarıdır. 2019 yılı verilerine göre Basra Körfezi'ndeki sekiz devlet dünyadaki petrol rezervlerinin yüzde 48,1'ine ve doğalgaz rezervlerinin yüzde 37,8'ine sahiptir.¹ Bu zengin doğal kaynaklar başta ABD olmak üzere küresel güçlerin bölgeye müdahalelerini beraberinde getirmektedir. Büyük güçlerin kendi çıkarları doğrultusunda izledikleri politikalar ise bölgedeki sorunları artırarak bölge ülkeleri arasında çatışma ortamı oluşmasına katkı sağlamaktadır.

Gerek bölgesel aktörler arasındaki mevcut sorunlar gerekse küresel aktörlerin bölgeye yönelik politikaları ile birlikte ortaya çıkan sorunlar Basra Körfezi'ndeki ülkelerin karşılıklı ilişkilerinin işbirliğinden ziyade çatışma eğilimli olmasında önemli rol oynamaktadır. Bölge ülkeleri bu çatışmacı ortamda askeri güçlerini sıkça bir dış politika aracı olarak kullanmaktadır. Bu durum bölge ülkelerinin askeri güçlerine büyük yatırım yapmalarını beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte ABD'nin Körfez'deki askeri varlığı bölgedeki askeri güç dengesi üzerinde büyük bir etki yapmakta ve bölgesel aktörlerin politikalarının şekillenmesinde rol oynamaktadır.

ABD'nin bölgedeki askeri varlığı Körfez Savaşları ile hızla artmıştır. ABD'nin bir süper güç olarak dünyanın birçok bölgesinde olduğu gibi zengin enerji kaynaklarına sahip bir coğrafyada çıkarlarını korumak amacıyla askeri gücünü kullanması doğal bir durumdur. Ancak uluslararası sistemde meydana gelen gelişmeler Washington'un Basra Körfezi'ndeki askeri varlığını

---

¹ “BP Statistical Review of World Energy: 2019”, BP, 68th edition, 14-30.

azaltma ihtimalini ortaya çıkarmaktadır. ABD her ne kadar sistemdeki en güçlü aktör konumunu muhafaza etse de yirmi birinci yüzyılda önemli meydan okumalarla karşılaşmaktadır. Bu meydan okumaların en büyüğü Çin'den gelmektedir. Hızla büyüyen ekonomik kapasitesini askeri gücünü modernize etmek ve büyütmek amacıyla kullanan Çin Uzakdoğu ve Pasifik'te ABD'nin çıkarlarına büyük bir tehdit oluşturabilecek potansiyele sahiptir.

Çin kadar büyük olmamakla birlikte ABD'ye yönelen diğer tehditler ise Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından enerjisini ekonomik sorunlar ve ülke içi meselelere harcamak zorunda kalan Rusya'nın büyük güç politikalarına geri dönmesi, nükleer bir sorun olan Kuzey Kore meselesi, Soğuk Savaş'tan farklı olarak daha bağımsız dış politika peşinde olan bölgesel güçlerin politikalarının Washington'un çıkarları ile çakışması şeklinde sıralanabilir. ABD'nin nispi gücündeki azalma da dikkate alındığında bu tehditler, Washington'un İkinci Dünya Savaşı sonrasında birçok bölgeye yönelik verdiği güvenlik taahhütlerini yerine getirmesini zorlaştıracak potansiyele sahiptir.

Böyle bir durumda ABD'nin Körfez'deki askeri gücünü azaltması ya da tamamen çekmesi bölge ülkeleri arasındaki askeri güç dengesinin önemini artırmaktadır. Bu noktada bölgenin iki önemli askeri gücü olan Suudi Arabistan ile İran arasındaki güç dengesinin analizi önem kazanmaktadır. Bu çalışma bu iki ülkenin askeri güçlerini analiz etmektedir. Çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Suudi Arabistan ve İran'ın ekonomik kapasitelerini askeri güçlerini artırmak amacıyla kullanmaya yönelik politikaları ve bununla bağlantılı olarak silah tedarik politikaları analiz edilmiştir. İkinci bölümde ise iki ülke arasındaki askeri güç dengesi beş alanda karşılaştırılarak analiz edilmiştir. Bunlar kara gücü, deniz gücü, hava gücü, füze kapasitesi ve hava savunma kabiliyetidir.

2. Suudi Arabistan ve İran'ın Askeri Harcama ve Silah Tedarik Politikaları

Suudi Arabistan ve İran'ın askeri harcamalarının yakın dönemdeki gelişimi incelendiğinde Riyad'ın askeri gücüne Tahran'dan çok daha fazla askeri kaynak aktardığı söylenebilir. Suudi Arabistan'ın askeri harcamaları bölgede yaşanan gelişmelerden önemli ölçüde etkilenmiştir. Özellikle 2003'teki Körfez Savaşı'nın Suudi Arabistan'ın askeri harcamaları üzerinde önemli etkileri olmuştur. 1991'deki savaş ve sonrasındaki ambargolar süreci ile büyük oranda zayıflatılan Irak'ın 2003 savaşı sonrasında askeri olarak bölgede önemli bir gücünün kalmaması ve İran'ın Ortadoğu'daki etkisinin artması Suudi Arabistan'ı askeri harcamalarını artırmaya itmiştir. Ülkenin zengin ekonomik kaynaklarının da bu artışı desteklemesiyle Suudi Arabistan'ın yıllık askeri harcaması 2003-2019 döneminde yaklaşık yüzde 110 artmıştır.

Riyad'ın yıllık askeri harcamasının 1988-2003 döneminde yaklaşık yüzde 24 artması son dönemdeki artışın boyutunu daha iyi anlatmaktadır.² Bununla birlikte Suudi Arabistan'ın askeri harcamalarının petrol fiyatlarından büyük oranda etkilendiğini de belirtmek gerekir. 2011-2014 döneminde petrol fiyatlarındaki hızlı artış Suudi Arabistan'ın askeri harcamalarına da yansımış ve ülkenin askeri harcaması 2011-2015 döneminde yaklaşık yüzde 63 artmış ve 2015 yılında 90,4 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2015'te petrol fiyatlarının hızla gerilemesi ise Suudi Arabistan'ı askeri harcamalarını azaltmaya itmiştir. Ülkenin askeri harcaması bir yıl içinde yaklaşık yüzde 28 azalmış ve 64,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.³ Büyük oranda petrolün fiyatındaki değişimlere bağlı olarak askeri harcama miktarı değişiklik gösterse de Suudi Arabistan dünyanın en çok askeri harcama yapan ülkelerinden biri olmayı sürdürmektedir. Suudi Arabistan 2019 yılında gerçekleştirdiği 61,9 milyar dolar askeri harcama ile ABD, Çin, Hindistan ve Rusya'nın ardından dünyanın en çok askeri harcama yapan beşinci ülkesi konumundadır.⁴

Büyük askeri harcamaları ve askeri gücünün ihtiyaçlarını dışardan hazır alım yoluyla gidermesi Suudi Arabistan'ı dünyanın en büyük silah ithalatçılarından biri yapmaktadır. 2010-14 döneminde dünya silah ithalatındaki payı yüzde 5,6 olan Riyad 2015-19 döneminde payını yüzde 12'ye çıkarmış ve bu dönemde dünyanın en büyük silah ithalatçısı olmuştur.⁵

Suudi Arabistan'ın en çok silah aldığı ülkeler ise ABD, İngiltere ve Fransa'dır. Suudi Arabistan ihtiyacı olan askeri malzemelerin neredeyse tamamını bu üç ülkeden tedarik etmektedir. Özellikle ABD Riyad'ın silah alımında çok büyük bir paya sahiptir.

Tablo 1: Suudi Arabistan'ın En Fazla Silah Tedarik Ettiği Ülkeler 1990-2019 (% olarak)⁶					
1990-99		2000-09		2010-19	
ABD	73,8	ABD	39,7	ABD	63,8
İngiltere	17,6	Fransa	33,1	İngiltere	18,9
Fransa	4,1	İngiltere	13,4	Fransa	4,6

İran'ın askeri harcamaları ise Suudi Arabistan ile karşılaştırıldığında oldukça küçük kalmaktadır. İran, Suudi Arabistan gibi zengin enerji kaynaklarına sahip olmakla birlikte ABD yaptırımları sebebiyle bu kaynakları kullanarak ülke ekonomisini geliştirmesi oldukça

² "Military expenditure by country, in constant (2018) US\$ m., 1988-2019", SIPRI, Son erişim: 12 Kasım 2020, <https://www.sipri.org/sites/default/files/Data%20for%20all%20countries%20from%201988%E2%80%932019%20in%20constant%202018%29%20USD.pdf>.

³ SIPRI, "Military expenditure by country, in constant (2018) US\$ m., 1988-2019".

⁴ Nan Tian, Alexandra Kuimova, Diego Lopes Da Silva, Pieter D. Wezeman ve Siemon T. Wezeman, "Trends in World Military Expenditure, 2019", *SIPRI Fact Sheet*, (Nisan 2020), 2.

⁵ Pieter D. Wezeman, Aude Fleurant, Alexandra Kuimova, Diego Lopes Da Silva, Nan Tian ve Siemon T. Wezeman, "Trends in International Arms Transfers, 2019", *SIPRI Fact Sheet*, (Mart 2020), 6.

⁶ "TIV of arms exports to Saudi Arabia, 1990-2019", SIPRI Arms Transfers Database, SIPRI, Son erişim: 12 Kasım 2020, https://armstrade.sipri.org/armstrade/html/export_values.php.

zorlaşmaktadır. Bu durum Tahran'ın, Riyad'ın aksine milli gelirinin büyük bir kısmını askeri harcamalara ayırmasını zorlaştırmaktadır. Suudi Arabistan 2019 yılında milli gelirinin yüzde 8'ini askeri harcamalara ayırırken İran yüzde 2,3'ünü harcamıştır. İran'ın 2019'daki askeri harcaması 12,6 milyar dolardır.⁷

İran'ın silah tedarik politikasında da Suudi Arabistan'ın politikasından önemli farklılıklar mevcuttur. Tarihsel süreçte İran'ın silah tedarikinde önemli dönüm noktaları yaşanmıştır. Bunların ilki 1979'daki devrimdir. Ortadoğu'da önemli değişimler meydana getiren bu olay İran'ın silahlanma politikasını da değiştirmiştir. Devrim öncesinde İran'ın en büyük silah tedarikçisi ABD olmuştur. 1953 sonrasında iki ülke arasındaki silah ticareti hızla artmıştır. ABD'nin 1953-79 döneminde İran'ın silah ithalatındaki payı yüzde 76,2 olmuştur.⁸ Bu dönemde Washington ile iyi ilişkileri bulunan Şah yönetimindeki İran F-14'ler gibi gelişmiş silahlar da dahil olmak üzere büyük miktarda ABD üretimi silah almıştır. Bu dönemde yapılan silah ticaretinin etkisi devrimin üzerinden kırk yılı aşkın bir zaman geçmesine rağmen İran'ın askeri gücü üzerinde hala hissedilmektedir. Örneğin günümüzde İran'ın sahip olduğu tankların yüzde 21 ABD üretimidir. Bu etkinin en çok hissedildiği alan ise İran hava gücüdür. İran hava gücündeki savaş uçaklarının yaklaşık yüzde 58'ini ABD üretimi uçaklar oluşturmaktadır.⁹

İran'ın silah ithalatında devrim sonrasında ABD'nin bıraktığı boşluk hızla Çin, Rusya (Sovyetler Birliği) ve Kuzey Kore tarafından doldurulmuştur. İran 2007 yılına kadar büyük oranda bu ülkeler ile yaptığı silah ticareti ile askeri gücünün ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştır.¹⁰ Ayrıca Tahran bu dönemde savunma sanayiini geliştirmeye yönelik önemli adımlar atmıştır. Bu adımlar özellikle füze geliştirme çalışmalarına odaklanmıştır.

İran'ın silah ithalatındaki bir diğer dönüm noktası ise 2007'de BMGK tarafından İran'a karşı başlatılan silah ambargosudur. İran'ın silah ithalatının azalmasında ambargonun önemli etkisi olmuştur. İran'ın 2008-2019 dönemindeki silah ithalatı 1996-2007 dönemiyle karşılaştırıldığında yaklaşık yüzde 79 azalmıştır.¹¹ Ambargo Ekim 2020'de kaldırılmıştır. Bununla birlikte ambargonun kaldırılmasının İran'ın silah tedarikinde hızlı bir artışa sebep olmasını beklemek oldukça zordur. Bunun çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Öncelikle, İran ambargo sürecinde S-300 gibi gelişmiş silah sistemleri tedarik edebilmiştir. Rusya her ne kadar

⁷ Tian ve diğerleri, "Trends in World Military Expenditure, 2019", 2.

⁸ "TIV of arms exports to Iran, 1950-2019", SIPRI Arms Transfers Database, SIPRI, Son erişim: 12 Kasım 2020, https://armstrade.sipri.org/armstrade/html/export_values.php.

⁹ "The Military Balance: The Annual Assessment Of Global Military Capabilities And Defence Economics 2020", IISS, 349-351.

¹⁰ SIPRI, "TIV of arms exports to Iran, 1950-2019".

¹¹ SIPRI, "TIV of arms exports to Iran, 1950-2019".

ambargo ile birlikte teslimatı iptal etse de sonraki süreçte hava savunma sistemini İran'a teslim etmiştir.¹² Bir diğer sebep ise İran'ın ABD tarafından uygulanan ambargolar sebebiyle zor durumda olan ekonomisini büyük çapta silah alımlarıyla daha da zorlama ihtimalinin düşük olmasıdır. Üçüncü sebep ise ABD'nin tutumudur. Washington'dan ambargonun kaldırılmasına yönelik yapılan açıklamalarda İran ile silah ticareti yapacak olan kişi veya kuruluşlara karşı yaptırımlara hazır olunduğunun belirtilmesi önemli bir caydırıcılık olarak etkisini korumaktadır.¹³

3. Suudi Arabistan ile İran Arasındaki Askeri Güç Dengesi

İki ülkenin askeri güçleri incelendiğinde İran'ın personel sayısı olarak Suudi Arabistan'dan çok daha büyük bir orduya sahip olduğu söylenebilir. Bununla birlikte günümüzde personel sayılarının silahlı kuvvetlerin kapasitelerinin değerlendirilmesinde sınırlı etkilerinin olduğunu belirtmek gerekir. İki ülkenin kara gücü incelendiğinde ise İran'ın özellikle tank, topçu sistemleri ve çoklu roket sistemlerinde nicelik olarak büyük bir üstünlüğünün olduğunu belirtmek gerekir. Ancak mevcut sistemlerin nitelikleri incelendiğinde Suudi Arabistan'ın özellikle tank ve taarruz helikopterleri alanlarında daha üstün olduğunu söyleyebiliriz. İran'ın sahip olduğu tankların büyük bir kısmını ABD ve Sovyetler Birliği üretimi eski tanklar oluştururken Suudi Arabistan'ın tank envanterinin yaklaşık yarısını modern M1A2 Abrams tankları oluşturmaktadır. Benzer durum taarruz helikopterleri için de geçerlidir. İran'ın taarruz helikopterlerini Şah döneminde alınan AH-1'ler oluştururken Suudi Arabistan'ın envanterindekiler ise gelişmiş AH-64'lerdir.

Tablo 2: Suudi Arabistan ve İran'ın Kara Güçleri¹⁴

	Aktif Personel ¹⁵	Tank	Zırhlı Araç	Topçu Sistemleri	Çoklu Roket Sistemleri	Taarruz Helikopteri	Nakliye Helikopteri
Suudi Arabistan	227.000	880	2400	334	63	35	79
İran	610.000	1513	1365	2322	1476	50	167

İran'ın kara gücünü, özellikle tank gücünü yerli imkanlar ile geliştirmeye yönelik çalışmaları bulunmaktadır. Tahran'ın bu çalışmaları 1990'larda üretimine başlanan Zülfikar ve son yıllarda

¹² "Russia lifts ban on S-300 missile system delivery to Iran", *BBC*, 13 Nisan 2015, <https://www.bbc.com/news/world-europe-32290335>, Son erişim: 12 Kasım 2020.

¹³ Nasser Karimi, "UN arms embargo on Iran expires", *Defense News*, 19 Ekim 2020, <https://www.defensenews.com/global/mideast-africa/2020/10/19/un-arms-embargo-on-iran-expires/>, Son erişim: 12 Kasım 2020.

¹⁴ "The Military Balance: The Annual Assessment of Global Military Capabilities And Defence Economics 2020", IISS, 349-374.

¹⁵ Aktif personel sayısı yalnızca kara kuvvetlerini değil bütün silahlı kuvvetleri ifade etmektedir.

geliştirilen Karrar tankı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ancak bu tankların geliştirilmesinde büyük oranda envanterdeki ABD ve Rusya üretimi tankların temel alındığı iddia edilmektedir.¹⁶

Suudi Arabistan ve İran'ın deniz güçleri incelendiğinde ise bu alanda her iki ülkenin de sınırlı bir kapasiteye sahip olduğu söylenebilir. Bununla birlikte Suudi Arabistan'ın sahip olduğu üç adet Al Riyadh sınıfı fırkateynin modern olduğunu belirtmek gerekir.

	Fırkateyn	Korvet	Hücumbot	Denizaltı	Helikopter
Suudi Arabistan	7 ¹⁸	4	9	-	48
İran	-	7	26	34 ¹⁹	30

İran'ın denizdeki silahlanma politikası ise kısıtlı kaynaklarını az sayıda büyük savaş gemisine harcamaktan ziyade bu kaynakları çok sayıda küçük platform edinmeye harcamaktır. Tahran'ın bu politikası Körfez'deki ABD askeri varlığı düşünüldüğünde daha anlamlı olmaktadır. İran'ın mevcut kapasitesi ile bölgedeki ABD savaş gemilerine büyük bir tehdit oluşturabilecek gelişmiş bir deniz gücü oluşturması çok zordur. Tahran bunun yerine hızlı saldırı botu (fast attack boat) olarak adlandırılan hızlı ve küçük platformlara yatırım yapmaktadır. İran'ın bu stratejisinde coğrafyanın önemli etkisi bulunmaktadır. Bazıları gemisavar füze ve torpido taşıyan bu araçlar açık denizde ciddi bir etkiye sahip değilken Körfez'in küçük yapısı sebebiyle oldukça tehlikeli olabilmektedir. İran'da bu tür botlardan yaklaşık 1500 adet bulunmaktadır.²⁰ İran'ın denizaltı gücü de benzer bir durumdadır. İran denizaltılarının büyük bir kısmı (otuz dört denizaltının yirmi yedisi) sınırlı menzile sahip olan ve az sayıda silah taşıma kapasitesi bulunan midget ya da mini denizaltı olarak adlandırılan denizaltılardan oluşmaktadır. Bu denizaltıların da Körfez dışında önemli bir etkileri bulunmazken Körfez'de etkileri artmaktadır. İran gemisavar füzeler

¹⁶ Joanne Stocker, "Iran's military to procure up to 800 tanks as part of defense modernization plan", *The Defense Post*, 18 Temmuz 2018, <https://www.thedefensepost.com/2018/07/18/iran-army-irgc-800-karrar-tanks/>, Son erişim: 14 Kasım 2020; Caleb Larson, "Iran's Karrar Main battle Tank: Russian Technology with a Bad Paint Job?", *The National Interest*, 30 Mart 2020, <https://nationalinterest.org/blog/buzz/iran%E2%80%99s-karrar-main-battle-tank-russian-technology-bad-paint-job-138972>, Son erişim: 14 Kasım 2020.

¹⁷ "The Military Balance: The Annual Assessment Of Global Military Capabilities And Defence Economics 2020", IISS, 350-374; "Iran Submarine Capabilities", NTI Nuclear Threat Initiative, 17 Ekim 2019, <https://www.nti.org/analysis/articles/iran-submarine-capabilities/>, Son erişim: 14 Kasım 2020.

¹⁸ IISS Suudi Arabistan'ın Al Riyadh sınıfı savaş gemilerini destroyer olarak tanımlamasına rağmen bu gemiler gerek boyutları gerekse silah kapasiteleri sebebiyle bu çalışmada fırkateyn olarak değerlendirilmiştir.

¹⁹ İran'ın sahip olduğu denizaltıların yalnızca yedisi dizel-elektrik saldırı denizaltısıdır. Kalan 27 denizaltı ise midget ya da mini denizaltı olarak adlandırılan, az sayıda silah taşıma kapasitesine ve sınırlı bir menzile sahip olan denizaltılar oluşturmaktadır.

²⁰ "Navy of Iranian Islamic Revolution Guards Corps receives 112 new fast attack boats", *Navy Recognition*, 31 Mayıs 2020, https://www.navyrecognition.com/index.php/news/defence-news/2020/may-2020/8504-navy-of-iranian-islamic-revolution-guards-corps-receives-112-new-fast-attack-boats.html#:~:text=Navy%20of%20Iranian%20Islamic%20Revolution%20Guards%20Corps%20receives%20112%20new%20fast%20attack%20boats,-May%20News%202020&text=The%20Tasnim%20News%20Agency%20has,port%20city%20of%20Bandar%20Abbas., Son erişim: 14 Kasım 2020.

geliştirmeye yönelik önemli çalışmalar da yapmaktadır. İran 20 km menzile sahip Kowsar füzelerinden 330 km menzile sahip Ghadir füzelerine kadar çeşitli menzillerde birçok gemisavar füze geliştirmiştir.²¹

Suudi Arabistan ve İran'ın hava güçleri incelendiğinde ise Riyad'ın bu alanda büyük bir üstünlüğünün bulunduğu söylenebilir. Bu üstünlük kendisini nicelikten daha çok nitelik olarak göstermektedir. Suudi Arabistan'ın hava gücündeki savaş uçaklarının büyük bir kısmını (288 uçak) geliştirmiş F-15 ve Eurofighter Typhoon uçakları oluşturmaktadır. Riyad'ın sahip olduğu geliştirmiş AIM-120C AMRAAM hava-hava füzeleri de bu uçakların etkilerini artırmaktadır.

	Savaş Uçağı	Eğitim Uçağı	Nakliye Uçağı	Helikopter	Silahlı İnsansız Hava Aracı
Suudi Arabistan	355	181	62	45	7
İran	311	141	119	36	30-50

İran ise nicelik olarak büyük bir hava gücüne sahip olmakla birlikte daha önce de ifade edildiği gibi bu gücün büyük bir kısmı Şah döneminden kalan uçaklardan oluşmaktadır. Tahran'ın sahip olduğu en gelişmiş savaş uçakları hava gücünün küçük bir kısmını oluşturan (79 uçak) F-14 ve Mig-29 uçaklarıdır. İran'ın modern hava-hava füzesi sıkıntısı da dikkate alındığında bu uçakların bölgedeki gelişmiş rakiplerine karşı üstünlük sağlamaları oldukça zordur.

İran'ın hava gücünü yerli projeler ile geliştirmeye yönelik çalışmaları bulunmaktadır. Ancak bu çalışmaların tank geliştirme çalışmalarında olduğu gibi büyük oranda envanterdeki mevcut sistemlerin kopyalanmasına yönelik olduğu söylenebilir. İran'ın bu doğrultuda geliştirdiği Azarakhsh, Saeqeh ve Kowsar uçaklarının tasarımında büyük oranda envanterde de çok sayıda bulunan ABD üretimi F-5 uçağının temel alındığı söylenebilir.²³ Eski bir uçak temel alınarak geliştirilen bu uçakların İran hava gücüne katkıları oldukça sınırlıdır.

İki ülkenin füze kapasiteleri incelendiğinde ise İran'ın bu alanda büyük bir üstünlüğünün olduğunu belirtmek gerekir. Devrim sonrasında Çin ve Kuzey Kore'nin desteği ile füze geliştirme çalışmalarına hız veren İran günümüzde büyük bir füze envanterine sahiptir. İran'ın

²¹ "Navy of Iran test fires new generation Naval anti-ship cruise missile", *Navy Recognition*, 20 Haziran 2020, <https://www.navyrecognition.com/index.php/news/defence-news/2020/june/8626-navy-of-iran-test-fires-new-generation-of-naval-anti-ship-cruise-missile.html>, Son erişim: 14 Kasım 2020.

²² "The Military Balance: The Annual Assessment Of Global Military Capabilities And Defence Economics 2020", IISS, 351-374; Aniseh Bassiri Tabrizi ve Justin Bronk, "Armed Drones in the Middle East: Proliferation and Norms in the Region", *RUSI Occasional Paper*, (Aralık 2018), 19-25.

²³ Paul Iddon, "Tehran Flaunts New Domestically Built Fighter Jets, But Iran's Air Force Remains Largely Antiquated", *Forbes*, 28 Haziran 2020, <https://www.forbes.com/sites/pauliddon/2020/06/28/tehran-touts-new-domestically-built-fighter-jets-but-irans-air-force-remains-largely-antiquated/?sh=7c11ef5b21d8>, Son erişim: 14 Kasım 2020.

füze geliştirme çalışmaları Batı tarafından büyük bir tehlike olarak algılanmaktadır.²⁴ Bu durumun en önemli sebeplerinden biri ise füzelerin, nükleer silahların/başlıkların hedeflere gönderilmesinde önemli araçlar olmasından dolayı İran'ın füze geliştirme çalışmalarının nükleer çalışmalarıyla bağlantılı olduğunun düşünülmesidir. Bu durum kendisini BM Güvenlik Konseyi kararlarında da göstermektedir. BM Güvenlik Konseyi'nin 1737, 1803 ve 1929 sayılı kararlarında İran'ın füze geliştirme çalışmaları nükleer çalışmaları ile birlikte tehdit olarak değerlendirilmiştir.²⁵ Tahminlere göre İran'ın 2500-3000 füzesi bulunmaktadır.²⁶

Füze	Menzil	Sınıf
Tondar-69	150 km	Kısa menzilli balistik füze
Fateh-110	200-300 km	Kısa menzilli balistik füze
Shahab-1	285-330 km	Kısa menzilli balistik füze
Fateh-313	500 km	Kısa menzilli balistik füze
Shahab-2	500 km	Kısa menzilli balistik füze
Qiam-1	700-800 km	Kısa menzilli balistik füze
Ya-Ali	700 km	Seyir füzesi
Zulfigar	700 km	Kısa menzilli balistik füze
Shahab-3	1300 km	Orta menzilli balistik füze
Sejjil	2000 km	Orta menzilli balistik füze
Soumar	2000-3000 km	Seyir Füzesi

Suudi Arabistan'ın balistik füze kapasitesini ise Çin üretimi DF-3 ve DF-21 füzeleri oluşturmaktadır. DF-3 2500 km, DF-21 ise 1700 km menzile sahiptir.²⁸ Bununla birlikte eski bir teknolojiye sahip olan DF-3 füzelerinin CEP mesafesi oldukça büyüktür ve bu sebeple etkileri sınırlıdır.

²⁴ “UK, France, US Concerned Over Iran Missile Test”, *Voice of America*, 4 Aralık 2018, <https://www.voanews.com/middle-east/uk-france-us-concerned-over-iran-missile-test>, Son erişim: 14 Kasım 2020.

²⁵ “Timeline of Nuclear Diplomacy With Iran”, Arms Control Association, Son erişim: 14 Kasım 2020, <https://www.armscontrol.org/factsheets/Timeline-of-Nuclear-Diplomacy-With-Iran>.

²⁶ John Grady, “CENTCOM Commander: Middle East Aircraft Carrier Presence Key to Detering Iran”, *USNI News*, 11 Mart 2020, <https://news.usni.org/2020/03/11/centcom-commander-middle-east-aircraft-carrier-presence-key-to-detering-iran>, Son erişim: 14 Kasım 2020.

²⁷ “Missiles of Iran”, Missile Threat CSIS Missile Defense Project, Son erişim: 14 Kasım 2020, <https://missilethreat.csis.org/country/iran/>, (erişim tarihi: 14 Kasım 2020); “Iran”, Missile Defense Advocacy Alliance, Son erişim: 14 Kasım 2020, <https://missiledefenseadvocacy.org/missile-threat-and-proliferation/todays-missile-threat/iran/>.

²⁸ “Saudi Arabia”, NTI Nuclear Threat Initiative, Ağustos 2015, <https://www.nti.org/learn/countries/saudi-arabia/delivery-systems/>, Son erişim: 14 Kasım 2020; “Saudi Arabia admits to purchase of Chinese DF-21 missile”, *Army Recognition*, 22 Eylül 2014, https://www.armyrecognition.com/september_2014_global_defense_security_news_uk/saudi_arabia_admits_to_purchase_of_chinese_df-21_missile.html#:~:text=Saudi%20Arabia%20purchased%20DF%2D21,Arabia%2C%20during%20a%20press%20conference., Son erişim: 14 Kasım 2020.

Suudi Arabistan ve İran'ın hava savunma kabiliyetleri incelendiğinde ise iki ülkenin de modern sistemlere sahip olduğu söylenebilir. Suudi Arabistan Patriot PAC-2 ve Patriot PAC-3 sistemlerini kullanmaktadır. Bunların yanında eski teknoloji Hawk füzeleri de bulunmaktadır.²⁹

İran'ın modern hava savunma sistemi ise S-300PMU-2'dir. İran bu sistemin yanı sıra S-200 ve Hawk gibi eski teknoloji sistemler de kullanmaktadır.³⁰ Bu sistemlerin yanında İran'ın hava savunma sistemi geliştirme çalışmaları da bulunmaktadır. Bu çalışmalar sonucunda Bavar-373 ve Khordad-15 sistemleri ortaya çıkmıştır. Bavar-373 sisteminin 300 km, Khordad-15 sisteminin ise 120 km menzile sahip olduğu iddia edilmektedir.³¹ İranlı üst düzey yetkililer bu sistemlerin kabiliyetlerine ilişkin iddialı açıklamalarda bulunmaktadır.³² Her ne kadar bu açıklamalara ihtiyatla yaklaşmak gerekse de İran'ın uygulanan yaptırımlara rağmen uzun menzil hava savunma sistemi üretebilmesi ülkenin askeri gücü için önemli bir gelişmedir.

Her iki ülke de modern hava savunma sistemlerine sahip olsa da bu sistemlerin Suudi Arabistan ve İran'ı yeterince koruması oldukça zordur. Eylül 2019'da Aramco tesislerine yapılan saldırı bu durumu doğrulamaktadır.³³ Bu durumun en önemli sebeplerinde biri her iki ülkenin de oldukça büyük yüzölçümüne sahip olması ve korunması gereken çok fazla stratejik noktalarının bulunmasıdır. Bir diğer önemli sebep ise savaş uçakları, seyir füzeleri, balistik füzeler ve insansız hava araçları gibi farklı hız ve irtifada çok fazla tehdidin bulunmasıdır. Tehditlerdeki bu çeşitlilik bu tehditlere yönelik geliştirilen sistemler ile oluşturulmuş katmanlı bir hava savunmasını zorunlu kılmaktadır. Bu tür bir hava savunmasının oluşturulması ise sadece Suudi Arabistan ve İran için değil hava sahasını korumak isteyen bütün devletler için gereklidir.

---

²⁹ "Saudi Arabia", Missile Defense Advocacy Alliance, 26 Haziran 2018,

https://missiledefenseadvocacy.org/intl_cooperation/saudi-arabia/, Son erişim: 14 Kasım 2020.

³⁰ "The Military Balance: The Annual Assessment Of Global Military Capabilities And Defence Economics 2020", IISS, 352.

³¹ "Analysis: Bavar-373 Iranian-made air defense missile system, *Army Recognition*, 4 Şubat 2020,

[https://www.armyrecognition.com/weapons_defence_industry_military_technology_uk/analysis_bavar-](https://www.armyrecognition.com/weapons_defence_industry_military_technology_uk/analysis_bavar-373_iranian-made_air_defense_missile_system.html)

[373_iranian-made_air_defense_missile_system.html](https://www.armyrecognition.com/june_2019_global_defense_security_army_news_industry/iran_unveils_new_khordad_15_air_defense_missile_system.html), Son erişim: 14 Kasım 2020; "Iran unveils new Khordad 15 air defense missile system", *Army Recognition*, 9 Haziran 2019,

https://www.armyrecognition.com/june_2019_global_defense_security_army_news_industry/iran_unveils_new_khordad_15_air_defense_missile_system.html, Son erişim: 14 Kasım 2020.

³² "Iran unveils new air defense missile system", *Tehran Times*, 9 Haziran 2019,

[https://www.tehrantimes.com/news/436766/Iran-unveils-new-air-defense-missile-](https://www.tehrantimes.com/news/436766/Iran-unveils-new-air-defense-missile-system#:~:text=TEHRAN%20(Tasnim)%20%E2%80%93%20Iran's%20Defense,%2C%20dubbed%20%E2%80%9CKhordad%2015th%20%E2%80%9D.)

[system#:~:text=TEHRAN%20\(Tasnim\)%20%E2%80%93%20Iran's%20Defense,%2C%20dubbed%20%E2%80%9CKhordad%2015th%20%E2%80%9D.](https://www.tehrantimes.com/news/436766/Iran-unveils-new-air-defense-missile-system#:~:text=TEHRAN%20(Tasnim)%20%E2%80%93%20Iran's%20Defense,%2C%20dubbed%20%E2%80%9CKhordad%2015th%20%E2%80%9D.), Son erişim: 14 Kasım 2020; "Bavar-373 missile system more powerful than S-300", *Tehran Times*, 23 Ağustos 2019, [https://www.tehrantimes.com/news/439535/Bavar-373-missile-](https://www.tehrantimes.com/news/439535/Bavar-373-missile-system-more-powerful-than-S-300)

[system-more-powerful-than-S-300](https://www.tehrantimes.com/news/439535/Bavar-373-missile-system-more-powerful-than-S-300), Son erişim: 14 Kasım 2020.

³³ Stephen Kalin, Sylvia Westall, "Costly Saudi defenses prove no match for drones, cruise missiles", *Reuters*, 17 Eylül 2019, <https://www.reuters.com/article/us-saudi-aramco-security-idUSKBN1W22FR>, Son erişim: 14 Kasım 2020.

4. Sonuç

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Basra Körfezi'nde yaşanan savaşlar bölgedeki mevcut sorunlara yenilerinin eklenmesine sebep olmuştur. Bu savaşlar bölgeyi istikrarsızlaştırarak bölge ülkeleri arasındaki ilişkilerin çatışma eğilimli olmasında büyük rol oynamıştır. Bölgenin istikrarsızlaşmasının bir diğer nedeni ise Körfez Savaşları ile birlikte başta ABD olmak üzere büyük güçlerin bölgedeki etkilerinin artmasıdır. Körfez'in bu durumu bölge ülkelerinin askeri güçlerine büyük yatırımlar yapmalarını ve bu güçlerini dış politikalarını yürütürken bir araç olarak çok sık kullanmalarını beraberinde getirmektedir.

Bölgenin iki önemli aktörü olan Suudi Arabistan ve İran'ın askeri güçlerini ekonomik kaynakları ile destekleme politikaları incelendiğinde ise Riyad'ın Tahran'dan çok daha fazla ekonomik kaynak kullandığı dikkat çekmektedir. Suudi Arabistan'ın silah ticaretini dış politikasının bir aracı olarak değerlendirmesi ve kaynaklarını bu doğrultuda seferber etmesi onun aşırı bir şekilde silahlanmasına sebep olmaktadır. İran ise gerek ekonomik yaptırımlar gerekse silah ambargoları sebebiyle silah ithalatını ve askeri harcamalarını sınırlı bir seviyede tutmaktadır.

Her iki ülke de önemli askeri güce sahiptir. Bununla birlikte Suudi Arabistan mevcut silah sistemlerinin niteliği konusunda özellikle kara ve hava gücünde önemli bir üstünlüğe sahiptir. İran'ın kara ve hava gücünü geliştirmeye yönelik yaptığı çalışmalar ise büyük oranda envanterdeki eski silah sistemleri/platformlar temel alınarak tasarlandığı için Tahran'ın askeri gücüne önemli bir katkısı olmamaktadır. Bu durumun istisnası ise iki ülkenin sahip oldukları füze kapasiteleridir. İran devrim sonrasında Çin ve Kuzey Kore'nin desteği ile hızlandırdığı füze çalışmaları sayesinde günümüzde çeşitli menzillerde çok sayıda füze sahiptir. Bu füzeler İran'ın askeri caydırıcılığının temelini oluşturmaktadır. İki ülke de modern hava savunma sistemlerine sahiptir. Bununla birlikte gerek korunması gereken alanların genişliği gerekse tehditlerin çeşitliliği sebebiyle çok katmanlı bir hava savunmasına olan ihtiyaç dikkate alındığında her iki ülkenin de yeterli hava savunmasına sahip olmadığı söylenebilir.

İki ülkenin de çeşitli alanlarda birbirlerine karşı üstünlükleri bulunmaktadır. Ancak bölgede çıkabilecek kapsamlı bir silahlı çatışmanın bölgesel ölçekte kalması oldukça zordur. Körfez'in zengin doğal kaynaklarının bu kaynaklara gereksinimi olan büyük güçlerin çatışmaya müdahalesini beraberinde getirme ihtimali oldukça yüksektir. Günümüzde bölgedeki askeri güç dengesi diğer Arap devletleri ve ABD'nin askeri varlığı da düşünüldüğünde İran'ın aleyhinedir. Ancak geçmiş savaşlar çıkabilecek bir çatışmanın maliyetinin oldukça yüksek olabileceğini göstermektedir. İran, 2003 ve hatta 1991 Irak'ından çok daha büyük bir askeri kapasiteye

sahiptir. Ayrıca savaş ile birlikte İnan'ın istikrarsızlaştırılmasının, bu ülkenin gerek yüzölçümü gerekse nüfus olarak Irak ve Suriye'den çok daha büyük olması sebebiyle bu ülkelerde ortaya çıkan ve bölgesel-küresel krizlere yol açan sorunlardan çok daha büyük sorunlara yol açma potansiyeli mevcuttur.

Kaynakça

- “Analysis: Bavar-373 Iranian-made air defense missile system, Army Recognition, 4 Şubat 2020, https://www.armyrecognition.com/weapons_defence_industry_military_technology_u_k/analysis_bavar-373_iranian-made_air_defense_missile_system.html, Son erişim: 14 Kasım 2020.
- “Bavar-373 missile system more powerful than S-300”, Tehran Times, 23 Ağustos 2019, <https://www.tehrantimes.com/news/439535/Bavar-373-missile-system-more-powerful-than-S-300>, Son erişim: 14 Kasım 2020.
- “BP Statistical Review of World Energy: 2019”, BP, 68th edition.
- Grady, John, “CENTCOM Commander: Middle East Aircraft Carrier Presence Key to Deterring Iran”, USNI News, 11 Mart 2020, <https://news.usni.org/2020/03/11/centcom-commander-middle-east-aircraft-carrier-presence-key-to-deterring-iran>, Son erişim: 14 Kasım 2020.
- Iddon, Paul, “Tehran Flaunts New Domestically Built Fighter Jets, But Iran’s Air Force Remains Largely Antiquated”, Forbes, 28 Haziran 2020, <https://www.forbes.com/sites/pauliddon/2020/06/28/tehran-touts-new-domestically-built-fighter-jets-but-irans-air-force-remains-largely-antiquated/?sh=7c11ef5b21d8>, Son erişim: 14 Kasım 2020.
- “Iran Submarine Capabilities”, NTI Nuclear Threat Initiative, 17 Ekim 2019, <https://www.nti.org/analysis/articles/iran-submarine-capabilities/>, Son erişim: 14 Kasım 2020.
- “Iran unveils new air defense missile system”, Tehran Times, 9 Haziran 2019, [https://www.tehrantimes.com/news/436766/Iran-unveils-new-air-defense-missile-system#:~:text=TEHRAN%20\(Tasnim\)%20%E2%80%93%20Iran's%20Defense,%20%20dubbed%20%E2%80%9CKhordad%2015th%E2%80%9D.](https://www.tehrantimes.com/news/436766/Iran-unveils-new-air-defense-missile-system#:~:text=TEHRAN%20(Tasnim)%20%E2%80%93%20Iran's%20Defense,%20%20dubbed%20%E2%80%9CKhordad%2015th%E2%80%9D.), Son erişim: 14 Kasım 2020.
- “Iran unveils new Khordad 15 air defense missile system”, Army Recognition, 9 Haziran 2019, https://www.armyrecognition.com/june_2019_global_defense_security_army_news_industry/iran_unveils_new_khordad_15_air_defense_missile_system.html, Son erişim: 14 Kasım 2020.
- “Iran”, Missile Defense Advocacy Alliance, Son erişim: 14 Kasım 2020, <https://missiledefenseadvocacy.org/missile-threat-and-proliferation/todays-missile-threat/iran/>.
- Kalin, Stephen ve Westall, Slyvia, “Costly Saudi defenses prove no match for drones, cruise missiles”, Reuters, 17 Eylül 2019, <https://www.reuters.com/article/us-saudi-aramco-security-idUSKBN1W22FR>, Son erişim: 14 Kasım 2020.
- Karimi, Nasser, “UN arms embargo on Iran expires”, Defense News, 19 Ekim 2020, <https://www.defensenews.com/global/mideast-africa/2020/10/19/un-arms-embargoes-on-iran-expires/>, Son erişim: 12 Kasım 2020.
- Larson, Caleb, “Iran’s Karrar Main battle Tank: Russian Technology with a Bad Paint Job?”, The National Interest, 30 Mart 2020, <https://nationalinterest.org/blog/buzz/iran%E2%80%99s-karrar-main-battle-tank-russian-technology-bad-paint-job-138972>, Son erişim: 14 Kasım 2020.
- “Military expenditure by country, in constant (2018) US\$ m., 1988-2019”, SIPRI, Son erişim: 12 Kasım 2020, <https://www.sipri.org/sites/default/files/Data%20for%20all%20countries%20from%201988%E2%80%932019%20in%20constant%20%282018%29%20USD.pdf>.
- “Missiles of Iran”, Missile Threat CSIS Missile Defense Project, Son erişim: 14 Kasım 2020, <https://missilethreat.csis.org/country/iran/>.

- “Navy of Iran test fires new generation Naval anti-ship cruise missile”, Navy Recognition, 20 Haziran 2020, <https://www.navyrecognition.com/index.php/news/defence-news/2020/june/8626-navy-of-iran-test-fires-new-generation-of-naval-anti-ship-cruise-missile.html>, Son erişim: 14 Kasım 2020.
- “Navy of Iranian Islamic Revolution Guards Corps receives 112 new fast attack boats”, Navy Recognition, 31 Mayıs 2020, <https://www.navyrecognition.com/index.php/news/defence-news/2020/may-2020/8504-navy-of-iranian-islamic-revolution-guards-corps-receives-112-new-fast-attack-boats.html#:~:text=Navy%20of%20Iranian%20Islamic%20Revolution%20Guards%20Corps%20receives%20112%20new%20fast%20attack%20boats,-May%20News%202020&text=The%20Tasnim%20News%20Agency%20has,port%20city%20of%20Bandar%20Abbas.>, Son erişim: 14 Kasım 2020.
- “Russia lifts ban on S-300 missile system delivery to Iran”, BBC, 13 Nisan 2015, <https://www.bbc.com/news/world-europe-32290335>, Son erişim: 12 Kasım 2020.
- “Saudi Arabia admits to purchase of Chinese DF-21 missile”, Army Recognition, 22 Eylül 2014, https://www.armyrecognition.com/september_2014_global_defense_security_news_uk/saudi_arabia_admits_to_purchase_of_chinese_df-21_missile.html#:~:text=Saudi%20Arabia%20purchased%20DF%2D21,Arabia%2C%20during%20a%20press%20conference., Son erişim: 14 Kasım 2020.
- “Saudi Arabia”, Missile Defense Advocacy Alliance, 26 Haziran 2018, https://missiledefenseadvocacy.org/intl_cooperation/saudi-arabia/, Son erişim: 14 Kasım 2020.
- “Saudi Arabia”, NTI Nuclear Threat Initiative, Ağustos 2015, <https://www.nti.org/learn/countries/saudi-arabia/delivery-systems/>, Son erişim: 14 Kasım 2020.
- Stocker, Joanne, “Iran’s military to procure up to 800 tanks as part of defense modernization plan”, The Defense Post, 18 Temmuz 2018, <https://www.thedefensepost.com/2018/07/18/iran-army-irgc-800-karrar-tanks/>, Son erişim: 14 Kasım 2020.
- Tabrizi, Aniseh Bassiri ve Bronk Justin, “Armed Drones in the Middle East: Proliferation and Norms in the Region”, RUSI Occasional Paper, Aralık 2018.
- “The Military Balance: The Annual Assessment Of Global Military Capabilities And Defence Economics 2020”, IISS.
- Tian, Nan, Kuimova, Alexandra, Da Silva, Diego Lopes, Wezeman, Pieter D. ve Wezeman, Siemon T., “Trends in World Military Expenditure, 2019”, SIPRI Fact Sheet, Nisan 2020.
- “TIV of arms exports to Iran, 1950-2019”, SIPRI Arms Transfers Database, SIPRI, Son erişim: 12 Kasım 2020, https://armstrade.sipri.org/armstrade/html/export_values.php.
- “TIV of arms exports to Saudi Arabia, 1990-2019”, SIPRI Arms Transfers Database, SIPRI, Son erişim: 12 Kasım 2020, https://armstrade.sipri.org/armstrade/html/export_values.php.
- “Timeline of Nuclear Diplomacy With Iran”, Arms Control Association, Son erişim: 14 Kasım 2020, <https://www.armscontrol.org/factsheets/Timeline-of-Nuclear-Diplomacy-With-Iran>.
- “UK, France, US Concerned Over Iran Missile Test”, Voice of America, 4 Aralık 2018, <https://www.voanews.com/middle-east/uk-france-us-concerned-over-iran-missile-test>, Son erişim: 14 Kasım 2020.

Wezeman Pieter D., Fleurant, Aude, Kuimova Alexandra, Da Silva Diego Lopes, Tian Nan ve Wezeman Siemon T., “Trends in International Arms Transfers, 2019”, SIPRI Fact Sheet, Mart 2020.

GRAND RENAISSANCE DAM AND ITS IMPACT ON THE ETHIOPIAN-EGYPTIAN RELATIONS

Hasan İLKBAHAR*

Abstract

The Nile River consisting of two tributaries from Lake Tana in Ethiopia (Blue Nile) and Lake Victoria in Uganda (White Nile), and unifying in Khartoum in Sudan is one of the longest rivers in the world. Also, flowing from the south to the north, unlike the general conditions of other rivers is another key feature of the Nile. Egypt as a downstream country in the basin has been the most influential and dependent actor in terms of getting benefits from the river. For this reason, Egypt and the Nile River have been used as the same meanings, and there has been a phenomenon that “Egypt is the Nile”. However, the Ethiopian declaration on the construction of the Great Renaissance Dam in 2011 over the Blue Nile shocked Egypt that this step can end Egypt’s long-standing dominance on the river. This study mainly focuses on the possible impacts of the Grand Renaissance Dam on Ethiopian-Egyptian relations. By doing this, first of all, it briefly summarizes historical projects on the Nile done by Ethiopia. Secondly, it tries to explain the reasons why Ethiopia started such a project on the Nile. Thirdly, the study focuses on how Grand Renaissance Dam impacts the relations between Ethiopia and Egypt.

Keywords: The Nile River, Ethiopia, Egypt, Grand Renaissance Dam

---

* Research Assistant, Duzce University, ilkbaharhasan42@gmail.com

Özet

Bir kolu Etiyopya'daki Tana Gölü'nden (Mavi Nil) diğer kolu ise Uganda'daki Viktorya Gölü'nden (Beyaz Nil) meydana gelen ve bu iki ana kolun Sudan'ın başkenti Hartum'da birleşmesiyle oluşan Nil Nehri dünyadaki en uzun nehirlerden biridir. Aynı zamanda dünyadaki diğer nehirlerin aksini Nil'in güneyden kuzeye doğru akması ise Nil Nehri'nin bir başka önemli özelliğidir. Havzadaki aşağı kıyıdaş ülke konumundaki Mısır, Nil sularından yararlanma noktasında en etkili ve en bağımlı aktördür. Bu nedenle, Mısır ve Nil aynı anlama gelecek şekilde kullanılmış ve 'Mısır Nil'dir' fenomeni ortaya çıkmıştır. Ancak 2011 yılında Etiyopya'nın Mavi Nil üzerinde Büyük Rönesans Barajı'nın inşasına başlayacağını duyurması, Mısır'ın Nil Nehri üzerinde yıllardır süregelen hâkimiyetini sona erdireceği ihtimalinden dolayı Mısır'da şok etkisi yaratmıştır. Bu çalışma Büyük Rönesans Barajı'nın Etiyopya-Mısır ilişkileri üzerindeki muhtemel etkilerine odaklanmaktadır. Bu bağlamda; çalışmada ilk olarak Etiyopya'nın Nil Nehri üzerindeki projeleri özetlenecektir. İkinci olarak, çalışma Etiyopya'nın Nil üzerinde neden böyle bir projeye başladığı açıklanacaktır. Son olarak, çalışma Büyük Rönesans Barajı'nın Etiyopya-Mısır ilişkilerini nasıl etkilediği üzerinde duracaktır.

Anahtar Kelimeler: Nil Nehri, Etiyopya, Mısır, Büyük Rönesans Barajı.

1. Introduction

The Nile River consisting of two main tributaries from Lake Tana in Ethiopia known as the Blue Nile and Lake Victoria in Uganda known as White Nile is one of the longest rivers in the world. Consisting of eleven countries in the basin and flowing from south to north when compared to other rivers in the world makes Nile River quite different than others. In addition, although upstream countries in the river basins in the world utilize and get much more benefit from the rivers comparing to downstream countries, the Nile has another significant characteristic: the downstream country, Egypt, and midstream country, Sudan, together has much more benefited from the waters of the Nile. Ethiopia, on the other hand, as an upstream country and contributing more than %80 of the central Nile waters has only benefited from the river about 3%.

The emergence of this situation can be traced back to the colonial era in the region that the agreements between colonial actors mainly disregarded Ethiopian rights and utilization of the Nile waters. Also, the British Administration in the area tried to prevent Ethiopia to construct irrigation projects through signing agreements. However, it doesn't mean that Ethiopia did not try to get benefit from the river waters, and Ethiopian governments also endeavored to begin the construction of several projects on the Nile. However, most of these projects failed. When it comes to the early 1990s, Ethiopia began to criticize the agreements in the colonial era, which favored mostly Egypt and Sudan.

2011 became one of the critical milestones in the history of the region when the Ethiopian government announced the construction of the Grand Ethiopian Renaissance Dam (GERD). It is a massive project that threatened the water utilization of Egypt and Sudan. For this reason, Egyptian, Ethiopian and Sudanese relations troubled for the GERD related questions. Although there are several diplomatic steps for settling the problems, the high tension between Egypt and Ethiopia continues to rise.

The main objective of this study is to explain the course of events in the Nile basin from a chronological perspective, mostly related to Egyptian and Ethiopian relations. In doing so, this study composes of four parts. To clarify why and how Egypt and Sudan have much more utilized the Nile waters, the first part mainly analyzes the historical agreements related to sharing and utilization of the Nile waters. The second part of the study discusses the Ethiopian projects on the Nile River during the 20th century, and why they are failed. The third part of the study analyzes the Grand Ethiopian Renaissance Dam (GERD) and its importance for both Ethiopia and other riparian countries in the region. Finally, the study focuses on the GERD's

impacts on the Ethiopian-Egyptian relations and diplomatic activities among Ethiopia, Sudan, and Egypt.

2. Historical Agreements over the Nile River

The Nile River occupied an essential place for the history of British colonialism. Therefore, reading and writing the colonial history of the British Empire without emphasizing the Nile River would be incomplete. During the British era in the region, the river was controlled by a single sovereign power for the first time and some political events which affected the world as a whole closely concerned with Britain's Nile policy and strategies. The scramble for Africa, the decline of the League of Nations system, the fall of the British Empire and the emergence of Uganda, Kenya and, Sudan as the sovereign independent states in the region can be given as examples of this.¹ For this reason, Britain was one of the most important and influential actors among the other colonial powers concerning the agreements and treaties over the Nile River.

The British occupation of Egypt in 1882 is mostly related to the Suez Canal due to the British concerns over the imperial road towards India. However, the British occupation of Uganda in 1894 and its annexation of Sudan between 1896 and 1898 constructed one of the crucial pillars of the British imperial strategy towards the Nile River. There were two main political and economic aims for Britain concerning the Nile River. The first aim was both related to agricultural production and its position at Suez Canal. Providing security for the Nile waters, Britain tried to increase the profitable cotton production in cultivated areas, and it also tried to enrich Egypt under its sovereignty. Besides, controlling Egypt also provided its control over the Suez Canal and imperial road. The second goal of the British imperial strategy towards the Nile River was related to British occupation and its control in Egypt. British policymakers thought that controlling the upstream water projects can be used as leverage against the Egyptians in case they began to upraise.² However, Britain was not the single colonial actor in the region that there were other actors such as France, Italy, Belgium and Germany that they also influenced the British Nile policy and overall hydro-politics of the Nile River. For this reason, Britain signed several agreements in order to sustain its dominant role over the Nile River.

---

¹ Terje Tvedt, "About the Importance of Studying the Modern History of the Countries of the Nile Basin in a Nile Perspective," in *The River Nile in the Post-Colonial Age*, ed. Terje Tvedt (Bristol, UK: I.B. Tauris, 2010), 3.

² *Ibid.*, 3-4.

The agreements, treaties and protocols which were signed between downstream, midstream and upstream countries, as well as colonial powers about the sharing and the utilization of the Nile waters, can be categorized into three groups. The first categorization is the agreements between 1891 and 1925 in which colonial powers, especially Britain, were quite active. The second categorization consists of two main agreements which were signed in 1929 and 1959; and which also formed the current status quo in favor of the downstream country, Egypt, in the basin. Finally, the agreements in the post-Cold War era can be the third categorization of the sharing and utilizing of the Nile waters in which upstream countries mainly began to challenge the dominant role of the midstream and downstream countries in the basin.

2.1. Agreements between 1891 and 1925

As it is stated above, the first categorization of the agreements, treaties and protocols were between 1891 and 1925 in which the colonial powers mainly played a very active role. For example; Britain and Italy signed a protocol in 1891 that both countries agreed on the issue of their spheres of influence in Eastern Africa; and that they also agreed on the prevention of any irrigation projects in Atbara where one of the tributaries of the Blue Nile is.³ The second agreement was signed between Britain and King Leopold II of Belgium on behalf of Congo. According to this agreement, while Britain recognized the Congo as a private property of King Leopold II, it also guaranteed its recognition of a dominant role on the Nile River.⁴ In addition to this agreement, there was also another agreement between Britain and Congo Free State in 1906 that both states decided to ban any construction on the Nile River; by doing this, Britain guaranteed an uninterrupted flow of White Nile waters to Sudan.⁵

Another significant agreement was signed between Ethiopia and Britain on behalf of Egypt and Sudan in 1902 that Britain also guaranteed the uninterrupted flow of the Nile River from Ethiopia to Sudan and then Egypt. According to this agreement, Ethiopia would not construct any irrigation projects across the Nile River and tributaries of the river.⁶ In addition to this specific article of the agreement, it was also the last agreement that Ethiopia was accepted as a part of the sharing and utilization of the Nile River until the end of the Cold War.⁷

---

³ Ashok Swain, "Ethiopia, the Sudan, and Egypt: The Nile River Dispute," *The Journal of Modern African Studies* 35, no. 4 (December 1997): 676, <https://doi.org/10.1017/S0022278X97002577>.

⁴ Cited in Muhammed Tandoğan and Osman Kağan Yücel, "Nil'in Paylaşılması Meselesi: Hidro-Diplomasi Bağlamında Mısır, Sudan ve Etiyopya Rekabeti," *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, no. 53 (July 2017): 110.

⁵ Swain, "Ethiopia, the Sudan, and Egypt," 676.

⁶ *Ibid.*, 676.

⁷ Tandoğan and Yücel, "Nil'in Paylaşılması Meselesi: Hidro-Diplomasi Bağlamında Mısır, Sudan ve Etiyopya Rekabeti," 112.

Due to increasing concerns for the unity of the Nile River, Egypt continued to sign agreements with other European colonial powers. For example; the tripartite agreement among France, Britain and Italy in 1906 was signed; these colonizer powers agreed on the sharing of the Nile waters in the sub-basins of Ethiopia.⁸ Another agreement between European colonial powers was between Britain and Italy in 1925. While Britain began to increase its dominance over the sharing and utilization of the Nile waters, it also guaranteed the uninterrupted flow of the Nile River by preventing any irrigation and other projects that would be done by Ethiopia.⁹

When all these agreements, protocols and treaties are taken into consideration, it can be said that Britain was the main determining and the most effective actor in the sharing and utilization of the Nile River in the basin. Secondly, while Britain guaranteed the uninterrupted flow of the Nile River by preventing any projects and constructions in the upstream regions in the basin, most of these agreements among the colonial powers addressed Ethiopia, the only independent state at that time, in case it began to construct any projects over the Nile River. Thirdly, reading British colonial history without stressing the Nile River is missing that the Nile constituted one of the most crucial dimensions of the British colonial rule in which British administration benefited much more from the cotton production by providing uninterrupted flow for the Nile. Finally, Ethiopia had been disregarded by the colonial actors except for the 1902 Agreement, though it contributed to a high level of waters to the main Nile River. Also, Ethiopia's being disregarded from the agreements related to the Nile River continued in 1929 and 1959 agreements.

2.2. 1929 and 1959 Agreements

Egypt unilaterally declared its independence from the British Administration in 1922. As a result of this declaration, Egypt began to influence the politics in the Nile River basin; however, Great Britain still exerted to maintain its dominance over the Nile waters. The 1929 Nile Waters Agreement between Egypt and Great Britain on behalf of Sudan and other colonized countries was signed under these conditions.¹⁰

The 1929 Nile Waters Agreement is the most crucial one in terms of leaving a legacy to the present. Besides, the agreement is very controversial in terms of the utilization of the Nile waters. There are two essential articles in the agreement that the first one is related to the sharing

---

⁸ Swain, "Ethiopia, the Sudan, and Egypt," 676-7.

⁹ Cited in Tandoğan and Yücel, "Nil'in Paylaşılması Meselesi: Hidro-Diplomasi Bağlamında Mısır, Sudan ve Etiyopya Rekabeti," 113.

¹⁰ Ibid., 113.

amounts of the Nile waters, while the second one is related to Egypt's veto rights. On the one hand, based on the report of the Nile Waters Commission in 1925; the annual amount of Nile waters was estimated at 84 billion cubic meters. While Egypt guaranteed 48 billion cubic meters from this estimated amount by signing the 1929 Nile Waters Agreement in 1929, Sudan only benefited 4 billion cubic meters from the amount. On the other hand, according to the agreement, Egypt had also veto power that it had the legal right to veto any construction or irrigation projects on the Nile River.¹¹ By considering this, it can be said that Egypt wanted to protect the uninterrupted flow of the Nile River by having veto power on the constructions.

Another significant dimension of the 1929 Nile Waters Agreement is that Great Britain recognized Egypt's "natural and historic rights" on the Nile River. Although what are these natural and historical rights were not clear on the agreement¹², Egypt would claim its own natural and historical rights for future agreements about the sharing and utilization of the Nile waters.

After the 1929 Agreement was signed, Great Britain tried to convince Egypt for a more equitable water-sharing agreement between Sudan and Egypt. However, Great Britain was unsuccessful in terms of persuading Egypt¹³, and the 1929 Agreements have become the final agreement that Great Britain was one of the parties on the issue of sharing and utilization of the Nile waters.¹⁴

One of the most important legacies of the colonial period for the Nile River Basin is that it formed legally institutionalized water utilization in favor of Egypt and to some extent Sudan. However, this situation continued in the post-colonial era that independent states such as Sudan and Egypt continued to sign agreements without the will of the colonial powers. Regional, international and their national dynamics contributed to this situation that it was necessary to renew the 1929 Agreement for them. For this reason, another significant agreement related to water sharing and utilization of the Nile River, known as "For the Full Utilization of the Nile Waters", was signed between Sudan and Egypt in 1959.

---

¹¹ Mwangi S. Kimenyi and John Mukum Mbaku, "The Limits of the New 'Nile Agreement,'" *Brookings* (blog), November 30, 1AD, <https://www.brookings.edu/blog/africa-in-focus/2015/04/28/the-limits-of-the-new-nile-agreement/>.

¹² Youssef M. Hamada, *The Grand Ethiopian Renaissance Dam, Its Impact on Egyptian Agriculture and the Potential for Alleviating Water Scarcity*, 1st ed. 2017 edition (Springer, 2017), 80-1.

¹³ Tvedt, "About the Importance of Studying the Modern History of the Countries of the Nile Basin in a Nile Perspective," 6.

¹⁴ Tandoğan and Yücel, "Nil'in Paylaşılması Meselesi: Hidro-Diplomasi Bağlamında Mısır, Sudan ve Etiyopya Rekabeti," 113.

From the perspective of Egypt, the reasons for the “For the Full Utilization of Nile Waters” Agreement in 1959 are related to the military coup in 1952, Suez Crisis in 1956. After the coup, Gamal Abdel Nasser sought ways for the development of Egyptian agriculture, and Egyptian economy experts proposed the construction of the second dam at Aswan in the Nile River. However, the main problem was mainly related to the cost of construction, which was over 1 billion US dollars. After Nasser began to seek foreign aid for the construction, the World Bank proposed a financial credit package that contained both the US and England. However, the US government, later on, declared that it withdrew the offer, while Nasser thought whether to accept the World Bank’s proposal.¹⁵

As a result of the withdrawal of the US government from the credit package, Nasser nationalized the Suez Canal in 1956, and he declared that all incomes of the canal would be utilized for the development projects in Egypt. As a result of the nationalization process and harsh statements by Nasser; England, France and Israel covertly organized an operation towards Egypt. Since both the US and the USSR condemned this operation and the UN’s calls for the ceasefire among the belligerents; Israeli, French and English armies had to be treated from Egypt. As a result of the high tension in the region, the popularity of the USSR increased in the Middle East, and Nasser found a way that he could get financial aid from the USSR for the construction of the Aswan High Dam in the Nile River.¹⁶ The only remaining part of this construction for Nasser was its recognition and legitimization by the other riparian country, Sudan, in the basin.

When it comes to Sudan, it got independence from British administration in 1956. As a result of the independence, Sudan began to criticize the 1929 Agreement at the beginning of the construction of Aswan High Dam, and Sudan also demanded a revision of the agreement based on more equitable utilization of the water. Since the tension between the two countries increased between 1956 and 1958, Egyptian military forces demonstrated their strength and force on the Egyptian-Sudanese borders. After the 1958 military coup in Sudan, the tension decreased between these two states and they signed an agreement called “For The Full Utilization of the Nile Waters” in 1959.¹⁷

When it comes to the terms and conditions of the agreement, it can be said that it is a softer version of the 1929 Agreement between Britain and Egypt. For example, it was accepted in the

---

¹⁵ William L. Cleveland, *Modern Ortadoğu Tarihi*, trans. Mehmet Harmancı, 1.baskı (İstanbul: Agora, 2008), 345.

¹⁶ *Ibid.*, 346-7.

¹⁷ Swain, “Ethiopia, the Sudan, and Egypt,” 679.

agreement that Aswan High dam will hold 84 billion cubic meters, and Egypt has the right to use 55.5 billion cubic meters. In comparison, Sudan has the right to use 18.5 billion cubic meters of the water held at Aswan. Another important condition of the agreement is concerned with third parties. Both Egypt and Sudan agreed not to sign agreements with third parties unilaterally.¹⁸ By signing this agreement, Egypt guaranteed its water utilization in the Nile River, and it also provided legitimacy for the construction of Aswan High Dam. Although Ethiopia demanded participation in the agreement, it was accepted by neither Egypt nor Sudan.¹⁹

2.3. Agreements in the post-Cold War Era

Egypt and Sudan eliminated the other riparian countries in the Nile River Basin by signing the For the Full Utilization of the Nile Waters agreement in 1959. Taking the provided advantage of the colonial period, Egypt has become one of the most critical dominant and determining countries in the basin. However, when it comes to the 1990s, the countries which got rid of the negative impacts of the colonial period in the basin began to criticize the 1959 Agreement between Sudan and Egypt by declaring it as an outdated agreement; and they also demanded their rights on the Nile River in terms of utilization and sharing of the waters. Although Sudan and Egypt were generally criticized, the other riparian countries began to benefit from the Nile waters, and they also started to construct irrigation projects on the Nile River.²⁰

In order to sustain their dominance on the Nile River, Egypt and Sudan began to sign agreements with the other riparian countries in the basin such as Ethiopia. For example; Sudan and Ethiopia signed the Cooperation Framework Agreement in 1991, and Egypt and Ethiopia also signed the Cooperation Framework Agreement in 1993. One of the most important aims of these two similar agreements was to weaken the terms and conditions of the 1959 Agreement between Sudan and Egypt. As a result of these agreements, neither the terms and conditions weakened nor the tension between Ethiopia and Sudan and Egypt decreased.²¹

Another critical step among the riparian countries is the Nile Basin Initiative (NBI). All riparian countries established an inter-governmental partnership for the first time in the history of the Nile River Basin in 1999. These countries are Burundi, Egypt, Democratic Republic of Congo,

---

¹⁸ Ibid., 679.

¹⁹ Tandoğan and Yücel, "Nil'in Paylaşılması Meselesi: Hidro-Diplomasi Bağlamında Mısır, Sudan ve Etiyopya Rekabeti," 115.

²⁰ Terje Tvedt, "About the Importance of Studying the Modern History of the Countries of the Nile Basin in a Nile Perspective," 8-10.

²¹ Swain, "Ethiopia, the Sudan, and Egypt," 692.

Kenya, Rwanda, Ethiopia, Uganda, Tanzania, Sudan and South Sudan. There are five objectives of NBI. The first one is mainly related to the development of the water resources of the basin more equitably and sustainably to guarantee prosperity, security and peace for all people. The second one is mainly concerned with efficient water management and the optimal utilization of the resources in the basin. The third objective stresses the importance of collective action among the riparian countries in the basin that NBI promotes win-win gains. The fourth objective of NBI is related to poverty and in the basin that NBI promotes economic integration among the riparian countries. Finally, NBI emphasizes the importance of action rather than planning.²²

Although there are harsh criticisms towards Nile Basin Initiative (NBI) due to the lack of results and giving the impression as if there is cooperation in itself, there are also notable developments since the establishment of the NBI in 1999. For example; the NBI had provided more trust among the riparian countries when it compared to the past; the NBI has also provided a framework in terms of the basin-wide development and planning by containing all countries in the basin; it is easier for the Nile Basin countries to get financial aid thanks to the NBI; it provides a platform so that countries in the basin can discuss and mediate the disputes among each other; it can be said that it is a declaration of the unsustainable status quo in the basin and that calls for a new regime in which all countries efficiently and optimally benefit from the Nile waters.²³

The last significant achievement in the Nile River basin is the Cooperative Framework Agreement that can be traced back to early 2000. Although only four countries, Ethiopia, Rwanda, Tanzania and Uganda, signed this agreement in 2010, later on, Kenya in 2010 and Burundi in 2013 signed it. Besides, South Sudan and the Democratic Republic of Congo also expressed their intent to sign the agreement.²⁴ One of the most important goals of the agreement, as it is stated in itself, is to “promote integrated management, sustainable development, and harmonious utilization of the water resources of the Basin, as well as their conservation and protection for the benefit of present and future generations”.²⁵ On the other hand, the CFA does not focus on the quantification of the water utilization in the basin while implying the

---

²² “Who We Are | Nile Basin Initiative (NBI),” accessed November 22, 2020, <https://nilebasin.org/nbi/who-we-are>.

²³ Terje Tvedt, “Some Conceptual Issues Regarding the Study of Inter-State Relationships in River Basins,” in *The Nile River in the Post-Colonial Age*, ed. Terje Tvedt (Bristol, UK: I.B. Tauris, 2010), 246.

²⁴ “South Sudan Set to Sign New Nile Agreement,” *Al Jazeera*, accessed November 22, 2020, <https://www.aljazeera.com/news/2013/6/20/south-sudan-set-to-sign-new-nile-agreement>.

²⁵ “CFA Nile Basin Initiative (NBI),” accessed November 22, 2020, <https://nilebasin.org/nbi/cooperative-framework-agreement>.

importance of the collective action in the basin.²⁶ It can be said that the CFA tries to replace the 1929 and 1959 Agreements which favored the downstream and midstream countries, Egypt and Sudan respectively.

As a result of this agreement in the basin, Egypt and Sudan harshly criticized it because of the fear that their water utilization would be decreased in case upstream countries begin to construct irrigation and hydropower projects on the Nile River.²⁷ In addition to Egypt's rejection of the CFA, the Ethiopian government declared the construction of the Grand Ethiopian Renaissance Dam (GERD) on the Blue Nile in 2011, the bilateral relations between Ethiopia and Egypt have multiplied in terms of water utilization, reservoir capacity and leaving amount from the dam.²⁸

3. Ethiopia's Projects on the Nile River

As it is understood from the last part of the study, Ethiopia had been disregarded in the agreements concerning the utilization and sharing of the Nile waters until the early 1990s. Although Ethiopia has contributed to %86 of the Nile waters through its western rivers such as the Abbay (Blue Nile), Baro-Akobo (Sobat) and Tezeke (Atbara), it has only utilized 3% of this amount. In contrast, the neighbour countries have benefited a significant margin of the total amount.²⁹ For this reason, the Ethiopian government enacted a national water resources management policy for the first time in the history of the country in 1999. In this policy paper, it is clear that the Ethiopian government determined hydropower development strategy, water supply and sanitation strategy and irrigation development strategy.³⁰ However, there were also several failed projects of Ethiopian governments in the 20th century, and this national water resources management policy was the outcome of the failure. For this reason, in this part of the study, which projects that Ethiopia tried to implement on the Nile River and why they were failed will be discussed.

---

²⁶ "CFA Nile Basin Initiative (NBI)," accessed November 22, 2020, <https://nilebasin.org/nbi/cooperative-framework-agreement>.

²⁷ "Disputed Nile Agreement Signed," *Al Jazeera*, accessed November 22, 2020, <https://www.aljazeera.com/news/2010/5/14/disputed-nile-agreement-signed>.

²⁸ These will be further detailed in the last section of the study.

²⁹ Yacob Arsano, "Institutional Development and Water Management in the Ethiopian Nile Basin," in *The River Nile in the Post-Colonial Age*, ed. Terje Tvedt (Bristol, UK: I.B. Tauris, 2010), 161.

³⁰ The Federal Democratic Republic of Ethiopia Ministry of Water Resources, "Ethiopian Water Sector Strategy," 14-18.

3.1. The Lake Tana Project

The Lake Tana Project was carried out between 1929 and 1934. As a result of the British-Italian Agreement in 1925³¹, the project was seen as leverage in case the colonial powers encroach the Ethiopian territorial integrity. For this reason, it aimed at producing water through a constructed barrage over Lake Tana and selling this water for the irrigation of cotton fields in Sudan and Egypt. Although an American company, G.J. White Engineering Corporation of New York, was interested in the project, the British government intervened with the US Company while the Italian government was preparing itself for the invasion of Ethiopia. For this reason, the project could not be implemented.³²

3.2. The Abbay Master Plan Study

The Abbay Master Plan study was carried out between 1958 and 1964. The Ethiopian government had three significant aims through this project that were compiling a complete inventory of the water resources; forming a framework for the other basin studies in the country; and developing the human resource capacity for the water sector. As in the case of the Lake Tana Project between 1929 and 1934, the US was again interested in this project that the Bureau of Reclamation of the US Department of Interior joint the project, and it made field research for the hydrology, water quality, sedimentation, etc. As a result of the research of the basins in Ethiopia, the Bureau proposed four dams in Ethiopia. Due to the lack of financial capacity of Ethiopia for these great projects and also foreign financial assistance, the project was never implemented.³³

There are some significant notes from this project. For example, taking the USSR's financial assistance for Gamal Abdel Nasser's Aswan High Dam project in Egypt into consideration, it can be said that the Abbay Master Plan Study and the US's being interested in the project also demonstrates to us how the Cold War affected the Nile River Basin countries. Secondly, although this project and the proposed four dams³⁴ by the Bureau of Reclamation of the US Department of Interior were not completed at that time, it is clear that the Ethiopian government continues to depend on the US' proposed sites for future projects.³⁵

---

³¹ Through this agreement, British government had the right to construct dam on the Lake Tana while Italy had the right to build railway between Ethiopia and Eritrea and Somalia.

³² Arsano, "Institutional Development and Water Management in the Ethiopian Nile Basin," 166-167.

³³ *Ibid.*, 167.

³⁴ The sites of these proposed four dams at Karadobi, Mabil, Border and Mendia regions in Ethiopia.

³⁵ See Table 2.

3.3. The GilgayAbbay Project

The Gilgay Abbay project was another project of Ethiopian governments that was never completed during the 1960s. Different from the other two projects, German engineering groups made the field researches and found that great potential for the production of oilseeds pulses and fodder in terms of commercial. Due to the Ethiopian governments rested on the Abbay Master Plan Study, the Gilgay Abbay Project was included in the Abbay Master Plan Study.³⁶

3.4. The Tana-Beles development project

The Tana-Beles development project was carried out in the middle of the 1980s. In this regard, it was designed over the previous projects and studies of Ethiopia. In order to re-settle the people who affected by droughts and famine during 1984 and 1985, the Ethiopian Relief and Rehabilitation Commission and the Italian government cooperated. As a result of this cooperation, infrastructural services such as airports and roads were constructed. However, this project, like the others, was also failed due to the lack of strong management for the resettlement and anti-government forces in the region.³⁷

3.5. Why Ethiopia failed?

There are several reasons why Ethiopia was failed to implement and to realize these projects. These reasons may be categorized into four that are political-economic, conjectural, internal and organizational aspects. First of all, Ethiopia neither had adequate financial assistance from the external resources nor internal resources. Secondly, Ethiopia was also lack of adequate capacity in terms of studying, planning and implementing to proceed with such great projects. Thirdly, in the context of the Cold War, Ethiopia's vulnerability blurred the matters concerning upstream and downstream relations in the basin.³⁸ Finally, the civil war in Ethiopia and ongoing separatist movements in Eritrea and Tigray also prevented the country from developing large-scale projects and constructions on the Nile River.³⁹ However, as it is stated in Table 1, Ethiopian governments began to construct successful irrigation and hydropower projects on the Nile River since the 1970s. Besides, when it comes to 2011, the Ethiopian government announced the construction of the Grand Ethiopian Renaissance Dam (GERD) as the largest project in the basin history.

---

³⁶ Arsano, 167-168.

³⁷ Ibid., 168.

³⁸ Ibid., 169.

³⁹ Swain, "Ethiopia, the Sudan, and Egypt," 687.

Name of Dam	River	Year (completed or started)	Power (MW)	Storage(m ³)
Tekeze 5	Tekeze	2009-2010	300	9.2
Fincha	Fincha	1971-2013	134	1050
CharaChara	Blue Nile	2000	84	9126
Koga	Blue Nile	2008	Irrigation	80
Tana-Beles	Blue Nile	2011		460

Table 1: Ethiopia's completed projects since 1970.⁴⁰

4. Grand Ethiopian Renaissance Dam (GERD)

Although there are several failed hydropower and irrigation projects of Ethiopia in the 20th century, the Ethiopian government declared its first immense project, known as Millennium Dam and later on Grand Ethiopian Renaissance Dam (GERD) in 2011. When the Ethiopian government announced its construction, the Middle East was in great turmoil in which Egypt experienced the toppling of the president, Hosni Mubarak.⁴¹

Grand Ethiopian Renaissance Dam (GERD) will be the largest dam in the African continent, and it will be the tenth largest dam in the world. In terms of technical capacity, its height is about 145 m, and its storage capacity is about 74 billion cubic meters. Besides, its size of the reservoir is about 1800 km³, and its length of the reservoir is about 245 km. It is estimated that after the end of the construction of GERD, it will generate 6000 MW electric power with its 16 turbines (per each 375 MW). There is no doubt that the GERD was a massive project when it compared to other high dams such as Aswan on the Nile River.⁴²

When it comes to the reason why Ethiopia began to construct such a massive and vast project, as it is stated by the officials of Ethiopia, the only reason for the construction of the GERD is to generate hydropower. Even Ethiopian people who can easily access electricity usually exposed to the lack of electricity in several times. In this context, Ethiopia also wants to put an end the lack of electricity in several towns, villages and cities through GERD.⁴³

⁴⁰ The data in the table taken from Youssef M. Hamada, *The Grand Ethiopian Renaissance Dam, Its Impact on Egyptian Agriculture and the Potential for Alleviating Water Scarcity*, 1st ed. 2017 edition (Springer, 2017): 52.

⁴¹ Salman M. A. Salman, "The Grand Ethiopian Renaissance Dam: The Road to the Declaration of Principles and the Khartoum Document," *Water International* 41, no. 4 (June 6, 2016): 515, <https://doi.org/10.1080/02508060.2016.1170374>.

⁴² *Ibid.*, 516.

⁴³ Firuze Yağmur Gökler, "Rönesans Barajı Krizinin Mısır-Etiyopya İlişkilerine Etkisi," *Ortadoğu Analiz*, 11(92), 89.

Through generating hydropower, the Ethiopian government also envisages that the surplus of this generation will be exported to neighbour countries in the region. For this reason, it can be said that GERD will generate hydropower for the utilization of Ethiopian people, and it will also contribute to the Ethiopian economy. In this regard, the selection of the site of GERD is another important dimension of this exportation strategy of Ethiopia. In order to minimize the transmission grid cost and reduce power conveyance losses in the exportation, the GERD is located the nearest possible location.⁴⁴

5. GERD and its impact on the Ethiopian-Egyptian relations

As soon as Ethiopia announced the construction of GERD, Egypt and Sudan determinedly expressed their strong opposition to the GERD. The initial Egyptian opposition towards GERD can be categorized into three groups. The first opposition was related to the uninterrupted flow of Nile water from Ethiopia to Egypt. The second Egyptian opposition was mainly concerned with agricultural areas in the country that Egypt claimed the outstanding portion of its irrigated lands would be turned into the desert as a result of the project. Finally, Egypt also considered Aswan High Dam, claiming that GERD will cause a remarkable decrease in AHD's generation of hydropower.⁴⁵

There are four main significant disputes among Ethiopia, Sudan and Egypt concerning the project. The first dispute is mainly related to the filling the dam. In this context, Ethiopia wants to fill the dam in a maximum of three years while Egypt demands Ethiopia for seven or more years. By filling the dam in a maximum of three years, Ethiopia aims to complete the whole construction in 2023. On the other hand, the second disputed issue among the parties is concerned with the leaving amount of water from the river. In this regard, Ethiopia wants to leave about 35 billion m³ waters, while Egypt demands about 40 billion m³ waters. The third issue among the parties is related to the raining condition of the region. In this respect, Egypt claims that raining conditions and wet and dry seasons has to be taken into consideration while filling the dam. The final disputed issue is concerned with large scale dams and small scale dams in Sudan and Egypt. In this regard, Egypt wants to hold Aswan and other small scale dams in the country as the full capacity in order to minimize the possible drought effects.⁴⁶

---

⁴⁴ Wossenu Abtew and Shimelis Behailu Dessu, *The Grand Ethiopian Renaissance Dam on the Blue Nile*, 1st ed. 2019 edition (Springer, 2018): 79.

⁴⁵ Salman, "The Grand Ethiopian Renaissance Dam," 516.

⁴⁶ "Mısır ve Etiyopya'yı Savaşın Eşiğine Getiren Hedasi Barajı'nın Açmazları," *Anadolu Ajansı*, accessed November 24, 2020, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/misir-ve-etiyopya-yi-savasin-esigine-getiren-hedasi-barajinin-acmazlari/1678185>.

Name of Dam	River	Year (start date)	Power	Contractor
Jema	Jema			
Karadobi	Blue Nile	2023	1600	ENSAP
Border	Blue Nile	2026	1400	ENSAP
Mabil	Blue Nile	2021		
Beko Abo	Blue Nile	2000		ENSAP
Mendaya	Blue Nile	2030	1700	ENSAP
Chemoda/Yeda	Chemoga	2015	278	China
Baro I	Sobat			
Baro II	Sobat			

Table 2: Ethiopia's future hydropower and irrigation projects.⁴⁷

Although a strong Sudanese stance against the GERD diminished for several beneficial results of the GERD for the country, Egyptian opposition continued to increase. Since Ethiopia notified neither Sudan nor Egypt, and it did not provide available information about the project; the Egyptian stance against the GERD became harder. However, these three countries agreed on the diplomatic solution for the GERD crisis that they began to diplomatic talks with each other. The first example of this diplomatic activity is the International Panel of Experts, and the second crucial diplomatic negotiation was the Declaration of Principles in 2015.

5.1. The International Panel of Experts (IPoE)

In order to relieve the tension concerning the GERD among the riparian countries, Ethiopia took an essential step by inviting the water ministers of Sudan and Egypt to the international panel which composed of four international experts⁴⁸ and two experts from each country. The International Panel of Experts (IPoE) mainly examined the documents of the dam design and also visited the dam site. After that, the IPoE published a consensus report which was signed by the three countries.⁴⁹

⁴⁷ The data in the table taken from Youssef M. Hamada, *The Grand Ethiopian Renaissance Dam, Its Impact on Egyptian Agriculture and the Potential for Alleviating Water Scarcity*, 1st ed. 2017 edition (Springer, 2017): 53-54

⁴⁸ International experts composed of an environmental expert, a socio-economics expert, a dam engineering expert and a water resources and hydrological modeling expert.

⁴⁹ Abteu and Dessu, *The Grand Ethiopian Renaissance Dam on the Blue Nile*, 134.

According to the report published by the IPoE, it is clear that GERD will not bring damage to the water security of Egypt and Sudan. There are also several beneficiary impacts of GERD for all countries in the basin. For example, more than 20 billion cubic meters of waters will be saved from evaporation thanks to the GERD; it will also prevent the damage caused on the riverbanks in case of flooding and over-flooding in the region; it will also help to reduce sedimentation in the downstream countries.⁵⁰

5.2. Declaration of Principles

Another important diplomatic step among the parties to solve the disputes about the sharing and utilization of the Nile waters and GERD related matters is the Declaration of Principles which was signed in Khartoum in 2015. At the ceremony of the declaration, while the Ethiopian Prime Minister confirmed that GERD would not harm Egypt and Sudan; Egyptian President Abdel Fattah el-Sisi stressed the importance of the cooperation. On the other hand, Sudanese president Omar al-Bashir defined the Declaration of Principles as a historic achievement.⁵¹

When it comes to the specific principles of the declaration, it is composed of ten principles that the first one is mainly related to general conditions and terms up to international law. The second principle significantly stresses the importance of regional integration and cooperation among the riparian countries, mainly Egypt and Sudan, in the basin.⁵² In this respect, it can be said that Ethiopia has usually emphasized the primary goal of the GERD as the production of hydropower, adding that this generated hydropower will also be utilized by Egypt and Sudan as well. On the other hand, the third and the fourth principles focus on the general law of transboundary water utilization in terms of equitable utilization and not to causing harm that can be traced back to Helsinki International Law Association in 1966 and UN Convention in 1997.⁵³

The fifth principle of the declaration is quite crucial in that it considers the filling of the dam and implementation of the IPoE report and dam operation. However, the principle does not solve the problem regarding filling the dam and leaving the amount among the parties by just giving specific duties to the IPoE and the Technical National Committee (TNC) regarding the

---

⁵⁰“From a Barrier to a Bridge,” *Al Jazeera*, accessed November 24, 2020, <https://www.aljazeera.com/opinions/2013/11/6/from-a-barrier-to-a-bridge/>.

⁵¹“Egypt, Ethiopia and Sudan Sign Accord on Nile Dam,” *Al Jazeera*, accessed November 25, 2020, <https://www.aljazeera.com/economy/2015/3/24/egypt-ethiopia-and-sudan-sign-accord-on-nile-dam>.

⁵²“Full Text of ‘Declaration of Principles’ Signed by Egypt, Sudan and Ethiopia - Politics - Egypt,” *Ahram*, accessed November 25, 2020, <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/125941/Egypt/Politics-/Full-text-of-Declaration-of-Principles-signed-by-E.aspx>.

⁵³ Abteu and Dessu, *The Grand Ethiopian Renaissance Dam on the Blue Nile*, 139.

implementation of the final report of the IPoE. Another critical principle is related to confidence-building that Ethiopia gave priority to Sudan and Egypt concerning the purchasing power generated by the GERD. Egypt has also guaranteed the available data information about the construction through the seventh principle in which these three countries agreed on providing the necessary information.⁵⁴

The eighth principle is mainly related to the dam safety that Ethiopia also approved the implementation of the IPoE report regarding dam safety. The relevant report mainly suggested Ethiopia that the construction, design and management of the dam should follow the international standards.⁵⁵ The ninth principle of the declaration concerns with the sovereignty and territorial integrity. Since there are several accusations regarding the support of illegal groups in their countries each other, the parties agreed on the respect for territorial integrity and sovereignty.⁵⁶ There is another dimension of this situation that separation of South Sudan from the Sudan and Eritrea from Ethiopia is considered as a Nile related matters.

For this reason, to get more benefits from the river, the countries agree on the importance of territorial integrity and sovereignty each other. Finally, the last principle is that the parties will solve the GERD related disputes following diplomacy and diplomatic tools. If the parties cannot settle the disputes, they have the right to call for the mediator and conciliator.⁵⁷

Although there are several diplomatic steps to solve the bilateral and trilateral disputes regarding the Nile River and the GERD, high tensions between Egypt and Ethiopia has continued to increase. For example, the dam filling question is still not solved by the parties, and Ethiopia began to fill the dam without consultation with Egypt and Sudan. For this reason, as a result of the increasing tension, the Ethiopian government deployed several missiles around the construction site of the GERD. As a response to the Ethiopian step, Egyptian President Abdel Fattah el-Sisi called for the Egyptian Army to be “at the highest level of preparedness, ready to defend Egypt’s national security”.⁵⁸

---

⁵⁴ Ibid., 139

⁵⁵ Ibid., 135.

⁵⁶ “Ethiopia Blames Egypt for State of Emergency,” *Voice of America*, accessed November 25, 2020, <https://www.voanews.com/africa/ethiopia-blames-egypt-state-emergency>.

⁵⁷ Abteu and Dessu, *The Grand Ethiopian Renaissance Dam on the Blue Nile*, 140.

⁵⁸ The New Arab, “Ethiopia ‘Deploys Missiles’ as Nile Dispute with Egypt Escalates,” *Alaraby* (The New Arab), accessed November 25, 2020, <https://english.alaraby.co.uk/english/news/2020/5/19/ethiopia-deploys-missiles-as-nile-dispute-with-egypt-escalates>.

Conclusion

Sharing and utilization of the waters of the Nile River have always been problems between the riparian countries in the Nile basin. During the colonial era, the British administration effectively got much more benefit from the river to increase cotton production in Sudan and Egypt. For this reason, the British developed a specific Nile policy by signing several agreements with other colonial actors. After the independence of Egypt in 1922, and Sudan in 1956, agreements in the colonial period were renewed between the new actors. After that Egypt-British Agreement in 1929 and Egypt-Sudan Agreement in 1959 were signed. As a result of these agreements, Egypt and Sudan, though they are not upstream countries in the basin, benefited from the waters of the river when it compared to other countries in the region.

After the end of the Cold War, other riparian countries, mainly Ethiopia, in the basin began to criticize the agreements in the colonial era, and they declared them as outdated agreements. For this reason, diplomatic activities among all riparian countries gained momentum, and the Nile Basin Initiative (NBI) was established in 1999. However, it also did not solve the Nile related problems, and the signification of the Cooperation Framework Agreement among the four upstream countries in the basin in 2010 multiplied the problems. Further, the Ethiopian government's declaration of the Grand Ethiopian Renaissance Dam in 2011 trebled the problems.

Although Egypt, Sudan and Ethiopia took several diplomatic steps such as the International Panel of Experts (IPoE) and the Declaration of Principles, existed problems such as dam filling and leaving amount continues to increase among the countries. Currently, the Ethiopian government completed about %70 of the construction, and it started to fill the dam. Although there are several statements and military threats between Ethiopian and Egyptian officials about the GERD related questions, the Ethiopian government determinedly continues to construct it. Taking Ethiopia's future projects on the Nile River, stated in Table 2, into consideration; however, they are small-scale when it compared to GERD, Egypt needs to find some way to agree with Ethiopia to get benefit from the GERD and other prospective dams of Ethiopia in the future.

Bibliography

- Abteu, Wossenu, and Shimelis Behailu Dessu. *The Grand Ethiopian Renaissance Dam on the Blue Nile*. 1st ed. 2019 edition. Springer, 2018.
- Arab, The New. “Ethiopia ‘Deploys Missiles’ as Nile Dispute with Egypt Escalates.” *Alaraby. The New Arab*. Accessed November 25, 2020. <https://english.alaraby.co.uk/english/news/2020/5/19/ethiopia-deploys-missiles-as-nile-dispute-with-egypt-escalates>.
- “Disputed Nile Agreement Signed,” *Al Jazeera*, Accessed November 22, 2020. <https://www.aljazeera.com/news/2010/5/14/disputed-nile-agreement-signed>.
- “Egypt, Ethiopia and Sudan Sign Accord on Nile Dam,” *Al Jazeera*, Accessed November 25, 2020. <https://www.aljazeera.com/economy/2015/3/24/egypt-ethiopia-and-sudan-sign-accord-on-nile-dam>.
- “Ethiopia Blames Egypt for State of Emergency,” *Voice of America*, Accessed November 25, 2020. <https://www.voanews.com/africa/ethiopia-blames-egypt-state-emergency>.
- Firuze Yağmur Gökler, “Rönesans Barajı Krizinin Mısır-Etiyopya İlişkilerine Etkisi,” *Ortadoğu Analiz*, 11(92), 88-91.
- “From a Barrier to a Bridge,” *Al Jazeera*, Accessed November 24, 2020. <https://www.aljazeera.com/opinions/2013/11/6/from-a-barrier-to-a-bridge/>.
- “Full Text of ‘Declaration of Principles’ Signed by Egypt, Sudan and Ethiopia - Politics - Egypt.” *Ahram*, Accessed November 25, 2020. <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/125941/Egypt/Politics-/Full-text-of-Declaration-of-Principles-signed-by-E.aspx>.
- Hamada, Youssef M. *The Grand Ethiopian Renaissance Dam, Its Impact on Egyptian Agriculture and the Potential for Alleviating Water Scarcity*. 1st ed. 2017 edition. Springer, 2017.
- Mbaku, Mwangi S. Kimenyi and John Mukum. “The Limits of the New ‘Nile Agreement’” *Brookings (blog)*, November 30, 1AD. <https://www.brookings.edu/blog/africa-in-focus/2015/04/28/the-limits-of-the-new-nile-agreement/>.
- “Mısır ve Etiyopya’yı Savaşın Eşiğine Getiren Hedasi Barajı’nın Açmazları.” *Anadolu Ajansı*, Accessed November 24, 2020. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/misir-ve-etiyopya-yi-savasin-esigine-getiren-hedasi-baraji-nin-acmazlari/1678185>.
- Muhammed Tandoğan, and Osman Kağan Yücel. “Nil’in Paylaşılması Meselesi: Hidro-Diplomasi Bağlamında Mısır, Sudan ve Etiyopya Rekabeti.” *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, no. 53 (July 2017): 107–20.
- Salman, Salman M. A. “The Grand Ethiopian Renaissance Dam: The Road to the Declaration of Principles and the Khartoum Document.” *Water International* 41, no. 4 (June 6, 2016): 512–27. <https://doi.org/10.1080/02508060.2016.1170374>.
- “South Sudan Set to Sign New Nile Agreement,” *Al Jazeera*, Accessed November 22, 2020. <https://www.aljazeera.com/news/2013/6/20/south-sudan-set-to-sign-new-nile-agreement>.
- Swain, Ashok. “Ethiopia, the Sudan, and Egypt: The Nile River Dispute.” *The Journal of Modern African Studies* 35, no. 4 (December 1997): 675–94. <https://doi.org/10.1017/S0022278X97002577>.
- Terje Tvedt. “About the Importance of Studying the Modern History of the Countries of the Nile Basin in a Nile Perspective.” In *The River Nile in the Post-Colonial Age*, edited by Terje Tvedt, 1–11. Bristol, UK: I.B. Tauris, 2010.
- “Some Conceptual Issues Regarding the Study of Inter-State Relationships in River Basins.” In *The Nile River in the Post-Colonial Age*, edited by Terje Tvedt, 237–46. Bristol, UK: I.B. Tauris, 2010.

- The Federal Democratic Republic of Ethiopia Ministry of Water Resources. “Ethiopian Water Sector Strategy,” n.d., 37.
- “CFA Nile Basin Initiative (NBI).” Accessed November 22, 2020. <https://nilebasin.org/nbi/cooperative-framework-agreement>.
- “Who We Are | Nile Basin Initiative (NBI).” Accessed November 22, 2020. <https://nilebasin.org/nbi/who-we-are>.
- William L. Cleveland. Modern Ortadoğu Tarihi. Translated by Mehmet Harmancı. 1.baskı. İstanbul: Agora, 2008.
- Yacob Arsano. “Institutional Development and Water Management in the Ethiopian Nile Basin.” In *The River Nile in the Post-Colonial Age*, edited by Terje Tvedt, 161–78. Bristol, UK: I.B. Tauris, 2010.

İRAN TOPLUM YAPISINDA TÜRKLER

Arda ERCAN*

Özet

İran heterojen toplum yapısıyla dikkati çekmektedir. Devlet politikasına bakıldığında ise bu yapıyı bir arada tutmak için Fars kültürü kullanıldığı görülmektedir. İslam dininin Şia mezhebine dahil olan İran, Müslümanlığı benimsemesine karşın, Arap kültürüne geçmemiş ve Fars kimliğini korumuştur. Bu heterojen yapı içerisinde Azerbaycan Türkleri önemli bir yer tutmaktadır. Mezhep olarak Şia olan Türklerin dini baskı problemi olmamasına karşın, İran toplum yapısında yaşadığı en büyük sorun kimlik sorunudur. Anadilde eğitim gibi hakların korunması ilişkilerde en ciddi sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İran, Türkiye, Kimlik, Nüfus.

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Kocaeli Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ardaercan@gmail.com

TURKS IN IRANIAN SOCIAL STRUCTURE

Abstract

Iran attracts attention with its heterogeneous social structure. Considering the state policy, it is seen that Persian culture is used to keep this structure together. Although Iran, which is included in the Shia sect of the religion of Islam, adopted Islam, it did not convert to Arab culture and preserved its Persian identity. Azerbaijani Turks have an important place in this heterogeneous structure. The biggest problem that Turks, who are a sect, have in the Iranian social structure is the identity problem. The protection of rights such as education in the mother tongue is the most serious problem in relations.

Key words: Iran, Turkey, Identity, Population.

1. İran Nüfus Yapısı

İran nüfus yapısı itibarı ile homojen bir dağılıma sahip değildir. Ülkede Farslar çoğunluğu oluşturmakla birlikte, Türkler, Kürtler, Beluçlar, Araplar ve diğer halklar yaşamaktadır. Tarih boyunca değişik kültür ve medeniyetlere ev sahipliği yapan ve dünyanın en eski medeniyetlerinden biri olan İran, yüzölçümü bakımından dünyanın 18. büyük ülkesi ve nüfus bakımından 82,01 milyon kişi ile dünyanın 17. ülkesidir. En kalabalık şehri Tahran (başkent) merkezi 8.4 milyon ve çevresi ile birlikte 14 milyon kadardır¹.

1920’li yıllarda 10 milyondan az olan ülkenin nüfusu 1955 yılında ikiye katlanarak 20 milyonu aşmış, 1985 yılında 50 milyon olmuştur. 2018 yılında yapılan son sayımda 82 milyon olan nüfusun 2035 yılında 90 milyonu geçeceği ve hızlı göç dalgalarına maruz kalacağı düşünülmektedir. Nüfus genel olarak 25-54 yaş aralığında olan genç bir yapıya sahiptir. İran’da genç nüfusun fazla olması; ekonomik, eğitim, sosyal ve kültürel sorunları da beraberinde getirmektedir. Genç nüfusun yaklaşık %15 olması; sosyal patlama olmaması için İran Hükümetinin yıllık ortalama 1,5 milyon istihdam sahası yaratması anlamına gelmektedir. Nüfusun şehirlere göç etmesi; tarım sektörünü olumsuz etkilemekte ve gıda yönünden kendi kendine yeterli durumdan çıkmak durumunda kalmakta ve dışa bağımlı olmaktadır.

Nüfusun %99,4’ü Müslüman (Şii nüfus % 90-95), % 0.3 Musevi ve Hristiyan, % 0.4 kadarı ise dini kimliğini belirtmeyenlerdir².

İran Türk nüfusunun çoğunluğunu teşkil eden İran Azerbaycan’ı ise 10 ile 35 milyon civarında bir nüfusa sahiptir. Fars kimliği dışında kimliklerin İran tarafından resmi olarak açıklanmaması bu sayının net olarak ortaya konulmasına olanak tanımamaktadır.

Bu bölgede yaşanan sorunların en büyüğü, kimlik sorunudur. Bu coğrafyada yaşayan halk etnik olarak Türk kökenlidir, mensup oldukları din ise İslam’ın Şia mezhebidir. İranlı Azerbaycan Türkleri Oğuz dil grubu, Azerbaycan Türklerine yakın bir dilde konuşurlar. Aynı zamanda Anadolu Türklerini konuştukları Türkçeye de yakındır³.

Azerbaycan’da yaşayan Türkler, tarihsel süreç içerisinde Rusların ve Farsların hegemonyası altında yaşamışlardır. Bu süreçte ciddi baskılara maruz kalan Türkler, soy bağlarını ve kültürel miraslarını ayakta tutabilmek adına ciddi mücadele içerisinde olmuş ve bu sayede kültürlerini

¹ Poyraz Gürson, Salih Gamsız, *Büyük Güçlerin İran Planı*, (İstanbul:Detay Yayıncılık,2019), 19

² Euronews, Hangi Ülkede Ne Kadar Şii Nüfus Yaşıyor, Son Güncelleme 08.01.2020, <https://tr.euronews.com/2020/01/07/hangi-ulkede-ne-kadar-sii-nufus-yasiyor>

³ Unrepresented Nations and Peoples Organization , Son Güncelleme 02.04.2018, <http://www.unpo.org/downloads/319.pdf>

bugünlere kadar ayakta tutmayı başarmıştır⁴. Bu durum İran siyasi yapısının kırılmalar gösterdiği Pehlevi dönemi yada İslam devrimi ile büyük bir dönüşüme uğramamıştır. Bunun temel nedeni İran'daki totaliter sistemin ülkede yaşayan halkları birleştirmek amacıyla Şia Müslümanlığı ve İranlı'lık kimliğini kullanmaya çalışmasıdır. Hemen hemen hepsi Şia olan Azeri Türklerine Şia propagandası herhangi bir zarar teşkil etmediğini, fakat Fars kimliğinin yayılmaya çalışılması ve Fars olmayan diğer azınlıkların kimliklerine meydan okunması, asimilasyon politikası, tabii ki hoşnutsuzluk yaratan bir olgudur.

İran'da yaşayan Azerbaycan Türkleri Açısından bakıldığında sistemle bütünleşme çabaları ile kimliklerini muhafaza etme isteklerinin bir arada yaşandığı görülmektedir. Bir yandan ortak mezhep olan Şiilik unsuru birleştirici bir güç olarak ortaya çıkmaktayken, diğer yandan Farslılaştırma politikasının yarattığı kimlik baskısı ayrıştırıcı bir güç olarak kendisini göstermektedir.

2. Siyasi Yapı

İran, İslami kurallara (Şii Fıkına) göre yönetilen ve geçmişte demokratik deneyimleri olan bir ülkedir. Ülkedeki söz söyleme ve karar verme erki dini liderdedir. Hali hazırda Ayetullah Ali Hamaney bu gücü elinde bulundurmaktadır. Dini lider etrafındaki gayri resmi danışmanlar ve kişiler, resmi devlet görevlilerinin dışında karar verme yoluna giderler⁵. Demokratik deneyimi 1905 yılında başlayan İran'da seçmen aynı zamanda Meclis, devlet başkanı ve yerel yönetimleri seçimle iş başına getirir. Seçmenler aynı zamanda dini lideri seçmeye yetkili olan Uzmanlar Konseyini de seçerler. Humeyni'nin ölümünden kısa süre önce, hükümette bazı pragmatik değişiklikler yapıldı, dini liderler her ne kadar kontrolü ellerinde buldursalar da ekonomik politikaların uygulanmasında değişikliklere gidildi.

İran'da siyasetin uygulanması biraz karmaşıktır. İran'da devletin karar verme ve güç kullanmasında İran İslam devriminden sonra yasama, yürütme ve yargı konularında son söz söyleme yetkisi dini liderdedir. İran Anayasasına göre en yetkili kişi dini liderdir. Resmi bürokraside kurumlar her ne kadar kararlar alsalar da resmi olmayan bir network mevcuttur. Bazen resmi görevi olmayan kişiler, gruplar resmi kuruluşların da yerine geçebilmektedir. Dini lidere

⁴ Gün Taş, 'İran'ın İçindeki Zayıf Kaleler – Etnik Sorunlar, erişim 09.11.2020

<http://akademikperspektif.com/2013/07/31/iranin-icindeki-zayif-kaleler-etnik-sorunlar-i-guney-azerbaycan/>

⁵ Bourzu Daragahi, İran'ın Dini Lideri Ali Hamaney konumunu "Fars hükümdarlarının imreneceği" bir duruma getirdi, son güncelleme 23.07.2019, <https://www.indyturk.com/node/54216/yazarlar/iran%C4%B1n-dini-lideri-ali-hamane-y-konumunu-fars-h%C3%BCk%C3%BCmdarlar%C4%B1n%C4%B1n-imrenece%C4%9Fi-bir>

yakınolan ve etkileyen kuruluşlar, Anayasayı Koruyucular Konseyi, Uzmanlar Konseyi, Kum Teoloji Okuludur.

İran hükümeti politik bakımdan İslami temeller (Şii mezhebi kuralları) üzerine kurulmuş, ekonomik, sosyalkurumları olan bir devlettir. İran İslam devriminden dolayı, hükümet aşırı şekilde ideolojik, kendini adanmış şekildeteokratik, batı karşıtı, baskıcı ve İsrail Devletinin varlığına tamamen karşıdır. İran hükümetinin ideolojisi esaslarına göre dış ilişkileri düzenler, ekonomik konularda ideolojik konular olduğu zaman kurallar genişletilir, dış politika ve ekonomik konular da ideolojiye karşı pragmatizm çatıştığında ideoloji tercih edilir. İslami devrim, 1979 yılından önceki dönemlerin aksine kendisine içeriden ve dışarıdan tehdit olarak algıladığı her harekete tedbir almaya çalıştı. İran'ın içinde yönetime geldiği zaman yolsuzlukla mücadele ve Şah dönemindeki İslami kurallara aykırı hareketlerin üzerine gidildi. Devrimin ilk yıllarında tüm gayretler devrimin diğer ülkelere ihraç edilmesi üzerine yoğunlaştı, Irak ile yapılan savaş bu gayretin ekonomik, askeri ve insan gücü bakımından eritti. İran devriminden halkın beklentileri tam olarak karşılanamadı. Özellikle ekonomik olarak çalışan kesimin geliri artmadı diğer taraftan dini yapı ile idari çatışmalar görüldü. Dinadamları beklenenin aksine ekonomik ve idari kontrolü ellerinde tutmaya devam ettiler.

3. İran Azerbaycan'ı

Güney Azerbaycan, Erdebil, Doğu Azerbaycan, Batı Azerbaycan, Zencan, Hamadan illerinden oluşan İran topraklarında geniş bir coğrafyaya sahiptir. Yüzölçümü yaklaşık olarak 170.000 kare kilometredir⁶.

Bu iller (bunlara ostan denilmektedir) İran topraklarının üçte birine yakın bir parçasını oluşturmaktadır. 19. Yüzyıldan beri Azerbaycan iki bölünmüş parça olarak yaşamaktadır. On dokuzuncu yüzyılın başlarında, Rus İmparatorluğu, Kaçar Hanedanlığının bir parçası olmasına karşın, fiilen bağımsız olan Kuzey Azerbaycan'ı işgal etmiştir. 1930'lu yıllara gelinene kadar Kuzey ve Güney Azerbaycan arasında yakın ilişkiler kurulmasına karşın, Azerbaycan'ın bu iki bölümü farklı yollardan gitmiştir. Azerbaycan'ın bölünmesi, ulusal bilincin son derece gelişmediği bir zamanda gerçekleşmiştir. Bu, Güney ve Kuzey Azerbaycan arasındaki ayrımların yaratılmasında önemli bir rol oynamıştır.

Kuzey Azerbaycan'ın Rus İmparatorluğu'na dahil olması ve sonuç olarak Ruslar ve Türkler arasındaki kültürel farklılıklar, Azerbaycan Türklerinin öz-farkındalığının ortaya çıkmasında

⁶ Ankara Üniversitesi Açık Erişim, İran Azerbaycan'ı: Güney Azerbaycan, Son Erişim 30.12.2020, https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/98840/mod_resource/content/0/G%C3%BCney%20Azerbaycan.pdf

önemli bir rol oynadı. Bu farklılıklar, dil, din, zihniyet, adetler ve tarihsel köklerde kendini göstermektedir. Azerbaycan, mali sistemler, petrol arama ve diğer doğal kaynaklar açısından Rusya'nın gerçek bir kolonisine dönüştü. Osmanlı Türkleri ile dini ve etnik yakınlık temelinde ilişkilerin önlenmesi için Rusya, Kuzey Azerbaycan'a karşı özel bir kural koymuş ve bölgede ulusal bir hareketin herhangi bir işaretini acımasızca bastırmıştır.

Bu baskıya rağmen, Kuzey Azerbaycan'daki ulusal hareket Güney Azerbaycan'da olduğundan daha erken başladı. 1918'de bağımsızlığını ilan ederek Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'nin kurulması, Azerbaycan Türklerinin ayrı bir ulus olarak oluşumunun varlığını simgelemektedir.

Bu dönemde Güney Azerbaycan'daki süreçler farklı bir şekilde gelişti. Tarihi geçmiş, Şiilik açısından dini birlik, kültürel yakınlık, Fars dili ve edebiyatı tarihi gelenekleri ve Türkler ile Farslar arasındaki diğer ilgili faktörler İran'da ulusal bir hareketin gelişmesini yavaşlatmıştır. Aynı zamanda, Rusya'nın kalıcı tehdidi, Azerbaycan Türklerinin kendi ulusal isteklerini bir kenara bırakmaları için önemli bir faktör olmuştur. Bu nedenle, 19'uncu ve 20. yüzyılın başlarında İran'a karşı Rus saldırısı arttığında, Pan-İran'ın temel teorisyenleri ortaya çıktı ve bunlar çoğunlukla Kasravi, Kazemzade ve Rezazade gibi Türk kökenli İranlılardı⁷.

Kaçar ve Pehlevi monarşileri sırasında ve şimdiki İslami rejimde uzun zamandan beri yönetici elitlerde çok sayıda Türk olduğunu ve vurguladığını vurgulamak zorundayız. İran elite katılanlar, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını rejim tarafından karşılanma arzusuyla cezbedildi. İran'daki Azerbaycan Türklerinin kesin sayısını belirlemek zordur.

Resmi istatistikler, İran'ın ulusal kompozisyonunu belirtmez. Araştırmalara göre, resmi istatistiklere dayanan Azerbaycan Türkleri, İran nüfusunun yaklaşık %40'ını oluşturuyor. Bu, dünyadaki tüm Azerbaycan Türklerinin %75'idir. İran liderliğinin, özellikle de Azerbaycan kökenli üst düzey politikacıların bir kısmı, "eski İran toprakları", örneğin Azerbaycan Cumhuriyeti'nin İran'a katılmasını desteklemektedir. İran liderliğinin çoğu bu fikri gerçekçi olmayan ve istenmeyen olarak reddediyor. Onların görüşüne göre, İran'daki Türk unsurlarının artması ve Azerbaycan nüfusunun siyasallaşması Farslar için ek kaygı yaratacaktır. İran rejimi Azerbaycan Cumhuriyeti'ni politik yörüngesine getirmeye ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin İran'ın Türk nüfusu üzerindeki etkisini ortadan kaldırmaya çalışıyor. Son zamanlarda, İran'a Azerbaycan sorunu üzerine ideolojik faaliyetler yoğunlaşmıştır. Kuzey ve Güney Azerbaycan'ın etnik birliğinin aktif bir propagandayla Türk dünyasına ve Türk dünyasına karşı

---

⁷ Gürson ve Gamsız, Büyük Güçlerin İran Planı, s23

artan ideolojik mücadelesi ve halk tarafından bağımsız Azerbaycan'ın varlığının görmezden gelinmesi propagandası Azerbaycan'daki gerçek durum, Tahran'ın resmi politikasının tüm karakteristik özellikleridir. Ayrıca, İran'daki Türklere yönelik baskıcı önlemler ve polis rejimi de artmaktadır.

4. İran Türklerinin Sorunları

4.1 Kimlik İkilemi

İran Türklerinin yaşanan sorunların en büyüğü, kimlik sorunudur. Bu coğrafyada yaşayan halk etnik olarak Türk kökenlidir, mensup oldukları din ise İslam'ın Şia mezhebidir. İranlı Azerbaycan Türkleri Oğuz dil grubu, Azerbaycan Türklerine yakın bir dilde konuşurlar. Aynı zamanda Anadolu Türklerini konuştukları Türkçeye de yakındır. Etnik ve dini bakımdan bir evrim yaşadılar. Azerbaycan Türkleri kimlik mücadelesi vermeye devam etmektedirler. Azerbaycan'da yaşayan Türkler, tarihsel süreç içerisinde Rusların ve Farsların hegemonyası altında yaşamışlardır. Bu süreçte ciddi baskılara maruz kalan Türkler, soy bağlarını ve kültürel miraslarını ayakta tutabilmek adına ciddi mücadele içerisinde olmuş ve bu sayede kültürlerini bugünlere kadar ayakta tutmayı başarmıştır⁸. Özellikle 1925 sonrası ortaya çıkan Pehlevi döneminde bu sorun daha da sert olmaya başladı. Şah rejiminin yıkılması ve 1979'da şeriata dayalı sistemin kurulmasıyla bunun çok değişmediği varsayılmaktadır.

İran'daki totaliter sistem ülkede yaşayan halkları birleştirmek amacıyla Şia Müslümanlığı ve İranlı'lık kimliğini kullanmaya çalışmaktadır. Hemen hemen hepsi Şia olan Azeri Türklerine Şia propagandası herhangi bir zarar teşkil etmediğini, fakat Farslık kimliğinin yayılmaya çalışılması ve Fars olmaya diğer azınlıkların kimliklerine meydan okunması, asimilasyon politikası, tabi ki hoşnutsuzluk yaratan bir olgudur.

İran'da yaşayan Azerbaycan Türkleri Açısından bakıldığında sistemle bütünleşme çabaları ile kimliklerini muhafaza etme isteklerinin bir arada yaşandığı görülmektedir. Bir yandan ortak mezhep olan Şiilik unsuru birleştirici bir güç olarak ortaya çıkmaktayken, diğer yandan Farslaştırma politikasının yarattığı kimlik baskısı ayrıştırıcı bir güç olarak kendisini göstermektedir.

Bu politika sonucunda İran Azerbaycan'ında büyük tartışmalar olmaktadır. Kelime tercihleri bile gündem olacak hale gelmiştir. Öyle ki "Azeri" kelimesi bile tartışmalı bir hal almıştır. Azeri kelimesi genel olarak Türkiye ve Kuzey Azerbaycan'da yaygındır. İran'da, İran

---

⁸ Gün Taş, 'İran'ın İçindeki Zayıf Kaleler – Etnik Sorunlar, erişim 09.11.2020
<http://akademikperspektif.com/2013/07/31/iranin-icindeki-zayif-kaleler-etnik-sorunlar-i-guney-azerbaycan/>

Azerbaycanlıları için genel olarak “Türk” kelimesi ve Fars dilinde karşılığı “Tork” kelimesi tercih edilmektedir. İran Türkleri anlamında ise Torkhaye kelimesi kullanılmakta ve İran Azerbaycanlılarına bu şekilde hitap edilmektedir⁹.

İran Türkleri 90'lı yıllardan itibaren artan bir şekilde siyasal ve sosyal olarak örgütlenmeye başlamışlardır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, İran'da yer alan örgütler bağımsızlığa varan çeşitli amaçlarla hareketlenmeye başlamıştır. İran'da 1999 yılında mecliste Türk milletvekilleri tarafından kurulan “Azeri Meclis Vekilleri Topluluğu” bu yapılanmalar içerisinde en önemlisidir. Topluluk özellikle Azerbaycan Cumhuriyeti ile ilişkiler ve Azerbaycan eyaletlerinin sorunlarına eğilmiştir. Azerbaycan Fediyin Örgütü, Güney Azerbaycan Halk Cephesi ve Azerbaycan Kurtuluş Teşkilatı gibi örgütler ise İran dışında kurulan, hükümet tarafından yasa dışı ilan edilen ve faaliyetlerini resmi yollardan sürdürmeyen gizli örgütlenmelerdir¹⁰.

Sovyetler Birliği ardılı döneme bakıldığında İran Türklerinin faaliyetlerinde İran dışı etkenlerin önemli yer tuttuğu görülmektedir¹¹. Özellikle yeni kurulan devletler önemli örnek teşkil etmiştir. Azerbaycan Cumhuriyetinin kurulması ile birlikte İran Azerbaycan'ında aynı beklenti ortaya çıkmış ve iki Azeri ülkesinin birleşmesi hayali, İran Türkleri için itici güç oluşturmaya başlamıştır.

Bakü merkezli basın organlarında da iki Azerbaycan devletinin birleşmesi görüşü savunulmuştur. Bu görüş ayrıca İran'dan kuzeye iltica eden aydınlarında desteğini almıştır. Ancak aynı dönemde İran Türkleri ve Azerbaycan Cumhuriyeti arasında dine yönelik yaklaşımda bir ayrılık ortaya çıkmıştır. Azerbaycan 1995 yılında anayasasını hazırlarken, Türkiye Cumhuriyeti anayasasının da etkisi ile laiklik maddesini koymuş, buna karşın Şii kimliği üzerinden İran ile bağı olan İran Azerbaycan'ında tepkiyle karşılanmıştır.

Burada belirtilmesi gereken başka bir husus ise, yüksek devlet makamlarında, diyanette, orduda, diğer alanlarda çalışan Güney Azerbaycan kökenli insanların varlığıdır. Bunların en meşhurları, İran'ın dini lideri Ali Khamene'i; devlet adamlarından eski Dış İşleri Bakanı Mir-Hossein Mousavi, eski İç İşleri Bakanı Sadık Mahsouli'dir. Bu nedenle İran Türklerinin bir

⁹ Gün Taş, ‘İran’ın İçindeki Zayıf Kaleler – Etnik Sorunlar, erişim 09.11.2020

<http://akademikperspektif.com/2013/07/31/iranin-icindeki-zayif-kaleler-etnik-sorunlar-i-guney-azerbaycan/>

¹⁰ Shaffer Brenda, *Sınırlar ve Kardeşler, İran ve Azerbaycanlı Kimliği*, (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008), 21.

¹¹ İpek Cemil İpek, Güney Azerbaycan Türklerinde Kimlik Sorunu, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, Journal of Turkish World Studies, XII/1 (Yaz 2012), .267

kısmı ayrılma fikrine karşı çıkmakta ve kendilerini İran kimliğinin doğal ve kurucu bir parçası olarak tanımlamaktadır.

4.2 Dil sorunu

İran Anayasa'sında azınlıkların haklarının korunması ile ilgili maddelerin bulunmasına rağmen, fiili olarak hakların çiğnendiği öne sürülmektedir. Eğitim kurumları dahil olmak üzere tüm devlet kurumlarında Azeri Türkçesi yasaklanmıştır. Azeri Türkçesi okullarda ders olarak da verilmemektedir. Örnek olarak, Azerilerin en çok yaşadığı, en yoğun şehri olan Tebriz'deki Tebriz Üniversitesi'nde bile yasaklanmıştır, fakat bu üniversitede başka yedi dil öğretilmesi yasaklanmamıştır. Azeri dili bölümlerini olması söz konusu da değildir. Bunun dışında, tüm televizyon ve radyo kanalları Farsçadır. Anayasa'da tanınan haklar unutulmuş gibidir.

Haklarını aramaya çalışan aktivist gruplar İran hükümeti tarafından 'sisteme karşı örgütün kurma', 'sisteme karşı propaganda yapma' suçlamalarıyla içeri alınırlar ve yargılanırlar. Bazılarının sekiz senelik hapis cezasını aldıkları bilinmektedir. Azeri kültürüne ait bazı uygulamaların yasaklanması da söz konusudur. Her sene 21 Şubat dil kısıtlamasına karşı protestolar olmaktadır.

4.3. Eyalet İsimlerinin Değiştirilmesi Sorunu

1990'lı yılların başlarında Sovyetler Birliği ardılı dönemin etkileri karşısında İran, ulusal bütünlüğünü korumaya yönelik tedbirler almaya başlamıştır. Bu tedbirlerin en görünenleri ise İran Azerbaycan'ına karşı yürütülenlerdir. Demografik ihtiyaçlar gerekçe gösterilerek eyalet isimleri ve sınırları sıklıkla değiştirilmiştir. Türk nüfusunun hakim olduğu "Doğu Azerbaycan" ve "Batı Azerbaycan" eyaletleri 1993 yılında alınan kararlarla ortadan kaldırılmıştır. İran bu dönemde aldığı bir kararla "Doğu Azerbaycan" eyaletini parçalara ayırarak yeni bir eyalet oluşturmaya kalkmıştır. Bu yeni kararla "Sabalan" adı verilen eyalette Türkler, nüfusun çoğunluğu Farslarda olacak şekilde yerleştirilecektir. Kararın açıklanmasının ardından özellikle öğrencilerin oluşturduğu Türk topluluklar yoğun protesto eylemleri başlatmıştır. Protestolar sonunda "Sabalan" kararı geri çekilmiş, ancak Türkleri azınlık konumuna düşürme hamlesinden vazgeçilmeyerek, Doğu Azerbaycan eyaletinin adı "Erdebil" olarak değiştirilmiştir¹².

İran hükümeti sadece isim değişikliği yapmamış, eyaletlerin demografik yapılarını ve etnik dağılımını da değiştirmiştir. Bu değişiklikler karşısında yapılan eylemlerde de Türkler, sadece

---

¹² Seçil Özdemir, "Güney Azerbaycan Meselesi: Tarihi Ve Kültürel Boyutu", Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic Sayı: 7 (2020/Yaz), 361

isim değişikliği sorununun ötesinde, yaşadıkları eyaletlerin refah düzeylerinin de değiştirilmesine ve azınlık konumuna düşürülmelerine tepki göstermiştir. Tepkiler ve İran hükümetinin girişimleri sonucunda 1994 yılında Doğu Azerbaycan, Batı Azerbaycan, Erdebil ve Urumiye olmak üzere dört eyalet tesis edilmiştir.

5. Sonuç

Yaklaşık yirmi beş milyonluk İran Türklerinin en büyük meselesi, kimlik meselesidir. Bir yandan Farslar ve İran'daki diğer azınlıkların çoğunluğunu inandığı dine sahiptirler, diğer yandan İran'ın 1925'te Pehlevi rejimi sonrası başlayan ve 1979 İran İslam Devrimi sonrası devam eden Farslılaştırma politikasına maruz kalmaktadırlar. Bu politikanın çerçevesinde ana dillerinde eğitim verilmemektedir. Oysa İran Anayasası azınlık haklarını koruma ile ilgili maddeleri içermektedir. Fiili olarak azınlık hakları çiğnenmektedir. İran Azerbaycan'ında her sene 21 Şubat dil kısıtlamasına karşı protestolar olmaktadır. İran azınlık haklarını kısıtlama politikalarına karşı mücadele eden bir takım örgütler bulunmaktadır. Bunların en büyüklerinden birisi, Mahmutali Çöhreganlı önderliğindeki Güney Azerbaycan Milli Oyanış Hareketi'dir (GAMOH).

İran Azerbaycan'ın milliyetçilik dalgaları 1990'larda güç kazandığı bilinmektedir. Bunu en önemli sebepleri, SSCB'nin dağılması ile ortaya çıkan bağımsız Azerbaycan'la (Kuzey Azerbaycan, Bakü) birleşme arzusu. İlk zamanlarda ciddi girişimlerin bulunmasına rağmen günümüzde birleşme olası gözüküyor. İki tarafın birleşmemesinin nedeni Kuzey Azerbaycan'ın 1195'te laiklik ve seküler devleti kurmayı amaçlayan kanunlar olduğu savunulmaktadır. İran Azerbaycan'ın toplumunu göreceli olarak daha dindar olduğu görünmektedir.

İran'ın, Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi (İngilizce: International Covenant on Civil and Political Rights, kısaca ICCPR), 16 Aralık 1966'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen ve 23 Mart 1976 itibarıyla yürürlüğe giren çok taraflı bir antlaşmasının ihlal ettiği iddia edilmektedir. Sözleşme, taraf devletlerin bireylerin yaşama hakkı, din özgürlüğü, ifade özgürlüğü, toplantı özgürlüğü, seçim hakları ve adil yargılanma hakları dahil, sivil ve siyasal haklarına saygı göstermelerini taahhüt eder.

Sürekli ortaya çıkan protestolara resmi Tahran, bunun bir ayrılıkçı hareket olduğunu ve Batılı devletler tarafından desteklendiğini, Batılı devletlerin İran'ı parçalama komplosu olduğunu varsaymaktadır. Batılı devletlere karşı birlikte meydan okunması gerektiğini ve ülke ve toprak bütünlüğünün korunması gerektiğini iddia eder. İran Türkleri İran politikalarına hoşnut

olmadığında İran hükümeti, ‘pan-Türkist’, ‘Tanrı’ya ve imamlara boyun eğmeme’ suçlamalarında bulunur. Çok sayıda olan dini ve etnik grubu bir arada tutabilmek için İran ortak kimlik politikasını uygulamaktadır. Bu politikanın ne kadar başarısız olup olmadığını söylemek çok zor, çünkü kimlik esaslı çatışmalar devamlı olarak patlak vermektedir. Aynı zamanda İran, çatışan grupları bir arada tutabilmektedir.

Kaynakça

Kitaplar ve Makaleler

- Akyol Taha, Osmanlı’da ve İran’da Mezhep ve Devlet, İstanbul: Doğan Yayınları, 2017.
- Hassan Hussein D., CRS Reports for Congress Iran: Ethnic and Religious Minorities, Washington:Diana Publishing,2008.
- Gürson,Poyraz ve Gamsız,Salih, Büyük Güçlerin İran Planı, İstanbul:Detay Yayıncılık,2019
- İpek Cemil D, Güney Azerbaycan Türklerinde Kimlik Sorunu, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, Journal of Turkish World Studies, XII/1 (Yaz 2012), .267-283.
- Özdemir Seçil, “Güney Azerbaycan Meselesi: Tarihi Ve Kültürel Boyutu”, Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic Sayı: 7 (2020/Yaz), 359-386
- Kobotarian Nabi, ‘İran Türkleri’, Yüksek Lisans Tezi,Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- Metin Barış, Türk - İran İlişkilerinde Güney Azerbaycan Meselesi (1918-1938)’ Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi / Yıl 16 S:2, 2012, 157-187
- Minahan James, Encyclopedia of the Stateless Nations,California:Greenwood,2016.
- Özkan Nevzat, Türk Dilinin Yurtları, Ankara:Akçağ Yayınları,2003
- Ramezanzadeh Abdollah, Internal and International Dynamics of Ethnic Conflict: The Case of Iran, Katholieke Universiteit Leuven, Afdeling International Relations,1996.
- Rashidvash Vahid, Iranian People: Iranian Ethnic Groups, International Journal of Humanities and Social Science, Vol. 3 No. 15; 2013.
- Sarrafi Alirıza. “İran Türklerinin Etnografyası Ve Türk Folklorunun Araştırılmasındaki Sorunlar” Uluslar Arası Halk Edebiyatı Kurultayı, Kültür Bakanlığı Yayınları: 2955, Halk Kültürü Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları:335, Seminer-Kongre Bildirileri Dizisi:72, Ankara, 2012.
- Shaffer Brenda. Sınırlar ve Kardeşler, İran ve Azerbaycanlı Kimliği, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.
- Yeşilot Okan. Türkmençay Anlaşması ve Sonuçları, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 36, Erzurum, 2008, 179-199.

İnternet Kaynakları

- Ankara Üniversitesi Açık Erişim, İran Azerbaycan’ı: Güney Azerbaycan, Son Erişim 30.12.2020,
https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/98840/mod_resource/content/0/G%C3%B Cney%20Azerbaycan.pdf
- ‘Southern Azerbaijan, ‘Unrepresented Nations and Peoples Organization (UNPO) Report,erişim tarihi 10.01.2020 <http://www.unpo.org/downloads/319.pdf>
- Bourzu Daragahi, İran'ın Dini Lideri Ali Hamaney konumunu "Fars hükümdarlarının imreneceği" bir duruma getirdi, son güncelleme 23.07.2019,
<https://www.indyturk.com/node/54216/yazarlar/iran%C4%B1n-dini-lideri-ali->

- hamaney-konumunu-fars-h%C3%BCk%C3%BCmdarlar%C4%B1n%C4%B1n-
imrenece%C4%9Fi-bir
- Gün Taş, 'İran'ın İçindeki Zayıf Kaleler – Etnik Sorunlar, erişim 09.11.2020
<http://akademikperspektif.com/2013/07/31/iranin-icindeki-zayif-kaleler-etnik-sorunlar-i-guney-azerbaycan/>
- Countrymeters, 'Iran population', erişim Tarihi 16.11.2020 <http://countrymeters.info/en/Iran>
- Euronews, Hangi Ülkede Ne Kadar Şii Nüfus Yaşıyor, Son Güncelleme 08.01.2020,
<https://tr.euronews.com/2020/01/07/hangi-ulkede-ne-kadar-sii-nufus-yasiyor>
- Tradingeconomics, İran Population erişim Tarihi 16.11.2020,
<http://www.tradingeconomics.com/iran/population>
- Bijan DaBell, 'Iran Minorities 2: Ethnic Diversity', United States Institute Of Peace, The Iran Primer, erişim Tarihi 16.11.2020 <http://iranprimer.usip.org/blog/2013/sep/03/iran-minorities-2-ethnic-diversity>
- Lionel Beehner, 'Iran's Ethnic Groups', Council on Foreign Relations, erişim Tarihi 16.11.2020 <http://www.cfr.org/iran/irans-ethnic-groups/>
- U.N. News Center Press release, Erişim Tarihi 07.06.2020
<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=28688&Cr=religion&Cr1=#>
- Nasib L. Nassibli, "Azerbaijan- Iran Relations: Challenges and Prospects (Event Summary)." Kennedy School of Government, Harvard University, Erişim Tarihi 10.09.2020
http://belfercenter.ksg.harvard.edu/publication/12750/azerbaijan_iran_relations.html
- Sahar, "Azeri TV of Sahar Universal Network" erişim Tarihi 16.11.2020,
http://www.sahartv.ir/en/index.php?option=com_content&view=article&id=574&Itemid=53
- Emil Souleimanov, 'The Rise Of Nationalism Among Iranian Azerbaijanis: A Step Toward Iran's Disintegration?', erişim tarihi 11.10.2020
<http://www.rubincenter.org/2013/03/the-rise-of-nationalism-among-iranian-azerbaijanis-a-step-toward-irans-disintegration/>
- Sputniknews, 'Güney Azerbaycan Ayaklandı', Erişim Tarihi 01.12.2020
<http://tr.sputniknews.com/avrupa/20151109/1018912157/guney-azerbaycan-iran.html>

POST-MODERNIST TRANSFORMATION IN POLITICAL RESISTANCE: THE CASES OF IRAQ AND LEBANON

İbrahim AKKUÇ*

Abstract

In 2019 Lebanon and Iraq governments witnessed big demonstrations. People went out to protest their governments due to lack of their leadership in solving the political and economic predicaments for a long time. Although Iraq and Lebanon are composed of several sects that determine their political systems, interestingly people coming from different political, cultural, and even religious backgrounds poured to the streets for very common reasons such sustainable public services, sufficient political and economic management, and certain degree of dignity. It is quite interesting moment to see that people in the region began to show resistance against the established political systems by virtue of above-mentioned reasons that overshadow religion and sectarian divisions. This is called post-modernist resistance. It seems that it will not only shake up the existing political establishments, but also it will push forward for more liberal discourse into political realm.

Key Words: Middle East, Protests, Post-Modernism and Resistance.

---

* İbrahim Akkuç, a master-graduate and prospective PhD candidate in the Department of Middle East Politics of Political Science and International Relations in School of Oriental and African Studies, SOAS, in London. 655857@alumni.soas.ac.uk, <https://orcid.org/0000-0002-8015-5816>

SİYASİ MÜCADELEDE POST-MODERNİST DÖNÜŞÜM: IRAK VE LÜBNAN ÖRNEKLERİ

Özet

2019'da Lübnan ve Irak hükümetleri büyük gösterilere tanık oldular. İnsanlar uzun zamandır hükümetlerinin yaşamış olduğu politik ve ekonomik açmazları çözmekte göstermiş oldukları liderlik eksikliğini protesto etmek için dışarıdaydılar. Irak ve Lübnan kendi siyasal sistemlerini meydan getiren birkaç mezhepten oluşuyor olmasına rağmen, ilginç şekilde farklı kültürel, politik ve hatta dini çevrelerden insanlar sürdürülebilir bir kamu hizmeti, etkili bir siyasi ve ekonomik yönetim ve insan onuruna yaraşır bir yaşam için caddelere döküldüler. Dini ve mezhepsel ayrılıkları gölgede bırakan yukarda zikri geçen sebeplerden dolayı bölge insanın yerleşik siyasal nizamı karşı direnç göstermeye başlamasını görmek oldukça ilginç bir an. Buna post-modernist direnme biçimi denir. Görünen o ki, bu yalnızca mevcut siyasal sistemi sarsmakla kalmayacak ayrıca siyasal arenada daha liberal bir söylem için baskı yaratacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ortadoğu, Protestolar, Post-Modernizm ve Direniş

1. Introduction

It has been witnessed that there have been numerous protests in the Middle East resembling each other and making similar demands such as economic transparency and political efficiency in very identical methods by benefiting from social media. For instance, in Lebanon and Iraq, people poured to the streets to protest the economic and political predicaments their governments have been facing for a long time. Though what has happened in these two Middle Eastern countries seems different in terms of how the relation is moulded between the ruled and the ruler in their power structures, in essence it has tremendously similar contents, demands and methods in a way how politics is made and how resistance is shown. It is a post-modernist¹ transformation in the tradition of political resistance that contains ideology-free masses, non-existence of charismatic leader, spontaneous gatherings, instant dissemination of information and similar demands that can be gathered under the title of butter-bread issue: clean water, sustainable electric, effective public service, and a certain degree of dignity.

As it has been observed, in Lebanon and Iraq the political elites were discharged by their own people who came from different political, cultural even ideological backgrounds by unique methods provided by the current technological opportunities. This was totally different from the protests took place in the 1st half of 20th century when the modernist way of protest was observed widely. Arshin asserts that the modernist type of resistance focused on charismatic leader with a organized plan, ideology-orientated masses and traditional way of organization such as mass gatherings and cassette-based dissemination of information.² Nevertheless, there are changing dynamics that make the current protests different from the modernist ones. Hence, it is required to ask that why do these protests look similar, what sort of organizational methods they used, and could they bring transformative changes? With the aim of finding out some answers to these questions, this analysis endeavours to try to deploy a distinct approach by which there will be an opportunity to understand what has been happening from a convincing perspective.

---

¹ Essentially, the concept of post-modernist resistance stems from the concept of Post-Islamism that Bayat defines as followings: ‘‘Post-Islamism is an endeavor refers to rights instead of duties, plurality in place of a singular authoritative voice, as well as favors a civil and nonreligious state.’’ See Asef Bayat, *Post-Islamism: The Changing Faces of Political Islam* (Oxford and New York: Oxford University Press, 2013), 9.

² Arshin Abid-Moghaddam, *On the Arab Revolts and the Iranian Revolution: Power and Resistance Today* (London: Bloomsbury Academic, 2013), 4.

2. Is There an Alternative Approach to Apprehend the Ongoing Political Disruptions?

Some social scientists argue that social values are significant determinants of political values. In other words, social norms mould our attitudes regarding politics and political institutions. To this approach, what should government do and how it should be operated lies at the heart of political culture determining the relations between social and political values.³ If this argument is correct, we need to ask what are factors that have influence over social values, and where these social norms come from? The same scientists claim that social values are determined by the social environment in which they come into the picture; namely, people have similar experiences in the same social setting; therefore, it is likely they exhibit similar political behaviours.⁴

Related to, cultural and religious cleavages, to Lane and Ersson, ‘‘are the criteria which divide the members of a community or sub-community into groups, and the relevant cleavages are those which divide members into groups with important political differences at specific times and places.’’⁵ It is often assumed that people organize themselves on the basis of identification with a certain type of cleavage in terms of which the alignments of the electorate crystallize⁶ in a social setting. Hence, political cleavages are the reflections of the same social setting, where different social and political values compete with each other. These social cleavages were/may be the basis on which dichotomies such as ‘‘Church-state, rural-urban, centre-periphery, modern-traditional, secular-conservative are determined.’’⁷ Put it differently, this approach assumes that social values do not only designate shared norms on which political alignments are formed, but they also are the basis on which political conflicts are built.

Though this approach seems quite practical to understand ideological, religious, and cultural cleavages and alignments in politics, it is not adequate enough to find out the desired method that will explain the recent rallies whose languages, methods and demands are much similar than their differences; in consequence, there is need for a more explanatory method that accounts for how discrepant ideological groups like Shiite, Sunni and Christian could come together and raise similar voices. Regarding this, other social scientists, like Abid-Moghaddam,

---

³ Rhys Dogan, ‘‘Political Participation in Europe,’’ in *Britain in Europe: An Introduction to Sociology*, ed. Tony Spybe. (London and New York: Routledge, 1997), 301.

⁴ Dogan, ‘‘Political Participation in Europe,’’ 302.

⁵ Jan-Erik Lane and Stante Ersson, *Politics and Society in Western Europe* (London and New Delhi: Sage Publications, 1999), 41.

⁶ Jakub Zielinski, ‘‘Translating Social Cleavages into Party Systems: The Significance of New Democracies,’’ *World Politics*, 45, no.2 (Jan., 2002), 187.

⁷ Dogan, ‘‘Political Participation in Europe,’’ 305.

a specialist on world politics and Middle East, support that, we live in a period in which the way politics is made, power is exercised, and resistance is organized have transformed dramatically. And these political shifts are not regional but cross-regional in the world today.⁸

To put into theoretical terms, as F. Handler puts forward, the method of resistance relies on the theory that endorses the rejection of foundationalist theories, the decentred subject, a reconceptualization of the theory of hegemony, as well as rejecting class, race, ethnicity, or gender based subordinating dichotomies.⁹ It is claimed that particularly the way how resistance is organized and dissenter opinion is shown has transformed from the modernist pattern of resistance to a post-modernist pattern of resistance, in which no a charismatic leader for the masses, no pioneering revolutionary coordination for the demonstration, no solid driving ideology, no ideal human type request, no tape-based and conference-oriented dissemination of information. As for the organizational capacities of this sort of political resistance, social networks¹⁰ such as Face-book, Twitter, WhatsApp groups played a vital role to galvanize ideology-free minds for mass demonstration to express their grievances. This new type of resistance is also different in terms of its demands that focus on a decentralized and democratic governance, social justice, and satisfactory political participation into policy-making process, adequate distribution of income, and sustainable public services with the hands of qualified politicians who serve at the heart of merit. Thus, seeing political resistance through post-modernist lenses appears much more reasonable and prospective to figure out main causes of the resentment shown by the protestors on the streets of *Iraq and Lebanon*,¹¹ both of whose political systems were carved out around sectarian divisions. As keeping all said in mind, having a closer look at the events will provide us additional evidence to indicate how political resistance is exercised in post- modernist patter in Iraq and Lebanon.

---

⁸ Abid-Moghaddam, *On the Arab Revolts...*3.

⁹ Joel F. Handler, "Postmodernism, Protest, and the New Social Movements," *Law & Society Review* 26, no. 4 (1992): 700.

¹⁰Zayan advocates that "this new media became phenomenal in the region for spreading out the latest news among the masses, disseminating alternative views against the official outlets, as well as providing a public sphere where people come together and debate about the actual events and developments in the region and the world." See Mohamed Zayani, "Introduction: Al-Jazeera and the Vicissitudes of the New Arab Mediascape," in *The Al Jazeera Phenomenon: Critical Perspectives on New Arab Media*, ed. Mohamed Zayani. (London: Pluto Press, 2005), 37.

¹¹ As for the question of why Iraq and Lebanon, Khouri says that "Iraq and Lebanon are especially noteworthy because their governance systems are defined by sharply delineated sectarian identities and political organisations. Deliberate foreign manipulation formalised these sectarian power-sharing systems, with the French in Lebanon nearly a century ago, and the US in Iraq after the 2003 invasion." See Rami G. A, "National Identity Born of Protest and Anger Brews in Iraq and Lebanon," *The NewArab*, October 5, 2020, accessed October 6, 2020, <https://english.alaraby.co.uk/english/comment/2020/10/6/a-new-national-identity-born-of-protest-and-anger>.

3. Iraq

The *leaderless* demonstrators who came to gather via *social media* poured to the streets on 1 October, 2019, when the protest that civil activists determined through social media, spreading through the central and southern areas of Iraq to demonstrate against high *unemployment*, inadequate *public services*, and *governmental corruption* among the members of the governmental offices.¹² Particularly, they complained of high unemployment and poor public services such as power cut and lack of clean and drinkable water not of ideological and sectarian issues. For example, they asked that although Iraq is of the world's fourth largest proven oil reserves,¹³ why the country's leadership could not find out solution to the endemic problems.

Initially, their demands were limited to these areas, but by time goes on they began to make more comprehensive demands such as resignation of the current government and overhaul the whole political system. They insisted on to be established a new political system that differs from the existing one that was founded in 2003 after the US-led invasion¹⁴ of Iraq and that, according to many Iraqians, favours certain individuals and groups to enrich them and expand their influence over the governmental apparatuses. Therefore, the leaderless protestors on November 11 issued a list of demands from the Tahrir Square: stepping down and dissolving of the government immediately, as well as shift election under an election committee to be chosen among credential politicians and no-party affiliated officers. Because of the pressure, the prime minister, Abdul Mahdi, and other senior politicians from different parties and groups declared that in the case of setting up suitable legislative ground, Iraq would hold a new election in the short run. In this direction, Adil Abdul-Mahdi resigned on 6th of May 2020, and later Mohammad Allawi and Adnan al-Zurhi failed to form a convincing government to meet the protestors' demands. Consequently, Mustafa al-Kadhimi was nominated by Iraq president, Barham Salih, to form a new government that seems relatively stable to handle the process.

All in all, as it has been seen from the demands of the protestors, Iraqi people, who came together through *social media* without a *certain leader*, *leader cadre* as well as a *pre-planned blueprint*, do not desire suffering any more from the lack of leadership in the government, as

---

¹² Editorial, "The Iraq Protests Explained in 100 and 500 Words," *BBC News*, December 2, 2019, accessed October 1, 2020, <https://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-50595212>.

¹³ Edward Nell and Willi Semmler, "The Iraq War and the World Oil Economy", *Constellations*, 14, no. 4, (2007), 559.

¹⁴ According to Romano, The 2003 U.S. invasion of Iraq removed Ba`athist authoritarian control over the country and failed to replace Saddam's regime with timely or effective alternate political and security authorities. See David Romano, "Jihadists in Iraq," in *The Oxford Handbook of Islam and Politics*, ed. by John L. Esposito and Emad El-Din Shahin. (Oxford and New York: Oxford University Press, 2013), 621.

well as seek for adequate *public services, transparent economic and political management*, and new economic opportunities to protect a certain *human dignity* as maintaining their lives.

4. Lebanon

Lebanon is another Middle Eastern country that is politically divided between political and sectarian groups. Although its political system tries to hold 18 different political communities together by relying on consensual democracy, its officials and administrations are mainly made of three significant religious groups: Sunnis, Christians (Maronite), and Shiites.¹⁵ For instance, the president and the chief of staff are Christian, while the prime minister is Sunni, and the president of the parliament is Shiite. Nevertheless, the pictures came from Lebanon since October 17, 2019 seem this religious-partitioned political system does not satisfy Lebanese people who took to the street to protest the newly proposed taxes in and around the capital city, Beirut. The *leaderless* protestors¹⁶ who blocked highways, main roads, and vital intersections in Lebanon's big cities are from *all aspects of the society*, which transcends the country's established religious and political divisions. As for the demands of demonstrators, "the protest movement demanded the entire overhaul of the sectarian system, replacement of the old political guard with novel non-sectarian figures such technocrat. Likewise, it urged for an improvement of basic services such as 24-hour electricity, universal healthcare, education, social security and a stop to uncontrolled government corruption and cronyism. These are quite

---

¹⁵ Ussama Makdisi, *The Culture of Sectarianism, Community, History, Violence in Nineteenth-Century Ottoman Lebanon* (Berkeley: University of California Press, 2000), 12.

¹⁶ Once it is asked what led to the current demonstrations in Lebanon particularly in 2019 and 2020, it is possible to enumerate several reasons. First, the political system looks like it failed to encounter the problems the Lebanese community faces. As for other causes built over the political predicament are as following: in October 2019 when the forest fires broke out in the Chouf district the government did not manage to place a plan to extinguish the fires, as well as it indicated its dependence on foreign countries such as Greece, Turkey, Cyprus and Jordan even in such a domestic calamity. Second was the rise of oil and bread, the rates of nationwide poverty and the high rates of unemployment has reached to 37 % in August 2019 are also some of other causes blowing the coals. Third, Lebanese citizens have been facing electric cuts since 1975 and having difficulty in obtaining 24-hour electricity that mostly depends on gasoline power generators contributing to air pollution in the cities. Fourth, the 2015 garbage crisis, deficient sanitation and sewage infrastructure were other predicaments for the government that sparked the 2015-16 Lebanese protests. As a result, the protest movements began to unfold in small groups in Beirut towards the end of September 2019 and later they built up their momentums in wider areas. Consequently, the protests unseated Saad Hariri in the mid-October 2019 from his office and led to unsuccessful attempt of forming a government by Mustafa Abid on January 21, 2020. Later Hassan Diab took on the mission but resigned and became caretaker prime minister of Lebanon in the wake of the 2020 Beirut explosion. See Editorial, "Lebanon and Religious Sects," *Global Security*, February 25, 2019, accessed September 25, 2019, <https://www.globalsecurity.org/military/world/lebanon/religious-sects.htm>; Tamara Abueish, "Forest Fires Rage in Lebanon's Chouf Mountains," *al-Arabia*, October 15, 2019, accessed September 12, 2019, [An-Nahar, August 2, 2019, accessed October 15, 2020, <https://www.annahar.com/english/article/1004952-unemployment-the-paralysis-of-lebanese-youth>; Andrea Prada Bianchi and Sergio Colombo, "As Energy Problems Fuel Protests, Lebanon Eyes Gas Revolution," *Al-Jazeera*, October 28, 2019, accessed November 3, 2020, <https://www.aljazeera.com/economy/2019/10/28/as-energy-problems-fuel-protests-lebanon-eyes-gas-revolution/>](https://english.alarabiya.net/en/News/middle-east/2019/10/15/Forest-fires-rage-in-Lebanon-s-Chouf-Mountains-; Ghadir Hamadi,)

universal demands that appealed to all segments of society.’’¹⁷ Apparently, these people are out due to *mismanagement of economy, lack of essential services* such as electricity, water, education, cleaning, and health; likewise, they urged for an accountable political system that is based on non-sectarian political affiliations. In this regard, demonstrators did not want to see small revisions in the government; instead, they pushed for a total change in the cabinet and government, in which trustable ministers would be serving on the basis of their quality of service not by way of their personal and sectarian affiliations.

Following the widespread protests, Hariri's government announced to resign upon the pressure made by the protestors who demanded Lebanese politicians to set up a cabinet of independent experts who can lead the country out of a deepening financial crisis, provide basic public services and create manageable political atmosphere.¹⁸ Upon that, Michel Aoun, the president of Lebanon, said after the dissolve of the government, new ministers will be chosen for their political competences not for their sectarian affiliations.

As it has been observed in Iraq's case, even though people came out to raise their voices against the extra taxes, the demonstrations turned out to be a direct criticism of the whole political system, which led the political establishment of Lebanon to think twice about what needs to be done to satisfy people and turn the tension down. In addition, it would not be wrong to advocate that Lebanese people would like to see a political system that will be managed around democratic principles such *accountability, transparency, and non-sectarianism* not around sectarian and religious fundamentals. In other words, as Serhan articulates, ‘‘protesters in Lebanon are transcending societal divides to oppose political systems that are rooted in division.’’¹⁹ Nevertheless, even if a new government is formed in the short run, the prospective dead-lock for possible government including Shiite Hezbollah group that has been endorsed as a terrorist organization by the international community including the USA, Israel, European Union, Canada, England, and others will be borrowing from the international donors,²⁰ which looks like the only option to pull the county from the current extreme financial crisis. Finally,

---

¹⁷ Hesham Shawish Shawish, ‘‘Analysis: One year on, what has Lebanon's protest movement achieved?,’’ *BBC Monitoring*, October 15, 2020, accessed October 18, 2020, <https://monitoring.bbc.co.uk/product/c2023nlm>.

¹⁸ Editorial, ‘‘Dozens Wounded in Lebanon as Protesters demand Basic Rights,’’ *The Guardian*, June 6, 2020, accessed October 2, 2020, <https://www.theguardian.com/world/2020/jun/06/protesters-flood-on-to-the-streets-of-beirut-demanding-basic-rights>.

¹⁹ Yasmeen Serhan, ‘‘The Nationalist Movements Against Sectarian Politics,’’ *The Atlantic*, October 30, 2019, accessed September 28, 2020, <https://www.theatlantic.com/international/archive/2019/10/new-nationalist-movements-iraq-and-lebanon/601021/>

²⁰ Simon Van Dopre and Elisa Braun, ‘‘World leaders pledge €250M in Lebanon donor conference,’’ *Politico*, August 9, 2020, accessed September 25, 2020, <https://www.politico.eu/article/beirut-lebanon-donor-conference-raises-x/>.

Lebanese people poured to the streets by getting organized through social media and had their voices heard regarding their demands such as transparency and accountability in economic and political management of their country from the government. And “they did that in a unique means which seems going beyond an attempt of a group of people who consist of several sectarian or religious cracks that determine their political identities.”²¹ Consequently, “despite the protest movement did not achieve all of its demands, pressure remains on the authorities on a number of fronts and public opinion against the ruling elite continues at an all-time low.”²²

5. Concluding Remarks

Here, it is noteworthy to say that ongoing expression of anger and opposition has been happening against the domestic systems in the region particularly in Iraq and Lebanon is more or less due to “their authoritarianism, nepotism, favouritism, and corruption and inadequate leadership rather than because of outsiders who were thought to have intention to take control of the homeland in the early and mid-twentieth century.”²³ That is to say, the problems have indigenous and internal roots embedded into the political systems of these countries.

As for the organizational capacity, protestors benefited tremendously from the novel type of expression for showing their opposition and their demands for *transparency* and *accountability* in political and economic management, *participation* in policymaking process, and *sustainability in public services*. Furthermore, the protests do not have dissimilar demands, rather they put emphasis mostly on bread-and-butter issue such as electricity, clean water, environmental clean-up, cheaper and cleaner transportation, etc... In other words, *Justice, Freedom and Human Dignity* rather than identity issue based on religious and sectarian cleavages became the flashpoints of the protests in Lebanon and Iraq. Therefore, in terms of the way how the protestors organized, and of what they demanded from their governments set an example for post-modernist method of resistance that differs considerable from the previous methods of resistance due to its emphasis on rights rather duties, on plurality of voices rather than unique voice, and on accountability rather than strict state control.

Ultimately, once it is asked that what will happen or what sort of changes might take place in these countries? Beck and Hüser reply that “It is much more likely that at least some countries

---

²¹ Mirna Abdulaal, ‘‘Inside Lebanon’s Protests: How People Are Uniting Beyond Sectarianism,’’ *Egyptian Streets*, October 29, 2019, accessed September 10, 2020, <https://egyptianstreets.com/2019/10/29/the-faces-and-voices-of-lebanons-revolution/>

²² Shawish Shawish, ‘‘Analysis...’’

²³ Abid-Moghaddam, *On the Arab Revolts and the Iranian Revolution...*, 4.

will pass through lengthy transition processes; these will be inconsistent, and the results will be open. This could also lead to the emergence of hybrid regimes that cannot be clearly distinguished as consolidated democracies or autocracies for an extended period.”²⁴ Nevertheless, it is necessary to say that despite of the protestors' demands have not been institutionalized yet during the current demonstrations, apparently many voices are heard, and it is the indicative of the pluralistic spaces from which they send out their messages both to the local and international domains.

---

²⁴ Beck and Hüser, “Political Change in the Middle East: An Attempt to Analyze the Arab Spring,” *GIGA Research Unit: Institute of Middle East Studies*, no. 203 (August, 2012), 26.

Bibliography

- Bayat, Asef. *Post-Islamism: The Changing Faces of Political Islam*. Oxford and New York: Oxford University Press, 2013.
- Lane, Jan-Erik and Ersson, Stante. *Politics and Society in Western Europe*. London and New Delhi: Sage Publications, 1999.
- Zielinski, Jakub. "Translating Social Cleavages into Party Systems: The Significance of New Democracies." *World Politics* 45, no.2 (Jan., 2002): 184-211.
- Dogan, Rhys. "Political Participation in Europe." In *Britain in Europe: An Introduction to Sociology*, edited by Tony Spybe, 297-316. London and New York: Routledge, 1997.
- Abid-Moghaddam, Arshin. *On the Arab Revolts and the Iranian Revolution: Power and Resistance Today*. London: Bloomsbury Academic, 2013.
- Makdisi, Ussama, *The Culture of Sectarianism, Community, History, Violence in Nineteenth-Century Ottoman Lebanon*. Berkeley: University of California Press, 2000.
- Romano, David, "Jihadists in Iraq." In *The Oxford Handbook of Islam and Politics* edited by John L. Esposito and Emad El-Din Shahin, 615-629. Oxford and New York: Oxford University Press, 2013.
- Zayani, Mohamed, "Introduction: Al-Jazeera and the Vicissitudes of the New Arab Mediascape." In *The Al Jazeera Phenomenon: Critical Perspectives on New Arab Media*, ed. Mohamed Zayani, 1-45. London: Pluto Press, 2005.
- Beck, Martin and Hüser, Simone, "Political Change in the Middle East: An Attempt to Analyse the Arab Spring," GIGA Research Unit: Institute of Middle East Studies, no. 203, (August, 2012): 4-35.
- Nell, Edward and Semmler, Willim, "The Iraq War and the World Oil Economy", *Constellations* 14, no. 4, (2007): 557-585.
- Bayat, Asaf. *Life as Politics: How Ordinary People Change the Middle East*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2010.
- Handler, Joel F. "Postmodernism, Protest, and the New Social Movements," *Law & Society Review* 26, no.4 (1992): 697-732.
- Beck, Martin and Hüser, Simone. "Political Change in the Middle East: An Attempt to Analyze the Arab Spring." GIGA Research Unit: Institute of Middle East Studies, no. 203 (August, 2012): 1-35.

Internet Resources

- Hamadi, Ghadir. "Unemployment: The paralysis of Lebanese youth." *An-Nahar*, August 2, 2019. Accessed October 15, 2020. <https://www.annahar.com/english/article/1004952-unemployment-the-paralysis-of-lebanese-youth>.
- Rami G. A, Khouri. "National Identity Born of Protest and Anger Brews in Iraq and Lebanon." *The NewArab*, October 5, 2020. Accessed October 6, 2020. <https://english.alaraby.co.uk/english/comment/2020/10/6/a-new-national-identity-born-of-protest-and-anger>.
- Prada Bianchi, Andrea and Colombo, Sergio. "As Energy Problems Fuel Protests, Lebanon Eyes Gas Revolution," *Al-Jazeera*, October 28, 2019. Accessed November 3, 2020. <https://www.aljazeera.com/economy/2019/10/28/as-energy-problems-fuel-protests-lebanon-eyes-gas-revolution/>.
- Shawish Shawish, Hesham, "Analysis: One year on, what has Lebanon's protest movement achieved?." *BBC Monitoring*, October 15, 2020. Accessed October 18, 2020. <https://monitoring.bbc.co.uk/product/c2023nlm>.
- Editorial. "Lebanon and Religious Sects." *Global Security*, February 25, 2019. Accessed September 25, 2019. <https://www.globalsecurity.org/military/world/lebanon/religious-sects.htm>.

- Abueish, Tamara. "Forest Fires Rage in Lebanon's Chouf Mountains." *al-Arabia*, October 15, 2019, Accessed September 12, 2019, <https://english.alarabiya.net/en/News/middle-east/2019/10/15/Forest-fires-rage-in-Lebanon-s-Chouf-Mountains->.
- Editorial, "Dozens Wounded in Lebanon as Protesters demand Basic Rights," *The Guardian*, June 6, 2020. Accessed October 2, 2020. <https://www.theguardian.com/world/2020/jun/06/protesters-flood-on-to-the-streets-of-beirut-demanding-basic-rights>.
- Van Doppe, Simon and Braun, Elisa, "World leaders pledge €250M in Lebanon donor conference," *Politico*, August 9, 2020. Accessed September 25, 2020. <https://www.politico.eu/article/beirut-lebanon-donor-conference-raises-x/>.
- Serhan, Yasmeen, "The Nationalist Movements Against Sectarian Politics," *The Atlantic*, October 30, 2019. Accessed September 28, 2020. <https://www.theatlantic.com/international/archive/2019/10/new-nationalist-movements-iraq-and-lebanon/601021/>
- Abdulaal, Mirna, "Inside Lebanon's Protests: How People Are Uniting Beyond Sectarianism," *Egyptian Streets*, October 29, 2019. Accessed September 10, 2020. <https://egyptianstreets.com/2019/10/29/the-faces-and-voices-of-lebanons-revolution/>.
- Editorial, "The Iraq Protests Explained in 100 and 500 Words." *BBC News*, December 2, 2019. Accessed October 1, 2020. <https://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-50595212>.

CHANGING OF TURKEY’S SYRIAN STRATEGY: FROM BANDWAGONING FOR PROFIT TO THREAT BALANCING

Veysel KURT*

Abstract

In this paper, I will try to explain what kind of strategy that Turkey applied toward the Syrian crisis, and what kind of causes drives Turkey to follow this strategy. I assume that Turkey applied the “bandwagoning for profit” strategy in the initial phases of the Syrian Crisis. But once Turkey recognized that this strategy does not work due to the changing US approach to Syria and faced new threats, it changed not only its priorities but its strategy as well without wasting time. Russia’s involvement in the Syrian crisis was another driving force for Turkey’s changing strategy. In this context, my point is that Turkey’s “bandwagoning for profit strategy” shifted to a “threat balancing strategy” since mid of 2015.

Keywords: Bandwagoning for Profit, Threat Balancing, USA, Turkey, Syrian Crisis.

---

* Assoc. Prof., Istanbul Medeniyet University

TÜRKİYE’NİN SURİYE STRATEJİSİNDEKİ DEĞİŞİM: ÇIKAR AMAÇLI PEŞİNE TAKILMADAN TEHDİT DENGELEMEYE

Özet

Bu çalışmada, Türkiye'nin Suriye krizine karşı ne tür bir strateji uyguladığı ve Türkiye'yi bu stratejiyi takip etmeye iten nedenlerin ne olduğu açıklanmaya çalışılmaktadır. Suriye Krizinin ilk aşamalarında Türkiye'nin “çıkar amaçlı peşine takılma” stratejisini uyguladığı varsayılmaktadır. Ancak Türkiye, ABD'nin Suriye'ye yönelik değişen yaklaşımı nedeniyle bu stratejinin işe yaramadığını anladığında ve yeni tehditlerle karşılaştığında, sadece önceliklerini değil stratejisini de vakit kaybetmeksizin değiştirmiştir. Rusya'nın Suriye krizine dahil olması, Türkiye'nin değişen stratejisi için bir başka itici güç olmuştur. Bu bağlamda, bu çalışmanın vurgusu, Türkiye'nin “çıkar amaçlı peşine takılma” stratejisini 2015'in ortasından itibaren bir “tehdit dengeleme” stratejisine kaydığı yönündedir.

Anahtar Kelimeler: Çıkar Amaçlı Peşine Takılma, Tehdit Dengeleme, ABD, Türkiye, Suriye Krizi.

1. Introduction

The Syrian civil war is one of the greatest crises in the twentieth century. Its humanitarian consequences are a disaster. It began as a Syrian issue, then transformed into a regional problem but its consequences from many aspects (great powers competition and conflict of their proxies, international terrorism, the refugee issue, etc.) are global issues. Not only the regional countries but also great powers involved in a conflict. And today no one can predict how and when a political solution will end the crisis.

Since the uprising began in Syria many countries and international organizations take their positions, determined their strategy, and involved in the crisis to maximize their political benefit or to balance threats from others.

As a neighbor country that has very close relations and the longest land border with Syria, Turkey is a crucial actor that not only can affect the crisis but also will be affected by its consequences. This paper will try to explain what kind of strategy Turkey applied, and what kind of drivers caused Turkey to follow this strategy. I assume that Turkey applied the “bandwagoning for profit” strategy in the initial phases of the Syrian Crisis. But once Turkey recognized this strategy does not work due to the US approach to Syria and faced new threats, it changed not only priorities but its strategy as well without wasting time.

Firstly, I will mention the alternative explanations, then I will discuss the “bandwagoning for profit” concept shortly, and then I will evaluate Turkey’s Syrian strategy in highlighting this concept. Let me start with alternative approaches that claim to explain Turkey’s Syrian strategy. The dominant approach has focused on the ideological aspect of Turkey’s calculation. According to this approach, “like transitional governments formed in Egypt and Tunisia, the AKP was touted in both the Arab world and the west as a ‘model’ to follow, striking the right balance between Islamism and democracy”¹. Furthermore, for them, Turkey’s decision-makers’ Islamic identities was the main factor to show that Islamist movements gaining a moment in the region.² The other approach considers Turkey totally engaged without a strategy or as if Turkey is the only international actor in Syria without considering other players.

---

¹ Christopher Phillips, *The Battle For Syria International Rivalry In The New Middle East* (New Haven and London: Yale University Press, 2014), 74.

² Bilgin Ayata, “Turkish Foreign Policy in a Changing Arab World: Rise and Fall of a Regional Actor?,” *Journal of European Integration* 37, no. 1, (2015): 97.

I consider Turkey's Syrian strategy in a realistic approach, and my point is that Turkey engaged in the Syrian crisis with a bandwagoning strategy from the very beginning in order to profit from potential change, but this strategy did not work.

2. Conceptual Framework

Bandwagoning and balancing are two main strategies that define state' alliance choice in order to provide security or balancing the current or potential threats. Both terms are used for state behavior in terms of grand strategy, and state response to a new conflict or cooperation.³ Without any exception, the literature on the balancing of threat theory uses these concepts in contrast to each other and favors balancing behavior to bandwagoning.

Walt defines these terms to suit the balance of threat theory: "When confronted by a significant external threat, states may either balance or bandwagon. Balancing is defined as allying with others against the prevailing threat; bandwagoning refers to alignment with the source of danger"⁴. A state can balance or bandwagon others for security. Balancing means that, a state alliance with the other one or with a coalition in order to secure itself. Bandwagoning shortly means aligning with a source of danger.⁵ This is where small states, which are more vulnerable to political dilemmas and/or political pressure, choose to ally with powerful states to reduce the possibility of attacks⁶. To put it simply, bandwagoning refers to following foreign policy choices of the powerful opponent to avoid political or military clashes regarding regional affairs⁷. Schweller revisited the bandwagoning concept and claims that states do not bandwagoning only to provide security or balance the threats but they can make bandwagoning to another power for profit⁸.

Balance of threat theory focused on the cases that security is the goal of alignment, and so it systematically ignored alliance choices driven by profit motivations. However, states can make bandwagoning not only to be stronger and to provide security but they can do it with benefit expectations. Besides, bandwagoning is not a capitulation that does not give the initiative to a

---

³ For a comprehensive debate, Robert Jervis and Jack Snyder, eds., *Dominoes and Bandwagons Strategic Beliefs and Great Power Competition in the Eurasian Rimland* (New York, Oxford: Oxford University Press, 1991).

⁴ Stephen M. Walt, *The Origins of Alliances* (Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1987), 17.

⁵ Stephen M. Walt, "Alliances: Balancing and Bandwagoning," in *International Politics: Enduring Concepts and Contemporary Issues*, eds. Robert Jervis and Robert J. Art (London: Pearson Education Limited, 2000), 103.

⁶ Miriam Fendius Elman, "The Foreign Policies of Small States: Challenging Neorealism in Its Own Backyard," *British Journal of Political Science* 25, no. 2, (1995), 177.

⁷ Betul Dogan-Akkas, "The UAE's Foreign Policymaking in Yemen: from Bandwagoning to Buck-Passing," *Third World Quarterly*, (2020), 1, <https://doi.org/10.1080/01436597.2020.1842730>.

⁸ Randall L. Schweller, "Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In," *International Security* 19, no. 1, (1994), 85.

stronger actor. When states bandwagon to other actor for profit rather than security, it does not mean they are threatened to make this choice or cajoled to climb aboard the bandwagon; they make this choice willingly. This behaviour is motivated by expectation of rewards, not fear of threat or punishment. Thus, we will not observe cases of bandwagoning for profit by examining alliances as a response to threats. We must look instead at alliance choices made in the expectation of gain, unfettered by a desire for greater security.⁹

3. From Bandwagoning for Profit to Threat Balancing

To me, the *bandwagoning for profit* concept in Schweller's terms is very useful to define Turkey's initial strategy towards the Syrian crisis. I claim that Turkey followed other powers, specifically the US in the Syrian crises with expectations of a new regional order and in order to profit from the new circumstances. To be more concrete Turkey's decision-makers calculate that the US and other European allies will involve in the Syrian crisis and being a part of this process can provide some benefits to Turkey.

Turkey did not welcome the Arab Spring spreading to Syria. Once the uprising began Turkey tried to find a solution to prevent the violence or escalation between the opposition and the Syrian government. However, with the violence escalating, patience with Assad expired. When the uprising started in Syria, Turkey's approach was very cautious but not passive. During the first months, Turkey tried not to seem offensive, nonetheless, Turkey continued to negotiate not only with the Assad regime but also with the opposition. According to Phillips, Ankara adopted a dual strategy. Erdogan ramped up the condemnatory tone of his statements and support for the Syrian opposition was gradually increased, with Assad's opponents permitted to hold conferences in Turkey in May and June – although to show balance Ankara also invited the Syrian government.¹⁰ Since August 2011, Turkey's decision-makers turned against Assad and declared that Assad is not peaceful because of a crackdown on the opposition with artillery and transformation is required in Syria, and shared the idea that "Assad must go". On September, 21, Turkey's Prime Minister formally called for Assad to go, and since that time Turkey was a side of a "regime change" in Syria.

The question here is that: Although Turkey has good relations with Syria and did not perceive any threat from the Syrian administration why Turkey turned against the regime? My answer is that Turkey's calculation was dependent on the idea of the international community's

---

⁹ Schweller, "Bandwagoning for Profit", 79.

¹⁰ Phillips, *The Battle for Syria*, 74.

intervention in Syria through military and diplomatic instruments in order to topple the regime was inevitable.

In other words, I claim that Turkey calculates that the international community will intervene in the Syrian crisis, the Assad regime will be toppled, and Turkey will benefit from the new regional order. Meantly Turkey invested soon, depended on the international community includes the US, NATO, and its allies who questioned the Syrian regime and declared “Assad must go”. From this point of view, Turkey can be considered as a revisionist power or at least expected the US to change the regional status quo via regime change.

The basic reasons for Turkey's changing position were the decision of NATO's involvement in Libya and secondly Obama's discourse to topple the Assad regime. Israel, France, and many other states shared this idea.

On the days the uprising started in Syria the international community had focused on the conflict in Libya. UK, France, and Lebanon (representing the Arab League) proposed a resolution to UNSC for humanitarian intervention in Libya. UNSC accepted the resolution that formed the legal basis “for military intervention in Libya, demanding an immediate ceasefire and authorizing the international community to establish a no-fly zone and to use all means necessary to protect civilians”.¹¹ Persuaded away from his initial caution, Obama supported UN1973 and NATO's involvement –led by France- started on March, 19. Turkey, revealing the limitations of the involvement to support for civilians, questioned the no-fly zone, claiming it was motivated by western desires for Libyan oil. But Turkey's critical approach to western powers' involvement did not change their policy. In other words, NATO was involved in Libya in terms of “Responsibility to Protect”. But this involvement was not limited to protect civilians, it was resulted in toppling Gaddafi. This step was a major factor for Turkey to change its calculation on the Syrian crisis.

Once Syrian regime forces started to crackdown on the opposition and civilians, many politicians and actors expected the same involvement to be repeated against the Syrian regime. To me, Obama's support for NATO's involvement was perceived by Turkey's decision-makers in this context. Over two crucial months, July–August 2011, Qatar and Turkey, countries that gave a chance to Assad for reform and avoid civil war or international involvement as in Libya, abandoned him, and several western states, led by Barack Obama, called for him to stand aside.

---

¹¹ “Resolution 1973 (2011),” United Nations Security Council, 17 March 2011, accessed December 20, 2020, [https://www.undocs.org/S/RES/1973%20\(2011\)](https://www.undocs.org/S/RES/1973%20(2011)).

Obama warned Assad with a clear statement on August, 18, 2011: “[w]e have consistently said that President Assad must lead a democratic transition or get out of the way. He has not led. For the sake of the Syrian people, the time has come for President Assad to step aside”¹². Although the Assad regime and its allies committed much more crimes against civilians than Gaddafi, neither NATO nor the US and its allies did not move to prevent Assad from his actions, but Assad still had been considered as a problem.

Another sign of Obama’s interfering in the Syrian crisis was his warning of the Assad regime about the usage of chemical weapons. Obama declared that any attempt by Syria to move or use its chemical weapons would change his administration’s “calculus” in the region¹³. In mid of 2013, the Assad regime used chemical weapons and crossed “the red line” of Obama. Nonetheless, the Obama administration did not conduct a military operation against the Assad regime but encouraged US allies, the Arab League, and the Syrian opposition against Assad. From that time, it was obvious that Obama would not move directly against the Assad regime. At the end of the day, the calculation of Obama was changed not by any Assad’s move but by the al-Nusra Front’s affiliation to Al-Qaida in August. After that, for the US, terrorism became a new threat and target in Syria. The US’ changing priorities in Syria caused Turkey’s Syrian strategy dysfunctional. More importantly, the US aligning with PYD/YPG against ISIS was the source of a new threat perception for Turkey. But Turkey’s adaptation to new circumstances in Syria took a longer time than it should be. Turkey failed to change its strategy at that time, and could not adopt its strategy to new circumstances until mid of 2015. Russian involvement in Syria was unignorable for Turkey to change its strategy that depends on the US. Russia’s involvement was a new challenge but also an opportunity for Turkey to be considered. In August 2015 Turkey’s president Erdogan declared that Turkey can accept Assad as an actor in the transformation process. It was a sign of Turkey’s changing strategy. After the failed coup attempt Turkey clarified its strategy, put ISIS and PYD/YPG as primary threats in Syria.

As a result, I claim that Turkey adopted a “bandwagoning for profit” strategy until the end of 2013 with expectations for the near future, but it did not work. More interestingly it was not the first time Turkey adopted this strategy. In 1991 when the US launched military operations

---

¹² “President Obama: “The future of Syria must be determined by its people, but President Bashar al-Assad is standing in their way,” The White House President Barack Obama, August 18, 2011, accessed December 20, 2020, <https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2011/08/18/president-obama-future-syria-must-be-determined-its-people-president-bashar-al-assad>.

¹³ James Ball, “Obama Issues Syria a ‘Red Line’ Warning on Chemical Weapons,” *The Washington Post*, August 20, 2012, https://www.washingtonpost.com/world/national-security/obama-issues-syria-red-line-warning-on-chemical-weapons/2012/08/20/ba5d26ec-eaf7-11e1-b811-09036bcb182b_story.html.

against the Saddam Hussein administration, the Ozal government adopted a similar strategy with similar expectations, but it did not work as well.

Bibliography

- Ayata, Bilgin. "Turkish Foreign Policy in a Changing Arab World: Rise and Fall of a Regional Actor?." *Journal of European Integration* 37, no. 1, (2014): 95-112.
- Ball, James. "Obama Issues Syria a 'Red Line' Warning on Chemical Weapons." *The Washington Post*, August 20, 2012. https://www.washingtonpost.com/world/national-security/obama-issues-syria-red-line-warning-on-chemical-weapons/2012/08/20/ba5d26ec-eaf7-11e1-b811-09036bcb182b_story.html.
- Dogan-Akkas, Betul "The UAE's Foreign Policymaking in Yemen: from Bandwagoning to Buck-Passing." *Third World Quarterly* (2020): 1-19. <https://doi.org/10.1080/01436597.2020.1842730>.
- Elman, Miriam Fendius. "The Foreign Policies of Small States: Challenging Neorealism in Its Own Backyard." *British Journal of Political Science* 25, no. 2 (1995): 171–217.
- Jervis, Robert, and Jack Snyder, eds. *Dominoes and Bandwagons Strategic Beliefs and Great Power Competition in the Eurasian Rimland*. New York, Oxford: Oxford University Press, 1991.
- Phillips, Christopher. *The Battle For Syria International Rivalry In The New Middle East*. New Haven and London: Yale University Press, 2014.
- Schweller, Randall L. "Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In." *International Security* 19, no. 1 (1994): 72-107.
- The White House President Barrack Obama. "President Obama: "The future of Syria must be determined by its people, but President Bashar al-Assad is standing in their way."" August 18, 2011. Accessed December 20, 2020. <https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2011/08/18/president-obama-future-syria-must-be-determined-its-people-president-bashar-al-assad>.
- United Nations Security Council. "Resolution 1973 (2011)." 17 March 2011. Accessed December 20, 2020. [https://www.undocs.org/S/RES/1973%20\(2011\)](https://www.undocs.org/S/RES/1973%20(2011)).
- Walt, Stephen M. *The Origins of Alliances*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1987.
- Walt, Stephen M. "Alliances: Balancing and Bandwagoning." In *International Politics: Enduring Concepts and Contemporary Issues*, edited by Robert Jervis and Robert J. Art, 96–103. London: Pearson Education Limited, 2000.

ORTADOĞU'DA DEMOKRASİ VE DARBE DİKOTOMİSİNİN TOPLUMSAL VE SOSYO-EKONOMİK TEMELLERİ: MISIR ÖRNEĞİ (2011-2020)

Mehmet BABACAN*

Özet

2011 yılından itibaren Ortadoğu ve Kuzey Afrika coğrafyasındaki ülkelerde görülen yaygın halk hareketleri ve “Arap baharı” adındaki devrim dalgası neticesinde Libya, Mısır ve Yemen gibi ülkelerde mevcut yönetimlerin değişmesi sağlanırken örneğin Suriye gibi ülkelerde siyasi sistemler ve yöneticiler varlıklarını idame ettirmişlerdir. Özellikle Mısır'da demokratik yöntemlerle seçilen Muhammed Mursi önderliğindeki Müslüman Kardeşler Hareketi benimsediği siyasi programı tam anlamıyla hayata geçiremeden 1 yıl gibi kısa bir sürenin ardından General Abdülfettah el-Sisi tarafından organize edilen askerî bir darbeyle yönetimden uzaklaştırılmıştır. Bu çalışmada özellikle bölgesel düzlemde Ortadoğu'nun ülkesel düzlemde ise örnek olarak Mısır'ın Arap baharı dalgasının başlangıcı olan 2011 tarihinden günümüze demokrasi deneyimini sekteye uğratan devrim olgusuna kavramsal olarak yaklaşılabacaktır. Ardından pratikteki örnekler bağlamında ülkenin demokrasiden darbeye uzanan sürecinin bir analizi yapılacaktır. Ayrıca Mısır'daki, 30 yıllık Mübarek rejimini deviren halk hareketlerinin baştaki sosyo-ekonomik dinamikleri ile Mursi yönetiminin askerî bir darbeyle devrilmesine yol açan bir yıllık periyottaki, medya, yargı, ordu ve Temmerrüd Hareketi örneğindeki muhalefet gibi yerel aktörler ile diğer dış aktörlerin belirleyici oldukları, toplumsal ve ekonomik diğer dinamiklerden de söz edilecektir. Neticede tarihsel bir perspektifle ama ağırlıklı olarak 2011-2020 yılları arasında kapsayan zaman diliminde Mısır'ın demokrasi tecrübesine ve darbeye kesilen bu deneyimin oluşturduğu karşıtlık/zıtlık durumunun içerisindeki sosyolojik ve sosyo-ekonomik dinamiklere ulaşılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ortadoğu, Arap Baharı, Mısır, Demokrasi, Darbe.

---

* Bursa Uludağ Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Doktora ve Proje Asistanı
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1420-7726>. E-Posta: babacan_b27@hotmail.com.

**THE SOCIAL AND SOCIO-ECONOMIC FOUNDATIONS OF DEMOCRACY AND
THE COUP DICHOTOMY IN THE MIDDLE EAST: EGYPT AS AN EXAMPLE
(2011-2020)**

Abstract

The change in the existing administrations in countries such as Libya, Egypt and Yemen as a result of the revolutionary wave called “Arab spring” which has been used as a reference to the widespread popular movements seen in the countries in the Middle East and North Africa geography since 2011. Especially in Egypt, the political program adopted by the Muslim Brotherhood movement led by Mohammed Morsi, who was elected democratically after a short period of 1-year before it was fully implemented, it was removed from the administration by a military coup organized by the General Abdulfettah el-Sisi. This study will conceptually approach the phenomenon of the revolution that has disrupted democracy from the beginning of the Arab Spring wave in 2011, which is the beginning of the Arab Spring wave of Egypt, especially at the regional level and at the national level of the Middle East. Then, in the context of practical examples, an analysis of the country’s process from democracy to coup will be made. Also, the initial socio-economic dynamics of the popular movements that overthrew the 30-year blessed regime in Egypt and in a very short time as a one yearly Morsi administration’s other social and economic dynamics in which local actors and other external factors are determinant, such as the media, judiciary, the army and the opposition in the example of the default movement, which led to its overthrow by a military coup will also be mentioned. Consequently, with a historical perspective, but mainly in the period spanning from 2011 to 2020, the contrast between Egypt’s experience of democracy and this experience interrupted by the military coup is sociological and the socio-economic dynamics of the society are tried to be reached.

Key Words: Middle East, Arab Spring, Egypt, Democracy, Military Coup.

1. Giriş

Mısır, sadece Kuzey Afrika Coğrafyasının ya da Ortadoğu'nun önemli bir ülkesi değil, aynı zamanda sahip olduğu medeniyet birikimi ile evrensel değerlere hizmet eden kadim bir ülkedir. Tarih boyunca oynadığı kilit rol ise, onun coğrafi ve stratejik olarak sahip olduğu önemli konuma tüm büyük medeniyetlerin hâkim olmak istemesinden kaynaklanmaktadır. Ancak tam da bu durum aynı zamanda Mısır toplumuna sosyolojik bir tartışmayı miras bırakmış, ülkede farklı zamanlarda ve farklı biçimlerde hangi medeniyetin temsilcisi olduğuna ya da hangi medeniyete ait olduğuna dair sert kültür ve kimlik tartışmalarının doğmasına sebep olmuştur.¹ Bunun yanında tüm Ortadoğu coğrafyasına hâkim olan siyasal istikrarsızlık, sağlıklı bir demokrasinin kurulup işleyememesi, işleyen demokrasilerin ise adeta periyodik darbelerle akamete uğratılması sosyal yapının yanı sıra Mısır siyasal hayatında da önemli soru işaretlerini teşkil etmiştir. Özellikle Arap Baharı dalgasının hemen öncesinde (2010) Mısır'a baktığımızda 86 milyonluk bir nüfus, 3000 \$ düzeyinde kişi başına düşen millî gelir, son derece eşitsiz gelir dağılımı ve toplumun tamamına yakınının yoksulluk sınırının altında yaşaması gibi parametreleri görmekteyiz.² Ekonomik olarak bu kötümser tablonun yanında ülkede yolsuzluğun adeta bir gelenek haline gelmesi, siyasal sistemde yakınları kayırmacılığın (*nepotism*) yaygınlığı, ülkede yaklaşık 50 yıldır tüm muhalefete yoğun bir siyasî baskının uygulanması ve nüfusun yaklaşık yarısının siyasî temsil hakkından mahrum bırakılması da Mübarek rejiminin toplumsal, siyasal ve sosyo-ekonomik tabanı hakkında bir fikir vermektedir.³ Bununla birlikte 30 yıllık Hüsnü Mübarek rejiminin devrilmesi toplumsal, ekonomik ve siyasal açıdan bu kötümser tablonun tamamen değişmesi anlamına gelmemiş, İhvan iktidarını bir askerî darbeyle devirerek siyasal iktidarı yeniden ele geçiren Sisi önderliğindeki diktatörlük rejimi Mısır'ın demokrasi ve darbe dikotomisi arasında gidip gelen siyasal yaşamında yeni otoriter bir perde açmıştır.

2. Teorik ve Tarihsel Temelde Mısır'da Demokratikleşme Deneyimleri

Esasen, tüm Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesi için geçerli olduğu gibi Mısır için de demokratikleşme “hüner” ve “marifet” gerektiren bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Bunun sebepleri hakkında öne sürülen görüşlere baktığımızda Ortadoğu ülkelerinin bağımsızlığını kazandıktan hemen sonra siyasal otoritesini pekiştirmek amacı ile “*neo-patrimonyal*”

---

¹ Gökhan Bozbaş, “Mısır'da Gelenek ve Medeniyet Tartışmaları”, *Müslüman Dünyada Çağdaş Düşünce*, Cilt II: Mısır Düşüncesi, ed. Lütfi Sunar, (Ankara: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Yayınları, 2020), 45.

² Tayyar Arı, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu: Irak, İran, ABD, Petrol, Filistin Sorunu ve Arap baharı*, Cilt II, (Bursa: Alfa Akademi Yayınları, 2017), 479.

³ Arı, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu*, Cilt II, 479-480.

dediğimiz ırka, etnisiteye, aşirete, kabileye veya mezhebe dayalı ataerkil toplum yapısı ile yönetime talip olmaları belirtilir.⁴ Bu konu hakkında John Waterburry gibi diğer yazarların ortaya attığı ikinci görüş ise, bölgedeki dinî pratiğin ve bölgesel kültürün siyasal liberalizmin gelişmesinin önünde engel oluşturduğu görüşüdür.⁵ Aslına bakılırsa bu görüş, yani Ortadoğu ülkelerindeki demokrasi tartışmalarının temelini din olgusuna ve kültürel farklılığa indirgeyerek açıklamaya çalışan perspektif, Daniel Pipes, Samuel Huntington, Eli Khedourie gibi teorisyenlerin dâhil olduğu Oryantalist/Şarkiyatçı yaklaşımın benimsediği bir görüştür. Bu görüşün bir yansıması olarak Ortadoğu’ya ilişkin literatürde bir Arap ya da Ortadoğu istisnacılığı retoriği doğmuş, bölgedeki toplumsal kültürün liberal değerlerle bağdaşmadığı bu nedenle de kurumsal bir demokratik siyasal sistemin bölgede egemen olamayacağı savı ileri sürülmüştür. Ne var ki 2011 yılından itibaren Tunus’tan başlayarak bir domino etkisi ile bütün Kuzey Afrika ve Ortadoğu coğrafyasını etkisi altına alan halk hareketlerine verilen genel bir isim olarak “Arap Baharı” dalgası bu retoriği kısmen geçersiz kılmış, demokratik değerlerin bu ülkelerde de kolektif halk hareketlerinin dinamizmi ile yayılabileceğini göstermiştir.⁶

2011 yılında Ortadoğu ve Kuzey Afrika (OKA) coğrafyasında görülmeye başlanan halk hareketlerine verilen genel bir isim olarak benimsenen “Arap baharı(*Arab Spring*)” dünyanın geri kalanı tarafından bu bölgede otoriter rejimlerin yıkılacağı, demokrasi dalgasının hızla yayılarak yaklaşık 400 milyonluk Arap dünyasını radikal bir transformasyona uğratacağı şeklinde algılanmıştır.⁷ Gerçekten de Batı’nın temsil ettiği liberal ve demokratik değerler sistemine yabancı ve görece bu kavramlarla geç tanışmış olan Ortadoğu bölgesinde bir “*Arap istisnacılığından*” söz edilirken yıllardır otoriter rejimlerle yönetilen bölge halklarının gösterdiği kolektif dinamizm, demokratikleşme dalgasının Arap toplumlarında da yayılmasının önünü açmıştır. Esasen demokratikleşme sürecini *seçilmemiş olan bir yönetimin yerini serbest, açık ve dürüst bir seçimle seçilmiş bir yönetimin alması* şeklindeki temel prensiple açıklayan Huntington dünya tarihinde siyasal sistemleri etkileyen demokratikleşme dalgalarının varlığından bahseder. Huntington’a göre; ters dalgalarla karşılaşmış olan dünyadaki demokratikleşme dalgalarının birincisini Amerikan ve Fransız devrimleriyle beslenen 1828’deki ABD başkanlık seçimleriyle birlikte dünyada gittikçe demokratik tarzda seçimlerin ve yönetimlerin yaygınlaşması oluştururken, ikincisini II. Dünya Savaşı’nın bitimiyle

---

⁴ Nur Köprülü, “Demokrasi”, *Orta Doğu: Aktörler, Unsurlar, Sistemler*, ed. Mehmet Şahin, (İstanbul: Kopernik Yayınları, 2019), 225.

⁵ Köprülü, *Demokrasi*, 226.

⁶ Köprülü, *Demokrasi*, 229.

⁷ Burhanettin Duran ve Nurullah Ardıç, “Arap Baharı”, *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular*, ed. Şaban Kardaş ve Ali Balcı, 8. Baskı, (İstanbul: Küre Yayınları, 2014), 682.

sömürgelerin bağımsızlıklarını kazanması ve dekolonizasyon süreci temsil eder. Üçüncü demokratikleşme dalgası ise; Portekiz Diktatörlüğü'nün (*Salazar rejimi*) 1974'te sona erişini izleyerek Avrupa, Asya ve Latin Amerika'daki yaklaşık 30 ülkede otoriter rejimlerin yerini demokratik rejimlerin alması sürecine tekabül eder.⁸

Huntington'un demokratikleşme kavramını dünya tarihinin 18. yüzyıldan günümüze vuku bulan temel siyasal gelişmelere işaret eden olaylarına dayanarak üç temel dalga halinde sunan bu argümanına atfen 2011 yılında Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da görülen halk hareketlerinin de bu muazzam dalgaların dördüncüsü olduğu savı ileri sürülmüştür.⁹ Yine Bouazizi'nin 2010 yılının Aralık ayında gerçekleştirdiği kendini yakma eylemiyle ateşlenen toplumsal ve siyasal devrim dalgalarına gelinceye dek Ortadoğu için önem teşkil eden ve çeşitli sonuçlar doğuran kırılma noktaları da yaşanmıştır. Bunlar; 1. II. Dünya Savaşı'nın akabinde bölgedeki birçok ülkenin bağımsızlıklarını kazanmaları (*dekolonizasyon süreci*), 2. 1948'de bölgede büyük bir infiale ve savaşlar serisine yol açan İsrail Devleti'nin kurulması, 3. a) 1979 İran İslam Devrimi ve b) Mısır'la Arap devletleri arasındaki blokajı kaldıran “*Camp David Antlaşması*”, 4. 1991'de Soğuk Savaşın sona ermesi, iki kutuplu sistemin yıkılması ve takiben gelişen Körfez Savaşı, 5. 11 Eylül 2001 terör saldırıları sonrasında Afganistan'ın ve 2003'de Irak'ın işgaliyle anti-Amerikancılığın bölgede had safhaya ulaşması ve 6. Günümüze gelinceye dek tarihsel süreç içerisinde İran, Mısır, İsrail, Türkiye ve Suudi Arabistan gibi bölgesel aktörlerin Ortadoğu alt-sisteminde birbirlerine karşı giriştikleri alan açma ve bölgesel liderlik mücadeleleridir.¹⁰

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi Arap Baharı hareketlerinin demokratikleşme dalgalarının sonuncusu/dördüncüsü olarak sunulması yıllardır Ortadoğu bölgesi üzerine yürütülen “*Arap istisnacılığı*” retorikine ket vurmuş, bilgi ve iletişim teknolojileri (*BİT*) ile eğitilmiş ve şehirli gençlerin lokomotif olduğu Arap Baharı dalgası özellikle Tunus, Libya, Mısır, Yemen ve Bahreyn gibi ülkelerde toplumsal adalet, ekonomik fırsatlar ve siyasal özgürlükler konusunda daha fazla hak taleplerini gündeme getirmiştir. Anılan bölge ülkelerinde demokratik hak taleplerinin, dahası demokratik ve liberal Batılı değerler temelinde örgütlenmiş siyasal, ekonomik ve toplumsal sistemlerin neden bu kadar geç kaldığı/geldiği konusunu Ortadoğu'daki kültürel farklılığa indirgeyerek inceleyen Oryantalist akım ve Daniel Pipes, Samuel

⁸ Samuel P. Huntington, *Üçüncü Dalga: Yirminci Yüzyılın Sonlarında Demokratlaşma*, çev. Ergun Özbudun, (Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, 1993), 6-18.

⁹ Duran ve Ardıç, *Arap Baharı*, 687.

¹⁰ Sarı'ya göre; Ortadoğu bölgesinde bölgenin iktisadi ve siyasi yapısını şekillendirme noktasında potansiyele ve bölgesel liderlik iddiasına sahip olan temel ülkeler İran, Mısır, Suudi Arabistan ve Türkiye olarak öne çıkarken, İsrail bölge genelinde sahip olduğu “öteki” imajından ötürü böyle bir iddia taşımamaktadır. bkz: Buğra Sarı, “Bölgesel Güçler”, *Ortadoğu: Aktörler, Unsurlar, Sistemler*, ed. Mehmet Şahin, (İstanbul: Kopernik Yayınları, 2019), 164.

Huntington, Elie Khedourie gibi Şarkiyatçılar bölgenin siyasal, kültürel ve toplumsal yapısı ile hâkim inancı olan İslam dininin demokratik değerlerle karşıtlık içerisinde olduğunu iddia etmektedirler.¹¹

Ancak bu görüşe karşı çıkanlar da bulunduğu gibi Edward Said ve diğer yazarlar “*Batının kendi kurgusu olan bir Doğu*” dan başkasına inanmak istemediğini belirtmektedir. Said hatta bu hususta Şark’ı/Doğu’yu inceleyen Batılı bir araştırmacının Şark’ın karşısına öncelikle bir Avrupalı ya da Amerikalı olarak çıktığını birey vasfının ise sonradan geldiğini açıklayarak bunun nedeni olarak Batı’nın Şark’ın müdahale tarihine sahip topraklar olduğu bilinciyle hareket etmesini gösterir.¹² Britanya ve Fransa’nın mandater yönetimlerinden ancak II. Dünya Savaşı sonrasında kurtularak bağımsızlık kazanan bölgedeki ülkelerin, Mısır’daki Batı destekli 30 yıllık Mübârek rejimi gibi, senelerce otoriter rejimlerle yönetilmesi demokratik değerlere dayalı bir toplumsal ve siyasal kültürün gelişmesini engellemiştir. Parlâmento, seçim, oy gibi kavramlarla daha önce hiç tanışmamış olan bu ülkelerde darbe ve karşı-darbelerin adeta bir devlet geleneği halini alarak birbirini izlemesi düzenli ve sistemli bir demokrasinin işleyişini de geciktirmiştir.¹³

Yine tarihsel olarak Ortadoğu’daki muhtelif ülkelerde *İhvan-ı Müslimin*, *Baas*, *en-Nahda* gibi Pan-Arabist, sosyalist, siyasal İslamcı ve değişik nitelikte birçok muhalif siyasal hareketin geliştiğini, bunun da aslında demokrasi kültürünün varlığına bir işaret oluşturduğunu, dahası İslam’ın ve İslami hareketlerin demokrasi ile tezat oluşturmadığı aksine *meşveret*, *riyaset*, *Darül Sulh* gibi İslami kavramların teorik temelde; *Medine Vesikası*, *Akabe Biatları*, *Veda Hutbesi* gibi birçok olay ve belgenin de tarihsel düzlemde demokrasiyle örtüştüğünü de belirtmemiz gerekmektedir.¹⁴

Birinci Dünya Savaşının hemen ardından Osmanlı hâkimiyetinin bölgeden tasfiye edilmesiyle özellikle 19. yüzyılın küresel sistemi domine eden aktörleri Britanya ve Fransa’nın tek taraflı eylemleri (1916 Sykes-Picot Antlaşması, 1920-San Remo Konferansı vb.) ile sınırları yapay bir biçimde çizilen Ortadoğu ülkeleri II. Dünya savaşı sonrasına kadar da Batılı ülkelerin

¹¹ Köprülü, *Demokrasi*, 224-225.

¹² Edward Said, *Şarkiyatçılık: Batı’nın Şark Anlayışları*, 10. Basım, çev. Berna Yıldırım, (İstanbul: Metis Yayınları, 2017), 21.

¹³ Murat Tınas, “Devlet”, *Ortadoğu: Aktörler, Unsurlar, Sistemler*, ed. Mehmet Şahin, (İstanbul: Kopernik yayınları, 2019), 245.

¹⁴ Turan Kayaoğlu, “Batı-Merkezli Olmayan Uluslararası İlişkiler Kuramı ve İslam”, *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular*, ed. Şaban Kardaş ve Ali Balcı, 8. Baskı, (İstanbul: Küre Yayınları, 2014), 301.

vesayetinde “*stajyer devlet*” aygıtları ile yönetilmişlerdir.¹⁵ Demokrasinin gelişme şansı bulamayacağı böyle bir ortamda kâğıt üzerinde bağımsız ama gerçekte dış ilişkiler, savunma ve güvenlik konularında kolonyalist Batı ülkelerinin etkisi altında bulunan bölge ülkelerinin diğer ülkelerle ilişkileri ve dış politikaları da dolayısıyla bahsi geçen ülkelerin yönlendirmeleri ile olmuştur. Örneğin Mısır’a İngiltere tarafından 1922 yılında tek taraflı bir açıklama ile bağımsızlık verilmesine rağmen Süveyş kanalının güvenliği İngiliz askeri birliklerince sağlanmış, Mısır’ın savunması ve imparatorluk ulaşım yollarının korunması amacıyla İngiltere Mısır’da bir miktar asker bırakmayı kendi çıkarları açısından uygun görmüştür.¹⁶ Mısır’ın İngiliz işgalinden ve bu kısıtlamalardan kurutularak bağımsız olması ise 1936 Antlaşması ile mümkün olmuştur. Ancak İngiltere ülkedeki hukuki ve siyasi varlığını çeşitli yöntemlerle devam ettirmiş, “Dört Şubat Olayında” (1942) da görebileceğimiz gibi Kral’ın mihver yanlısı Ali Mahir’i başbakanlığa ataması üzerine Kral’a bir ultimatoma vererek 6 saat içinde istifa etmesini ya da Nahhas Paşa’yı başbakanlığı atamasını dikte etmek gibi Mısır siyasetine ve egemenliğine doğrudan müdahale eden girişimlerde bulunmuştur.¹⁷ Keza İngiltere II. Dünya Savaşı Sonrasında da bölgedeki askerî ve güvenlik oluşumlarını tekelinde toplamak amacıyla birçok girişimde bulunmuştur. Ortadoğu Komutanlığı Projesini (*Middle Eastern Commandership*) hayata geçirmek için Fransa ve Türkiye ile beraber Mısır’a teklifte bulunan İngiltere bu önerisi Mısır tarafından reddedilince bu defa 1955’te Bağdat Paktı’nın kurulmasına öncülük etmiştir.¹⁸ Bu bağlamda İngiltere’nin Ortadoğu siyasetinde jeopolitik ve stratejik açılardan önem taşıyan Mısır’ı Pakta üye olma çabaları sonuç vermeyince Türkiye’nin üyeliği Batı nezdinde ayrı bir önem kazanmış, Bağdat Paktı’na Mısır’ın katılmaması Türkiye’nin rolünü öne çıkarmıştır. Ancak ne var ki 1957-Eisenhower Doktrininin ilânı ile İngiltere’nin Ortadoğu’daki dominant rolü kaybolmuş, kolonyal dönemlerden beri bölgeyi jeostratejik, jeopolitik ve jeoekonomik açılardan nüfuz alanı içerisinde gören İngiliz dış politikası bu rolünü hegemon güç ABD’ye kaptırmıştır.¹⁹

¹⁵ “Stajyer devlet” ifadesi genellikle dönemin tarihsel gelişmelerinden bahisle ve Milletler Cemiyeti Misakında geçen “çağdaş dünyanın zor koşulları altında kendi kendilerini yönetme yeteneğinden henüz yoksun olan halkların vesayetlerinin başka devletlere teslim edilmesi” prensibinden hareketle genellikle manda ve himaye altındaki devletleri kastetmek için kullanılan bir terim olarak benimsenmiştir. bkz: Tınas, *Devlet*, 251.

¹⁶ Tayyar Arı, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi*, Cilt I, 7. Baskı, (Bursa: Alfa Akademi yayınları, 2017), 165.

¹⁷ Arı, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu*, Cilt I, 167.

¹⁸ Bu konu hakkında bkz: 1. Arı, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu*, Cilt I, 167. 2. Melek Fırat ve Ömer Kürkçüoğlu, “Ortadoğu’yla İlişkiler: Orta Doğu Komutanlığı Projesinden Bağdat Paktına (1950-1955)”, *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, ed. Baskın Oran, Cilt I (1919-1980), 11. Baskı, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2005), 619.

¹⁹ Arı, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu*, Cilt II, 103.

Mısır'da demokratik bir yönetimin başa gelmesi ve çok partili siyasal hayat konusunda Saad Zaglul'un ve Vafd partisinin adını telaffuz etmek gerekmektedir. Mısır bürokrasisinde uzun yıllar görev yapmış olan ve ulusal burjuvazinin sivri isimlerinden biri olan Saad Zaglul, Birinci Dünya Savaşı sonrasında açıklanan maddeler bağlamında Wilson idealizminden etkilenecek Mısır halkının sorunlarını açıklamak ve bağımsızlık talebinde bulunmak için Paris Barış Konferansına katılmak istemiş ancak bu girişimi İngilizler tarafından engellenmiştir. Mısır siyasal hayatında önemli bir partiye dönüşecek olan Vafd Partisi'nin "*el-Vafd el Mısri*" adıyla örgütleyerek Mısır ulusu adına hareket ettiğini öne süren Zaglul ve arkadaşları İngilizler tarafından 1919'da Malta'ya sürmüştür. Zaglul'un tutuklanması üzerine büyük ölçekli halk hareketlerinin yaşandığı Mısır'da bu bağlamda Saad Zaglul hareketinin kitlesel bir karşılık bulduğundan ve partisinin Mısır demokrasisinin ilk işaret fişekleri olduğundan bahsedebiliriz. Halkın tepkileri üzerine salıverilen Zaglul daha sonra Paris görüşmelerine katılabildiyse de Mısır'ın İngiliz mandası altına verildiğini öğrenince büyük bir hayâl kırıklığına uğramış ve Mısır siyasetinde tekrar etkin bir rol oynamasından çekinen İngiliz manda rejimi tarafından bu kez yakın arkadaşlarıyla beraber önce Aden'e ve daha sonra Seyşeller'e sürülmüştür.²⁰

Mısır özelinde demokratikleşme hareketlerine yakından baktığımızda, monarşiye son veren 1952-Hür Subaylar Darbesinin ardından yönetime gelen Cemal Abdülânâr'ın Arap Sosyalizmi ve Pan-Arabizm savunucusu otoriter yönetiminden sonra Enver Sedat dönemi ile (1980'li yıllar) birlikte izlenmeye başlanan "*infitah*" (ekonomik açılım) politikası ile yabancı yatırımcıları davet eden ve dünya piyasasıyla entegre olmaya hazırlanan bir Mısır profili doğmuş, bir ekonomik liberalleşme aracı olarak aynı zamanda sosyal ve siyasal yapıda da reformlarla birlikte bir demokratikleşme süreci içine girilmiştir. Sedat döneminde demokrasi adına bazı adımlar atılmış olsa da yine bu dönemdeki göstergelere baktığımızda Mısır, Demokrasi İndeksi sıralamasında sivil ve siyasi özgürlükler açısından 112'nci sırada yer almıştır.²¹

3. Mısır'ın Arap Baharı Sürecindeki Demokratikleşme Deneyimi, Askerî darbe ve Bu Süreçteki Sosyo-Ekonomik Dinamikler (2011-2020)

2011 yılında Tahrir Meydanındaki halk hareketleri sonucu yönetimden çekilen 30 yıllık Mübarek rejiminin ardından 2012 yılında Muhammed Mursi liderliğindeki Müslüman Kardeşler (İhvan-ı Müslimin) 1928 yılında Mısır'ın İsmailiye kentinde kurulduğundan bu yana

²⁰ Arı, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu*, Cilt I, 164.

²¹ Köprülü, *Demokrasi*, 234.

ilk kez demokratik yöntemlerle/seçimle işbaşına gelmiştir.²² Ancak ülkede demokrasi adına sevindirici bu gelişmeden tam 1 yıl sonra General Abdülfettah el-Sisi liderliğindeki Mısır Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi'nin idare ettiği bir darbe ile İhvan'ın yükselişi sekteye uğratılmıştır.²³ Mısır için de söz konusu olan darbe olgusunun ve tüm Ortadoğu için geçerli demokrasi-darbe dikotomisini/karşıtlığını teorik düzeyde birtakım modellerle inceleyen yaklaşımlar mevcuttur; Carl Brown'ın “nüfuz edilmiş siyasal sistem modeli” ya da Peter Pawelka'nın “Petrolizm” ve “Hegemonyal Kontrol Modeli” gibi. 2013–Mısır Darbesini bu teorik modeller yardımıyla açıklamaya çalıştığımızda karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır;

Mursi iktidarı ile birlikte ülkede yıllarca ezilen, dışlanan ve marjinalleştirilen İslami kesimler siyaset sahnesinde kendilerine yer bulmuş ancak eski rejim mensubu olan ve 30 yıllık Mübarek rejimi boyunca devletin bürokrasi, ordu, yargı gibi kilit organlarına yerleşerek gücü ele geçirmiş yerel aktörler, konumlarını kaybetme korkusuyla İhvan karşıtlığını benimsemiş ve “Mursi karşıtlığı” ortak paydasında birleşmişlerdir. Yargının tamamen İhvan karşıtı bir pozisyon aldığı ve medyadan, iş dünyasından, yatırım çevrelerinden hiçbir desteğin alınmadığı bir ortamda İhvan siyaset yapabilmek için adeta çırpınmıştır.²⁴ Batı'nın yanında Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Kuveyt gibi ülkelerin Mısır'daki iç muhalefeti fonlaması ile Mursi'ye karşı olan eski rejim yanlılarının elinin güçlenmesi sağlanmıştır. Keza dışardan desteklenen medya halkı manipüle ederek İhvan iktidarına karşı tavır alınmasına sebep olmuştur. Her ne kadar Türkiye, Katar, Libya gibi bölge ülkeleri Müslüman Kardeşler yönetimine destek olmaya çalışsa da bu yeterli ol(a)mamıştır.²⁵

Bölgesel ve küresel siyaset açısından Mursi'nin demokratik usullerle iktidara gelişiyle birlikte Doğu Akdeniz'deki konjonktürün değişmesi, Mübarek döneminde Hamas ve Filistin'e karşı uygulanan sert politikaların yerinin ılımlı yaklaşımların alması, İran ve Türkiye gibi bölgedeki majör aktörlerle iyi ilişkilerin kurulması İsrail, BAE, Suudi Arabistan'ın tepkisini çekmiş ve bu ülkeleri harekete geçirmiştir. Yine Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve bir bütün olarak Batı ittifakı tarafından Mısır yönetiminde söz sahibi olan Mursi iktidarı bir tehdit olarak algılanmış, bölgesel düzlemdeki İsrail-BAE-Suudi Arabistan eksenli anti-İhvacı set küresel düzlemde Batı dünyası ile İhvan karşıtlığı hususunda uyum göstererek Mursi iktidarının devrilmesi desteklenmiştir. Uluslararası sistemde demokrasi ve eşitlik gibi temel ve evrensel liberal

---

²² Veysel Ayhan ve Nazlı Ayhan Algan, “Mısır Devrimi ve Mübarek: Bir Diktatörün Sonu”, IMPR Rapor No:6, İstanbul, 2011): 17.

²³ Köprülü, *Demokrasi*, 233-234.

²⁴ İsmail Numan Telci, *Mısır Devrim Sözlüğü*, (İstanbul: Açılım Kitap Yayınevi, 2014), 21.

²⁵ Mehmet Şahin ve Birce Beşgül, “Darbeler”, *Ortadoğu: Aktörler, Unsurlar, Sistemler*, ed. Mehmet Şahin, (İstanbul: Kopernik Yayınları, 2019), 202.

değerlerin savunucusu olan Batı ittifakı 2013-Temmuz’unda gerçekleşen Mursi darbesi özelinde tepkisiz kalmış ve sessizliğe bürünmüştür. Keza darbe ile başa gelen Sisi’nin ABD ve Avrupa Parlamentosu tarafından kutlanması, dönemin ABD Başkanı Barack Obama’nın bir telefon görüşmesi yaparak Sisi’yi tebrik ettiğinin belirtilmesi ve Mursi döneminde kesilen ekonomik yardımların tekrar serbest bırakılacağına açıklanması durumu özetlemektedir. Bilindiği üzere ABD Senatosu her yıl Mısır’a 1,3 milyar \$ mali yardım yapmaktadır.²⁶

Yukarıdaki maddeleri değerlendirdiğimizde tikel olarak diğer bölge ülkelerinde tümel olarak ise Ortadoğu bölgesinin genelinde de görebileceğimiz gibi Mısır’da gerçekleşen 2013-Temmuz Darbesi’ni Carl Brown’ın nüfuz edilmiş siyasi sistem modeli ve Peter Pawelka’nın hegemonyal kontrol modeli bağlamında açıklamamız mümkündür. Çünkü değindiğimiz gibi Mısır’ın demokratikleşme tecrübesine de ket vuran Temmuz 2013 Darbesi öncesinde, esnasında ve sonrasında yaşanan iç ve dış politikada cereyan eden gelişmeler göstermiştir ki; hem İsrail, BAE, Suudi Arabistan gibi bölge ülkelerinin ülkedeki muhalefeti fon akışıyla ekonomik anlamda destekleyerek, medyayı etkisi altına alıp halkı Mursi karşıtlığına kışkırtarak, ülkenin iç siyasi sistemine nüfuz etmesi C. Brown’ın “nüfuz edilmiş siyasi sistemler modeli” ne bir örnek oluşturmaktadır. Aynı şekilde ABD’nin her fırsatta demokrasi, serbest pazar/piyasa ekonomisi gibi liberalizmin temel evrensel değerlerini dünyanın neresinde olursa olsun destekleyeceğini belirtmesi ve hegemon güç olarak özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde bunu temel bir prensip olarak kabul ettiğini ilan etmesine rağmen Mursi iktidarına yeterli ilgi ve desteği göstermeyip tam aksine her yıl rutin olarak verilen ekonomik yardımları kesmesi ve bölge siyasetinde adeta izole ederek yalnız bırakması, ülkede kendi hegemonik çıkar ve hedeflerine uygun bir yönetim görmeyi yeğleyerek Mursi iktidarını deviren Sisi askeri diktatoryasına destek açıklamasında bulunması da “hegemonyal kontrol modeli” ile örtüşmektedir.²⁷

Mısır toplumunun Arap Baharı süresince edindiği çok kısa-1 yıllık- demokratikleşme deneyimini ve ardından gelen askerî darbe ile vücut bulan Sisi askerî rejimi ile yönetilmeye çalışılması 2011 yılından 2020’ye yani günümüze kadar uzanan yaklaşık 10 yıllık bir zaman dilimini kapsamaktadır. Günümüze dek uzanan tarihsel kesitte Mısır toplumunun sosyal ve ekonomik dinamiklerini incelemeye çalıştığımızda ise aslında bu dinamiklerin fazlaca bir değişime uğramadığını ve hem demokrasi hem de ardından gelen darbe olgusunun hem nedeni hem de sonucu olduğunu analiz edebiliriz. Toplumsal ve sosyo-ekonomik açılardan duruma

²⁶ Mehmet Şahin ve Birce Beşgül, “Darbeler”, 206-207.

²⁷ Mehmet Şahin ve Birce Beşgül, “Darbeler”, 221-222.

yaklaştığımızda; özellikle darbe öncesinde medyada yürütülen Mursi karşıtı yayınlar ve kamuoyunun bilinçli bir şekilde medya aracılığı ile manipüle edilmesi, muhalefetin yürüttüğü propaganda, kaos ortamının henüz dinmemesi, sokak olaylarının devam etmesi ile halkın hâlâ kendini güvensiz hissetmesi, Mısır'da halk hareketlerini doğuran en önemli amillerden olan ve halk tabanının harekete geçiren işsizlik ve diğer ekonomik sıkıntıların rejim değişikliğine rağmen devam ediyor olması Mursi'ye yönelik karşı-hareketi güçlendirmiştir. Yine bu hususta öne çıkan “Temerrüd Hareketi” Mursi'yi Mübarek rejimi boyunca yaşanan ekonomik, politik ve sosyal tüm sorunların “bir yıl” gibi çok kısa bir sürede düzeltememesi sebebiyle suçlamıştır. Bilindiği gibi 30 yıllık otoriter bir rejimin toplum ve devlet hayatında iz bırakmış sorunlarını bir anda düzeltebilmek kısa süre içerisinde gerçekleştirebilecek bir başarı değildir ve Mursi iktidarı bu argümanı da keza öne çıkarmıştır. Kaldı ki yine belirtildiği gibi silahlı kuvvetler, bürokrasi, yargı gibi eski rejim yanlılarının elinde tuttuğu güç odakları Mursi'nin politikalarının yasal ve yargısal engeller koyarak önünde durmuş, reformların gerçekleşmesine izin vermemiştir. Buna rağmen Temerrüd Hareketi'nin toplumsal ve ekonomik sorunların çözülmemesi retoriğini öne çıkararak halkı etkilemeye çalışması kimi kesimlerde karşılık bulmuş, devrim yapılmasına rağmen yoksulluk ve işsizliğe hâlihazırda çare bulunmayışı Mursi karşıtlarının elini güçlendirmiştir.²⁸

Sisi dönemiyle birlikte Mısır'ın siyasal, toplumsal ve ekonomik hayatında çok önemli bir yeri olan ve dönüştürücü rolü bulunan ordu gücünü ve statüsünü tahkim etmiştir. Mısır'ın sosyo-ekonomik yapısı ve ekonomi politikaları açısından Mursi' nin devrilmesini müteakip işbaşına gelen Sisi'nin yönetimini “eski rejimin yeniden inşası” olarak tanımlayabiliriz.²⁹ Ordunun/askerin Mübarek'in ilk dönemlerinde kaybettiği iktisadi ve siyasi gücü halk ayaklanması sırasında önce Yüksek Askeri Konsey aracılığıyla, daha sonra ise darbe yoluyla doğrudan kazandığını görüyoruz. Sisi, cumhurbaşkanı olduktan sonra emekli askeri personeli valiliklere ve kilit makamlara atayarak, kapatılan Ulusal Demokrasi Partisi'ni (NDP) yeniden açmayarak ve bunun da ötesinde güçlü bir partinin ya da muhalefetin oluşmasına izin vermeyerek mecliste çoğunluğun bağımsızlardan müteşekkil olmasına yol açarak siyasi alanda askerî otoriteyi tekrar sivil otoritenin üzerine yerleştirmiştir. Yine darbesi Sisi yönetimi gelir ve kurumlar vergisini artırarak büyük sermaye sahiplerinden daha fazla vergi alınacağı mesajını halka iletmiştir. Ne var ki bir süre sonra kurumlar vergisi tekrar düşürülmüştür. Bu nedenle Sisi

²⁸ Mehmet Şahin ve Birce Beşgül, “Darbeler”, 204.

²⁹ Taha Eğri, “Çağdaş Mısır'ın Ekonomi Politikası: Devlet, Kalkınma ve Sınıflar”, *Müslüman Dünyada Çağdaş Düşünce*, Cilt II: Mısır Düşüncesi, ed. Lütfi Sunar, (Ankara: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Yayınları, 2020), 291.

yönetiminin istikrarlı ve tutarlı bir iktisat politikası izlediğini söylemek çok zordur. Bir yandan halka yönelik eski politika araçları uygulamaya konulurken diğer yandan yabancı sermayeyle olan ilişkilerin sürdürülmeye çalışıldığı görülmektedir. Sisi yönetiminin Süveyş Kanal Projesi ve Kahire'nin doğusunda inşa edilmeye başlanan Yeni Başkent Projesi kapsamında büyük projelerle halkı etkileme stratejilerinin temelinde başkaca kapsamlı bir ekonomi-politik anlayışın olmaması yatmaktadır.³⁰ Sisi rejiminin 1990'lı yıllar sonrasında Mısır siyasi ve ekonomik hayatında önemli rol oynamaya başlayan işadamlarının etkinliğinin tasfiye edilerek ordunun başat konumunu yeniden inşa edici popülist politikalarla beslenen bir anlayışla devleti idare ettiğini ve özellikle ekonomi alanında belirli bir iktisadi yaklaşım sergilemediğini söylememiz mümkündür.³¹

Halk tabanında ne yazık ki bir karşılığı bulunmayan bu adı konmamış ekonomi politikası Mısır siyasetine etkin müdahalelerde bulunan ve bunu bir gelenek haline getiren askerî elitlerin ekonomik ihtiyaç ve yönelimleri bağlamında yürütülmektedir. Halk kesiminde derinden hissedilen yaygın işsizlik ve yoksulluğa rağmen 2019 yılının Nisan ayında yapılan referandumla Sisi'nin cumhurbaşkanlığına %89 oranında 2030 yılına kadar onay verilmesi ise başta ABD olmak üzere küresel ve bölgesel aktörlerce desteklenen askerî rejimin otoriter yönetim koşullarının etkili olduğunu söylemek lâzımdır.³²

Bununla birlikte demokratik siyasal kültürün ve nitelikli bir sosyo-ekonomik yapının 2020' ye gelinmesine rağmen hâlâ sağlıklı bir biçimde hâkim olamadığı Mısır toplumunda Sisi'nin politikalarının karşılık bulmadığı ve tüm kesimlerce tasvip edilmediğini belirtmekte yarar vardır. Çünkü 2019 referandumuna 61 milyon kayıtlı seçmenin yaklaşık % 44' ünün katıldığını hesap edersek, mevzu bahis referanduma olan siyasal katılım oranının çok düşük olduğunu da görebiliriz.³³

Son dönemde Mısır'ın askerî harcamalarını artırması, bu bağlamda Libya'ya müdahale etmeye ve Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) ile yakın ilişkiler tesis etmiş olan Türkiye'yi tehdit etmeye kalkışması ülkede yükselen militarizmin en açık göstergesidir. Ancak yaklaşık bir yıldır tüm dünyayı etkisi altına almış bulunan Covid-19/ Koronavirüs pandemisi nedeniyle zor koşullarda bulunan Mısır toplumu Sisi rejimini zorlamaktadır. Sağlık yatırımlarının düşük

³⁰ Deniz İstikbal, "Mısır'da Karşı-Devrim Sürecinin Ekonomi Politik Analizi", *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 3, (Aralık-2019): 251.

³¹ Eğri, "Çağdaş Mısır'ın Ekonomi Politikası: Devlet, Kalkınma ve Sınıflar", 292.

³² "Sisi wins snap Egyptian referendum amid vote-buying claims", *The Guardian*, 23.04.2019

<https://www.theguardian.com/world/2019/apr/23/sisi-wins-snap-egyptian-referendum-amid-vote-buying-claims>

³³ *The Guardian*, 23.04.2019, <https://www.theguardian.com/world/2019/apr/23/sisi-wins-snap-egyptian-referendum-amid-vote-buying-claims>

olduğu ülkede 2019 yılı verilerine göre bütçeden ayrılan payın % 1,2 olduğu ve 1162 hastaya 1 doktorun düştüğü düşünülürse Mısır'daki sağlık altyapısının durumu daha net anlaşılabilir.³⁴ Sisi yönetimi, yüksek işsizlik oranı, koronavirüs nedeniyle azalan turizm gelirleri ve sağlık sektöründeki olumsuz şartlar nedeniyle kötü bir sınav vermektedir. Halkın şikâyetlerine rağmen pandemi şartlarını otoriter yönetiminin bir aracı olarak kullanmaya çalışan Sisi, Mısır Parlamentosundan geçerek yasalaşan 162/1958 sayılı olağanüstü hâl yasasında değişiklik yapan kanunu imzalayarak birçok önemli konuda karar alma ve uygulama yetkisine sahip olmuştur. Koronavirüs pandemisi sürecinde Sisi'yi veya hükümeti eleştiren, süreçle ilgili olumsuz yorum yapan Mısırlı vatandaşlar hakkında yasal işlem başlatılmış, tutuklamalar yapılmış hatta Mısır'daki vaka sayılarıyla ilgili bir araştırmaya atfen haber yapan the Guardian muhabirinin ülkeyi terk etmesi istenmiştir.³⁵ Ordunun halkın güvenliğini değil de Sisi'ye karşı oluşabilecek her türlü muhalefeti ve kütleli eleştiriyi engelleyici bir mekanizmaya döndüğü Mısır'da 2013 yılından bu yana otoriter bir anlayışla ülkeyi yöneten Sisi, pandeminin başından beri salgın şartlarını bahane ederek baskı temeline dayanan politikasını daha da sertleştirmiş ve pandemiye otoriterliği bağlamında araçsallaştırmıştır.³⁶

Sisi'nin otoriteryanizme dayanan baskı temelli iç politikası yanında dış politikasının da Mursi yönetiminden tamamen ayrıldığını ve taban tabana zıt yaklaşımların dış ilişkilere hâkim olduğunu görmekteyiz. Daha önce de belirtildiği gibi Mursi döneminde İran'la kurulan diyalog, Türkiye ile sürdürülen iyi ilişkiler kaybolmuş, Hamas ve Filistin yönetimine karşı sert politikalar izlenmeye başlanmıştır. Hamas'ın Mısır'daki bürolarını kapatan Sisi yönetimi, İsrail ablukasını altındaki Gazze'nin adeta dış dünyayla tek bağlantısı olan Refah kapısından Sina'ya/Mısır'a açılan tünelleri de kapatmaya başlamıştır.³⁷ Mursi döneminde ekonomik yardımları kesen ancak Sisi'nin işbaşına gelmesiyle tekrar dış yardım vermeye başlayan Suudi Arabistan ve BAE ise özellikle Libya'da Türk askeri aktivizminin dengelenmesi hususunda Sisi'yi desteklemiş ve Mısır'ın Libya'ya doğudan bir operasyon gerçekleştirmesi için rejime askeri yardımda da bulunmuşlardır. Sisi rejiminin bu yöndeki açıklamalarına ilâveten milis lider Hafter'i yanına alarak "Kahire Deklarasyonu" nu ilân etmesi ise Libya Krizine Mısır'ın askeri siyasi ve diplomatik usullerle dahil olma isteğini ve merakını açıkça ortaya koymuştur.

³⁴ Kadir Aydın ve Fahrettin Dede, "Mısırın Yeni krizi: Sisinin Koronavirüs Sınavı", *ORSAM-Ortadoğu Araştırmaları Merkezi*, 27.03.2020 <https://orsam.org.tr/tr/misirin-yeni-krizi-sisinin-koronavirus-sinavi/>

³⁵ Firuze Yağmur Gökler, "Sisi Otoriterliğinin Yeni Aracı: Koronavirüs Pandemisi", *Ortadoğu Analiz*, Cilt: 11, Sayı:94, (Temmuz-Ağustos 2020): 71.

³⁶ Firuze Yağmur Gökler, "Sisi Otoriterliğinin Yeni Aracı: Koronavirüs Pandemisi", 70-71.

³⁷ Arı, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu*, Cilt II, 488.

Mısır'ın giderek artan askerî harcamalarından ve silahlanmasından³⁸ bahisle özellikle dış politikadaki ilgisinin kriz bölgelerine yoğunlaşması arasında bir doğru orantı kurulabilir. Ancak Mısır'ın özellikle tehdit etmeye kalkıştığı Türk askerî gücü karşısında materyal kapasite farkı bir yana strateji, askerî yönetim ve manevra kabiliyeti açısından Türkiye gibi bölgesel bir gücün gerisinde olduğu bir gerçektir.³⁹

Mevcut Sisi rejiminin Batı ve körfez destekli bir siyasi rejim olduğu ve geleneksel körfez monarşilerinin dış yardımıyla ayakta durmaya çalıştığı ortadadır. İç politikada otoriter usullerle bir yönetim anlayışı sergileyen Sisi, “darbeci darbeciyi destekler” mantığından hareketle komşusu Libya’da da demokratik, liberal bir siyasi yönetim yerine sert ve otoriter unsurlarla yönetime talip olmaya çalışan ve kendisi gibi asker kökenli olan General Halife Hafter’in siyasi erk talebini desteklemektedir. Bu, Mısır’da olduğu gibi Libya da demokrasi-darbe dikotomisinin darbe üstünlüğü ile neş ü nema bulacağı anlamına gelmekle birlikte saha dengeleri Hafter aleyhine değişmiş özellikle Katar ve Türkiye’nin bölgede artan askeri aktivizmi Hafter unsurlarını geri çekilmeye zorlamıştır. Ulusal Mutabakat Hükümeti’nin BM’de kabul gören meşru hükümet olmasına rağmen Mısır’daki Sisi rejiminin Suudi Arabistan, BAE ve Kuveyt ile bir savaş lordunu (Halife Hafter) desteklemesi demokratik kurumlar ve değerler karşısında Mısır’ın tavrını sorgulamamıza yol açmaktadır. Şöyle ki; Sisi’nin dâhil olduğu BAE-Suudi Arabistan-Kuweyt destekli körfez sermayesinin bir oyuncusu ya da aktörü olduğu düşünülürse çıkarların bölgede darbecilerin darbecileri desteklediği bu durumu ve siyasi sistemlerin yıllardır alışlagelmiş bir eğilimle demokrasiden uzaklaşarak darbeye doğru nasıl evirildiğini anlamamıza yardımcı olmaktadır.⁴⁰ Rejimlerin ve yöneticilerin demokratik usullerden tiranlığa ve diktatörlüğe kayması açısından Arap Baharı süresince bağımsızlık kazanarak yıkılmamakta direnen otoriter rejimlerin (Suriye’deki Esad rejimi gibi) karşı-devrim pozisyonlarını anlamamız konuya açıklık getirmektedir.⁴¹

³⁸ Alexandra Kuimova, “Mısır’ın Askerî Harcamalarını Anlamak”, Arka Plan Raporu, Stockholm Barış Araştırmaları Enstitüsü (SIPRI) Özetleyen: Muhsin Korkut, ed. Yusuf Aydemir, *TASAM*, 12.11.2020, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/58718/misirin_askeri_harcamalarini_anlamak

³⁹ Gamze Helvacıköylü, “Libya Satrancında Yeni Hamle: Mısır’ın Askeri Müdahale Çıkışı Türkiye’ye Mesaj mı?”, *Uluslararası Politika Akademisi (UPA)*, 27.06.2020 <http://politikaakademisi.org/2020/06/27/libya-satrancinda-yeni-hamle-misirin-askeri-mudahale-cikisi-turkiyeye-mesaj-mi/>

⁴⁰ Hasan Basri Yalçın, “Darbeci Dış Politika” *SETA*, 22.06.2020 <https://www.setav.org/darbeci-dis-politika/>

⁴¹ Demokrasi ve siyaset teorisi açısından Suriye’deki durum ve Esad rejiminin halk hareketlerine karşı direnmesi Locke felsefesinde iki farklı zeminde karşılık bulur: “*Locke’un siyaset felsefesinde fertlerin tiranlığı önleme ve kolektif direnme hakları da mevcuttur. Buna göre insanlar sadece mevcut tirana ve onun tecavüzlerine karşı direnme hakkına değil, yasal ve meşru bir yöneticinin de “tiran olma yolunda soysuzlaşması”nı önleme hakkına sahiptirler, aksi takdirde tiranlığa karşı asla güvencede olmayacaklardır.*” bkz: Harun Acar, “Suriye Halkının Beşar Esad’a Direnme Hakkı: Üç Sözleşmecî Bakış”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 10, Sayı: 37, (Bahar-2013): 121.

4. Sonuç

Tarihsel zenginliği ve medeniyet birikimi bir yana Doğu Akdeniz, Ortadoğu ve Kuzey Afrika coğrafyasının hemen hepsi için önem arz eden stratejik bir noktada konumlanmış olması, “çekirdek Ortadoğu” tanımlamasında sınırları ifade eden üç başat ülkeden biri olması (diğerleri İran ve Türkiye) ve önemli suyollarına hâkim olmasından ötürü Mısır'ın jeopolitik, jeostratejik ve jeoekonomik önem ve vazgeçilmezliği tartışmasızdır. Tarih boyunca Yunan, Roma, Osmanlı, Fatimî egemenliği gibi ülke topraklarında hüküm sürmüş imparatorluk ya da siyasi güçlerin adını saymak bile Mısır'ın sahip olduğu medeniyet birikimini ve farklı kültürlerle ev sahipliği yapmış kültürel zenginliğini anlamamızda yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte spesifik olarak II. Dünya Savaşından günümüze kadar olan tarihsel kesitte diğer Ortadoğu ülkeleriyle benzer bir biçimde Osmanlı Hilafetini tasfiye ederek manda ve himaye rejimleri ile bölgedeki egemenliklerini pekiştiren kolonyalist Batı ülkelerinin etkisi altında hür bir yönetime kavuşma uğraşı veren Mısır için bu durum ancak İkinci Dünya savaşının atlatılıp dekolonizasyon sürecinin hızlanmasıyla mümkün olmuş, bundan önceki süreçte ise İngiltere tarafından 1922'de tanınan bağımsızlık tek taraflı ve kağıt üzerinde kalan ülkenin savunma, güvenlik ve egemen hükmetme iradesine hâlel getiren tarzda örgütlenen bir nitelik taşımıştır. Mısır toplum yapısında biraz da ev sahipliği yapılan medeniyet ve kültürlerin sayısındaki fazlalığa bağlı olarak zaman zaman çetin kültür ve kimlik karmaşaları yaşanmış ülkede Cemal Abdülnasır döneminde “Araplılık” öne çıkarılarak Arap Milliyetçiliği yükselişe geçerken, Enver Sedat döneminde anti-kapitalist bloktan anti-sosyalist bloğa bir yöneliş görülmüştür. Bunun dışında ülkede Suud ve Körfez kökenli Selefi anlayışın yanında Sufilik ve daha evrensel ve kapsayıcı bir özellik gösteren İhvan (Müslüman Kardeşler) anlayışı gibi İslami düşünce akımları da etkili olmuştur. Milliyetçilik keza bazen Arap milliyetçiliği şeklinde tezahür ederken bazen de ülke sınırlarını kastedecek ve territoryal milliyetçilik anlayışına uygun düşer haliyle Mısırlılık, Mısırlı olma ve Mısır milliyetçiliği biçiminde de yorumlanmıştır. Özellikle son dönem modernist ve liberal ideolojik akımlar Mısır'ı Akdeniz medeniyeti bağlamında Mısır milliyetçiliği ve sekülerizm yaklaşımıyla Batı medeniyetinin bir parçası olma iddiasındaki sentezi yapmıştır.⁴²

Mısır'da 2011 yılında Tahrir Meydanında başlayan gösteriler neticesinde 30 yıllık Mübarek rejiminin yönetimi bırakması mümkün olmuş ancak halkın seçimiyle iktidara gelen İhvan hareketi Mısır siyaset sahnesinde ancak 1 yıl gibi çok kısa bir süre rol alabilmiştir. İhvan iktidarını deviren General Abdülfettah el-Sisi, Cumhurbaşkanı seçildikten sonra askeri iradeyi

⁴² Bozbaş, “Mısır'da Gelenek ve Medeniyet Tartışmaları”, 78-79.

yeniden sivil iradenin üzerine yerleştirerek eski rejimin adeta yeniden inşasına çalışmıştır. Sisi dönemiyle beraber Mısır'ın bağımsızlığından beri sosyal, siyasal ve ekonomik hayatında önemli rol oynamış dönüştürücü etkisi bulunan ordu ve askerî elitler gücünü tahkim etmiştir. Bu durum genelde Ortadoğu, özelde ise Mısır'da var olan demokrasi ve darbe dikotomisinin kendisini sürekli inşa eden kaçınılmaz yazgısının bir tekrarı ya da tezahürü olmuştur. Sosyo-ekonomik açılardan bakıldığında ise; özellikle Arap Baharı sürecinin başlangıcında Mısır'da da halk hareketlerini tetikleyen gelişmeler; gıda fiyatlarındaki yüksek artış, son 50 yıldır ülkedeki nüfusun gittikçe artması ve dolayısıyla genç nüfusun çoğalması ancak bu yüksek genç nüfusun işsiz ve yoksul bir nitelik taşıması, yakınları kayırmacılık ve adaletsizlik, yönetimden memnuniyetsizlik, temel haklardan yoksunluk gibi etmenler olmuştur. Hatırlayacağımız gibi halk hareketlerinin en bilinen sloganları “*ekmek, onur ve adalet*”tir. Sadece bu sloganlar bile halk hareketlerini doğuran sosyo-ekonomik etmenlerin işsizlik, yoksulluk, yolsuzluk ve yönetimden memnuniyetsizlik olduğunu kanıtlamaktadır.

Diğer yandan Mübarek ve yönetiminin devrilmesi ile Mursi iktidarının gelmesi demokrasi adına umutları yeşertirken bu defa dış kaynaklı fonlarla etki altına alınan medyanın yine halk tabanını manipüle etmesi sonucu, devrime rağmen işsizliğin ve yoksulluğun bitmediği söyleminin yaygınlaşarak protestolara dönüşmesi toplum tabanının harekete geçirmiştir. Sokak hareketlerinin de henüz dinmediği bir ortamda halkın yanında yer aldığını her fırsatta belirten ordunun halk kesimlerini Mursi yönetimine karşı ayaklanmaya teşvik etmesi, manipülasyonun ve muhalefetin çoğaldığı bir ortamda Temerrüd Hareketi'nin İhvan idaresine yönelik ithamlarıyla halkın tekrar gösterilere teşvik edilmesi de Mursi iktidarı dönemindeki diğer toplumsal ve ekonomik faktörler olarak belirlemektedir. Demokrasi ve darbe dikotomisi altında dönüşen Mısır'ın Arap Baharı gibi bir devrim dalgası sonucunda geldiği son nokta sürecin başında arzu edilen durumdan çok farklı olmasının yanında demokratik liberal değerlerin savunucusu olan Batı dünyası tarafından otoriter Sisi yönetiminin bir bütün olarak destek görmesi ise Mısır tablosundaki en büyük çelişkidir.

Mursi dönemindeki rayına oturmuş bir demokrasiden İran ve Türkiye gibi ülkelerle yapıcı ilişkiler kuran bölgesel güçlerle diyalog halindeki ılımlı bir yönetimden rahatsız olan İsrail'in bu kapsamda körfez monarşileriyle bir set oluşturarak Mursi iktidarının devrilmesine destek vermesi Mısır'ın demokrasi deneyiminin kısa ömürlü olmasına neden olmuştur. İsrail'in bu politikasına destek veren Batılı ülkelerin iç meşruiyeti zayıf ve güçsüz bir diktatörlüğü tercih etmesi ise bölgede Batı için önemli olanın demokratik-demokratik olmayan ayırımının değil Siyonist rejimin isteği ile örtüşüp örtüşmediği gerçeğine işaret etmektedir. Çünkü İsrail en başta

komşusu Mısır olmak üzere yanı başındaki Arap ülkelerinde ve Ortadoğu genelinde güçlü demokrasiler, halkın desteğini arkaya alarak gelişmiş bir görünüm veren çağdaş rejimler görmek istememektedir.⁴³ Siyonist rejimin tek amacı ve beklentisi birbirinden kopuk, zayıf, iç ve dış politikada başarısız, güçsüz, çağın gerekleri ve pratikleriyle örtüşmeyen anlayışlarla idare edilen sistemler ve halklardır. Nitekim bu da büyük ölçüde gerçekleşmiş durumdadır. Ortadoğu'da demokrasi ve darbe dikotomisini demokrasi aleyhine ve askeri darbeler lehine besleyen bu durum Mısır özelinde tarihten günümüze de keza demokrasi aleyhine işleyen bir nitelik göstermiştir. Modern Mısır'ın kurucusu olarak anılan Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın ülke dışındaki askerî maceralarını finanse edebilmek ve iltizam sistemini kaldırmak için davetine katılan Memlük kökenli mültezimleri bir akşam yemeğinde öldürtmesi ve geri kalanları da Mısır vilayetlerinde tek tek yakalayarak infaz etmesi veya suikastler düzenleyerek katletmesi sanırım bunun erken dönem örnekleridir.⁴⁴ Yine çalışmada bahsi geçen Saad Zaglul Paşa'ya Mısır'da demokrasinin gerçekleşmesi olasılığı sorulunca “*sıfır ile bir arasında ama sıfıra daha yakın*” cevabını vermesi de bunun söylem düzeyinde bir tezahürü olarak görülebilir. Son olarak Sisi rejiminin sivil toplum ve demokrasiye adeta savaş açarcasına Guardian muhabirini sınır dışı etmesi ve olumsuz yorum ya da eleştiride bulunanları dahi tutuklatması da Mısır'ın kısa bir süre deneyimlediği demokrasinin ardından geldiği son durumu izah etmesi açısından manidardır. Netice olarak Mısır özelinde Ortadoğu'daki siyasal rejimlerin sosyal hayatta etkin İslam geleneği, Osmanlı mirası bürokratik-siyasal yapılanma ile sömürgeci Batı işgalinin travmasını birleştirmekte zorlanarak Osmanlı Devleti'nin çözülüşü sonrasında bir bütün olarak yakalandığı siyasal istikrarsızlık anaforundan “Arap Baharı” devrim dalgası tecrübesine rağmen henüz kurtulamadığı ifade edilebilir.⁴⁵

---

⁴³ Kürşat Korkmaz, “Sisi Döneminde Mısır'daki Temel Açmazlar ve Türkiye ile Muhtemel İlişkiler”, Ortadoğu Analiz, Cilt: 11, Sayı: 96 (Kasım-Aralık 2020): 85.

⁴⁴ James L. Gelvin, *Modern Orta Doğu Tarihi: 1453-2005*, çev. Güneş Ayas, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2016), 87.

⁴⁵ Birol Akgün ve Gökhan Bozbaş, “Siyasal Sistemler”, *Ortadoğu: Aktörler, Unsurlar, Sistemler*, ed. Mehmet Şahin, (İstanbul: Kopernik Yayınları, 2019), 585.

Kaynakça

- Acar, Harun, “Suriye Halkının Beşar Esad’a Direnme Hakkı: Üç Sözleşmecî Bakış”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 10, Sayı: 37, (Bahar 2013): 117-144.
- Akgün, Birol ve Gökhan Bozbaş, “Siyasal Sistemler”, *Ortadoğu: Aktörler, Unsurlar, Sistemler*, ed. Mehmet Şahin, (İstanbul: Kopernik Yayınları, 2019).
- Arı, Tayyar. *Geçmişten Günümüze Ortadoğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi*, Cilt I, 7. Baskı, (Bursa: Alfa Akademi Yayınları, 2017).
- Arı, Tayyar. *Geçmişten Günümüze Ortadoğu: Irak, İran, ABD, Petrol, Filistin Sorunu ve Arap baharı*, Cilt II, (Bursa: Alfa Akademi Yayınları, 2017).
- Aydın, Kadir ve Fahrettin Dede. Aydın ve Fahrettin Dede, “Mısırın Yeni krizi: Sisinin Koronavirüs Sınavı”, *ORSAM-Ortadoğu Araştırmaları Merkezi*, 27.03.2020 <https://orsam.org.tr/tr/misirin-yeni-krizi-sisinin-koronavirus-sinavi/> Erişim Tarihi: 7.11.2020 18:40.
- Ayhan, Veysel ve Nazlı Ayhan Algan, “Mısır Devrimi ve Mübarek: Bir Diktatörün Sonu” *IMPR Rapor No:6*, İstanbul, 2011.
- Bozbaş, Gökhan. “Mısır’da Gelenek ve Medeniyet Tartışmaları”, *Müslüman Dünyada Çağdaş Düşünce*, Cilt II: Mısır Düşüncesi, ed. Lütfi Sunar, (Ankara: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Yayınları, 2020).
- Cleveland, William L. “Modern Ortadoğu Tarihi”, çev. Mehmet Harmancı, (İstanbul: Agora Kitaplığı, 2008).
- Duran, Burhanettin ve Nurullah Ardıç. Nurullah Ardıç, “Arap Baharı”, *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular*, ed. Şaban Kardaş ve Ali Balcı, 8. Baskı, (İstanbul: Küre Yayınları, 2014).
- Eğri, Taha., “Çağdaş Mısır’ın Ekonomi Politikası: Devlet, Kalkınma ve Sınıflar”, *Müslüman Dünyada Çağdaş Düşünce*, Cilt II: Mısır Düşüncesi, ed. Lütfi Sunar, (Ankara: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Yayınları, 2020).
- Fırat, Melek ve Ömer Kürkçüoğlu. “Ortadoğu’yla İlişkiler: Orta Doğu Komutanlığı Projesinden Bağdat Paktına (1950-1955)”, *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, ed. Baskın Oran, Cilt I (1919-1980), 11. Baskı, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2005).
- Gelvin, James L. *Modern Orta Doğu Tarihi: 1453-2005*, çev. Güneş Ayas, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2016).
- Gökler, Firuze Yağmur. “Sisi Otoriterliğinin Yeni Aracı: Koronavirüs Pandemisi”, *Ortadoğu Analiz*, Cilt: 11, Sayı:94, (Temmuz-Ağustos 2020).
- Halliday, Fred. “Orientalism and Its Critics”, *British Journal of Middle Eastern Studies*, Vol: 20, No: 2, (1993): 145-163.
- Helvacıköylü, Gamze. “Libya Satrancında Yeni Hamle: Mısır’ın Askeri Müdahale Çıkışı Türkiye’ye Mesaj mı?”, *Uluslararası Politika Akademisi (UPA)*, 27.06.2020 <http://politikaakademisi.org/2020/06/27/libya-satrancinda-yeni-hamle-misirin-askeri-mudahale-cikisi-turkiyeye-mesaj-mi/> Erişim tarihi: 12.11.2020 13:14.
- Hinnebusch, Raymond. “Authoritarian persistence, democratization theory and the Middle East: An overview and critique”, *Democratization*, Vol: 13, Issue: 3, (2006): 373-395.
- Huntington, Samuel P. *Üçüncü Dalga: Yirminci Yüzyılın Sonlarında Demokratlaşma*, çev. Ergun Özbudun, (Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, 1993).
- İstikbal, Deniz. “Mısır’da Karşı-Devrim Sürecinin Ekonomi Politik Analizi”, *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 3, (Aralık-2019): 245-257.
- Kayaoğlu, Turan. “Batı-Merkezli Olmayan Uluslararası İlişkiler Kuramı ve İslam”, *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular*, ed. Şaban Kardaş ve Ali Balcı, 8. Baskı, (İstanbul: Küre Yayınları, 2014).

- Korkmaz, Kürşat. “Sisi Döneminde Mısır’daki Temel Açmazlar ve Türkiye ile Muhtemel İlişkiler”, Ortadoğu Analiz, Cilt: 11, Sayı: 96 (Kasım-Aralık 2020).
- Köprülü, Nur. “Demokrasi”, Orta Doğu: Aktörler, Unsurlar, Sistemler, ed. Mehmet Şahin, (İstanbul: Kopernik Yayınları: 2019).
- Kuimova, Alexandra. “Mısır’ın Askerî Harcamalarını Anlamak”, Arka Plan Raporu, Stockholm Barış Araştırmaları Enstitüsü (SIPRI) Özetleyen: Muhsin Korkut, ed. Yusuf Aydemir, TASAM, 12.11.2020, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/58718/misirin_askeri_harcamalarini_anlamak Erişim Tarih: 17.11.2020 22:14.
- Said, Edward. Şarkiyatçılık: Batı’nın Şark Anlayışları, çev. Berna Yıldırım, 10. Basım, (İstanbul: Metis Yayınları, 2017)
- Sarı, Buğra. “Bölgesel Güçler”, Orta Doğu: Aktörler, Unsurlar, Sistemler, ed. Mehmet Şahin, (İstanbul: Kopernik Yayınları, 2019).
- Şahin, Mehmet ve Birce Beşgül. “Darbeler”, Orta Doğu: Aktörler, Unsurlar, Sistemler, ed. Mehmet Şahin, (İstanbul: Kopernik Yayınları, 2019).
- Telci, Numan. Mısır Devrim Sözlüğü, (İstanbul: Açılım Kitap Yayınevi, 2014).
- The Guardian, 23.04.2019, <https://www.theguardian.com/world/2019/apr/23/sisi-wins-snap-egyptian-referendum-amid-vote-buying-claims> Erişim Tarihi: 27.11.2020 13:30.
- Tinas, Murat. “Devlet”, Orta Doğu: Aktörler, Unsurlar, Sistemler, ed. Mehmet Şahin, (İstanbul: Kopernik yayınları, 2019).
- Yalçın, Hasan Basri. “Darbeci Dış Politika” SETA, 22.06.2020 <https://www.setav.org/darbeci-dis-politika/> Erişim tarihi: 26.11.2020 18:40.

BİR İSLAMCI HAREKETİN İKTİDAR PRATIĞI: “ENNAHDA ÖRNEĞİ”

Sinem ARSLAN*

Ahmet KARADAĞ**

Özet

Müslüman toplumlar/ülkeler, 19. yüzyılda, modern Batı dünyasının farklı tarihsel tecrübelerin kökünü kazımaya yönelik agresyonu ve sömürgeciliğiyle karşılaştığında; İslam, Müslümanlar için bir inanç sistemi olmanın yanı sıra, İslamcı hareketler olarak bilinen halk kitlelerinin örgütsel direnişleri için ideolojik bir dayanak haline geldi ve günümüze kadar İslam dünyasındaki siyasetin önemli bir referans noktasını oluşturdu. Lakin İslam'ın ideolojik bir sistem olarak modern dünyada kendine yer bulabilmesi, onun Batı'nın meydan okumasına karşı başarılı bir karşılık verdiği anlamına gelmemektedir. Nitekim İslamcı hareketlerin siyaset pratiklerine bakıldığında, modernliğe karşı ortaya çıkmış olsa da modernliğin, kesinlik dayatmasının çatışmacı doğasından oldukça etkilendiği ve İslam dünyasındaki istikrarsızlığın kaynaklarından biri olduğu görülür. Fakat 2011'de başlayan ve Arap Baharı olarak bilinen halk ayaklanmaları sonrasında, İslamcı hareketlerin iktidar deneyimlerinin ülkelerin istikrarına yaptığı katkı anlamında Tunus'ta Ennahda öncülüğünde bambaşka bir tecrübe yaşanmıştır. Bu çalışma, bölgedeki İslamcı hareketlerin iktidar deneyimlerinden farklı olarak, İslamcı Ortodoksi'den ayrılan Ennahda'nın Tunus'taki iktidar pratiğini ele almayı amaçlamaktadır. Çalışma karşılaştırmalı yöntem üzerinden yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İslamcılık, İslamcı Hareketler, Arap Baharı, Ennahda.

---

* Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.

** Prof. Dr., İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü.

THE POWER PRACTICE OF AN ISLAMIST MOVEMENT: “THE CASE OF ENNAHDA”

Abstract

When Muslim societies/countries faced the aggression and colonialism of the modern Western world to root different historical experiences out in the 19th century, Islam has become an ideological foundation, besides a belief system for Muslims, for the organizational resistance of the people masses known as the Islamist movements, and constituted an important reference point of politics in the Islamic world until today. Yet, the fact that Islam, as an ideological system, finds its place in the modern world does not mean that it successfully responds to the challenge of the Western world. Considering the political practices of Islamist movements, although they have arisen against modernity, they seem to be highly influenced by the confrontational nature of modernity and imposition of certainty. Moreover, it is considered to be one of the reasons for instability in the Islamic world. However, after the popular uprisings known as the Arab Spring that started in 2011, Islamist movements have shown a completely different power experience in Tunisia under the leadership of Ennahda in terms of their contributions to the stability of countries. Ennahda differs from Islamist orthodoxy, unlike the power experiences of Islamist movements in the region. This study aims to examine Ennahda's power practices in Tunisia. The study will be conducted using the comparative method.

Keywords: Islamism, Islamist Movements, Arab Spring, Ennahda.

1. Giriş

18. yüzyıldan itibaren Batı'nın modernleşme ve buna bağlı sekülerleşme deneyiminin yükselişe geçişi karşısında Osmanlı'nın gerilemesi ile Osmanlı içinde İslam'ın bir meşruiyet kaynağı olup olmayacağı meselesi üzerine yoğun tartışmalar başladı. 19. yüzyılda başlayan ve yaklaşık üç yüz yıllık bir geçmişe sahip olan meşruiyet tartışmaları, 20. yüzyılda Osmanlı'nın yıkılması sonrası ortaya çıkan irili ufaklı devletlerin yönetimlerinin, dini bir meşruiyet kaynağı olarak görmeyen, laiklik referanslı modernleştirme projeleri olan Batıcı kadroların eline geçmesi ve Müslüman toplumların inançları ile birlikte sistem dışına itilmesi ile meşruiyet krizine dönüştü.

20. yüzyılda ortaya çıkan yeni devletler ve toplumlar kesin biçimde birbirinden ayrılırken her iki taraf da farklı ideolojiler etrafında mevzilendiler. Yönetimleri ellerinde tutan milliyetçi-laik kadrolar, modernleştirme projelerini uygularken, İslami referanslı her türlü oluşumu, modernleşmeyi başarısızlığa uğratacak birer tehdit olarak gördüler ve bu oluşumlara karşı sık sık baskı yöntemlerine başvurdular. Öte yandan yönetimlere hakim olan belli bir azınlık dışında, sosyo-ekonomik durumları oldukça kötü olan toplumda, İslam'ı tartışmasız meşruiyet kaynağı olarak gören belli bir kesimin, Batı'nın uzantısı olarak gördükleri yöneticilerden kurtulmak üzere geliştirdikleri antiemperyalist örgütlenmeler halk tarafından büyük destek ve kabul gördü. Din referanslı örgütlü direnişlerin ortaya çıktığı 20. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren, devletlerin baskıları da giderek arttı. Bu durum, meşruiyet krizini daha da derinleştirdi. Ne yönetimden ne de ekonomik refaktan bir pay alamayan ve özgürlükleri elinden alınmış toplumla devlet arasındaki meşruiyet krizi giderek büyüdü ve 21. yüzyılda Arap Baharı ile patlak verdi.

Arap Baharı olarak bildiğimiz demokratikleşme talepli halk ayaklanmaları, 21. yüzyıla damgasını vurdu. Bu olayla birlikte milliyetçi-laik diktatörler bölgeden tasfiye edilirken din referanslı örgütlenmelere geniş bir siyaset alanı açılmış oldu. Yıllarca devlet baskıları altında yeraltı örgütlenmelerine devam eden İslamcılar, diktatörlerin tasfiyesi ile çok hızlı organize olup siyasete dahil olabildiler. Ne var ki diktatörlerin tasfiye edildiği bu devletlerde halkların demokratikleşme taleplerine karşılık kapsamlı, başarılı cevaplar verilemedi. Fakat bir İslamcı hareket olan Ennahda'nın Arap Baharı sonrası iktidara gelmesi ile ortaya koyduğu siyaset tarzı Tunus'u diğer siyasi tecrübelerden farklılaştırdı.

Çalışmada öncelikle tarihsel ve yapısal koşullar bağlamında İslamcılık incelenecektir. Daha sonra modernite karşıtı bir iddiayla ortaya çıkmış olmasına karşın modernitenin tezlerine göre şekillenen İslamcılığa karşı Gannuşi hareketinin özgünlüğü ileri sürülecek ve bu hareketin ilkesel temelleri ile iktidar pratiği değerlendirilecektir.

2. Bir Terakki Yöntemi Olarak İslamcılık

Batı, 16. yüzyılın başlarından itibaren Rönesans, Reform ve Aydınlanma ile kilisenin ve ona bağlı siyasetin, toplumsal yaşamın tüm alanlarını dogmatik bir şekilde ele geçirmesinden kurtulmuş¹, ardından Sanayi Devrimi ile maddi ve teknik üstünlük elde etmişti. Batı dünyasındaki bu dinamizm karşısında, Osmanlı oldukça pasif ve geri kalmış bir görünüm arz ediyordu. Osmanlı ile Batı arasında açılan bu gelişmişlik makası, savaş alanlarında da Osmanlı aleyhine büyük hezimetler doğuruyordu. Savaş alanlarındaki bu hezimetler, İslam coğrafyasına hükmeden ve gücü büyük oranda askeri başarılarla dayanan Osmanlı İmparatorluğu içinde siyasi, fikri ve içtimai (toplumsal) çalkantılara sebep oluyordu.

Bu buhran ortamında terakkinin nasıl sağlanacağı üzerine Osmanlı'da yoğun fikri tartışmalar başladı. Batı tecrübesi karşısında dumura uğramış olan Müslüman aklı bu tecrübeyi nasıl ele alması gerektiği konusunda fikri bunalıma sürüklendi. Öncelikle modern Batı tecrübesinin arka planında, prens ve kilise arasındaki çatışma neticesinde dinin meşruiyet kaynağı olmaktan çıkması yatıyordu.² Dinin meşruiyet kaynağı olmaktan çıkarak aklın özgürleşmesinin neticesinde yapılan keşiflerle hızla gelişen Batı tecrübesi, Batı dışındaki toplumlarda benzer bir biçimde dinle hesaplaşmak gerektiği fikrini yüceltiyordu. Bu da meşruiyetin kaynağının dinden halka tevdi edilmesi, hilafet kurumunu ve temsil ettiği konumu ciddi anlamda tartışmaya açmak demektir. Fakat Osmanlı'da bireyden, devlete her alanı kuşatan³ ve meşruiyet kaynağı olan İslam'ın, geri kalmışlığın sebebi olduğu konusunda fikri bir uzlaşma söz konusu değildi. Belli bir kesim, din ile Batı'daki gibi bir hesaplaşmanın içine girmekten uzak durmaktaydı. Çünkü bu kesim için, tüm olumsuzluklar en mükemmel din olan İslam'dan değil, onun asli kaynaklarından, prensiplerinden, yönlendirmelerinden uzaklaşan idarelerden ve bunlara rıza gösteren ulemeden, Müslümanlardan kaynaklanmaktaydı.⁴ Böylece İslam'ı akılcı bir metotla ele alarak tekrardan hayata hakim kılmak ve İslam dünyasının Batı karşısındaki üstünlüğünü yeniden sağlamak gerektiğini savunan İslamcılık fikri ortaya çıktı.

19. yüzyıla hakim olan dinin bir meşruiyet kaynağı olup olamayacağı tartışmalarına dair taraflar arasındaki ayrışma henüz bu dönemde keskin değildir. Çünkü dönemin bütün fikri

¹ Hızır Murat Köse, "İslam Siyaset Düşüncesini Yeniden Okumak: Eleştirel Bir Giriş," *Divan Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, no. 27 (2009): 12.

² Muhammed Abid El Cabiri, *Arap Siyasal Aklı*, Çev. Vecdi Akyüz, (İstanbul: Mana Yayınları, 2018), 23.

³ Babanzade Ahmed Naim (1872-1934)'e göre bugüne kadar mahfuz kalan Kitap ve sünnet, inançlarımızı, ibadetlerimizi, ahlakımızı, idari kanunlarımızı, kısaca zahiri ve batini işlerimizi ihtiva etmekte olup, dünyevi ve uhrevi saadetimiz için mutlaka uyulması gerekir diye bildiğimiz düsturlardan meydana gelen ve parçaları birbirinden ayrılmayan bir bütündür. 19. Yüzyıl İslamcılarını hakkında daha fazla bilgi için bkz. İsmail Kara, *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi-1: Metinler ve Kişiler*, (İstanbul: Dergah Yayınları, 2017), 349.

⁴ İsmail Kara, *İslamcılarının Siyasal Görüşleri-1: "Hilafet ve Meşrutiyet"*, (İstanbul: Dergah Yayınları, 2017), 20.

tartışmalarının temelinde Osmanlı'yı bir arada tutmak ve ilerlemek fikri olduğundan, sadece İslamcıların değil aynı zamanda o dönemdeki Batıcılık fikrini savunan İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC) içindeki radikallerin de din ile bir hesaplaşma içine girmekten imtina ettiğini görürüz. Bu anlamda verilecek en anlamlı örnek, İTC'nin kurucularından ve isim babası olan, Auguste Comte'un pozitivizminden oldukça etkilenen Ahmed Rıza'nın bu dönemde İslam medeniyeti üzerine yazdığı yazılardır. Ahmed Rıza din üzerinden yapılan medeniyet okumalarına karşı çıkmış ve medeniyetlerin bütün tarihi tecrübelerin bir birikimi neticesinde ortaya çıktığını savunmuşsa da özellikle Batı'dan gelen oryantalist yanlış kabullere karşı İslam referansları güçlü reddiyeler yazmıştır.⁵

19. yüzyılın İslamcı kesimi, İslam'ı modernleşme sürecinin her aşamasında meşrulaştırıcı bir dayanak olarak ele almıştır. İslamcılık fikri Tunaya tarafından en genel hatlarıyla, dini ve politik söylemi bünyesinde barındıran çok boyutlu ve girift bir süreci tanımlamak şeklinde tarif edilmiştir.⁶ Bu dönemde, İslamcılık ile İslam dünyasını her yönüyle baskılayan Batı'ya karşı İslam'ın ilkelerinin merkezde olduğu, modern dünyaya uygun fikri bir zemin inşa edilmesi amaçlanmıştır.⁷

Dönemin önde gelen İslamcılarında Said Halim Paşa'ya göre İslamlaşmak bir feyiz ve kurtuluş dini olan İslamiyet'in ahlak, inanç, yaşayış ve siyasete ait esaslarının tam olarak uygulanması demektir.⁸ Bu tatbikin ise o esasların zaman ve muhitin ihtiyaçlarına en uygun bir şekilde tefsir edilmesinden sonra yapılması gerekir. Bu fikir temelinde, İslamcılar çağın gereklerine karşı pratik faydacı yaklaşımları ile her halükârda siyasi sistemin işlemesinden yana tavır koymuşlardır.⁹ Örneğin şer'i hukuka göre Osmanlı'da belli bir hiyerarşiye tabi olan tebaayı, seküler Batılı bir kavram olan eşitlik temelinde yeniden ele almaktan çekinmemişlerdir.

Bu dönemin İslamcılarına, çağdaş meydan okumalar karşısında devlet ve siyaset konularını kavram ve lügat açısından yeniden ele almak, çağdaş gerekçeler göz önünde bulundurularak İslami naslara yeniden bakmak, çağdaş bir dil kullanarak içtihatlarda bulunmak fikri hakimdir.¹⁰ Örneğin, siyasi çoğulculuğu savunan Rıfaatu't-Tahtavi (1801-1873), siyasi

⁵ Ömer Turan, "Oryantalizm, Sömürgecilik Eleştirisi ve Ahmed Rıza: Batı'nın Doğu Politikasının Ahlaken İflasını Yeniden Okumak," *Toplum ve Bilim Dergisi*, no.115 (2009): 36.

⁶ Süleyman Güder, "Batılı ve İslami Kurtuluşçu Siyasal Teolojiler: Dine Politik Açından Bir Bakış," içinde *İslam Siyaset Düşüncesi: Adil Devlet, Erdemli Şehir, Mükellef İnsan*, ed. Lütü Sunar ve Özgür Kavak (Ankara: İlem Kitaplığı, 2018), 398.

⁷ Thomas Bauer, *Müphemlik Kültürü ve İslam: Farklı Bir İslam Tarihi Okuması*, Çev. Tanıl Bora (İstanbul: İletişim Yayınları, 2020), 398.

⁸ Kara, *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi-1: Metinler ve Kişiler*, 174.

⁹ Kara, *İslamcıların Siyasi Görüşleri-1: "Hilafet ve Meşrutiyet"*, 32.

¹⁰ Raşid El Gannuşi, *İslam Devletinde Kamusal Özgürlükler*, Çev. Osman Tunç (İstanbul: Mana Yayınları, 2012), 395-7.

mezheplerin özgürlüğü üzerine durmuş, partileşmeyi savunmuştur. Yine çok partili parlamenter sistemi savunan Kevakibi (1854-1920), Cemaleddin Afgani (1838-1897), Muhammed Abduh (1849-1905) gibi isimler, partileşmenin ümmetin birliğini bozacağına inanmazlarken; Hayreddin Tunusi (1822-1890) ise topyekûn bir İslam Rönesans'ını savunarak Batılı sistemleri İslam esasları üzerine adapte ederek kurmak yolunda çaba sarf etmiştir.¹¹

20. yüzyılın başında, II. Meşrutiyet (1908) ile İslam'ın bir meşrutiyet kaynağı olup olamayacağına dair yaklaşımlar keskin biçimde ayrıştı.¹² Osmanlı'nın dağıldığı bu dönemde, Müslüman dünyanın neredeyse tamamı Batı tarafından saldırıya uğramış, işgal edilmiş ve sömürgeleştirilmişti.¹³ Sömürgeleştirilmemiş devletlerde ise Batıcılığı savunanlar, ülke yönetimlerine hakim olmuş, laiklik, devlet doktrini haline getirilmiş ve modernleşmenin gerekçesi olarak İslamcı unsurlar tasfiye edilmiştir.

Batıcılar yöntem olarak jakoben cumhuriyetçi modeli esas alarak, tüm toplumda tepeden inmece bir modernleştirme projesi uyguladılar. Göle'ye göre Batı dışı bu toplumlardaki modernleştirme projelerinin liberal demokrasi yerine jakoben cumhuriyetçi modeli seçmesi, henüz bu toplumlarda modernleşme için gerekli olan modern bireyin ortaya çıkmamış olmasından kaynaklanmıştır.¹⁴ Böylece bu dönem otoriter, devlet merkezci modernleştirme modellerinin örneklerinin ortaya konduğu, dinin kamusal alanın dışına dirençle itildiği bu dönem, dinle birlikte Müslüman toplumların da sistemin dışına itildiği bir dönem olmuştur.¹⁵

Sömürgeleştirilmiş devletlerde modernleştirme projeleri ile Batıcı yöneticiler tarafından hızla sistem dışına itilen toplumun içinden, dini kamusal alanda tekrar görünür kılmak isteyen halk tabanlı unsurlar doğmaya başlamıştır. Osmanlı hakimiyetinde çoğulculuğun ve farklılıklarla bir arada yaşamanın istikrarlı bir şekilde kabul gördüğü uzun bir dönemin ardından, Batı'nın pozitivist ve tek hakikatçi meydan okuması karşısında benzer araçlara başvuran hakim yönetici kadronun, kesin konumlar almayı, toplumsal davranışı daima katı laik normlarla uyumlu kılmayı hedefleyen siyasetleri karşısında İslamcı gelenek değişken tutumlara itildi ve bir takım

---

¹¹ İslamcıların, seküler Batı kavramlarına karşı bu yaklaşımı, İsmail Raci El Faruki tarafından bilginin İslamlaştırılması olarak kavramsallaştırılmıştır. Bilginin İslamlaştırılması, akıldışlamadan, vahiy ışığında geliştirilen kapsamlı ve tutarlı İslami bir yöntemdir. Bu bağlamda akıl, vahyin normlarını gerçekleştirmede bir araç konumundadır. Bilginin İslamlaştırılması, beşeriyetin ulaştığı maddi ve ilmi seviyeyi, İslam'ın kapsamlı normlarını, ideallerini kısacası kıstasları ışığında eleştirel bir süzgeçten geçirerek elde etme yöntemidir. Daha fazla bilgi için bkz. Mehmet Vural, "Düşünce Geleneğinin Yeniden İhyası Üzerine Bir Proje: Bilginin İslamlaştırılması", içinde *Düşünce ve Gelenek*. Ed. M. Kazım Arıcan, Mehmet Vural, M. Enes Kala, (Ankara: Hece Yayınları, 2016), 230.

¹² Kara, *İslamcıların Siyasi Görüşleri-1: "Hilafet ve Meşrutiyet"*, 24.

¹³ Mustafa Akyol, *Özgürlüğün İslami Yolu*, Çev. Ömer Baldık (İstanbul: Doğan Kitap Yayınları, 2014), 142.

¹⁴ Nilüfer Göle, "Batı-Dışı Modernlik Üzerine Bir İlk Desen," *Doğu Batı*, no.2 (1998): 72.

¹⁵ Göle, "Batı-Dışı Modernlik Üzerine," 68.

reaksiyoner unsurlar ortaya çıktı.¹⁶ 20. yüzyıl ile birlikte, İslamcılar içinde fikri, siyasi, içtimai alanda yapılan tartışmalar ve çekişmeler yerini aktif bir mücadeleye bıraktı. Bu dönemde Batı gibi ilerleme fikri, Batı'ya direnme fikrine dönüştü ve içtihat arayışı, yerini cihat duygusuna bıraktı.¹⁷ Kendini her türlü yoruma kapatarak İslam'ın erken çağına ait unsurlar ön plan çıkarıldı.¹⁸

Liberal değerleriyle İslamcıları etkilemiş olan Avrupalı ülkelerin, Müslüman milletlerin onurunu ayaklar altına alan tutumu karşısında İslam dünyasındaki entelektüel dinamikler de kökten değişikliğe uğradı. Böylece Batı artık ilham veren bir model değil, savaşılmaması gereken bir düşman haline geldi.¹⁹ Müslüman coğrafyadaki geri kalmışlığı iç dinamiklerle açıklayan ve Batılı ilkeleri İslami bir üslupla ele alarak ilerlenebileceği fikri, Batı'nın sömürgeci yayılımı neticesinde giderek daha çok dış dinamiklere dikkat kesilen bir tavra büründü.²⁰ Bu coğrafyalarda ortaya çıkan anti-emperyalist hareketlerin çıkışında İslam merkezi bir rol oynadı. İslam bir kurtuluş ideolojisine dönüşerek emperyalizme karşı duruşun en somut ve yaygın ifadelerinden biri haline geldi.²¹

3. Bir Kurtuluş İdeolojisi Olarak İslamcılık ve İslamcı Hareketler

19. yüzyılda Osmanlı'nın dağılmasını engellemek için ortaya çıkan fikirlerden olan İslamcılık, 20. yüzyıla gelindiğinde anti-emperyalist toplumsal örgütlenmelerin eylemselliğinin ideolojik temeli haline gelmiştir. Bu anlamda Tarık Zafer Tunaya İslamcılık cereyanı adlı klasik eserinde İslamcılık ile İslamcı hareketler arasındaki farkı net biçimde ortaya koymuştur:

“İslamcılık cereyanı ideolojik ve siyasi bir karaktere sahiptir. Çünkü müesseseler ihdas edecek bir fikir ve inanç sistemi olduğunu iddia, gerçekleşmek için de bir sosyal hareketi davet etmektedir... İslamcılık, siyasal ve ideolojik bir akım olup İslamcı hareketler tarafından gerçekleştirilebilecek bir ideal oluşturmaktır.”²²

20. yüzyıl, Müslüman devletlerde modernleşirmenin uygulayıcısı olan tahsilli orta sınıfın milliyetçi-seküler ideolojiyi benimsemekle umduğu yükselme ümitlerinin yalnızca bir azınlık için gerçek olduğu ortaya çıktığı bir dönem oldu. Bu dönem seçkinlerin her türlü söz hakkını engellediği hoşnutsuz toplum, yoğun baskılarla susta bekletildi, din ve toplum sistem dışına itildi. Bu vaziyette din, hakim oligarşilerin ideolojik menzili dışında kalan yegane vatandaş forumu imkanı sunuyordu. O nedenle, Müslüman devletlerde başta milliyetçilik olmak üzere

¹⁶ Bauer, *Müphemlik Kültürü ve İslam: Farklı Bir İslam Tarihi Okuması*, 54.

¹⁷ Akyol, *Özgürlüğün İslami Yolu*, 142.

¹⁸ Bauer, *Müphemlik Kültürü ve İslam: Farklı Bir İslam Tarihi Okuması*, 55.

¹⁹ Akyol, *Özgürlüğün İslami Yolu*, 142.

²⁰ Cabiri, *Arap Siyasal Aklı*, 25.

²¹ İbrahim Kalın, *Ben, Öteki ve Ötesi: İslam-Batı İlişkileri Tarihine Giriş* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2017), 302.

²² Alev Erkilet, *Ortadoğu'da Modernleşme ve İslami Hareketler* (İstanbul: Yöneliş Yayınları, 2000), 32.

Batılı ideolojilerin çuvallemasının ardından bir ideolojik yeni yönelimin ancak ve sadece din üzerinden gerçekleşmesi kaçınılmaz oldu.²³ Nitekim Olivier Roy'a göre bu süreç kendi muhalif biçimlerini de üretirken²⁴, Berger'ye göre bu muhalif biçimler sekülerleşme karşıtlığı etrafında şekillenmiştir.²⁵

İslamcı hareketlerin ortaya çıkışını bir dış dinamik olan modernlik üzerinden açıklayan yaklaşımları yetersiz bulan Alev Erkilet'e göre bu hareketlerin ortaya çıkışında iç dinamikler, dış dinamiklerden önce gelmektedir.²⁶ Bu iç dinamikler İslam'ın temel hüküm ve değerler sistemi olan Vahiy ve Sünnet'tir. Bütün İslamcı hareketler bu iç dinamiklerden beslenir. Fakat bu hareketler, dış faktörlerle etkileşim sonucu farklı biçimler alabilmektedir. İslami değerleri taşıyan, aktaran, hayata geçirmeye çalışan İslamcı hareketler reformist ya da devrimci, ılımlı ya da radikal olabilirler. Mezhep, parti, örgüt ya da dernek biçiminde karşımıza çıkabilirler. Ama bu sadece dış koşullarla İslam'ın iç dinamikleri yani anlam kodları arasındaki belirli bir etkileşimi sonucu olarak ortaya çıkan bir farklılaşmadan, çeşitlenmeden ibarettir.

Erkilet, İslamcı hareketlerin ortak özelliklerini şöyle sıralamaktadır:

- “Hepsi modernleşme ile birlikte gelen laikleşme sorununa ortak bir tepki geliştirmişlerdir.
- Hepsi ülke yöneticilerini Batı'nın emperyalist siyasetlerinin ürünü ve uzantısı olarak görmüşlerdir.
- Sorunların çözümünü için tek yol, İslam devleti kurmaktan geçmektedir. Her Müslüman toplum önce kendi ülkesinde gerekli değişiklikleri yapmalı ve sonra ümmetin birliği yolunda çaba harcamalıdır.
- İslam devleti kurma ideali için mücadele edecek bir İslami Diriliş Hareketi gereklidir. Çünkü pasif kitleler ve ulema sınıfı ile İslami hükümlerin uygulanmasını sağlamak ve Batı'nın sömürsünden kurtulmak mümkün değildir. Bunu için bir İslam toplumu meydana getirilmelidir.
- Diriliş hareketini başlatmak ve kitleleri bir ideal etrafında toplamak için çağın bilgisi ve tekniği kullanılmalıdır.
- Bu ortaya çıkması beklenen İslami toplumun tüm alanlarında İslami hükümler egemen olmalıdır. Devlet ulus değil Allah'ın iradesine ve O'nun koyduğu kanunlara dayanmalıdır.”²⁷

Erkilet'in ortaya koyduğu maddeler ışığında salt Batı karşıtı ya da anti-emperyalist örgütlenmeler olarak ele alamayacağımız İslamcı hareketler kısaca; iktidarı ele geçirmek, iktidarı ele geçirdikten sonra şeriatı bir yasama kaynağı haline getirmek ve İslam'ı tüm hükümleri ile topluma hâkim kılmak amaçlarına sahiptirler. Bundan dolayı, İslamcı hareketlerin İslami değerlerin hayat bulduğu müesseseleri de inşa etmek ve desteklemek

²³ Bauer, *Müphemlik Kültürü ve İslam: Farklı Bir İslam Tarihi Okuması*, 383.

²⁴ Olivier Roy, *Siyasal İslam'ın İflası*, Çev. Cüneyt Akalın (İstanbul: Metis Yayınları, 2020), 17.

²⁵ Güder, “Batılı ve İslami Kurtuluşçu Siyasal Teolojiler,” 385.

²⁶ Erkilet, *Ortadoğu'da Modernleşme ve İslami Hareketler*, 22.

²⁷ Erkilet, *Ortadoğu'da Modernleşme ve İslami Hareketler*, 403-5.

amacıyla hareket ettiklerini bilmek gerekmektedir.²⁸ Müslüman toplumlarda, moral hukuk kurallarını dayatan, iyiliği emreden-kötülükleri yasaklayan bir ideolojik toplum/düzen kurmayı tahayyül eden²⁹ İslamcı hareketler, Batılı değerler tarafından yozlaştığına inanılan toplumun yeniden İslamileştirilebilmesi için öncelikle iktidarın ele geçirilmesi gerekliliğine inanmaktadırlar.³⁰

20. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren ortaya çıkan İslamcı hareketlerin dayandığı İslamcılık fikri, 19. yüzyılın çoğulculuğundan ve kapsayıcılığından giderek uzaklaştı, farklılıkları toplumdan tasfiye etmeye ve kendileri gibi olmayan her türlü oluşum ve yorumu dışlamaya yöneldi. Bu dönemin İslamcıları arasında, 19. yüzyıl İslamcılarındaki olmayan bir biçimde, hilafetin kalktığı ümmetin parçalandığı bir ortamda çok partililiğin, tefrikaya sebep olacağı fikri yaygınlaştı. Bu dönemin İslamcılarına göre, çok partililik taassubun, dağınıklığın ve güç kaybının amillerinden biri olarak görüldü. Buna göre, toplumun, bağımsızlığın, özgürlüğün ve en mükemmel niteliklerin kazanılmasına vesile olacak tek bir partiye ihtiyacı vardır. Bu parti, İslam'ın emrettiği çerçevede vahdet gölgesi altında düzenleme yollarını insanlara resmedip sunacaktır.³¹ Toplumun İslamileştirilmesi amacıyla devletin ele geçirilmesi gerektiğini savunan devrimci/radikal tutumun oldukça güçlendiği bu dönemde, şiddet, İslamcı hareketlerin tahayyül ettikleri toplum düzenini hayata geçirebilmenin bir yöntemi olarak görülmeye başlandı.³²

Yoruma kapalı bir İslam anlayışına bağlı ve modern dünyaya ait İslamcı hareketlerin bu devrimci tutumu, esasında karşı oldukları modernleşme ile aynı epistemolojik temellerde birleştiğini göstermektedir. İslam'ı en hakiki sistem, nizam ve en hakiki yöntem (menhec) olarak görmelerini Kartezyen dünya görüşünden alınma kavramlara oturtular.³³ Böylece İslamcı hareketlerin dayandığı ideolojik temeller, ötekinin yani Batı'nın tüm özelliğinin enine kesildiği ve ayrıştırılarak bizselleştirildiği bir süreç gibi görülse de bir ayrışmanın aldatıcı öznelleşmeciliğinde gerçekte bir benzeşme ve aynılaştırma olduğu görülmektedir.³⁴ Dolayısıyla kendileri gibi olmayana hayat hakkı tanımamaları, dinin kurucusunun tanıdığı çeşitliliği reddetmeleri, şiddete biçtikleri rol ve totaliter tarzlarıyla ortaya koydukları bir tür pozitivist

²⁸ Ömer Türker. "İslam Siyaset Düşüncesinin Yeniden İnşası Üzerine Bir Deneme," içinde *İslam Siyaset Düşüncesi: Adil Devlet, Erdemli Şehir, Mükellef İnsan*, ed. Lütfi Sunar ve Özgür Kavak (Ankara: İlem Kitaplığı, 2018), 87.

²⁹ Güder, "Batılı ve İslami Kurtuluşçu Siyasal Teolojiler," 401.

³⁰ Roy, *Siyasal İslam'ın İflosu*, 19.

³¹ Gannuşi, *İslam Devletinde Kamusal Özgürlükler*, 398.

³² Manzoor, S. Parvez. "Tanrı'yı Terk Etmeden Tarihe Sahip Çıkmak: İslam, Sekülerizm ve Dünyevileşme Sorunu", Çev., Yücel Aşkoğlu, *Milel Ve Nihal: İnanç, Kültür Ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, no.5, (2008): 139.

³³ Bauer, *Müphemlik Kültürü ve İslam: Farklı Bir İslam Tarihi Okuması*, 372.

³⁴ Ümit Aktaş, *İslami Hareket: Etik-Estetik-Politik* (İstanbul: Çıra Yayınları, 2008), 81.

İslamist³⁵ anlayışları ile Hz. Muhammed'den daha çok Aydınlanma filozofları ile benzerlikler göstermektedirler.³⁶

4. Modern Dönemde İslamcı Hareketlerin Siyaset Deneyimleri

Müslümanların birliğini sembolize eden hilafetin çöküşü, akabinde Batı'nın İslam dünyası üzerindeki tahribatı ve İslam ümmetinin tarihinde en kötü parçalanmışlığı yaşaması İslamcılığın tabiatını da değiştirdi. Osmanlı'da II. Abdülhamit tarafından devlet politikası haline getirilen ve akamete uğrayan İslamcılık fikri, Osmanlı yıkıldıktan sonra 1924'te Hilafetin ilgasından sonra, henüz İslamcı hareketler ortaya çıkmadan 1926'da Arapça ismi Mü'temerü'l- Alemi İslami olan ilk pan-İslamist kongreyi toplayabilecek kadar güçlüydü. Müslümanlar arasında ideolojik birlik, sosyoekonomik gelişme ve ortak bir anlayış sağlamak amacıyla çalışmalar yapmak, hilafetin kaldırılmasıyla doğan boşluğu doldurmak ve bütün Müslümanların birliğini sembolize edebilmek için Mekke'de, bir grup aydınının³⁷ bir araya geldiği bu kongre, İslam'ın, sömürge ve işgal atındaki Müslüman coğrafyalardaki mücadelelerde merkezi bir rol oynayacağını sinyali vermekteydi.

İslamcılık ilkeleri temelinde ortaya çıkan ilk İslamcı hareket, 1928'de Mısır'ın İsmâiliye kentinde Hasan El Benna tarafından kurulan Cemiyetü'l-İhvâni'l-Müslimîn (Müslüman Kardeşler Cemiyeti)dir. 1932 yılına kadar Süveyş Kanalı civarındaki şehirlerde ilgi gören Cemiyet, 1932'de idari merkezini Kahire'ye taşımış ve çalışmalarını Mısır sathına yayarak şube sayısını hızlı bir biçimde arttırmıştır. Kısa bir süre sonra ülke dışında Suriye, Lübnan ve Filistin'e de temsilciler göndererek yurt dışında bürolar açmaya başlamış, 1940'lı yıllarda Mısır'da güçlü siyasi etkisi olan bir aktör haline gelmiştir. Bölgede de giderek güçlenen Müslüman Kardeşler, günümüzde modern İslamcı hareketlerin öncüsü olarak görülmektedir³⁸. Yusuf el-Kardawi'nin deyişiyle, İhvan hareketi İslam'ın merkezi akımını teşkil etmiştir. Hatta Kardawi'ye göre, çağdaş İslam'ı “İhvani İslam” olarak adlandırabilmek mümkündür.³⁹ Gerçekten de günümüzde Ortadoğu ve İslam dünyasındaki Sünni siyasi hareketlerin tamamına yakını ilhamını İhvan'dan almıştır. Türkiye'de Refah Partisi çizgisi, Filistin'de Hamas hareketi,

³⁵ Atilla Yayla, “İslamizmin Müslümanlarla Savaşı” *Hür Fikirler*, 3 Aralık 2017, <http://www.hurfikirler.com/islamizmin-musulmanlarla-savasi/>.

³⁶ Bekir Berat Özipek, *Yanlış Sorulara Doğru Cevaplar: Ayrımcılık, İslamofobi, Entegrasyon ve Ötesi*, (Ankara: Liberte Yayınları, 2018), 59.

³⁷ Dünya İslam Kongresi, Son Erişim: 8 Kasım 2020, <https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/10/C10003607.pdf>.

³⁸ M. Tahir Klavuz, M. Hüseyin Mercan, Süleyman Güder, *Ortadoğu'da İslamcı Siyaset: Değişim Sürecinde Müslüman Kardeşler ve Nahda*, (İstanbul: İlke Yayınları, 2014), 30. <https://ilke.org.tr/ortadoguda-islamci-siyaset-degisim-surecinde-musulman-kardesler-ve-nahda>.

³⁹ Gannuşi, *İslam Devletinde Kamusal Özgürlükler*, 406.

Yemen’de İslah Hareketi, Tunus’ta Ennahda Hareketi, Pakistan’da Cemaat-i İslami gibi çok sayıda oluşum akla ilk gelen örneklerdir.⁴⁰

Yerel bir hareketin böylesine kapsamlı bir etki uyandırabilmesini iki ana sebebe bağlamak mümkündür. İlki; İhvan’ın alternatif bir çatı olarak kurulması hilafetin 1924’teki resmen ilgasından sonra hilafet kurumunun yokluğunda Müslüman kitlelerin duygularına tercüman olmuştur. İkincisi; İhvan’ın İslamcı çizgisi Batılı emperyalist ülkelerin Ortadoğu’da yaygınlaştırdığı, dejenerasyon ve kültürel yozlaşmaya karşı bir sığınağa dönüşmüştür.⁴¹ Ortaya çıktıkları andan itibaren ülkelerin siyasetlerinde önemli bir mesele haline gelen İslamcı hareketler, İhvan’ın bölgeselleşmesini de hesaba katacak olursak kabaca 1940’tan başlayan elli yıllık bir süreden beri gelişmektedir. Şüphesiz bu süre zarfında anlayışlar dönüşmüş, tarihsel şartlar değişmiş, bölünmeler ve farklılaşmalar hareketi çeşitlendirmiştir.⁴² Benzer bir değişim ve çeşitlenme İhvan içinde de meydana gelmiştir. Örneğin, Hasan El Benna öncülüğündeki İhvan ulusçu özellikler gösterirken, aynı hareket mensubu Seyyid Kutub’un İhvan’dan farklı olarak ulusçuluğu ve her türlü Batılı ideolojileri reddederek ümmetçi ve daha radikal bir yol izlediği görülmüştür.⁴³

1979 İran devriminden sonra, İslamcıların 1991’de sert bir fren darbesi alana kadar, 80’li yıllarla birlikte siyasal faaliyetlere daha fazla katıldıklarını görürüz.⁴⁴ İslamcı hareketler, 1975-1990 arasında büyük radikal değişiklikler geçirmiş dinin toplumsal alanda görünürlüğü için mücadele etmişlerdir. Bu dönem dini kimliği yeniden tanımlayan dini hareketlerin, artık özel hayata hapsedilmekten ve hurafelerden kurtarılmış aklın din üzerindeki hegemonyasına son verilmiştir.⁴⁵ 80’li yıllarda Müslüman Kardeşler, seçimlere katılmış ve birkaç milletvekili seçtirebilmişlerdir. Bu dönem Ürdün ve Kuveyt’te iktidara yakın çevrelerde Müslüman Kardeşler’e rastlanmaktadır. Öte yandan ülkemizde Turgut Özal’ı çevreleyen teknokratlar ekibi, geniş ölçüde İslamcı harekete dayanan Milli Selamet Partisi’nden geliyorlardı. Cezayir’de İslami Kurtuluş Cephesi (FIS) hareketi 1990 ve 1991 seçimlerine katılmış, Tunus 1989’da Ennahda Partisi adını alan İslami Yöneliş Hareketi hükümet çevrelerinin şiddetli muhalefetine rağmen, yasal siyasal sisteme eklemlenmeye çalışmıştır. 1990’da Müslüman Kardeşler eğitim, yükseköğrenim, toplumsal kalkınma ve iletişim gibi bakanlıklarda görevler üstlenmişlerdir. Fakat 1980’lerde İslamcı hareketlerin siyasal yaşama katılma stratejileri

⁴⁰ Taha Kılınç, *Ortadoğu’ya Dair Yirmi Tez* (İstanbul: Ketebe Yayınları, 2019), 77.

⁴¹ Kılınç, *Ortadoğu’ya Dair Yirmi Tez*, 77.

⁴² Roy, *Siyasal İslam’ın İflası*, 19.

⁴³ Erkilet, *Ortadoğu’da Modernleşme ve İslami Hareketler*, 397-8.

⁴⁴ Roy, *Siyasal İslam’ın İflası*, 158.

⁴⁵ Güder, “Batılı ve İslami Kurtuluşçu Siyasal Teolojiler,” 386.

1991'de sert biçimde durdurulmuştur. Cezayir'de FIS'in, Tunus'ta Ennahda'nın bastırılması, Ürdün'de hükümetlerin Müslüman Kardeşler'e kapatılması bu dönemde gerçekleşmiştir.⁴⁶

Öte yandan bu dönemde devrim veya darbe ile iktidarı ele geçiren İslamcı hareketler de oldu. Gerçek bir İslami devrimle iktidarı ele geçiren tek hareket olarak⁴⁷ 1979 İran devrimi, 1989'da Hasan El-Turabi liderliğindeki Ulusal İslami Cephe'nin desteklediği Ömer El Beşir'in Sudan'daki askeri darbesi, 1990'lı yıllara damgasını vuran Afganistan'daki Taliban yönetimi ile İslamcı hareketler iktidar pratikleri ortaya koydular. Gerçekten bu bölgelerde Ümit Aktaş'ın da belirttiği üzere iktidar deneyimi İslamcı idealler açısından bir turnusol kağıdı işlevi gördü. Bu ülkelerde yönetimler ele geçirildikten sonra, İslami söylem, muhalif pozisyonun gerçekliğinden uzaklaştığında, bireylere yönelik tüm soyut eşitleyici tutum da yerini tüm bireylerin iktidar önünde bir hiyerarşik dağılmaya tabi tutulduğu somut ve sınıfsal bir düzene yerini bıraktı.⁴⁸

İslamcılar, iktidara geldikleri ülkelerin hiçbirinde –örneğin İran, Sudan, Afganistan- vaat ettikleri yeryüzü cennetini kuramadılar, aksine son derece başarısız oldular.⁴⁹ İran'da iktidarda bulunan İslamcıların siyasi sistemi seçim sürecine açmaları on beş yılı aldı. Sudan'daki İslamcılar askeri darbeye iktidara geldikten sonra bütün siyasi partileri iktidara gelmekten menettiler, ancak on yıl sonra sistemi gevşetmeyi düşündüler.⁵⁰

İslamcı hareketlerin iktidar tecrübelerini değerlendirirken Fuller Afganistan'da Taliban dahil hiçbir mücahitler grubunun yönetimi altında hiçbir zaman gerçek bir demokrasi olmadığını belirtmiştir.⁵¹ Lakin Taliban'ın kafir sistem olarak gördüğü demokrasiye dair bir gündemlerinin olmadığını bilmek gerekir. Bu durumu Akyol'un değerlendirmesi açısından ele almak daha doğru olacaktır. Akyol'a göre, İslamcılar iktidara geldiklerinde dayandıkları temel, "İslam" değil, İslam adı altında bir tür totaliterlikti.⁵² Dolayısıyla İslamcıların bu başarısız iktidar deneyimlerini demokrasiyi yaşatamamak değil, İslam'ın devlet yönetimine dair belirlediği sınırları dejenere etmeleri üzerinden değerlendirmek gerekmektedir.

Başarısız iktidar tecrübeleri bir takım yanlış genel kabulleri de beraberinde getirmiştir. Örneğin, Dabashi'ye göre İslam esasında bir muhalefet dinidir.⁵³ Ona göre İslamcılar, siyasi başarıya

⁴⁶ Roy, *Siyasal İslam'ın İflası*, 103.

⁴⁷ Roy, *Siyasal İslam'ın İflası*, 18.

⁴⁸ Aktaş, *İslami Hareket: Etik-Estetik-Politik*, 80.

⁴⁹ Akyol, *Özgürlüğün İslami Yolu*, 163.

⁵⁰ Graham E. Fuller, *Siyasal İslam'ın Geleceği*, Çev. Mustafa Aca, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2004), 76.

⁵¹ Fuller, *Siyasal İslam'ın Geleceği*, 77.

⁵² Akyol, *Özgürlüğün İslami Yolu*, 163.

⁵³ Güder, "Batılı ve İslami Kurtuluşçu Siyasal Teolojiler," 401.

ulaştığında ahlaken iflas etmekte ve meşruiyetini kaybetmektedir. Fuller ise iktidardaki İslamcılık ile iktidar dışındaki İslamcılığın ideoloji ve pratiği arasında ciddi çelişkiler olduğunu belirtmekle birlikte, bunun bütün ideolojik programa sahip hareketlerin siyaset pratiklerinde gözlemlenebileceğini savunmuştur.⁵⁴ Bu tespitler Ennahda'nın lideri Raşid El-Gannuşi'nin endişelerini doğrulamaktadır. Zira bu iktidar tecrübelerinin başarısızlığı iktidar sahiplerine kesilmemiş, iktidardakilerin sahip oldukları idealle ilişkilendirilmiş ve başarısızlık İslamlaştırılmıştır. Gannuşi'ye göre bu olabilecek en berbat sonuçlardan biridir. Bu risk İran'da, Sudan ve Taliban Afganistan'ında gayet gözle görülür durumdadır. Buralarda öfke doğrudan İslam'a yönelme de en azından siyasi hakimiyet için onu kullananlara içerenmektedir. Bu toplumlar veya bu toplumlara şahit olanlar gelecekte İslam adına yapılacak siyasi çağrılara istihza ile karşılık verebileceklerdir.⁵⁵

Demokratik siyasi koşullara sahip olamayan İslamcı hareketler 1990'dan itibaren daha fazla yer altına çekildiler ve örgütlenmelerine burada devam ettiler. 1940'lardan itibaren, türlü siyaset tecrübeleri yaşayan İslamcılar, henüz özgünlüklerini ve sağlayabilecekleri faydaları görebileceğimiz biçimde demokratik koşullara ve adil biçimde yarışacak imkana sahip olmadılar. Öte yandan vatandaşlar ile devlet arasındaki meşruiyet krizi de giderek derinleşti. 21. yüzyıla gelindiğinde, Müslüman devletlerdeki meşruiyet krizi, sosyo-ekonomik krizlerle daha da derinleşerek sonunda 2010'un son ayında patlak verdi. 2010 Aralık ayında Tunus'ta başlayan ve tüm Arap coğrafyasına yayılan halk ayaklanmaları diktatörleri yerinden etti. 1980'lerden beri donuklaşmış Arap toplumları dinamizm kazandı. Bu döneme kadar yer altında örgütlenmelere devam etmiş ve geniş halk desteğine sahip İslamcı hareketlere, Arap Baharı ile geniş bir siyaset alanı açılmış oldu.

Bu tarihten sonra İslamcı hareketler siyasetin merkezine yerleşerek, 2010-2013 yılları arası, bölgedeki demokratik sürecin ana aktörleri haline geldiler. İhvan ve ona yakın olan hareketler, selefiler (Libya'daki Asala gibi) gibi radikaller dahi partileşmeye gitmişler, seçimlere katılmışlar, şiddeti bir araç ve siyaset yapma yöntemi olmaktan çıkarmışlardır. Mısır, Tunus, Libya gibi ülkelerde iktidara gelmişlerdir.⁵⁶ Bunun arkasındaki en önemli faktör, 1980'li yıllardan itibaren, baskıcı rejimler altında siyasi öncülükten sivil topluma yatırım yapma yoluna kayan İslamcılarının⁵⁷, Arap Baharına örgütlü ve organize bir biçimde yakalanmalarınıdır.

⁵⁴ Fuller, *Siyasal İslam'ın Geleceği*, 99.

⁵⁵ Fuller, *Siyasal İslam'ın Geleceği*, 234.

⁵⁶ Muhittin Ataman, "İslami Hareketlerin Ortadoğu'daki Rollerini ve Etkileri" *SETA*, 26 Eylül 2015, <https://www.setav.org/islami-hareketlerin-ortadogudaki-rolleri-ve-etkileri/>.

⁵⁷ Roy, *Siyasal İslam'ın İflası*, 104.

5. Bir İslamcı Hareket olarak Ennahda'nın Ortaya Çıkışı ve Dayandığı İlkeler

1956'da bağımsızlığına kavuştuktan sonra Tunus'un ilk cumhurbaşkanı olarak seçilen Habib Burgiba öncülüğündeki Tunus'un modernleştirilmesi, diğer Müslüman devletlerde tecrübe edilmiş biçimde laik Batıcı referansları haizdi. Bu anlamda Burgiba, bütün gayretini İslam ve Arap kimliğini oluşturan dil, kültür ve sivil kuruluşlar gibi unsurların ortadan kaldırılmasına teksif etmişti. Buna karşılık devletin bütün organlarını Batı modernizminin her türden görüntülerini yerleştirip kökleştirmek ve yaymak hususunda olağanüstü gayret göstermişti. Comte hayranı olan Burgiba, kalkınma ve modernleşmenin en hızlı biçimde gerçekleşmesi için tek partide merkezîyetçi devlet bünyesinde topladığı ve referansının laiklik olduğu bir devlet modelini benimsemişti.⁵⁸

Müslüman ülkelerdeki Batıcı/modernleşmeci idarecilerin uyguladıkları politikalara karşı ortaya çıkan din referanslı muhalif hareketlerin bir örneği de Tunus'ta da ortaya çıktı. Tunus'un İslamcı hareketi Ennahda ilk olarak; Raşid El Gannuşi, Abdulfettah Muru, Mansuf Bin Salim liderliğinde, 1972 Nisan'ında "Cemaat-i İslamiye" adıyla kuruldu. Ennahda'nın fikri altyapısını, Tunus'un en meşhur simgelerinden biri olan Zeytuniye Camii'nde asırlardır devam eden halka dersleri ve Mısır'ın Müslüman Kardeşler Hareketi oluşturmaktaydı. Ortaya çıktığı andan itibaren radikal taraflara savrulmayan Ennahda, mümkün oldukça siyasi sistem içinde kalmaya ve siyasi sisteme dahil olmaya gayret etmiştir. İlerleyen dönemde "İtticah-ı İslam Hareketi" (İslami Yöneliş Hareketi, MTI) olarak ismini değiştiren hareket, ılımlı yönlerini daha da vurgulayan bir siyaset izledi. 1981'de resmi programlarında bu duruşlarını teyit ettiler; kültürel ve dini yeniden canlanmayı esas alan bir mücadeleye yer verseler de bu mücadelede değişim için şiddete başvurulmasını reddettiklerini beyan ettiler.⁵⁹

Fakat Burgiba yönetimi İslamcı hareketin varlığından oldukça rahatsızdı ve özellikle MTI hareketi lideri Raşid El Gannuşi'yi de kapsayacak biçimde baskıların kapsamını genişletmek istiyordu. Bunun üzerine 2 Ocak 1987'de Başbakanlığa Zeynel Abidin Bin Ali getirildi. Zeynel Abidin 7 Kasım 1987'de Burgiba'yı bunaklık gerekçesi ile görevden aldı. Başta liberalleşme sinyalleri veren Zeynel Abidin çok sayıda tutuklu MTI üyesini serbest bıraktı, Burgiba döneminde kapatılan Zeytuniye Üniversitesi'ne saygınlığını iade etti, Hicri takvim basılmasına izin verdi, radyo ve televizyonlardan ezan yayınlanmaya başlandı.⁶⁰

⁵⁸ Gannuşi, *İslam Devletinde Kamusal Özgürlükler*, 439.

⁵⁹ Michael Collins Dunn, "The Al-Nahda Movement in Tunisia: From Renaissance to Revolution", içinde *Islamism and Secularism in North Africa*, ed. J. Ruedy (Washington: Georgetown University Press, 1996), 153.

⁶⁰ Dunn, "The Al-Nahda Movement in Tunisia," 156.

1988’de MTI’nin liderlerinin serbest bırakılmasının ardından, Zeynel Abidin 1989 Nisan’ında seçime gideceğini duyurdu. Yeni parti kanunu dini partilerin seçime katılmalarını yasaklasa⁶¹ da, İslamcıların bağımsız aday olarak yarışmalarına izin verildi. Bu arada hareket, MTI adındaki İslam ibaresini kaldırarak Ennahda (Yeniden Doğuş Hareketi) adını aldı. Buna rağmen, parti olarak seçimlere katılmasına izin verilmedi. Bağımsız adaylarla girdiği seçimde Ennahda oyların %14’ünü kazandı.⁶² Daha sonraki süreçte Bin Ali ile ters düşen hareket, yasaklı örgüt olarak ilan edildi ve 1991’de hareket hakkında kovuşturma açıldı.⁶³ Harekete üye olan binlerce kişi hapis cezasına çarptırıldı ve bu dönemde Gannuşi ve Muru'nun sürgün hayatları da başlamış oldu. Devrime kadar hareket, açıktan hiçbir faaliyet göstermese de bu fikri altyapı başta Cezayir olmak üzere birçok ülkede taraftar buldu.⁶⁴ Tunus’ta 1987’de iktidara gelen Başkan Bin Ali selefi Burgiba gibi, bir yandan İslamcıları sert biçimde bastırırken, öte yandan ülkenin Arap- Müslüman kimliğini pekiştirmeye devam etti.⁶⁵

İslamcı hareket bunca baskı ve şiddet uygulamalarına rağmen önce Cemaat-i İslamiye, sonra İslami Yöneliş ve ardından gelen Ennahda hareketi dönemlerinde radikalizme sapsadı. Bunun aksine, hareket, İslam’ın akla mutlak özgürlük veren, insan haklarını ve özgürlüklerini öne çıkaran, iktidarı seçim sandığı önünde barış içinde birbirine devreden, toplumun hiçbir kesimini dışlamayan ve yönetimde siyasi çoğulculuğu esas alan demokratik bir örneklik üzere hareket eden modern dünyaya girmesi gerektiğini vurguladı.⁶⁶ Toplumunu modernleştirme için Batı’nın bütün unsurlarını ithal edip, hürriyeti dışarıda bırakan bu anlayışı sert bir dille eleştiren Gannuşi’ye göre Batı’da ortaya çıktığı şekliyle laiklik, aklın tüm kayıtlarından kurtulması ve halkların, kendilerini ilahlaştırmış yöneticilerin sultanından çıkararak özgürlüğe kavuşmaları ve demokratik ve medeni bir toplum yapısına ulaşmaları iken; Tunus’ta, devletin din, akıl, kültür, ekonomi ve toplum üzerindeki mutlak egemenliği ile irtibatlandırılmıştır. Böylece ortaya sahte bir modernleşme ve teokratik bir laiklik çıkmıştır. Üstelik bu teokratik laiklik, Batılı devletlerin kendilerine bağlı kalmaları koşulu ile iktidara getirdikleri kişiler aracılığı ile İslam öncülüğünde özgürlüğe giden halklar üzerinde uygulanan iğrenç zulümlerin fikri alt yapısını oluşturmuştur.⁶⁷

---

⁶¹ Anayasanın parti kanunlarında yer alan maddeye göre dini çağrıştıran kavramlar parti ismi olarak yasaklanmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Gökçen Uysal, Ahmet Gökçen, “2014 Tunus Seçimleri Analizi”, *Akademik ORTA DOĞU Dergisi*, no.2 (2015), 105.

⁶² Dunn, “The Al-Nahda Movement in Tunisia,” 157.

⁶³ Roy, *Siyasal İslam’ın İflası*, 158.

⁶⁴ Uysal ve Gökçen, “2014 Tunus Seçimleri Analizi”, 105.

⁶⁵ Roy, *Siyasal İslam’ın İflası*, 156.

⁶⁶ Gannuşi, *İslam Devletinde Kamusal Özgürlükler*, 442.

⁶⁷ Gannuşi, *İslam Devletinde Kamusal Özgürlükler*, 497.

Daha 1980'lerde Ennahda, İslamcı hareketler içinde sıyrılmaktaydı. Demokrasinin gerçek anlamı ile uygulanması gerektiğini savunan Gannuşi, çok erken dönemde partileşerek, partileşmeyi hizipleşme olarak gören İslamcı hareketlerden ayrılıyordu. Bu konuda hareketin önemli aktivistlerinden Abdulkerim Haruni hareketin partileşmesini şöyle değerlendirmiştir:

“...(partileşme) dönüşümün bir kısmı zorunluluktaki. Diğer ve en önemli kısmı ise biz, kendi idarelerimizle, yasal yolda, demokratikleşme çerçevesinde, halkın istekleri doğrultusunda faaliyetlerimizi sürdürmeye karar verdik. Bu, İslami sahada güvenli bir yol. Fakat bu o dönemde doğu kültüründeki İslami hareketlerde ve özellikle İhvan'da kabul edilebilir bir şey değildi. Neden? Çünkü, hareket parti ile kısıtlanacaktı ve öyle görünecekti. Çünkü İslami hareketin birçok yönü var. Bütün bu yönler siyasi parti ile sınırlanacaktı. Normalde siyaset, hareketin sadece bir yönünü kapsar. Bu yüzden İhvan devrimine kadar hiçbir parti kurmadı. Devrimden sonra 2012 yılında Özgürlük ve Adalet partisini kurdu. Tunus'ta bu süreç 1981 yılında başladı. 30 sene önce... Ve bu durum diğer İslami hareketleri de etkiledi. Örneğin talebe olarak bulunduğumuz İhvan Hareketi'ne bu konuda hocalık yaptı.”⁶⁸

İslamcıların demokrasiye yaklaşımlarına dair genel tutumlarından da Ennahda farklılaşmaktaydı. Bilindiği üzere İslamcılarının birçoğu demokrasiyi dış müdahale ve inançsızlıkla ilişkilendirmekteydi. Ancak demokrasi, Gannuşi'ye göre düşünce ve toplanma özgürlüğünü ve oy sandığı aracılığıyla devlet otoritesi için barışçıl rekabetin güvence altına alınmasını sağlayan bir dizi mekanizmadır. İslamcı hareketin demokrasiye olan olumsuz tutumu esasında İslamcı hareketi engelliyor.⁶⁹ Üstelik İslami faaliyetlerde demokrasinin yerini alabilecek modern bir deneyime de sahip olmayan İslamcı hareketler, demokrasinin İslamlaştırılarak ortaya çıkan yönetimi, Şura'yı (konsültasyon) uygulamanın en mümkün yolu olarak görmelilerdir. Bu düşünceyi reddedenler, tek partili yönetim sisteminden farklı bir şey üretmediler. İktidar güçlerinin siyasi İslam akımının önünde kanuni yollarla durması oldukça güçtür. Çünkü laikler bugün azınlıktalar ve demokrasiden en fazla yararlanacak olanlar Müslümanlardır. Bundan dolayı hükümet Müslümanların iktidarı ele geçirme korkusuyla demokrasiyi feda etmiştir. Böylece iktidardaki güçler radikal İslamcılığı bir tehdit şeklinde göstererek demokratik taleplerin önüne set çekmiştir.⁷⁰ Sentezci ve ılımlı tutumuyla İslam'ın ihyası ve varlığını devam ettirmesi konusunda önemli katkılar sağlayan Gannuşi, İslam ile demokrasi arasındaki bu yaklaşımı ile İslamcı hareketlerin demokrasiyi kavrayışlarını yeniden düşünmeye davet etmiştir.⁷¹

⁶⁸ Ahmet Gökçen, “Bir Sosyal Hareket Olarak Tunus'ta En Nahda Hareketi ve 2011 Tunus Devrimi Üzerine Etkileri” (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2015), 103.

⁶⁹ Rachid El Ghanouchi, “Islamic Movements Self-Criticism and Reconsideration”, 28 Haziran 2002, <https://articles.youngmuslims.ca/movement-and-activism/islamic-movements-self-criticism-and-reconsideration/>.

⁷⁰ Gannuşi, *İslam Devletinde Kamusal Özgürlükler*, 441-3.

⁷¹ Ali Kaya, “Gannuşi'nin ‘Siyasetsiz’ Siyaset Felsefesinin Kritiği”, *İnsan & Toplum Dergisi*, no.1 (2018), 126.

Temel manada Ennahda hareketinin fikri altyapısının temel unsurlarını özetleyecek olursak, bunlar; kapsayıcılık, asılcılık, açılım ve yenilenme, Tunus Islah Hareketi'nin yolunun geliştirilmesi, anlayış yolunda orta-yolculuk olarak tarif edilmektedir. Kapsayıcılık tıpkı İslam gibi bütün alanları ve bütün milletleri kapsayan bir hareket olmayı ifade etmektedir. Asılcılık ise, İslam'ın asıl köklerini yaşamak böylelikle karalama ve görüntü değişikliğinden uzak durmayı anlatır. Orta-yol ise yaşamın her yönünde ılımlılığa göndermede bulunmaktadır. Bununla birlikte fıkıhta kolaylık, davette müjde, sorumluluk noktalarında iş bölümüne de göndermede bulunmaktadır.⁷²

6. Bir İslamcı Hareket Olarak Ennahda'nın İktidar Tecrübesi

Arap Baharı neticesinde diktatörlüklerden kurtulan Müslüman devletlerde farklı siyaset tecrübeleri yaşanmıştır. Bu siyaset tecrübeleri içinde Tunus özgün bir yere sahiptir. Çünkü ilk kez bir İslamcı hareket, bir ülkenin diktatörlükten demokrasiye geçişinde önemli ve aktif bir rol oynamıştır. Tunus'ta 2011'deki ayaklanmalarla, 23 yıllık diktatör Zeynel Abidin'in ülkeyi terk etmesinin akabinde ülkesinde yasaklı olan Ennahda'nın sürgün lideri Raşid El-Gannuşi'nin Tunus'a geri dönmesiyle başlayan demokratikleşme süreci dikkatleri üzerine çeken farklı bir tecrübe ortaya koymuştur.

Henüz devrimin üstünden bir yıl geçmemişti ki, Tunus'ta diktatörlük sonrası ilk seçimler 2011 Ekim'inde yapıldı. Gannuşi liderliğindeki Ennahda, diktatörlük yönetimi altında baskılara maruz kalsa da güçlü yer altı örgütlenmeleri sayesinde seçime oldukça hazırlıklı yakalandılar. Onlarca yıl yer altında ve sürgünde dini aktivizmle uğraşan bir İslamcı hareket olarak⁷³ Ennahda 2011'de yapılan ilk seçimde yüzde 37 oyla birinci olmayı başardı. Ennahda'nın böyle yüksek oy alması onun sadece İslamcı kimliği ile açıklanamaz. Ennahda, köhnemiş ve yozlaşmış eski rejim unsurlarının bulunduğu ortamda itibarı tükenmiş mevcut partilere karşı protesto oylarını da toplamıştır.⁷⁴

Seçimin ardından, Ennahda ülkeyi tek başına yönetmektense, 2011-2013 yılları arasında Ettakatol ve Cumhuriyet Kongresi (CPR) partileri ile ittifaka girerek kurduğu Troyka hükümeti ile yönetmeyi tercih etmiştir⁷⁵. Koalisyon kurmak Ennahda lideri Gannuşi'ye göre demokrasinin başarısı için hayati önem taşımaktaydı.⁷⁶ Öte yandan koalisyon kurma fikri,

⁷² Gökçen, "Bir Sosyal Hareket Olarak Tunus'ta En Nahda Hareketi," 130.

⁷³ Hamza Meddeb, "Ennahda's Uneasy Exit From Political Islam", *Carnegie Middle East Center*, 5 Eylül 2019, <https://carnegie-mec.org/2019/09/05/ennahda-s-uneasy-exit-from-political-islam-pub-79789>.

⁷⁴ Fuller, *Siyasal İslam'ın Geleceği*, 233.

⁷⁵ Meddeb, "Ennahda's Uneasy Exit From Political Islam".

⁷⁶ Rached El Ghannouchi, "Islam and Democracy in Tunisia", *Journal of Democracy*, no. 3 (2018): 5.

iktidarı İslamcı hareketin birinci hedefi olarak görmeyen Gannuşi'nin⁷⁷, henüz kuruluş aşamasında olan bir demokrasinin konsolidasyonu sırasında yaşanacak sorunların bir İslamcı partiye fatura edilmesinin istenmemesi fikriyle bağdaşmaktadır.

Kurucu meclis faaliyetlerine başladıktan kısa süre sonra şeriatın yasama kaynağı olup olmayacağı konusunda tartışmalar çıktı. Ennahda'nın seçim platformu 2011'de şeriata vurgu yapmamıştı ve seçimler öncesi Ennahda'nın kurucu ortaklarından Gannuşi, partisinin yeni anayasanın içine dini hukuku eklemek istemediğini belirtmişti. Fakat partinin ekimdeki zaferinden sonra bir grup aşırı muhafazakâr milletvekili şeriatı diğer yasalar içerisinde bir kaynak olarak göstermeyi teklif etti. Birkaç bin selefinin bu teklifi desteklemek için toplanmasının karşısında Kurucu Meclis Sözcüsü Ben Jaafar bu teklifin onaylanması durumunda istifa edeceğini söyleyerek hükümeti tehdit etti. Bunu takiben seküler partiler ile bir grup sivil toplum örgütü Ennahda'nın daha açık olması konusunda baskılar kurdu.⁷⁸

Temmuz ayında Tunus'un laik muhalefeti sokaklara döküldü. Protestolar, sırasıyla Şubat ve Temmuz 2013'te iki solcu lider olan Chokri Belaid ve Mohamed Brahmi'nin siyasi suikastına ve radikal Selefilere güvenlik güçlerine ve devlet kurumlarına yönelik artan sayıdaki saldırılarına tepki olarak geldi. Bu arada ilk kez demokratik seçimlerle seçilen, Mısır'ın Müslüman Kardeşler liderliğindeki hükümeti, 3 Temmuz'da yapılan bir askeri darbeyle alaşağı edildi. Yanıt olarak Ennahda, Tunus'un demokrasisini ve Mısır'daki İslamcı kardeşlerine benzer bir kadere karşı kendisini korumak için ideolojik bir zemin sunması gerektiğini fark etti. Parti, o yıl daha sonra eşi benzeri görülmemiş bir Tunus ulusal diyalogu sırasında laiklerle uzlaşmaya başladı.⁷⁹ Ennahda içindeki radikallerin şeriatın yasama kaynağı olması isteklerine dair sesleri giderek cılızlaştı.

Ocak 2014'te kabul edilen yeni Tunus anayasası, laiklerle İslamcılar arasındaki anlaşmazlıkları çözdü. Anayasa, İslam'ı Tunus halkı için kilit bir kimlik göstergesi olarak kabul etti. Ancak Ennahda, laik güçler ve sivil toplum temsilcileri tarafından düzenlenen kitlesel protestolara cevaben şeriatı bir yasama kaynağı olarak kullanma önerisinden vazgeçti.⁸⁰

---

⁷⁷ Gannuşi, *Islamic Movements* kitabında “İslam'da hareket, birinci önceliği olarak hükümet olmayı seçmemelidir. Hükümeti ele geçirmek, mümkün en büyük başarı sayılmamalıdır. Daha büyük bir başarı insanlara İslam ve onun liderlerinin sevdirebilmesidir... İslamcılar için en tehlikeli şey iktidara gelmeden halk tarafından sevilirken daha sonra nefret edilmektir.” Bkz. Fuller, *Siyasal İslam'ın Geleceği*, 232.

⁷⁸ Sarah J. Feuer, *Islam and Democracy in Practice: Tunisia's Ennahda Nine Months In*, *Crown Center Middle East Studies*, (2012): 3.

⁷⁹ Meddeb, “Ennahda's Uneasy Exit From Political Islam”.

⁸⁰ Meddeb, “Ennahda's Uneasy Exit From Political Islam”.

2014 yılına gelindiğinde devrim sonrası yapılan ikinci parlamento seçimlerinde Ennahda ikinci parti olarak çıktı. Aynı yıl içinde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ise aday çıkarmadı. Haruni Ennahda'nın bu tutumunun tamamen siyaset anlayışı ile uyumlu olduğunu belirtmiştir.⁸¹ Ona göre; Ennahda'nın siyaset üzerinde herhangi bir hegemonya amacı yoktur ve Ennahda, başkalarını kabul eden, demokrasiyi ve uzlaşmayı önemseyen, ülkenin maslahatlarını kendi maslahatlarına önceleyen bir harekettir. Benzer siyaset anlayışı neticesinde Ennahda, 2014 seçimlerinden sonra laik bir parti olan Nida Tunus ile ittifak kurabilmiş, Tunus'un demokratik deneyimini korumaya yönelik önemli bir adım atmıştır.⁸²

2014 seçiminden birinci parti olarak çıkamayışları üzerine Gannuşi'nin yaptığı konuşma, her durumda Ennahda'nın duruşunu tekrar tekrar hatırlatmak ve siyaset anlayışlarının anlaşılmasını amaçlıyordu. Bu basın açıklamasında Gannuşi, önemli olan şeyin Tunus'ta demokrasi kültürünün yerleşmesi olduğunu belirtmiştir. Bununla beraber Kurucu Meclis hükümetinin asli görevi olan seçimlere hazırlık, demokratik ortamın ve yeni anayasanın oluşturulması konusunda Ennahda'nın, sorumluluğu yüklenerek sürece önemli bir katkısı olduğunu açıklamıştır. Böylece Ennahda 2011'de Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da başlayan demokratikleşme sürecine eklenme ve yönetme açısından en başarılı sosyal hareket olarak değerlendirilebilecek bir siyaset üslubu benimsemiştir.⁸³

2016 yılı partinin İslamcı kimliği ile alakalı önemli bir değişimin yaşandığı bir yıl olmuştur. 2015'te Haruni'nin verdiği sinyaller, 2016'da Partinin 10. Olağan Kongresi'nde teyit edilmiş oldu. Kongreden üç gün önce Fransız Le Monde gazetesine mülakat veren Gannuşi, kongrenin içeriğine dair ipuçları vermişti. Mülakatta, Ennahda'yı siyasi faaliyetlerde uzmanlaşan, “siyasi, demokratik ve sivil bir parti” olarak nitelendirmiş, ancak referans noktasının eski ve modern İslam değerlerinde kök salmaya devam ettiğini söylemişti.⁸⁴ Kongre sırasında ise üyeler, yalnızca siyasi alanda uzmanlaşma kararı almışlar, siyaset ve tebliğ bu kongrede resmen ayrılmıştır. İslamcı bir partiden kitle partisine dönüşme amacı taşıyan bu kongrede, partiye tam üyelik öncesindeki iki yıllık deneme süresi resmen kaldırılmıştır. Tunus siyasetine dini temelli bir hareketten ziyade parti olarak katılma konusundaki ideolojik ve örgütsel kararı⁸⁵ tam da Gannuşi'nin 2002'de İslamcı hareketlere karşı yazdığı özeleştiri yazısındaki görüşlerini teyit eder niteliktedir. Daha o dönem, “İslami partiler” fikrinden vazgeçilmesi

⁸¹ Gökçen, “Bir Sosyal Hareket Olarak Tunus'ta En Nahda Hareketi,” 260.

⁸² Meddeb, “Ennahda's Uneasy Exit From Political Islam”.

⁸³ Gökçen, “Bir Sosyal Hareket Olarak Tunus'ta En Nahda Hareketi,” 261-2.

⁸⁴ Tunisia's Ennahda 'To Separate Politics From Religion', Son Erişim: 12 Kasım 2020, <https://www.france24.com/en/20160520-tunisia-ennahda-separate-politics-religion>.

⁸⁵ Meddeb, “Ennahda's Uneasy Exit From Political Islam”.

gerektiğini, İslamcılarının katıldığı herhangi bir partinin açık, ulusal bir parti olması gerektiğini söyleyen Gannuşi'nin fikirleri temelinde Ennahda'nın biçim aldığını görmekteyiz.⁸⁶

İslami özünü muhafaza eden Ennahda, özgürlük konusunda da yine Gannuşi'nin fikirleri ışığında, İslamcı hareketlerin dışında farklı bir kavrayışa sahiptir. Buna göre vatandaşların özgürce düşünme, konuşma ve örgütlenme özgürlüğü İslam'da hayati öneme sahiptir ve bu durum dinde zorlama olmadığını ve olmaması gerektiğini göstermektedir. Gannuşi'ye göre özgürlüğün ve özellikle kadın hakları, azınlık haklarını kapsamayan bir insan haklarının olmadığı gerçek bir demokrasi düşünülemez.⁸⁷ Bu anlamda var olan özgürlük sorunlarını çözmeye din ve demokrasinin işbirliğine önem verilmelidir.⁸⁸ Bu özgürlük kavrayışı bağlamında 2014'te kabul edilen ve Ennahda'nın desteklediği Seçim Kanunu'na göre, partilerin listelerinde kadın ve erkek aday sayılarının eşit olması kararı kanunlaşmıştır.⁸⁹ Bu değerler doğrultusunda, Ennahda 2019'daki yerel seçimlerde pek çok kadın aday çıkarmış ve Ennahda'nın kadın adayı olan Suad İbrahim, başkent Tunus'un belediye başkanlığı koltuğuna oturmuştur.⁹⁰

Öte yandan, Kur'an'ın kafirler üzerine yazılı ayetlerini ve bu ayetlerdeki eylemciliği daha fazla ön plana çıkaran 20. yüzyıl İslamcılarının farklılıkları ve farklı İslami yorumların kökünü kazımaya dönük yönelimlerine Ennahda'da rastlanmaz. Bu anlamda Gannuşi hem Kur'an'dan hem de Sünnet'ten örnekler getirerek çoğulculuğa karşı İslam'ın duruşunu da ortaya koymaya çalışmıştır. Bu anlamda Allah dileseydi herkesi tek bir kavimden yaratabilirdi fakat Kur'an'da belirttiği gibi Allah, insanları milletlere ve kabilelere ayırmıştır.⁹¹ Gannuşi'ye göre eğer çoğulculuk kabul edilmemiş olmasaydı, İslam tarihinde bir Medine tecrübesinden bahsedilemezdi. Nitekim Hz. Muhammed, Medine'nin ilk Müslüman toplumunun üyeleri olarak, Yahudiler, Hıristiyanlar ve gayrimüslimleri koruma ve himaye garantisi vererek çoğulculuğu da garantilemiştir. İslam böyle bir çoğulculuğu kabul etmeseydi, ne Müslüman ülkelerde kiliselere ne de azınlıklara rastlanırdı.⁹² Esasında insan fıtratında bulunan farklı olma

⁸⁶ Ghanuchi, "Islamic Movements Self-Criticism and Reconsideration".

⁸⁷ Ghannouchi, "Islam and Democracy in Tunisia," 6.

⁸⁸ Ghannouchi, "Islam and Democracy in Tunisia," 8.

⁸⁹ Tunus'ta Halk Parlamento Seçimi İçin Sandık Başında", Son Erişim: 10 Kasım 2020, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tunusta-halk-parlamento-secimi-icin-sandik-basinda/1603518>

⁹⁰ Tunus'un İlk Kadın Başkent Belediye Başkanı Nahda'dan", Son Erişim: 3 Kasım 2020, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tunusun-ilk-kadin-baskent-belediye-baskani-nahdadan-/1193761>.

⁹¹ Ghannouchi, "Islam and Democracy in Tunisia," 7.

⁹² Ghannouchi, "Islam and Democracy in Tunisia," 8.

gerçeğinin de bir şubesi olan çoğulculuğun ve İslam siyasi sisteminde insanların değişik görüşlere sahip olmasının inkar edilmesi düşünülemez.⁹³

Totaliter rejimlerin yok ettiği ara alanlar olarak sivil ve sosyal oluşumlar da Gannuşi'nin gündemindedir. 20. yüzyıl İslamcılarının siyasi iktidarı ele geçirmeye yönelik hedeflerinin aksine Gannuşi, önceliği iktidarı ele geçirmeye değil sosyal alanda örgütlenmeye vermiştir. Hükümeti ele geçirmeyi en büyük başarı olarak görmeyen Gannuşi'ye göre sosyal misyonerlik çalışmalarının (dawah) çıkarları siyasi çıkarlarla çelişiyorsa, sosyal çıkarlar her şeyden önce gelmelidir.⁹⁴ Nitekim sosyal olarak elde edilenin siyasi olarak elde edilenden daha kalıcı ve daha iyi olduğu kanıtlanmıştır. Modern deneyim, devlet aracılığıyla elde edilen şeylerin hızlı ama kısa ömürlü olduğunu, çünkü kuvvete bağlı olduklarını öğretmiştir. Ancak, sosyal hareket yoluyla yapılanlar iknaya dayandığı için kalıcıdır. Buradaki sosyal olana yapılan vurguyu ve verilen önceliğe bakarak Ennahda'nın siyaset gündeminde sivil toplumun önemli bir yerinin olduğu görülebilir. Fakat totalitarizmden yeni kurtulmuş bir ülkede sivil topluma dair görüşlerin belli bir ideali de resmettiğini bilmek gerekiyor. Dolayısıyla henüz 10 yıllık bir geçmişe sahip olan Tunus demokrasisi içinde, Ennahda'nın sivil alana yaptığı vurguyu ve verdiği desteğin ne kadar başarılı olduğunu bu ideal çerçevesinde yorumlamak gerekiyor. Zira böylesi bir yaklaşım, özellikle de çok hızlı toplumsal, siyasal ve ekonomik değişimler yaşamakta olan ülkeler için uygundur.⁹⁵

7. Sonuç

Osmanlı'nın yıkılmasından sonra Müslüman aklının dumura uğramasına dair, Cabiri çok isabetli bir tasvir yapmıştır. Ona göre geçmişimizle ilişkimiz, polis ve hırsız davranışları gibidir. Ya bize istediğimizi, yani kuramın önceden belirlediğini vermesi için kaba kuvvetle, hazır formüller kuvvetiyle geçmişimizi “sorguya çekiyoruz”; ya da ondan bir dönem için “susuzluğumuzu” giderecek aceleci seçkiler yapıyoruz.⁹⁶ Fakat her iki yaklaşım da bütün kapıları tek bir anahtarın açacağına inandığı için dogmatizmden başka bir şey üretememiştir. Bunlardan ilki 20. yüzyılın başından beri ortaya çıkan yeni devletlerde milliyetçi-laik kadroların devlet doktrini haline getirdikleri modernleştirici projelerine atıfta bulunurken; ikincisi İslam tarihinde Peygamber döneminde yaşanmış yüksek kültürü bütün yorumlardan ve

⁹³ Gannuşi, *İslam Devletinde Kamusal Özgürlükler*, 419.

⁹⁴ Ghanuchi, “Islamic Movements Self-Criticism and Reconsideration”.

⁹⁵ Elisabeth Özdalga, “Sivil Toplum ve Düşmanları” içinde *Postmodernizm ve İslam, Küreselleşme ve Oryantalizm*, ed. Abdullah Topçuoğlu ve Yasin Aktay (Ankara: Vadi Yayınları, 1999), 276.

⁹⁶ Cabiri, *Arap Siyasal Aklı*, 57.

farklılıklardan arındırarak tekrar hayata hakim kılmak için iktidarı hedefleyen ve bunun için şiddeti araçsallaştıran yaklaşımı tasvir etmektedir. Her iki yaklaşım da dogmatizm ve baskı üretmiştir ve her iki yaklaşım da toplumun refahına ve özgürlüğüne katkı sunamamıştır.

19. yüzyılın entelektüel birikimlerinin ve tartışmalarının, 20. yüzyılın eylemciliğinin içinde yok edilmesinden dolayı modernliğin meydan okumalarına karşı İslamcılar başarılı karşılıklar vermekte yetersiz kalmışlardır. Yine de Müslüman devletlerde İslam, siyasetin ve toplumun merkezinde yer almaya devam etmiştir. Nitekim Arap Baharı neticesinde milliyetçi-laik diktatörlerin tasfiyesi akabinde İslamcı hareketlerin siyaset sahnesindeki hızlı yükselişleri bunu kanıtlamıştır.

Arap Baharı sonrası İslamcı hareketlerin siyaset tecrübeleri içerisinde Ennahda özgün bir konuma sahiptir. Ennahda bu özgünlüğünü, diktatörlükten demokrasiye geçişte halk taleplerine karşı oldukça kapsamlı cevaplar üretebilmeye borçludur. Ennahda'nın halk taleplerine karşı kapsamlı cevaplar üretebilmesi 20. yüzyıl İslamcı Ortodoksi'sinden ayrılması ile ilişkilidir. Ana akımlar dışında kalarak, İslam ve Batı ile bir hesaplaşma içine girmekten ziyade Batı ve İslam tasavvurlarının ortak bir zemin üzerinde mülahaza edilebileceğini göstermiştir. Tunus'ta demokrasinin konsolidasyonunda yoğun çaba sarf etmişlerdir. Böylece Ennahda tecrübesi, İslamcı hareketlerin başarılı muhalefet hareketleri olduklarını fakat iktidara geldiklerinde itibarlarını kaybettiğine dair yaygın kabulü tekrardan gözden geçirmeyi gerektirmiştir.

Kaynakça

- Aktaş, Ümit. İslami Hareket: Etik-Estetik-Politik. İstanbul: Çıra Yayınları, 2008.
- Akyol, Mustafa. Özgürlüğün İslami Yolu. Çev. Ömer Baldık. İstanbul: Doğan Kitap Yayınları, 2014.
- Bauer, Thomas. Müphemlik Kültürü ve İslam: Farklı Bir İslam Tarihi Okuması.. Çev.Tanıl Bora. İstanbul: İletişim Yayınları, 2020.
- Dunn, Michael Collins. “The Al-Nahda Movement in Tunisia: From Renaissance to Revolution”, içinde Islamism and Secularism in North Africa, ed. by J. Ruedy, 149-165. Washington: Georgetown University Press, 1996.
- El Gannuşi, Raşid. İslam Devletinde Kamusal Özgürlükler. Çev. Osman Tunç. İstanbul: Mana Yayınları, 2012.
- El-Cabiri, Muhammed Abid. Arap Siyasal Akli. Çev. Vecdi Akyüz. İstanbul: Mana Yayınları, 2018.
- Erkilet, Alev. Ortadoğu’da Modernleşme ve İslami Hareketler. İstanbul: Yöneliş Yayınları, 2000.
- Feuer, Sarah J.. “Islam and Democracy in Practice: Tunisia’s Ennahda Nine Months In”, Crown Center Middle East Studies, no.66 (2012): 1-8.
- Fuller, Graham E.. Siyasal İslam’ın Geleceği. Çev. Mustafa Acar. İstanbul: Timaş Yayınları, 2004.
- Ghannouchi, Rached. “Islam and Democracy in Tunisia”. Journal of Democracy, no. 3 (Temmuz 2018): 5-8.
- Gökçen, Ahmet. “Bir Sosyal Hareket Olarak Tunus’ta En Nahda Hareketi ve 2011 Tunus Devrimi Üzerine Etkileri”. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2015.
- Göle, Nilüfer. “Batı-Dışı Modernlik Üzerine Bir İlk Desen”. Doğu Batı, no. 2 (1998): 65-75.
- Güder, Süleyman. “ Batılı ve İslami Kurtuluşçu Siyasal Teolojiler: Dine Politik Açından Bir Bakış.” içinde İslam Siyaset Düşüncesi: Adil Devlet, Erdemli Şehir, Mükellef İnsan. edt. Lütfi Sunar ve Özgür Kavak, 51-95. Ankara: İlem Kitaplığı, 2018.
- Kalın, İbrahim. Ben, Öteki ve Ötesi: İslam-Batı İlişkileri Tarihine Giriş. İstanbul: İnsan Yayınları, 2017.
- Kara, İsmail. İslamcıların Siyasi Görüşleri-1: Hilafet ve Meşrutiyet. İstanbul: Dergah Yayınları, 2017.
- Kara, İsmail. Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi-1: Metinler ve Kişiler. İstanbul: Dergah Yayınları, 2017.
- Kaya, Ali, “Gannuşi’nin “Siyasetsiz” Siyaset Felsefesinin Kritiği”, İnsan & Toplum, no.1 (2018): 115-142.
- Kılınç, Taha. Ortadoğu’ya Dair Yirmi Tez. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2019.
- Köse, Hızır Murat. “İslam Siyaset Düşüncesini Yeniden Okumak: Eleştirel Bir Giriş,” Divan Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi, no. 27 (2009/2): 1-19.
- Manzoor, S. Parvez. “Tanrı’yı Terk Etmeden Tarihe Sahip Çıkmak: İslam, Sekülerizm ve Dünyevileşme Sorunu”. Çev. Yücel Aşıkoğlu. Milet Ve Nihal: İnanç, Kültür Ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi. no.5 (2008): 129-145.
- Özdalga, Elisabeth. “Sivil Toplum ve Düşmanları,” içinde Postmodernizm ve İslam, Küreselleşme ve Oryantalizm. edt. Abdullah Topçuoğlu ve Yasin Aktay, 270-279. Ankara: Vadi Yayınları, 1999.
- Özipek, Bekir Berat. Yanlış Sorulara Doğru Cevaplar: Ayrımcılık, İslamofobi, Entegrasyon ve Ötesi. Ankara: Liberte Yayınları, 2018.
- Roy, Olivier. Siyasal İslam’ın İflası. Çev. Cüneyt Akalın. İstanbul: Metis Yayınları, 2020.
- Turan, Ömer. “Oryantalizm, Sömürgecilik Eleştirisi ve Ahmed Rıza: Batı’nın Doğu Politikasının Ahlaken İflasını Yeniden Okumak.” Toplum ve Bilim Dergisi, no.115 (2009): 6-45.

- Türker, Ömer. “İslam Siyaset Düşüncesinin Yeniden İnşası Üzerine Bir Deneme.” İçinde İslam Siyaset Düşüncesi: Adil Devlet, Erdemli Şehir, Mükellef İnsan. edt. Lütfi Sunar ve Özgür Kavak, 385-409. Ankara: İlem Kitaplığı, 2018.
- Uysal, Gökçen, Gökçen, Ahmet. “2014 Tunus Seçimleri Analizi.” Akademik Orta Doğu Dergisi, no. 2 (2015): 95-129.
- Vural, Mehmet. “Düşünce Geleneğinin Yeniden İhyası Üzerine Bir Proje: Bilginin İslamileştirilmesi”, Düşünce ve Gelenek. edt. M. Kazım Arıcan, Mehmet Vural, M. Enes Kala, 229-244. Ankara: Hece Yayınları, 2016.

İnternet Kaynakları

- “Dünya İslam Kongresi.” Son Erişim: 8 Kasım 2020. <https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/10/C10003607.pdf>.
- “Tunisia's Ennahda ‘To Separate Politics From Religion’.” Son Erişim: 12 Kasım 2020. <https://www.france24.com/en/20160520-tunisia-ennahda-separate-politics-religion>.
- “Tunus'ta Halk Parlamento Seçimi İçin Sandık Başında.” Son Erişim: 10 Kasım 2020. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tunusta-halk-parlamento-secimi-icin-sandik-basinda/1603518>.
- “Tunus'un İlk Kadın Başkent Belediye Başkanı Nahda'dan.” Son Erişim: 3 Kasım 2020. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tunusun-ilk-kadin-baskent-belediye-baskani-nahdadan-/1193761>.
- Ataman, Muhittin. “İslami Hareketlerin Ortadoğu'daki Roller ve Etkileri.” SETA, 26 Eylül 2015. <https://www.setav.org/islami-hareketlerin-ortadogudaki-rolleri-ve-etkileri/>.
- Ghanuchi, Rashid El. “Islamic Movements Self-Criticism and Reconsideration”. 28 Haziran 2002. <https://articles.youngmuslims.ca/movement-and-activism/islamic-movements-self-criticism-and-reconsideration/>.
- Klavuz, T., Mercan, M. Hüseyin, Güder, Süleyman. Ortadoğu'da İslamcı Siyaset: Değişim Sürecinde Müslüman Kardeşler ve Nahda. İstanbul: İlke Yayınları, 2014. <https://ilke.org.tr/ortadoguda-islamci-siyaset-degisim-surecinde-musliman-kardesler-ve-nahda>.
- Meddeb, Hamza. “Ennahda’s Uneasy Exit From Political Islam.” Carnegie Middle East Center, 5 Eylül 2019. <https://carnegie-mec.org/2019/09/05/ennahda-s-uneasy-exit-from-political-islam-pub-79789>.
- Yayla, Atilla. “İslamizmin Müslümanlarla Savaşı”. Hür Fikirler, 3 Aralık 2017. <http://www.hurfikirler.com/islamizmin-muslimanlarla-savasi/>.

THE ROLE OF FAITH GROUPS IN THE BOYCOTT, DIVESTMENT AND SANCTIONS (BDS) MOVEMENT AGAINST ISRAEL: THE CASE STUDY OF CHURCHES IN THE US AND THE UK

Yousef M. ALJAMAL*

Abstract

Following the failure of the two-state solution, the Palestinian Civil Society launched in 2005 the Boycott, Divestment and Sanctions Movement (BDS) call by 171 NGOs, which was adopted by Palestinian political factions. The three goals are: To end Israel's occupation of the Palestinian Territories and dismantle the wall and settlements, to allow Palestinian refugees to return back home and to treat Palestinian who hold Israeli nationality to full equality. As a result, many groups responded to this call, including the fields of academia, sports, culture, politics and religion. Faith groups, such as churches in the US and the UK, have played a significant role in the BDS Movement. More faith groups have joined the movement with the Presbyterian Church (PCUSA), the United Church of Christ (UCC) and the Quaker Church adopting the 2005 BDS call. This endorsement by these churches reflects a strategic shift of a significant part of Christian faith groups in the US and the UK based on collective solidarity and actions to end the Palestinian/Israeli conflict. The actions of these churches were a response to the Kairos Palestine Call, made by Palestinian churches in 2009, to boycott Israel. The researcher argues that moving the BDS efforts to include more churches in South America will create more pressure for Israel considering the Palestinian diasporic influence in South America. This paper investigates the role of American and British churches in the BDS movement against Israel and its impact on Israel. The researcher applies the Liberation Theology Theory, which appeared in Latin America in the late 20th century when Roman Catholic churches and leaders started applying religious faith to help the needy by direct political and civic involvement.

Key words: Churches, Boycott, Divestment, Sanctions, US, UK, Israel, Palestine.

---

* Yousef M. Aljamal, PhD Candidate, Middle East Institute, Sakarya University, ORCID: 0000-0003-0199-7159. yousef.aljamal@ogr.sakarya.edu.tr.

1. Introduction

The call to boycott Israel re-surfaced in 2005 when 171 NGOs inside and outside Palestine issued the BDS call to boycott products, impose sanctions and divest from companies that help Israel maintain its occupation of Palestine.¹ Palestinian NGOs also called upon their counterparts worldwide to pressure their governments to support the BDS movement and hold Israel accountable for their policies against Palestinians until Israel abides by International Law.² Many Palestinians believe the BDS call was also a response to the failure of official negotiations, which has been going on for nearly three decades, to reach a solution to the issue of Palestine by putting an end to Israel's continuing occupation and land confiscation policies. The role of grassroots organizations was vividly clear in the BDS call, highlighting a dramatic shift in the actors involved in the Palestinian issue, by realizing the power of grassroots organizations, including churches in the US and UK.

1. The BDS demands are

- ii. To end the Israeli military occupation of the Gaza Strip and the West Bank.
- iii. To treat Palestinian citizens of Israel to full equality and on the same foot as their Jewish counterparts.
- iv. To implement UN Resolution 194 which calls for allowing refugees to go back home.³

BDS challenged the traditionally proposed solution to the Palestinian cause, which included establishing a Palestinian state along the 1967 borders, and living in peace next to a secure Israel, a stance which has been endorsed and adopted by the majority of the international community. An increasing number of BDS supporters are now calling for *one-state solution* for Arabs and Jews, in either one of two forms: a secular democratic state, or a bi-national state.⁴

The last decade has witnessed a dramatic and strategic shift in BDS' success as more unions, syndicates, public figures and governmental and non-governmental bodies joining the growing BDS campaign against Israel. The European Union imposed restrictions on Israeli goods manufactured in the Palestinian Territories,⁵ which are designated illegal under International Law. The EU move, however, was not the only action of this type: South Africa, too, imposed similar restrictions on Israeli goods originating from the West Bank, so did Ireland and Chile.

---

¹ "Palestinian Civil Society Call for BDS," BDS, accessed 2 October, 2020, www.bdsmovement.net/call%20(.

² BDS, Palestinian Civil Society Call for BDS,".

³ BDS, "Palestinian Civil Society Call for BDS,".

⁴ Ali Abunimah, *One Country* (New York: Picador, 2007), 15.

⁵ Attila Omfalvi, "Foreign Ministry: We Can't Fight against European Boycotts," *Ynet news*, February 2, 2014, accessed on October 2, 2020, <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4483578,00.html> . ,

The African National Council (ANC), in a historic move, has also adopted the BDS call and decided to impose restrictions on Israeli goods,⁶ resulting in substantial Israeli protest, considering the symbolism of the move from South Africa, which has a long history of boycott against the apartheid regime. “With expectations exceedingly low on both sides for the latest U.S. peace initiative, the BDS movement offers Palestinians a credible movement aimed at securing their rights when no alternative exists,” noted Adam Gallagher.⁷

Boycotts take several forms, including academic, cultural, economic, political and sports. The comprehensive campaign is known as BDS also includes divesting from international and Israeli companies accused of being involved in human rights violations in Palestine and maintaining the Israeli occupation of Palestine, in addition to sanctioning individuals, bodies or companies involved in or maintaining Israel’s control of Palestine. The Palestinian Liberation Organization (PLO), which has been involved in negotiations with Israel for several decades, has implicitly supported the BDS call although focusing only on boycotting products manufactured in the West Bank settlements.⁸ The BDS initiatives have expanded on all levels and to all corners of the globe, for example, reaching countries as far as South Korea and New Zealand.⁹

As the political status quo continues, the BDS movement provides Palestinians with an alternative means to achieve Palestinians’ strategic goals, including self-determination and statehood. Consequently, BDS supporters claim that the current acceptable form for realizing peace is based on creating a Palestinian State on 1967 borders only, ignoring Palestinians who live inside Israel or those in the diaspora, while BDS includes all Palestinians. Additionally, it has been realized that long years of negotiations did not achieve the creation of an independent state for the Palestinian people. Moreover, despite efforts to illegitimate BDS, it is gaining legitimacy especially among young people and at grassroots organizations globally. BDS provides Palestinians with a long-awaited opportunity to grant the Palestinians their rights by

---

⁶ Ali Abunimah, "In Historic Decision, South Africa’s ANC Makes Support for Israel Boycott Its Official Policy," *The Electronic Intifada*, December 20, 2012, accessed on 2 October, 2020, <https://electronicintifada.net/blogs/ali-abunimah/historic-decision-south-africas-anc-makes-support-israel-boycott-its-official>.

⁷ Adam Gallagher, "The Media’s Effects on BDS," *Sada Online Publication, Carnegie Endowment for International Peace*, March 18, 2014, accessed on October 2, 2020, http://carnegieendowment.org/sada/index.cfm?fa=show&article=55008&solr_hilite=.

⁸ Gallagher, "The Media’s Effects."

⁹ The National Conference on Palestine was organized for the first time in New Zealand, Auckland in June 2013 in which a nationwide BDS network was established. The conference was attended by the researcher.

ending Israel occupation and bringing Palestinian refugees back home, by allowing them to return back to their towns and villages.

This paper highlights BDS efforts undertaken at various US and UK churches following the call made by the Kairos Palestine by Palestinian churches at a conference in Cairo in 2009, in which Palestinian Christian leaders and churches called on their counterparts all over the world to adopt the BDS call. The call was similar to the Kairos South Africa called in which South African churches called in 1985 on their counterparts worldwide to boycott the apartheid regime. The Kairos Palestine is titled “A moment of truth: A word of faith, hope and love from the heart of Palestinian suffering,” and was issued on December 11, 2009. It aimed to “end to the occupation of Palestine by Israel.”¹⁰ The researcher applies Theology of Liberation as a theoretical framework throughout this paper, which explains the role of churches in public life, especially in relation to political involvement in struggles and movements that aim to show support for oppressed people.

2. Theoretical Framework

Concepts such as the ‘theology of liberation’, ‘philosophy of liberation’, and ‘psychology of liberation’ emerged in the 1960s and 1970s in Latin America following a heated debate in Latin America by scholars to provide a critique of the liberation theory from a theological point of view, or in other words, as the church views it.¹¹ Theology as a term in South America is defined as: “a critical reflection on the Church's presence and action in the world, in the light of faith, not only complements the other two functions of theology (wisdom and rational knowledge) but even presupposes them,”¹² adding that “there are three levels of meaning to the term liberation: the political liberation of oppressed peoples and social classes; man's liberation in the course of history; and liberation from sin as a condition of a life of communion of all men with the Lord.”¹³ Religious and political bodies were part of the campaign to suppress the liberation theory and debates around it. This includes issuing a document by the Vatican in September 1984, which warned against the theory of liberation. In the United States, the Regan Administration took part in this debate, with members close to it publishing a document in which they urged for the necessity to combat the liberation theology, which they said is being

---

¹⁰ "Kairos Palestine Document," World Council of Churches, accessed on October 7, 2020, <https://www.oikoumene.org/resources/documents/kairos-palestine-document>.

¹¹ Osorio Jorge Mario Flores, "Praxis and Liberation in the Context of Latin American Theory," in *Psychology of liberation: Theory and applications*, ed. Montero, M. and Sonn, C.C. (Berlin: Springer Science & Business Media, 2009), 11.

¹² Gustavo Gutiérrez, "Notes for a Theology of Liberation," *Theological Studies* 31, no. 2, (1970): 245.

¹³ Gutiérrez., "Theological Studies," 248.

exploited by the liberation theology's clergy.¹⁴ Camilo Torres, a Latin-American theologian, argues that the theology of liberation's essence lies in a revolutionary praxis where the society and public affairs get the emphasis at the expense of the church itself.¹⁵ To reveal how heated this debate was, it took Christian advocates of the liberation theology in Latin America almost 12 years to hold their first conference in 1972 in Chile. The conference was hosted by Christians for Socialism, and the goal was to advocate for giving people more human rights against authoritarian regimes that seek to deprive people of these rights. The conference called for linking Christian theology to political action and calls of social change to gain its importance.¹⁶

3. The Role of Churches in the US and The UK in the BDS movement

Omar Barghouthi, a co-founder of BDS notes that move by the Presbyterian Church USA (PCUSA) in July 2004 to adopt a resolution by a majority of 431 to 62 to begin "a process of phased selective divestment in multinational corporations doing business in Israel" was one of the most important developments of efforts made by churches in the US to support the BDS movement.¹⁷ Following its footsteps, the Methodist Church, the largest mainline Protestant church in the U.S. divested (UMCUSA, 2014) from G4S.¹⁸

In the same context, Clarke suggests that the BDS movement on US campuses is winning the support of mainstream Protestant churches, but most importantly the Presbyterian Church in the United States (PCUSA). Clarke examines the role of PCUSA in the BDS movement, the resistance to proposals to divest from companies supporting Israel within the churches, and the changing positions of other churches in the US. He notes that despite challenges made by pro-Israel groups within churches and communities, the BDS movement is gaining support at churches in the US.¹⁹

The United Church of Christ Committee in the US called for divestment from Israel. The resolution calls for boycotting Israeli products produced in the Occupied Palestinian Territories such as Ahava, Hadiklaim and SodaStream(Hagbard, 2014).²⁰ The church called upon its

---

¹⁴ Flores, "Psychology of liberation,"3.

¹⁵ P.E. Berryman, "Latin American liberation theology," *Theological Studies*, 34(3), (1973): 357.

¹⁶ Michael Dodson, "Liberation theology and Christian radicalism in contemporary Latin America," *Journal of Latin American Studies*, 11(1), (1979):203-222.

¹⁷ Omar Barghouthi, *Boycott, Divestment and Sanctions: The Global Struggle for Palestinian Rights*, (London: Haymarket Books, 2011), 8.

¹⁸ "Largest Mainline Protestant Church in U.S. Divests from Company Involved in Israeli Occupation," UMKR, accessed on 7 October 2020, <https://www.kairosresponse.org/PressRelUMCDivestsG4S.html>.

¹⁹ Duncan L. Clarke, "Mainline Protestants Begin to Divest from Israel: A Moral Imperative or "Effective" Anti-Semitism?" *Journal of Palestine Studies*, Vol. 35, No. 1, (2005):44-59.

²⁰ Celine Hagbard, "United Church of Christ Committee Calls for Divestment from Israel," International Middle East Media Center, accessed on October 7, 2020, <http://www.imemc.org/article/69250>.

followers to read the Kairos Palestine document, which was issued by Palestinian churches and adopted the BDS call against Israel in 2009. The Presbyterian Church USA voted on the 18th of June 2014, during its General Assembly meeting, to divest from Caterpillar²¹, Hewlett-Packard²² and Motorola Solutions for maintaining Israel's occupation of the West Bank. PCUSA's decision cost these companies \$21 million in investment. The New York Times reported that "the vote, by a count of 310 to 303, was watched closely in Washington and Jerusalem and by Palestinians as a sign of momentum for a movement to pressure Israel to stop building settlements in the West Bank and East Jerusalem and to end the occupation." (GOODSTEIN, 2014)²³ The PCUSA affirmed in the resolution Israel's right to exist, urging Palestinians and Israelis to live in peace in two states through "positive investment."²⁴

In 2007, with five million followers, the Evangelical Lutheran Church in America (ELCA) decided to partially boycott Israeli products at its General Assembly Meeting in Illinois. The assembly urged for positive investment in Palestine and "consideration of refusing to buy goods or invest in activities taking place in Israeli settlements, and a review of other economic options." (GUR, 2007)²⁵ However, the Simon Wiesenthal Center which is known to be pro-Israel criticized the decision. "This marks the first time a mainline American Protestant church has moved toward a possible boycott of Israel,"²⁶ said Abraham Cooper, the Dean Rabbi at the center.

The Church of England decided in 2009 to divest from Caterpillar over its role in the demolition of Palestinian houses in the Palestinian Territory. The Church held \$2.2 million in the US-based company. The Zionist Organization of America condemned the move to "divest from companies whose products are used by Israel in Judea & Samaria,"²⁷ the biblical name right-wing Israelis use to refer to the West Bank.

---

²¹ In March 2003, an Israeli caterpillar driver ran over an American activist called Rachael Corrie as she was protesting the demolition of Palestinian houses in the Palestinian city of Rafah. The researcher met the parents of Corrie and discussed with them their daughter's case which is still pending at Israeli courts.

²² The company provides the Israeli army with IT services which is used to run wide-network of checkpoints in the West Bank.

²³ Laurie Goodstein, "Presbyterians Vote to Divest Holdings to Pressure Israel," *The New York Times*, June 20, 2014, accessed on October 7, 2020, <http://www.nytimes.com/2014/06/21/us/presbyterians-debating-israeli-occupation-vote-to-divest-holdings.html>.

²⁴ Goodstein, "Presbyterians Vote,"

²⁵ Haviv Rettig Gur, "U.S. Lutherans Consider Israel Boycott," *The Jerusalem Post*, August 15, 2007, accessed on October 3, 2020, <http://www.jpost.com/International/US-Lutherans-consider-Israel-boycott>.

²⁶ Gur, "U.S.," 15.

²⁷ Morton A. Klein, "ZOA Condemns Church of England Decision to Divest from Companies Whose Products Are Used by Israel in Judea & Samaria," *Zionist Organization of America*, February 9, 2006, accessed on 3 October 2020, <http://zoa.org/2006/02/101551-zoa-condemns-church-of-england-decision-to-divest-from-companies-whose-products-are-used-by-israel-in-judea-samaria/>.

The United Methodist Church Kairos issued a report in 2010 which contained recommendations to boycott dozens of Israeli and international companies over their role in Palestine. These companies include Hewlett Packard (HP) and Caterpillar.²⁸ In the same context, the Brethren Benefit Trust, of the Church of the Brethren, the chief investment agency, sold the stocks which it held in Caterpillar a few weeks before the resolution was scheduled to be considered by the Church's Annual Conference.²⁹ In the same vein, the Anglican Parish of the Church of England withdrew £140,000 in investments from the Church of England. According to a press release by APCE, the decision was over the CBF's refusal to support the BDS call following a letter sent by a church in Jerusalem to divest from Caterpillar over its role in demolishing Palestinian houses, especially in Jerusalem.³⁰

The Methodist Church divested about \$110,000 worth of stock holdings in G4S.³¹ In 2012, the Quaker Friends Fiduciary Corporation (FFC), the official Quaker fund in the US became the first US investment fund to withdraw investments from HP and Veolia. The church decision cost these companies \$21 million in investment. The Church of England decided in 2009 to divest from Caterpillar over its role in the demolition of Palestinian houses in the Palestinian Territory. The Church held \$2.2 million in Caterpillar. In the same vein, the Anglican Parish of the Church of England divested an amount of £140,000 from the Church of England over its investment with Caterpillar.³²

Assuming that the churches that could be won in the US and UK are about to run out, the BDS movement, it seems, decided to move its church efforts to Latin America. Realizing the potential of Latin American that has a considerable Palestinian diasporic presence that goes back to the 1880s, the BDS movement and Kairos Palestine decided to work with churches in Latin America. Palestinians in Latin America hold a considerable weight politically, economically, and culturally and the majority of them are Christians who migrated to Latin America for economic and political reasons and settled in such as Chile, El Salvador and Honduras and other Latin American countries.³³

---

²⁸ "Divestment Task Force (2010)," United Methodist Church U.S., accessed on October 7, 2020, <http://www.neumc.org/pages/detail/375>.

²⁹ "Who's Divesting from Cat?" US Campaign to End the Israeli Occupation, accessed on October 7, 2020, <http://endtheoccupation.org/section.php?id=363>.

³⁰ United Methodist Church U.S., "Divestment Task Force (2010)," .

³¹ Laurie Goodstein, "Methodists to Sell Shares as a Protest over Israel," *The New York Times*, June 12, 2014, accessed on 15 October 2020, http://www.nytimes.com/2014/06/13/us/methodists-to-sell-shares-as-a-protest-over-israel.html?_r=0.

³² Goodstein, "Methodists Vote."

³³ Yousef M Aljamal and Philipp O. Amour. "Palestinian Diaspora Communities in Latin America and Palestinian Statehood." *Journal of Holy Land and Palestine Studies* 19, no. 1 (2020): 101-120.

On November 5, 2020, the Palestinian Federation of Chile signed a Memorandum of Understanding (MoU) with Kairos Palestine to Join the Global Kairos for Justice Coalition. The Signing took place with the presence of a number of patriarchs and archbishops such as Atallah Hanna and Michel Sabbah, with a representative from the Kairos Palestine. President of the Palestinian Community in Chile, Monsignor Sergio Abad; and other Greek Orthodox and Anglican figures took part too with the presence of the Palestinian Ambassador to Chile. Marcelo Leitos joined from Argentina, according to the statement by Kairos Palestine.³⁴

4. The Impact of BDS on Israel

According to official Israeli sources, the Boycott, Divestment and Sanctions Movement will cost Israel a potential loss of \$5.7 billion which means that 10,000 Israelis will end up jobless. Israel's Prime Minister, Benjamin Netanyahu, attacked BDS, calling them racists in a speech he gave in the US. Andrew Hammond of the European Council on Foreign Relations that the BDS movement is building pressure on Israel which is started to become visible noting that mainstream institutions are joining the BDS call including Christian faith groups and churches.³⁵ He claimed that "The whole movement is picking up not so much because the BDS movement is so powerful, but because people want Israel to come to a peace agreement."³⁶

BDS campaigners believe that the impact of their movement goes beyond the economic loss to the Israeli economy. "Not only economically, but also just for a public image it is causing a commotion and giving Israel a bad name internationally. When people were stating that Starbucks was run by Zionists and gave money to Israel, the Starbucks Company itself issued a personal statement to address the matter and stated that they do not support Israel nor give them money."³⁷ Jane Jewell of Block the Boat Campaign shares the same view: "embarrassment. Their (Israel) image is being tarnished as their atrocities are exposed by BDS work, and they are getting nervous."³⁸

According to Ireland Palestine Solidarity Campaign, Alstom, a French company involved in building the Jerusalem railway, lost a bid in October 2011 in Saudi Arabia to build the Haramain Railway's second phase with a total cost of 10 billion dollars following calls by the BDS

---

³⁴ Chicago Manual of Style, "Kairos Palestine signed a Memorandum of Understanding with the Palestinian Federation of Chile to Join the Global Kairos for Justice Coalition," Facebook, November 6, 2020 <https://www.facebook.com/globalkairosforjustice-coalition/posts/173740324399303>.

³⁵ Mahmoud Kassem, "Soros Fund Drops Shares in Israel's Sodastream," *The National Newspaper*, August 2, 2014, accessed on 18 October 2020, <http://www.thenational.ae/business/industry-insights/economics/soros-fund-drops-shares-in-israels-sodastream>.

³⁶ Kassem, "Soros Fund Drops Shares in Israel's Sodastream."

³⁷ Salma Awad, "Personal interview on the BDS movement," via email, November 6, 2014.

³⁸ Jane Jewell, "Personal interview on the BDS movement," via email, November 13, 2014.

movement.³⁹ All in all, Veolia lost a total of \$23.97 billion worth of contracts.⁴⁰ The campaign against the Israeli water Mekorot Company resulted in the company's loss of contracts worth hundreds of millions of dollars especially in Latin America. After suspending a contract by the authorities in Buenos Aires in Argentina, Mekorot lost \$170m.⁴¹

G4S, a British-Danish company, lost billions of dollars due to the BDS campaign against its role in running Israeli prisons. In 2014, Bill Gates, co-founder of Microsoft, sold his foundation's entire stake in G4S estimated at \$184 million due to "modest profit." (Gribben, 2014)⁴² The Bill & Melinda Gates Foundation told Reuters it no longer held any interest in G4S. Due to the intensified campaign against G4S, and the "significant reputational damage,"⁴³ the company sold its Norway branch in November 2013 and is considering selling 35 units of its businesses as the Wall Street Journal reported.⁴⁴

Following pressures from the BDS movement, the Israeli Soda Stream company announced the closure of its West Bank factory in 2015. The company claimed that the relocation is part of "a global growth plan" as Bloomberg reported. Bloomberg noted that the company's shares fell down by 58 percent in 2015.⁴⁵ "Profits in 2014 will be down 42 percent from 2013, and sales are forecast to drop 9 percent to \$512 million," said Mr. Birnbaum of Soda Stream.⁴⁶

Israel's economy is highly globalized. In 2010, exports comprised 36.9 percent and imports 34.9 percent of GDP, which reflects Israel's dependency on foreign trade. Israel also lacks natural resources and must import raw materials from outside. In 2009, raw materials and fuel made up 67 percent of Israel's imports. This means Israeli decision-makers cannot conceal the effects of BDS from the public. Thus, an effective boycott could cause a collapse in the value

---

³⁹ "Boycott Works," Ireland, Palestine Solidarity Campaign, accessed on October 18, 2020, <http://www.ipsc.ie/campaigns/veolia/boycott-works>.

⁴⁰ "Boycott Works."

⁴¹ "The BDS movement. \$170m Argentina loss for Israeli water firm Mekorot as BDS spreads southward," The BDS Movement website., accessed on November 18, 2020, <https://bdsmovement.net/news/170m-argentina-loss-israeli-water-firm-mekorot-bds-spreads-southward>.

⁴² Roland Gribben, "Bill Gates Sells Entire Stake in G4S," *The Telegraph Newspaper*, June 8, 2014, accessed on 8 October 2020, <http://www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/supportservices/10884767-/Bill-Gates-sells-entire-stake-in-G4S.html>.

⁴³ Neil Maidment, "Britain's G4S May Sell Weak Divisions in Turnaround Effort," *Thomason Reuters*, November 5, 2013, accessed on October 8, 2020, <http://www.reuters.com/article/2013/11/05/g4s-idUSL5N0IQ0-YQ20131105>.

⁴⁴ Peter Evans, "G4S Considers Selling Weak Units," *The Wall Street Journal*, November 5, 2013, accessed on October 19, 2020, <http://www.wsj.com/articles/SB10001424052702303936904579179313228207256>.

⁴⁵ David Wainer, "SodaStream Closing West Bank Factory After Boycotts," *Bloomberg News Network*, October 29, 2014, accessed on October 16, 2020, <http://www.bloomberg.com/news/articles/2014-10-29/sodastream-to-close-factory-at-center-of-israel-palestinian-spat>.

⁴⁶ Rich Wiles, *Generation Palestine: Voices from the Boycott, Divestment and Sanctions Movement*, (London: Plotu press, 2013), 9.

of the Israeli currency.⁴⁷ Losses suffered by the Israeli agricultural sector is estimated at around 30\$ million.⁴⁸ The Israeli Ministry of Finance published a report stating that the BDS movement is the biggest threat to the country's economy.⁴⁹ The year 2014 has witnessed dramatic developments for the BDS movement. Israel's second most popular newspaper, Haaretz, published an article stating that it "was the year that the Boycott, Divestment and Sanctions (BDS) movement moved to the center of the American Jewish community's agenda."⁵⁰

The way Israel reacted to BDS is another indication of the growing impact the BDS movement has had on it. The Reut Institute, founded in 2004 described the BDS movement as "an existential threat to Israel."⁵¹ This threat is posed by the "de-legitimization network,"⁵² which is made of pro-Palestinian human rights organizations. In 2011, Israeli newspaper Haaretz revealed that Israeli military intelligence has created a special department to monitor and collect "information about right-wing organizations abroad that the army sees as aiming to delegitimize Israel."⁵³ The Israeli Ministry of Foreign Affairs admitted that alongside "the nuclear threat posed by Iran and the missile threat posed by Hamas and Hezbollah," a "no less worrying threat posed to Israel is that of de-legitimization, which attempts to negate the legitimacy of the Israeli state, its policies and its right to self-defense."⁵⁴

The Israeli government's attempt to thwart BDS is evidence that the movement is going mainstream and causing harm to Israel. The Israeli government assigned the BDS profile to the Ministry of Foreign Affairs, after the significant achievements the movement gained in its attempt to make Israel more accountable for its policies against the Palestinian people. The movement, as described by The Economist, "is gaining more weight."⁵⁵ Barghouthi, a co-founder of the BDS campaign, stated in an article published by the New York Times that "these days, Israel seems as terrified by the "exponential" growth of the Palestinian-led Boycott,

---

⁴⁷ Wiles, *Generation Palestine*, 116-117.

⁴⁸ Samia Botmeh and Omar Barghouthi, "Impact of the BDS Movement on Israel: The Economic Dimension," *Palestine Economic Policy Research Institute*, (2014), 8.

⁴⁹ Botmeh, and Barghouthi, "Impact of the BDS Movement on Israel: The Economic Dimension," 8.

⁵⁰ Debra Nussbaum Cohen, "The Year BDS Became the Number One Concern for American Jews," *Haaretz Newspaper*, December 27, 2014, accessed on October 18, 2020, <http://www.haaretz.com/jewish-world/jewish-world-features/.premium-1.633972>.

⁵¹ Aunimah, *the Battle for Justice in Palestine*, 126.

⁵² Aunimah, *the Battle for Justice in Palestine*, 127.

⁵³ Aunimah, *the Battle for Justice in Palestine*, 127.

⁵⁴ Aunimah, *the Battle for Justice in Palestine*, 127.

⁵⁵ "Sanctions against Israel: a Campaign That Is Gathering Weight," *The Economist Newspaper*, February 8, 2014, accessed on November 18, 2020, <http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21595948-israels-politicians-sound-rattled-campaign-isolate-their-country>.

Divestment and Sanctions movement as it is by Iran's rising clout in the region."⁵⁶ The Israeli government launched a campaign called "International Brand Israel,"⁵⁷ which was aimed at enhancing Israel's image globally after sustaining because of its treatment of the Palestinians.

The Israeli leaders' reaction to BDS is another growing sign of the mounting influence of the movement. The Jerusalem Post reported "a growing public perception that the boycott Israel movement is gaining traction,"⁵⁸ Netanyahu held a meeting on February 9, 2014, to confront BDS. The Israeli leaders discussed encouraging the capitals of allied countries to implement anti-boycott legislation. According to the U.S. journalist Annie Robbins, AIPAC stood behind a bill introduced in Congress in February 2015 which links the rejection of (BDS) to future US-EU trade deals. According to Congressman Roskam, the bill aims to secure Israel's economy.⁵⁹ Israeli Minister Yuval Steinitz introduced a "media war"⁶⁰ proposal involving the Israeli intelligence to target BDS and expose their alleged "connections to terror organizations and enemy states."⁶¹

The involvement in churches in the BDS movement has cost Israeli and international companies operating in Israel hundreds of millions of dollars. Yet, although important, the impact of churches joining the BDS call goes beyond money and profit to send a political message from a group other than Muslims. This deprives Israel of the narrative that the conflict is religious and is only against Muslims. It also reveals the impact the Israeli occupation has created for Palestinian Christians who used to make one-third of the population in 1948. The involvement of Bishop Hilarion Capucci in resisting the Israeli occupation of Jerusalem is an example of this direct Christian involvement in this resistance and supporting the BDS call is yet another manifestation of it.

---

⁵⁶ Omar Barghouti, "Why Israel Fears the Boycott," *The New York Times*, 31 January 2014, accessed on October 18, 2020, <http://www.nytimes.com/2014/02/01/opinion/sunday/why-the-boycott-movement-scares-israel.html>.

⁵⁷ "International Brand Israel Seminar to Be Launched by the Foreign Ministry," *Israel Ministry of Foreign Affairs*, October 24, 2015, accessed on October 18, 2018, <http://www.mfa.gov.il/mfa/pressroom/2006/pages/-international%20brand%20israel%20seminar%20to%20be%20launched%20this%20week%20by%20the%20foreign%20ministry%2024-oct-2006.aspx>.

⁵⁸ Herb Keinon, "Netanyahu Convenes Strategy Meeting to Fight Boycotts," *The Jerusalem Post*, October 2, 2014, accessed on October 18, 2020, <http://www.jpost.com/National-News/Netanyahu-convenes-strategy-meeting-to-fight-boycotts-340904>.

⁵⁹ Annie Robbins, "AIPAC Behind New U.S./EU Trade Legislation Designed to Thwart BDS," *Mondowiess Website*, February 11, 2015, accessed on October 18, 2020, <http://mondoweiss.net/2015/02/behind-legislation-designed>.

⁶⁰ Robbins, "AIPAC,"

⁶¹ Robbins, "AIPAC."

5. Conclusion

The Kairos Palestine call in 2009 was a dramatic shift in the involvement of Palestinian Christians in the BDS movement which helped Palestinians reach out to more audiences in the US and the UK, especially among Christian faith groups. This resulted in major churches in the US and the UK heading the BDS call, which have cost Israeli and international companies hundreds of millions of dollars in losses. Although important, the political and religious impact of churches supporting the BDS movement goes beyond money to send a clear message to Israel. In fact, churches joining the BDS call poses a serious challenge to Israel's legitimacy among faith groups.

Major churches in the US and the UK have supported the 2005 BDS call such as the Presbyterian Church (PCUSA), the United Church of Christ (UCC) and the Quaker Church. The 2009 Kairos Palestine have indeed contributed to changing the perspectives of these mainstream churches, but at the same time, diasporic Christian Palestinians have an equally important contribution in explaining the situation to faith groups which eventually pushed them to vote in favor of BDS. Diasporic Christian Palestinians are active in faith groups especially in the US, and they attend events, conferences and give talks about the situation in Palestine. Along with Palestinians, there were a considerable number of Jewish Americans, such as the Jewish Voice for Peace (JVP).

Despite the successes the Kairos Palestine made and convincing some important churches to vote in favor of BDS, the recent years have seen fewer new churches heading the BDS call. This reveals that the targeted groups among faith groups were limited to a specific portion and that BDS was not able to convince more Christian faith groups to join the BDS call. Churches remain one of the most important platforms in the US that give Palestinians the chance to explain their ordeal to the public. Israel will exert more efforts to restrict the work of churches that join the BDS call in the Palestinian Territories, such as the Quaker Church, whose staff were blacklisted and prevented by Israel from entering the Palestinian Territories.

Moving the BDS movement to Latin America would have serious implications on Israel because of the strong presence of Latin Americans of Palestinian origin in addition to the position of Latin American governments and their support to the Palestinian cause, for both historical and political reasons. Spreading the BDS movement to Latin America, which has a very large Palestinian community, would boost the movement in the global south.

The Israeli response to the BDS and the attempt to thwart the movement with the help of its allies, in addition to the successful campaigns the BDS initiated all are indications the

movement is influencing Israel, despite what Israel publicly claims. The BDS movement is expected to expand more in the next few years which would shift the debate about the Palestine/Israel conflict. It is unlikely to see more states imposing sanctions on Israel at least in the short run. Yet, the boycott and divestment efforts serve as enablers to reach the level of the sanctions. The economic impact of the boycott on Israel is important, but the impacts of BDS on Israel touch on other sectors such as the political, academic and cultural spheres. Israel feels more isolated and the BDS movement is growing, despite facing many challenges, mostly legal. The most serious impact the BDS movement would have on Israel is the one-state-solution proposal presented by the supporters of the movement. The one state-solution has a greater opportunity to prevail in the coming decade as an increasing number of young people are lending it their support, in addition to the increasing support from Palestinian academics and politicians, as well as emerging Israeli activists and scholars. What adds more credibility to this solution is that it is supported by grassroots organizations in Palestine and Israel as well as other parts of the world. To reach reconciliation among Palestinians and Israelis, the historical injustice against Palestinians must be addressed. The question of the Palestinian refugees must be addressed by allowing refugees to return back. After decades of peace talks led by elites, the grassroots organizations are taking action to put an end to the Middle East conflict which affects not only the Middle East, but also the entire world.

Bibliography

- Abunimah, Ali. "In Historic Decision, South Africa's ANC Makes Support for Israel Boycott Its Official Policy." *The Electronic Intifada*, December 20, 2012.
<<http://electronicintifada.net/blogs/ali-abunimah/historic-decision-south-africas-anc-makes-support-israel-boycott-its-official>>
- Abunimah, Ali. *One Country*. New York: Picador, 2007.
- Aljamal and Amour. "Palestinian Diaspora Communities in Latin America and Palestinian Statehood." *Journal of Holy Land and Palestine Studies* 19 no. 1 (2020): 101-120.
- Awad, Salma. "Personal interview on the BDS movement." Via email, November 6, 2014.
- Barghouthi, Omar. "Why Israel Fears the Boycott." *The New York Times*, 31 January 2014. Accessed on October 18, 2020,
<<http://www.nytimes.com/2014/02/01/opinion/sunday/why-the-boycott-movement-scars-israel.html>>
- Barghouthi, Omar. *Boycott, Divestment and Sanctions: The Global Struggle for Palestinian Rights*. London: Haymarket Books, 2011.
- Berryman, P.E. "Latin American liberation theology." *Theological Studies*, 34(3). (1973): 357.
- Botmeh, and Barghouthi. "Impact of the BDS Movement on Israel: The Economic Dimension." *Palestine Economic Policy Research Institute*, 2014.
- Chicago Manual of Style. "Kairos Palestine signed a Memorandum of Understanding with the Palestinian Federation of Chile to Join the Global Kairos for Justice Coalition." Facebook, November 6, 2020. <https://www.facebook.com/globalkairosforjustice-coalition/posts/173740324399303..>
- Clarke, Duncan L. "Mainline Protestants Begin to Divest from Israel: A Moral Imperative or "Effective" Anti-Semitism?" *Journal of Palestine Studies*, Vol. 35, No. 1, (2005):44-59.
- Cohen, Debra. "The Year BDS Became the Number One Concern for American Jews." *Haaretz Newspaper*, December 27, 2014. Accessed on October 18, 2020.
<<http://www.haaretz.com/jewish-world/jewish-world-features/.premium-1.633972>>.
- Dodson, Michael. "Liberation theology and Christian radicalism in contemporary Latin America." *Journal of Latin American Studies*, 11(1). (1979):203-222.
- Evans, Peter. "G4S Considers Selling Weak Units." *The Wall Street Journal*, November 5, 2013. Accessed on October 19, 2020.
<<http://www.wsj.com/articles/SB10001424052702303936904579179313228207256>>
- Flores, Osorioö. "Praxis and Liberation in the Context of Latin American Theory." In *Psychology of liberation: Theory and applications*, edited by Montero, M. and Sonn, C.C., Berlin: Springer Science & Business Media, 2009.
- Gallagher, Adam. "The Media's Effects on BDS." *Sada Online Publication*, Carnegie Endowment for International Peace, March 18, 2014.
<http://carnegieendowment.org/sada/index.cfm?fa=show&article=55008-&solr_hilite=>>
- Goodsteien, Laurie. "Methodists to Sell Shares as a Protest over Israel." *The New York Times*, June 12, 2014. <http://www.nytimes.com/2014/06/13/us/methodists-to-sell-shares-as-a-protest-over-israel.html?_r=0>
- Goodstein, Laurie. "Presbyterians Vote to Divest Holdings to Pressure Israel." *The New York Times*, June 20, 2014. Accessed on October 7, 2020.
<http://www.nytimes.com/2014/06/21/us/presbyteriansdebating-israeli-occupation-vote-to-divest-holdings.html>.

- Gur, Haviv. "U.S. Lutherans Consider Israel Boycott." *The Jerusalem Post*, August 15, 2007. Accessed on October 3, 2020. <http://www.jpost.com/International/US-Lutherans-consider-Israel-boycott>.
- Gutiérrez, Gustavo. "Notes for a Theology of Liberation," *Theological Studies* 31, no. 2 (1970): 245.
- Hagbard, Celine. "United Church of Christ Committee Calls for Divestment from Israel." *International Middle East Media Center*. Accessed on October 7, 2020. <http://www.imemc.org/article/69250>.
- "International Brand Israel Seminar to Be Launched by the Foreign Ministry," *Israel Ministry of Foreign Affairs*, October 24, 2015, accessed on October 18, 2018, <<http://www.mfa.gov.il/mfa/pressroom/2006/pages/-international%20brand%20israel%20seminar%20to%-20be%20launched%20this%20week%20by%20the%20foreign%20ministry%2024-oct-2006.aspx>>
- Ireland, Palestine Solidarity Campaign. "Boycott Works." Accessed on October 18, 2020. <<http://www.ipsc.ie/-campaigns/veolia/boycott-works.>>
- Israel Ministry of Foreign Affairs. "International Brand Israel Seminar to Be Launched by the Foreign Ministry."
- Jewell, Jane. "Personal interview on the BDS movement." Via email, November 13, 2014.
- Kassem, Mahmoud. "Soros Fund Drops Shares in Israel's Sodastream." *The National Newspaper*, August 2, 2014. Accessed on 18 October 2020. <<http://www.thenational.ae/business/industry-insights/economics/soros-fund-drops-shares-in-israels-sodastream>>
- Keinon, Herb. "Netanyahu Convenes Strategy Meeting to Fight Boycotts." *The Jerusalem Post*, October 2, 2014. Accessed on October 18, 2020. <<http://www.jpost.com/National-News/Netanyahu-convenes-strategy-meeting-to-fight-boycotts-340904>>
- Klein, Morton A. "ZOA Condemns Church of England Decision to Divest from Companies Whose Products Are Used by Israel in Judea & Samaria," *Zionist Organization of America*, February 9, 2006, accessed on 3 October 2020, <http://zoa.org/2006/02/101551-zoa-condemns-church-of-england-decision-to-divest-from-companies-whose-products-are-used-by-israel-in-judea-samaria/>.
- Largest Mainline Protestant Church in U.S. Divests from Company Involved in Israeli Occupation," *UMKR*, accessed on 7 October 2020, <https://www.kairosresponse.org/PressRelUMCDivestsG4S.html>.
- Maidment, Neil. "Britain's G4S May Sell Weak Divisions in Turnaround Effort." *Thomason Reuters*, November 5, 2013. Accessed on October 8, 2020. <<http://www.reuters.com/article/2013/11/05/g4s-idUSL5N0IQ0-YQ20131105>>
- Mondowiess Website, February 11, 2015. Accessed on October 18, 2020. <<http://mondoweiss.net/2015/02/behind-legislation-designed.>>
- Omfalvi, Attila. "Foreign Ministry: We Can't Fight against European Boycotts." *Ynet news*, February 2, 2014. <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4483578,00.html>.
- "Palestinian Civil Society Call for BDS," *BDS*, accessed 2 October, 2020. *BDS*. Accessed October 2, 2020. <http://www.BDSmovement.net/call>.
- Robins, Annie. "AIPAC Behind New U.S./EU Trade Legislation Designed to Thwart BDS."
- Roland, Gribben. "Bill Gates Sells Entire Stake in G4S," *The Telegraph Newspaper*, June 8, 2014, accessed on 8 October 2020, <http://www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/supportservices/10884767-/Bill-Gates-sells-entire-stake-in-G4S.html>>

- The BDS Movement website. "The BDS movement. \$170m Argentina loss for Israeli water firm Mekorot as BDS spreads southward." Accessed on November 18, 2020. <https://bdsmovement.net/news/170m-argentina-loss-israeli-water-firm-mekorot-bds-spreads-southward>.
- The Economist Newspaper. "Sanctions against Israel: a Campaign That Is Gathering Weight." Accessed on November 18, 2020. <<http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21595948-israels-politicians-sound-rattled-campaign-isolate-their-country>>
- United Methodist Church U.S. "Divestment Task Force (2010)." Accessed on October 7, 2020. <http://www.neumc.org/pages/detail/375>.
- US Campaign to End the Israeli Occupation. "Who's Divesting from Cat?" Accessed on October 7, 2020. <http://endtheoccupation.org/section.php?id=363>.
- Wainer, David. " SodaStream Closing West Bank Factory After Boycotts." Bloomberg News Network, October 29, 2014 Accessed on October 16, 2020. <<http://www.bloomberg.com/news/articles/2014-10-29/sodastream-to-close-factory-at-center-of-israel-palestinian-spat>>
- Wiles, Rich. Generation Palestine: Voices from the Boycott, Divestment and Sanctions Movement. London: Plotu press, 2013.
- World Council of Churches. "Kairos Palestine Document." Accessed on October 7, 2020. <https://www.oikoumene.org/resources/documents/kairos-palestine-document>.

FİLİSTİN-İSRAİL POLİTİKASI ÖZELİNDE KUVEYT'İN ÖZGÜN DIŞ POLİTİKA YAKLAŞIMI

Esra ÇAVUŞOĞLU*

Özet

Arap Baharı sonrası süreçte bölgede hızla değişen jeopolitik dinamikler Körfez ülkelerini Ortadoğu siyasetinin merkezine taşıırken diğer taraftan Arap Körfez ülkeleri arasında ortaya çıkan siyasi ayrışma sonucu bölgesel bir kriz yaşanmaktadır. Bu çerçevede Körfez ülkelerini statüko yanlısı aktörler ve bağımsız politika güden aktörler olarak iki ana blokta konumlandırmak mümkündür. Buna göre, Suudi Arabistan (SA), Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Bahreyn'den oluşan blok statükoyu temsil ederken, Katar, Umman ve Kuveyt'in bağımsız bir çizgi takip eden ülkeler bloğunu temsil etmekte olduğu görülmektedir. Statüko bloğu ülkelerinin dış politika yaklaşımları büyük ölçüde bir mutabakat sergilerken, bağımsızlar bloğu ülkelerinin dış politika yaklaşımlarında benzerlikler olmakla birlikte önemli farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, Kuveyt'in dış politika yaklaşımları bölgesel düzeyde bir özgünlük arz etmektedir. Son günlerde BAE'nin başlatmış olduğu İsrail ile normalleşme kampanyasında gelişmelerin Körfez'deki bu ayrışma çerçevesinde gelişmesi beklenmektedir. Kuveyt'in Filistin meselesine ve İsrail'e karşı takip ettiği dış politikası tarihsel devamlılık çerçevesinde ele alındığında önemli bir tutarlılık ortaya koymaktadır. Bu noktada Kuveyt dış politikası Kuveyt'in istisnailiği için önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu çalışmada Kuveyt'in Filistin davası ve İsrail'e yönelik politikası iki tarihsel ve birbiri ile bağlantılı faktör çerçevesinde Kuveyt'in istisnailiği bağlamında analiz edilmektedir. Bu faktörlerden biri Kuveyt'in siyasal yapısı diğeri ise Kuveyt ve Filistin arasındaki bağların tarihsel derinliğidir.

Anahtar Kelimeler: Kuveyt, Basra Körfezi, Ortadoğu, Filistin, İsrail, Dış Politika.

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, esracavusoglu@gmail.com

THE CONSTANCY OF KUWAIT'S FOREIGN POLICY APPROACH TOWARDS PALESTINE-ISRAEL ISSUE

Abstract

While the rapidly changing geopolitical dynamics in the region in the post-Arab Spring period brought the Gulf countries to the center of the Middle Eastern politics, on the other hand, a regional crisis has been experienced as a result of the political clash between the Arab Gulf countries. In this framework, it is possible to position the Gulf countries in two main blocks as pro-status quo actors and actors pursuing independent policies. Accordingly, it is seen that the block consisting of Saudi Arabia (SA), United Arab Emirates (UAE) and Bahrain represents the status quo, while Qatar, Oman and Kuwait represent the bloc of countries that follow an independent line. While the foreign policy approaches of the status quo bloc countries meet in consensus mostly in the regional affairs, the foreign policy approaches of the countries of the independent bloc have some similarities but significant differences. In this context, Kuwait's foreign policy approaches are unique at the regional level. It is expected that developments in the normalization campaign with Israel initiated by the UAE will develop within the framework of this divergence in the Gulf. Kuwait's foreign policy towards Palestinian cause and Israel reveals a significant constancy and consistency within the framework of historical context. At this point, Kuwait's foreign policy sets an important example for Kuwait's exceptionalism. In this article, Kuwait's policy towards Palestinian cause and Israel is analyzed in the context of Kuwait's exceptionalism within the framework of two historical and interrelated factors. One of these factors is the political structure of Kuwait and the other is the historical depth of the ties between Kuwait and Palestine.

Key Words: Kuwait, Persian Gulf, Middle East, Palestine, Israel, Foreign Policy.

1. Giriş

Geçtiğimiz aylar içinde Körfez’in statüko güçlerinin öncü gücü pozisyonundaki Birleşik Arap Emirlikleri (BAE)’nin İsrail ile Amerikan hükümeti liderliğinde “Normalleşme Anlaşması” yapması ve bunun Bahreyn tarafından takip edilmesi bölgede tarihsel nitelikte bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Zira İsrail’in kuruluşundan bugüne Körfez ülkeleri İsrail’le diplomatik ilişki geliştirmeyi reddeden bir dış politikası benimsemişler ve özellikle Arap-İsrail Savaşları ekseninde devam eden İsrail karşıtı bir yaklaşımı sürdürme gelmişlerdir. Bu bağlamda Suudi Arabistan (SA) liderliğinde Körfez ülkeleri tarafından uygulanan 1972 Petrol Ambargosu, Avrupa ülkelerini İsrail ve Filistin meselesine karşı olan politikalarını gözden geçirmek zorunda bırakarak küresel düzeyde jeopolitik ve ekonomik dengeleri değiştirmiştir. Arap-İsrail savaşlarının sona ermesi ile başlayan barış süreci döneminde Camp-David anlaşması ile Filistin davasının sözcülüğünün Mısır’dan SA’ya geçmesi sonucu, İsrail-Filistin barış görüşmelerinde Filistin haklarını temsil eden güç SA liderliğindeki başta Kuveyt olmak üzere Körfez devletleri olmuştur. Her ne kadar Irak’ın Kuveyt’i işgali sonrası Saddam Hüseyin ile Arafat yaklaşması Körfez ve Filistinliler arasında gerginliğe sebep olmuş olsa da, SA’ın Filistinlerin arkasındaki güç olma ve İsrail karşıtlığı politikalarındaki değişmezlik devam etmiştir. 90’lar itibari ile Katar, BAE, Umman gibi bazı Körfez ülkelerinin İsrail ile geliştirmiş olduğu ticari vb. alanlardaki ilişkilerin diplomasiye kaydırılmaması konusu Körfez ülkelerin kırmızı çizgisi olma özelliğini kesintisiz korumuştur. Özellikle BAE’nin İsrail’le informal ve gizli mahiyette geliştirdiği yakınlık ciddi bir ittifak düzeyine ulaşmış olmasına rağmen resmiyete yansımamış ve diplomatik ilişkilerin başlatılmasına kadar gidememiştir. Bu durum İsrail’in bölgedeki güvenlik eksenli politikaları için önemli bir handikap oluşturmakta olduğundan, İsrail’in başta Körfez güçleri olmak üzere Arap dünyası tarafından tanınma ve kabul edilme ihtiyacı ve isteği zaman zaman barış görüşmelerine yansıtılmıştır.

Ortadoğu siyasi haritasını çerçeveleyen bu merkezi meseledeki politika yaklaşımlarının Körfez ekseninde Arap Baharı sonrası dönemde ortaya çıkan siyasi çatışma çerçevesinde önemli değişimler geçirdiği görülmektedir. Bu değişimlerin temelinde Ortadoğu’nun otoriter rejimlerini tehdit eden demokratikleşme taleplerine ve bu minvalde gelişen siyasi hareket ve yapılara karşı benimsenen yaklaşımlardaki farkı bulunmaktadır. Bu bağlamda Statüko bloğunu temsil eden SA ve BAE ve onların güdümündeki Bahreyn üçlüsü güvenlik eksenli bir politika çerçevesinde rejimleri için tehdit olarak algıladıkları siyasi oluşumlara karşı büyük bir mücadele başlatmışlardır ki Mısır’da ilk demokratik hükümet olan Muhammet Mursi yönetimine karşı 2013 yılında gerçekleştirilen askeri darbenin arkasındaki güç olmaları bunun

en açık örneği olmuştur. Buna karşılık bağımsızlar bloğu ülkelerinin Arap Baharı tabir edilen gelişmelere verdikleri tepkiler tehdit algılaması ve tehditle baş etme noktalarında statüko bloğundan oldukça ayrışan bir yaklaşım ortaya koymuştur. Bu siyasi ayrışma bu iki cephenin aktörlerinin Filistin ve İsrail meselesine olan yaklaşımlarına önemli ölçüde yansımıştır. Bu süreçte, statüko taraftarı aktörler SA liderliğinde ortaya konmuş olan Filistin meselesi konusundaki hassasiyet ve etkin konumlarını ikinci plana iterek İsrail'le yakınlaşma eğilimi içine girmişlerdir.

Bu minvalde, Kuveyt gibi iç ve dış tehditlere açık olma anlamında daha etkili risklere tarihsel olarak maruz kalmış bir ülkenin ülke içi protestolara yansımış Arap Baharı dalgasına karşı verdiği tepki ve kullandığı metot çok sıkı güvenlik tedbirlerine başvurmak yerine uzlaşma ve iç barışı sağlamaya yönelik olmuştur. Bahreyn'de ortaya çıkan ayaklanmalar SA liderliğinde askeri müdahale ile bastırılmış ve bunu sıkı yönetim takip etmişken, Kuveyt hükümeti hiçbir şekilde askeri güç kullanmayı tercih etmemiştir. 2012'de Körfez İşbirliği Teşkilatı (KİK) üyelerinin bölgede otokratik bir işbirliği ile daha büyük bir güvenlik oluşturma yolunda imzaladıkları Güvenlik Paketi'ne karşı gösterdiği ilgisiz yaklaşım ve bu kararlara uymak yerine kendi bağımsız yolunu takip etmesi Kuveyt'in özgün dış politikasının önemli bir göstergesi olmuştur.¹ Bununla birlikte Arap Baharı sonrası süreçte Katar'ın ablukaya alınması sonucu KİK'in bölünmesi ve işlevsizleşmesi durumunda Kuveyt tarafsız ve arabulucu bir yaklaşımla bölgesel birlik ve entegrasyonu korumaya yönelik çabalar göstermiş ve bir denge unsuru teşkil etmiştir. Körfez'de başlatılan İsrail'le normalleşme meselesinde BAE ve Bahreyn'i diğer ülkelerin takip edeceği beklentileri yorumları yapılırken Kuveyt'in bu konuda tepkisi oldukça açık ve net olmuştur. Trump'ın Kuveyt'in BAE ve Bahreyn'in izinden gideceği iddiasına karşı tepkiler hem Kuveyt toplumundan gelmiş hem de hükümet yetkilileri tarafından kesin bir dille itiraz edilmiştir. Buna karşılık diğer Körfez ülkelerinden ne SA'dan ne de Katar'dan Kuveyt benzeri bir yaklaşımla normalleşme önerisine kesin bir dille ret ifade eden bir tepki gelmemiştir.

Bu bildirinın başvurusunun yapılmasından sonra önemli bir gelişme yaşanmıştır ki o da Kuveyt Emiri Şeyh Sabah Ahmet El-Cabir'in beklenen vefatıdır. 2006'dan bu yana Kuveyt yönetiminin başında olan Emir, Kuveyt'in yukarıda bahsettiğimiz kendine özgü politikaları ile bölgenin önemli bir lider profilini oluşturmuştur. Vefatından sonra yerine geçen veliaht Nevvaf Al Ahmed yönetimi bundan sonraki Kuveyt politikalarının benimseyeceği yönü ortaya koyacaktır. Fakat yeni Emir döneminde Kuveyt temel politikalarında özellikle Filistin meselesi gibi

---

¹ Sean Yom, "Roles, Identity and Security: Foreign Policy Contestation in Monarchical Kuwait," *European Journal of International Relations*, Vol. 26(2), (2020): 570.

konularda radikal bir değişim yaşanması beklenmemektedir. Yine geçtiğimiz günlerde gerçekleşen Amerikan başkanlık seçimlerinin yönetim değişikliği ile sonuçlanması da bu mesele üzerinde etki oluşturacak bir gelişmedir. Bütün bu güncel gelişmeler doğrultusunda Kuveyt'in istisnailiği bu çalışmada Filistin meselesine yönelik politikaları çerçevesinde iki tarihsel faktör temelinde değerlendirilmektedir. Biri Kuveyt'in siyasi yapısı ve geleneğinde mevcut olan özellikler ile diğer Körfez monarşilerinden farklılaşması faktörü diğerisi ise Kuveyt toplumunun Filistin davası ile olan bağlarının önemli bir tarihsel derinliğe dayanmakta olması ve bunun İsrail-Filistin meselesindeki Kuveyt politikasının şekillenmesinde önemli bir rol oynaması faktörüdür.

2. Kuveyt Siyasal Yapısı

Kuveyt'te hakim siyasal yapıyı oluşturan temel unsurlardan biri ontolojik anlamda çoğulculuk kavramının mevcudiyeti ve bunun Kuveyt'in siyasi kültürünün oluşmasında tarihsel süreç içinde etkin olmasıdır. Bu siyasi yapının merkezinde diğer Körfez lkelerinde bulunmayan ve muhalefetin aktif olduğu bir parlamenter sistem bulunmaktadır. Her ne kadar etkin bir parlamentonun varlığı bir seçim demokrasisini beraberinde getirmemiş olsa da, bu çoğulcu siyasi yapının doğurduğu anayasal norm, daha geniş ulusal kimlik yapılandırması çerçevesinde hoşgörü, siyasi katılım ve sivil toplum etkinliği gibi unsurları ile çoğulculuğun kamusal yaşamın merkezi bir özelliği olduğunu gösterir. Kuveyt Emirinin mutlak otoriteyi ve yönetici aile olan El-Sabah ailesinin hiç değermeden iktidarı elinde tutması noktasında Kuveyt siyasi sistemi diğer Körfez Monarşilerinden farklı olmamakla birlikte buradaki mutlakiyet Anayasal düzlemde nispi olarak ciddi düzeyde sınırlandırılmış durumdadır. Böylesi bir anayasal farklılaşma temelindeki hoşgörü faktörünün siyasi kurumsallaşmaya yansımaları olarak teşekkül etmiştir ve Kuveyt istisnailiğinin en belirleyici özelliğidir.

Hoşgörünün etkin olduğu bir siyasi kültür ve gelenek Kuveyt'in kuruluşu itibari ile inşa edilen bir süreç içinde varlığını sürdürmüştür. Nitekim Kuveyt'in doğduğu tarih olan 1750'de El-Sabah ailesi tarafından temelleri atılan devlet bir zor gücüne dayalı olarak değil fakat konsensüs ve konsültasyona dayalı olarak kurulmuştur.² El-Sabah ailesinin liderliğinin diğer kabileler tarafından onaylanmasının altında yatan sebep askeri ve ekonomik bir üstünlükten ziyade yönetilenlerle, eleştiriye ve şikayetlere açık bir istişare platformu geliştirmiş olmalarından kaynaklanmaktadır. Bunun sonucu olarak siyasi yapı ve kültür güce değil rızaya dayalı olarak oluşturulmuş ve gelişmiştir ve diğer Körfez ülkelerinden farklı olarak siyasi mücadele

² Yom, 580, Rosemarie Said Zahlan, *The Making of Modern Gulf States*, Ithaca Press, 1998, 95-96.

çerçevesinde şiddete başvurulmamıştır.³ El-Sabah yönetiminin başlangıçtan bugüne sağlamış olduğu toplumsal sözleşme paralelinde kurumsallaşan meclisli siyasi çoğulculuğun gelişmesine imkan tanırken Sabah ailesinin iktidarını da bu doğrultuda sağlamlaştırmıştır. Buna güzel bir örnek olarak Irak'ın Kuveyt'i işgali sırasında büyük bir toplumsal sınav veren Kuveyt halkının o zor şartlarda bile Sabah hükümetinin meşruiyetini sorgulamamış olması bu toplumsal sözleşmenin geçerliliğini göstermesi açısından önemlidir.

Kuveyt siyasal sisteminde siyasi katılım ve çoğulculuğun kurumsallaşmasında Filistin meselesi oldukça etkili bir rol oynamıştır. Parlamento tesisinin ilk adımı 1921'de Emir Ahmed El-Cabir'in yönetime geçişinde ulema ile ve toplumun temsilcileri ile danışma içinde bulunma taahhüdünde bulunmuş ve 12 kişiden oluşan bir danışma meclisi teşkil edilmiştir. Parlamantonun kurumsallaşması yolunda atılan asıl önemli adım ise 1938'de Filistin meselesine bağlı olarak gerçekleşmiştir. 1936-39 yıllarında Filistin'de Yahudi işgali sonucu yaşanan çatışmalara yönelik Kuveyt liderinin Britanya ile yaptığı anlaşma koşullarının bağlayıcılığı sebebi ile direk olarak tepki gösterememesine karşı Kuveyt'in güçlü tüccarları muhalefet başlatmıştır. Kuveyt'in Körfez bölgesindeki Ortadoğu'nun merkezine giden yoldaki elverişli jeopolitik konumu Irak'la olan komşuluğu üzerinden, Arap dünyasındaki gelişmelerin, düşünce ve fikir hareketlerinin, basın eğitim vb. faaliyetlerin buraya daha hızlı ulaşmasında önemli bir etken olmuştur. Bu durum Kuveyt toplumunun bu yeniliklere nispeten daha açık olmasında ve siyasi ve toplumsal çoğulculuğun gelişmesinde etkili olmuş bir faktördür. Bu bağlamda, 1930'larda şiddetlenen, artan Yahudi göçlerinin Filistin halkı üzerindeki ezici etkilerinin ve bu doğrultudaki gelişmelerin 1936-39 Filistin isyanı ile sonuçlanması gelişmeleri radyo ve basın gibi araçlar doğrultusunda Irak'tan Kuveyt'e ulaşması ve özellikle güçlü Arap milliyetçiliği ve İslami duyguları üzerinden toplum üzerinde önemli bir hassasiyet ve tepkiye neden olmuştur. İngiliz siyasi temsilcisi Emir Şeyh Ahmed Cabir'i hiçbir şekilde Filistin meselesine bulaşmaması konusunda uyarıyordu. Filistin'e destek hareketleri İngiliz aleyhtarı bir ton ile yürütüldüğü ve özellikle İngiliz çıkarları için tehdit olarak görülen Arap Milliyetçiliğini körüklediği için İngiliz yönetimi Arap toplumlarının bu dava ile ilgilenmelerini engelleme girişiminde bulunmaktaydı. Kuveyt Emiri itaat etmek zorunda kaldı ve Filistin'e açık destek sağlama konusunda yasak getirdi. Bu da Kuveytli tüccarların büyük tepkisine ve zaman içinde muhalefet gücü oluşturmalarına sebep oldu. Bu mesele ekseninde diğer eleştiri sebebi olan bazı konular çerçevesinde muhalefetin oluşturduğu baskılar sonucu Emir, reformları ve ekonomik

---

³ Zahlan bu noktada Kuveyt Siyasi tarihi içinde istisna oluşturan tek dönemin iktidar için iki erkek kardeşini öldüren Mubarek dönemi (1896-1915) olduğuna işaret etmektedir.

kalkınmanın yürütüleceği Ulusal Yasama Konseyi (Majlis Al Umma al-Tashri'i) kurmayı kabul etmiştir. 29 Haziran 1938'de 14 üyenin seçilmesi ile oluşturulan meclise bütçe, adalet, halk güvenliği, eğitim ve acil durum gibi temel alanların kontrolü ve takibi yetkileri ile birlikte yapılan bütün anlaşmaları onaylama yetkileri verilmiştir. Dolayısıyla meclis hem yasama hem de yürütme yetkisine sahip olmuş ayrıca bir düzeye kadar yargı yetkisi de verilmiştir. Siyasi katılım noktasında böylesi önemli bir yapılandırma gerçekleştirildiği için 1938 yılı Kuveyt tarihinde Meclis Yılı olarak anılmaktadır.⁴

Bu tarihle başlayan siyasi katılım tecrübesi ilerleyen tarihlerde Kuveyt'in petrol gelirlerini elde ederek büyük bir ekonomik büyüme gerçekleştirmesi paralelinde güçlenerek kurumsallaşmış ve Kuveyt'in siyasi kültürünü oluşturmuştur. 1962 Anayasası ile bir semi-demokratik siyasal yapı şekillenmiş ve bu gelişme paralelinde gerçekleşen toplumsal ve kültürel değişim Kuveyt toplumunun sivil farkındalık bilincini yükseltmiştir.⁵ Kuveytliler birçok hükümet politikasını diğer Körfez ve Arap ülkelerinin çoğunda mümkün olmayan şekillerde tartışmıştır.⁶ Bu bağlamda gelişen Kuveyt siyasi yapısı "hayırsever otoriteryanizm" olarak tanımlanmıştır.⁷ Kuveyt toplumunun yaklaşık %25'ini oluşturan Şii kesimin varlığının bu siyasi uzlaşma temelinde ve artan petrol gelirlerinin paylaşımı doğrultusunda mezhep çatışmasına ve rejim güvenliğine karşı bir tehdit unsuruna dönüştürülmeden sisteme dahil edilmiş olması önemli bir göstergedir. 1975 tarihinden beri kabinede en az bir Şii bakan atanması temayülü devam ettirilmektedir.⁸ Bu bağlamda Şii kesimin Arap Baharı protestoları ve bunu takip eden 2012 seçimleri çerçevesinde muhalefete katılmamış olmaları önemlidir.⁹

Kuveyt'in diğer İngiliz yönetimindeki Körfez ülkelerinden on yıl önce, 1961'de bağımsızlığını elde etmiş olması, aynı zamanda ilk Körfez petrol zenginliğini kazanmış bir devlet olarak bu siyasi yapısını olgunlaştırmada önemli bir avantaj sağlamış ve siyasi ve ekonomik bağımsızlığını resmen ve fiilen eline almış bir ülkenin toplumu olarak siyasi katılım ve çoğulculuk konusundaki bilinç seviyesini yükseltmiştir. Bu noktada Kuveyt'teki nispi basın özgürlüğü ve kültürel alandaki çeşitlilik bu siyasi yapıyı besleyen önemli bir tarihsel faktör olarak rol oynamıştır. Kuveyt basını, uzun bir dönem boyunca diğer Körfez ülkelerinde

---

⁴ Zahlan, *The Making*, 36-37.

⁵ Bkz, Shafeeq Ghabra, "Kuwait: At the Crossroads of Change or Political Stagnation" *Middle East Institute*, (May 2014).

⁶ Yom, 580.

⁷ Shaul Yanai, *The Political Transformation of Gulf Tribal States: Elitism and the Social Contract in Kuwait, Bahrain, and Dubai, 1918-1970s*. Brighton: Sussex Academic Press, 2015, 580.

⁸ Abdul-Reda Assiri and Kamal Al-Monoufi, "Kuwait's Political Elite: The Cabinet" *Middle East Journal*, Vol. 42, No. (Winter, 1988): 1, 56.

⁹ Ghabra, 6.

rastlanmayan bir düzeyde özellikle batı ile olan ilişkilerde kendi politika önceliklerinin savunmasında önemli bir rol oynamış ve Filistin meselesi bu çerçevede önemli bir yer tutmuştur. Böylelikle Kuveyt yönetiminin batı ile olan ilişkilerinde kendi siyasi öncelikleri noktasında daha güçlü bir duruş ve özgüvenli bir yaklaşım sergilemesi mümkün olmuştur. İngiliz Dış İşleri Bakanı Lord Balniel, 1973 petrol krizini müteakiben 1974 Ocak ayında yaptığı Körfez turunda Kuveyt yönetimi ile olan görüşmesinin diğer Körfez yönetimlerinden daha zorlayıcı olduğunu şu ifadeleriyle anlatmıştır:

Kuveyt'i istisna tutarsak genel olarak Körfez Ülkeleri ile ikili ilişkilerimiz çarpıcı derecede iyi ve her durumda politikamız doğru yolda. Kuveyt daha zor. Kuveyt hükümeti Irak, Filistin nüfusu, kontrolsüz basını ve ulusal meclisi konularında çok bilinçli. Petrolümüzün %20'sinin tedarikçisi olan Kuveyt, bizim için özel bir öneme sahiptir. Geçmişte onlar için çok şey yaptık. Doğrudan hızla Irak'a karşı savunmalarına gittik. Geçen yıl Irak'la tekrar çatıştıklarında onlara askeri malzeme konusunda acil yardım verdik. Askeri personelimiz halen önemli bir asistanlık yapmaktadır. Emirle gülünç derecede yüzeysel bir görüşme dışında Kuveyt için yaptıklarımızla ilgili tek bir minnettarlık duyduğunu sanmıyorum. Son aylarda Kuveytlilerin bize karşı tutumları diğerleri gibi yardımcı bir tutum değildir ve dostluk yaklaşımı göstermelerine rağmen bu, aşağı Körfez Ülkelerine göre belirgin şekilde daha soğuk bir şekildedir.¹⁰

Bakanın çarpıcı bir şekilde tasvir etmiş olduğu, Kuveyt yönetiminin diğer eski İngiliz hamiliğindeki Körfez ülkelerinden oldukça farklılaşan bir siyasi bilinç ve bağımsız politika yaklaşımını temelindeki sıkı duruşu Kuveyt ve İngiltere ilişkilerinde birçok alana yansımıştır.¹¹

Bütün bu faktörler bir araya geldiğinde Kuveyt'in siyasi tarihi ve kültüründeki istisnailiği ortaya koymaktadır. Kuveyt'in tarihsel süreç içinde sürekli Irak işgali tehdidi altında kalmış olması onun güvenlik noktasında diğer Körfez ülkelerinden daha savunmasız bir konumda olmasına sebep olmuş fakat bu durum Kuveyt siyasetinde, yönetimin toplumsal sözleşme doğrultusunda meşruiyet kazanması doğrultusunda güçlendirici bir etki faktörü olmuştur. Bununla birlikte Kuveyt rejiminin temel ifade özgürlüğüne saygı duyması ve basın özgürlüğünün önünü açması gibi politikaları başta SA olmak üzere Kuveyt'in komşularını mutlak yetki yönetimlerini ve siyasi istikrarlarını koruma noktasında rahatsız etmekte ve bir tehdit olarak algılanmaktadır.

---

¹⁰ Çavuşoğlu, "From Protectorate to Partnership, Britain's Foreign Policy towards the Persian Gulf 1971-1991," *Doktora Tezi*, Marmara Üniversitesi, 2018, 81.

¹¹ Bkz, Çavuşoğlu "From Protectorate."

Kuveyt'in istisnai siyasal kültürünün yansımaları özellikle Arap Baharı tabir edilen ayaklanmalar sürecinde göstermiş olduğu güvenlik yaklaşımına ve uygulamalarına yansımıştır. Protestoları yatıştırmak üzere Kuveyt hükümeti yeni ekonomik reformlara girişmiş ve muhalefeti sindirme veya yok etmeye yönelik bir yaklaşım benimsememiştir. Bu gelişmelere karşı bölgesel düzeyde ciddi bir sıkıyönetim tedbiri oluşturmak üzere girişilen 2012 KİK Güvenlik Paketi'ne karşı en büyük tepkiler Kuveyt meclisinden gelmiş ve hükümet üzerinde önemli bir baskı unsuru olmuştur. Geniş bir siyasi yelpazede, liberal, popülist ve İslamcı blokları temsil eden milletvekilleri derhal Paket'a karşı çıkmış ve öncülüğünü liberal muhalefet bloğu olan Ulusal Demokratik İttifak'ın yaptığı bir sempozyum Mayıs 2013'te antlaşma üzerine düzenlenmiş,¹² Şii grup da dahil olmak üzere demokratik haklarını kaybetmek istemeyen unsurların birleştiği bir platform olmuştur.¹³ Paketin yalnızca Kuveyt'in siyasi normlarını yok etmekle kalmayıp aynı zamanda Emir'in gücünü, KİK'e karşı Kuveytlilerin kendisinden daha sorumlu olması beklentisi ile zayıflatacağını savunan milletvekilleri Paketi çoğulculuğun anayasal omurgasını nasıl ihlal ettiğini çok sayıda vaka temelinde açıkladılar. KİK güvenlik anlaşmasından Kuveyt'in geri çekilmiş olması, Kuveyt dış politikasının şekillenmesinde Kuveyt siyasi sisteminde etkin bir muhalefet doğrultusunda işleyen bir demokrasi kültürünün etkili olmasını göstermesi noktasında oldukça önemlidir.

3. Kuveyt ve Filistin Davası

Kuveyt Filistin davasında sürecin en başından beri finansal, siyasi ve kültürel düzeylerde verdiği destek ile başat rol oynayan aktörlerden biri olmuştur. Yukarıda bahsedildiği gibi 1936 itibari ile Filistin'de yaşanan gelişmelere Kuveyt toplumunun büyük bir hassasiyet göstermesi ve bunun bir iç siyasi mesele olarak Kuveyt demokrasisinin gelişmesinde büyük rol oynamış olması Kuveyt toplumu ve Filistin toplumu arasındaki derin tarihsel bağların temelini oluşturmuştur. Kuveyt'in henüz petrol zenginliğini kazanmadığı ve hatta ekonomik sıkıntı içinde olduğu bu dönemde Kuveyt halkı Filistinlilere destek olmak için mevcut kişisel varlıklarını finans desteği olarak Filistin'e göndermiştir. Sonraki tarihlerde devam etmiş olan bu büyük hassasiyet ve duyarlılık Kuveyt toplumunun kimlik inşası sürecinde önemli unsurlardan biri olmuştur. Bunun sonucu olarak çok sayıda Filistinli mülteci kendilerini bağrına basan Kuveyt'te yeni hayatlar kurmuş ve özellikle gelişen petrol endüstrisi paralelinde önemli bir istihdam alanı bulmuşlardır.¹⁴ Bu gelişme çerçevesinde devlet kurumları ve özel sektör

---

¹² Yom, 584.

¹³ Ghabra, 7.

¹⁴ Bkz, Zahlan, *Palestine and the Gulf States, The presence at the Table*, New York: Routledge, 2009, 12-13, Rashid Khalidi, "The Palestinians and the Gulf Crisis" *Current History*, Vol. 90 Issue 552, 1991, p.19.

bağlamlarında kurumsallaşmasını ve gelişmesini sürdüren Kuveyt'in istihdam ihtiyacının önemli bir bölümü Filistinliler tarafından karşılanmış ve bu şekilde Kuveyt vatanından sürgün edilmiş Filistinliler için bir yurt olurken Kuveyt içinde önemli bir insan kaynağı sağlamıştır.

Filistin davasının derinleşen İsrail işgali paralelinde Arap-İsrail Savaşları çerçevesinde Arap ve İslam dünyası genelinde ve Körfez özelinde başta SA ve Kuveyt olmak üzere önemli bir mesele olmaya devam etmesi Kuveyt'te varlığını güçlendiren Filistinliler ile Kuveytliiler arasındaki bağları güçlendirmiştir. Bunun önemli bir sonucu olarak, Filistin Kurtuluş Hareketinin önemli bir kurumu olan El-Fetih'in 1950'lerde burada yaşayan ve çalışan Filistinli lider Yaser Arafat ve arkadaşları tarafından Kuveyt'te kurulmuş olması gösterilebilir. Bu doğrultuda gelişen önemli bir gösterge de Kuveyt Emiri Şeyh Fahd bin Ahmed'in erkek kardeşinin El-Fetih üyesi olması ve Filistin davasının bir savaşçısı olması sebebi ile 1971'de Lübnan'da tutuklanmış olmasıdır.¹⁵ Kuveyt sadece Filistinli mültecilere ev sahipliği yapmakla kalmamış, Filistin kurtuluş mücadelesinin siyasi bir hareket olarak gelişmesine de ev sahipliği yapmıştır. Arap-İsrail Savaşlarının devam ettiği dönem boyunca Kuveyt Filistinlilere büyük miktarlarda finans desteği sağlayan güç olmuştur.

Kuveyt'in gelişen devlet kurumlarında önemli görevler alan Filistinlilerin varlığı ve etkisinin Kuveyt'te artması özellikle Kuveyt'te önemli petrol ve ekonomik çıkarları olan İngiltere için bir endişe kaynağı olmuş, Kuveyt siyasetini İngiliz aleyhine politikalar doğrultusunda etkilemeleri potansiyeli noktasında İngiliz çıkarları için bir tehdit olarak görülmüştür.¹⁶ Bununla ötesinde Körfez ülkelerinde nüfusu artan Filistinlilerin bu dönem boyunca Körfez çalışmaları alanında yapılan akademik çalışmalarda batılı akademik kuruluşların Körfez uzmanları tarafından Körfez güvenliği ve stabilizasyonu konusunda bir tehdit unsuru olarak tanımlanmışlardır.¹⁷ Bunlara rağmen Kuveyt halkının ve yönetiminin Filistinliler ve Filistin davası konusunda son derece dayanışmacı yaklaşımında değişme görülmemiştir. Özellikle Kuveyt basını Filistin davasının sıkı bir savunucusu olmuş ve bu konuda Kuveyt'i ziyaret eden İngiliz politikacılarını zor durumda bırakmıştır.¹⁸ Kuveyt ve İngiltere ilişkilerinin gerginleşmesi Filistin meselesine bağlı olarak ortaya çıkmıştır. İngiltere'nin Kuveyt Büyükelçisi A.T. Lamb, 2 Haziran 1976 tarihli, Kuveyt'teki Filistinliler'in İngiltere'nin çıkarları için potansiyel tehdit olarak görülmelerini ortaya koyan raporunda, Filistin nüfusunun toplam nüfusun 1/4'ünden

---

¹⁵ Zahlan, *Palestine and Gulf States*, 12.

¹⁶ Bkz, Esra Çavuşoğlu, "Arap İsrail Sorunu Ekseninde İngiltere'nin Post-Kolonyal Körfez Politikası (1971-1991)," *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 2018:(11), 14-16.

¹⁷ Zahlan, *Paletine and the Gulf*, 10-11.

¹⁸ Çavuşoğlu, "Arap İsrail," 12-13,19.

fazlasını teşkil etmesi ve bu nüfusun çoğunluğunun FKÖ'yü desteklemeleri ve zengin olmaları, Kuveyt iş gücünün %38'ini Filistinlilerin elinde tutması, Kuveyt hükümetinin FKÖ adına Filistinlilerden vergi alması faktörlerine dayalı olarak Filistinlilerin devlet içinde devlet olduklarını ileri sürmüş ve “*Kuveyt'i ele geçirmelerine ne engel olabilir*” sorusu ile tehdidi ortaya koymuştur. Büyükelçi, Britanya hükümetini Lübnan'daki sıkıntılı gelişmeler sebebiyle FKÖ'nün genel merkezini Kuveyt'e taşıma ihtimali konusunda uyarmıştır.¹⁹

Kuveyt yönetimi Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ)'nün güçlü bir destekçisi olmuştur. Kuveyt'in FKÖ'ye sağlamış olduğu büyük finans desteğinin yanı sıra hükümet siyasi olarak FKÖ'ye en büyük desteği vermiştir. Kuveyt FKÖ temsilcisi Büyükelçilik statüsüne yükseltilmiş ve bütün resmi protokol incelikleri ve faydaları uygulanmıştır. 1974 Lahor İslam Kongresinde Kuveyt Emiri, Arafat'ı kendi uçağında ve havaalanı karşılama seremonisinde yanı başında tutarak Filistin lideri olarak selamlanmasını sağlayarak siyasi ve diplomatik ağırlığını ortaya koymuş olması²⁰ FKÖ'nün batı güçleri tarafından terörist organizasyon olarak tanımlanıp, tanınmasının şiddetle reddedildiği bir dönemde çok önemli bir girişim olmuştur. İngiltere ve Amerika ile olan ilişkilerde ortaya çıkan konuya yönelik baskılar Kuveyt'in konuya olan yaklaşımını değiştirmedeği gibi zaman içinde daha da güçlendirmiştir. Hükümet politikasına paralel olarak, İsrail'in arkasındaki ABD ve Britanya politikalarına olan tepki Kuveyt basını tarafından etkili bir şekilde gösterilmiş ayrıca sivil toplum düzeyinde de çeşitli şekillerde ortaya konmuştur.²¹

Kuveyt'in Filistin meselesine karşı yürütmüş olduğu bu büyük ve kapsamlı destek politikası 1990 Irak'ın Kuveyt'i işgaline kadar istikrarla devam etmiştir. Arafat'ın Filistin meselesini kendi bölgesel liderlik hırsları doğrultusunda kullanma eğiliminde olan Saddam Hüseyin'le ile yakın ilişkiler geliştirmesi ve bunun sonucu olarak Arap Zirvesinde Irak'ın kınanması ve Kuveyt'in egemenlik haklarının savunulması kararına karşı ret oyu kullanması Körfez ülkeleri tarafından FKÖ'nün Kuveyt'in işgalini desteklemesi olarak değerlendirildi ve büyük bir hayal kırıklığı yarattı. Bunun üzerine Saddam'ın Kuveyt'ten çekilme koşulu olarak İsrail'in Filistin'den çekilmesini öne sürmesi FKÖ'yü direk bir taraf pozisyonuna sokması ile birlikte bağlamdaki gelişmeler Filistin ve Kuveyt arasında oluşmuş güçlü bağlara önemli bir darbe vurmuştur. Bundan en büyük zararı da özellikle Kuveyt'te yaşayan ve liderlerinin yanlış bir noktaya gelmiş siyasi pozisyonunun sorumluluğu sırtlarına yüklenen Filistinliler görmüştür.

---

¹⁹ İbid, 15.

²⁰ Zahlan, *Palestine and the Gulf States*, 64.

²¹ İbid, 39-40.

Diğer taraftan bu gelişme FKÖ'nün Arap dünyasında marjinalleşmesine yol açmıştır. FKÖ yıllık 48 milyon dolarlık Kuveyt yardımını ve toplamda fonlarının %80'ini kaybetmiştir.

İlerleyen yıllarda 1993 Oslo barış süreci ile birlikte SA liderliğinde Körfez ülkelerinin diplomatik yollarla Filistin meselesi üzerindeki yapıcı rol ve sorumlulukları devam etmiş ve Kuveyt mesele üzerindeki hassasiyet ve bağlılığını sürdürmüştür. Kuveyt'in işgali ile başlayan süreçte ABD ile güvenlik bağlamında ilişkilerinin derinleşmesi ve gelişmesi Kuveyt politikalarındaki Filistin meselesinin önemli ve merkezi konumunu değiştirmemiştir. Özellikle Saddam sonrası dönemde Kuveyt'in Filistin toplumu ile olan zarar görmüş bağları onarılmış ve Kuveyt'in Filistin'e olan finans desteği devam etmiş, 2013 yılında Filistin elçiliği yeniden açılmıştır. Kuveyt dış politikası İsrail'in Filistin'de sürdürdüğü işgal politikalarını eleştirme ve Filistin davasının sözcülüğünü yapma önceliğini ve gayretini sürdürmektedir.

Diğer taraftan Kuveyt'in İsrail karşıtı politikası tarihsel süreç içinde yumuşama göstermemiş ve bazı Körfez ülkelerinin aksine Kuveyt özellikle 90'lı yıllar bağlamında görülen İsrail ile çeşitli işbirliği düzeylerinin geliştirilmesi konusunda da tavizsiz duruşuyla farklılığını korumuştur. Körfez ülkeleri tarafından başlatılan İsrail'le normalleşme furçasında Trump'ın Kuveyt'in de BAE ve Bahreyn'i takip edeceği iddiası ile Kuveyt hükümeti üzerinde oluşturulan beklenti ve baskıya yönelik hükümetin tepkisi oldukça hızlı ve kesin olmuştur. Kuveyt Bakanlar Kurulu (kabine) yayınladığı bildiriye “Kuveyt Kabinesi Filistin davasının Araplar ve Müslümanlar için öncelikli ve en önemli mesele olduğunu ve Kuveyt Devletinin Filistin halkının yanında olduğunu altını çizmektedir” ifadesi ile tavrını ortaya koymuş ve bununla birlikte Kuveyt'in Kudüs'ün Filistin başkenti olduğu iki devletli çözümü, İsrail'in 1967 sınırlarına çekilmesini ve Filistinli mültecilerin vatanlarına geri dönüşünü destekleyen Arap Barış Girişimine olan sıkı bağlılığını da teyit etmiştir.²² Kuveyt'teki 41 sivil toplum kuruluşunun İsrail ile normalleşmenin kanunla suç kapsamına alınmasını istemiş olması²³ ve buna mukabil Kuveyt Meclisinin İsrail'le Normalleşmenin yasak kapsamına alınması kanun önergesi vermesi²⁴ Filistin davası noktasında hükümet politikasının toplumsal uzlaşma çerçevesinde bir mutabakat ortaya koyduğunu göstermektedir. Kuveyt ayrıca, BAE'ye uçuş yapan İsrail uçaklarının Kuveyt hava sahasını asla kullanamayacağını kesin bir dille ifade

---

²² Yasmeha Al-Mualla, “Unaltered position: Kuwait Denies Trump Claim It will Back Israel Normalization” *Middle East Eye*, (23 September 2020), <https://www.middleeasteye.net/news/israel-kuwait-unaltered-denies-normalisation-trump>

²³ Sinem Cengiz, “Kuveyt'in “İstisnailiği”: Neden İsrail ile İlişkilerin Normalleşmesi Zor” *daktilo1984*, 2 Ekim 2020, <https://daktilo1984.com/forum/kuveyt-istisnailigi-neden-israil-ile-iliskilerin-normallesmesi-zor/>.

²⁴ “Kuwait Parliament Urges Laws Prohibiting Normalization” *Middle East Monitor*, August 21, <https://www.middleeastmonitor.com/20200821-kuwait-parliament-urges-laws-prohibiting-normalisation/>

etmiştir.²⁵ Yeni Emir yönetiminde Kuveyt'in konuya olan yaklaşımı net ve katı tutumunu değiştirmemiştir. Kuveyt Başbakanı Kuveyt'in meseleye duruşunu teyit etmeye yönelik olarak verdiği demeçte “Bu bizim merkezi meselemizdir. Biz bu meselenin çözüme kavuşması için Filistin halkının yanında durduğumuzu tekrar belirtiyoruz”²⁶ ifadelerini kullanmış olması bu noktada önemlidir. Kuveyt'in İsrail'le normalleşmeye yönelik göstermiş olduğu tepki diğer Körfez ülkeleri tarafından gösterilmemiştir. Örneğin nispeten Kuveyt'e daha yakın bir politika izleyen Katar, Filistin haklarını öncelediğini ortaya koymakla birlikte, normalleşme karşısı kesin bir tutum içine girmemiştir.

4. Sonuç

Bütün bu tarihsel faktörler çerçevesinde tarihsel süreç içinde Kuveyt'in iç ve dış politikasında adeta bir kimlik meselesi haline gelen Filistin meselesi ve bu doğrultuda Kuveyt'in işgalini hızla artıran İsrail'e yönelik yaklaşımındaki tutarlılık ve süreklilik Kuveyt siyasetinin integral bir parçası olmuştur. Kuveyt'in siyasal yapısı ve Filistin davasına gösterdiği önem arasında önemli bir tarihsel ilişki söz konusudur. Kuveyt'in bir tür demokrasiye evrilen ve diğer Körfez ülkelerinden farklılaşan siyasal sisteminin oluşmasında Filistin meselesinin direk olarak önemli bir etkisi olduğu gibi, bugün Kuveyt'in Filistin davasına olan bağlılığı doğrultusunda İsrail'le normalleşmeye karşı göstermiş olduğu katı yaklaşımda da Kuveyt siyasal yapısının çok önemli bir rolü bulunmaktadır. Kuveyt toplumunu oluşturan farklı unsurların çoğulculuk çerçevesinde siyasete katılımı sonucu tabandan siyasete yansıyan bir eğilim Kuveyt dış politikasını özellikle bu meseleye yönelik olarak şekillendirmektedir. Bu da Kuveyt'in istisnailiğinin en somut düzeyde ortaya çıkmış olduğu alandır. Dolayısıyla, bölgesel ve küresel düzeyde gelişen konjonktürel değişimler Kuveyt'in konuya olan yaklaşımı üzerinde değişimi zorlayacak bir etki yaratmamaktadır. Gündemdeki BAE'nin başlattığı ve Bahreyn'in takip ettiği İsrail'le normalleşme anlaşmalarına yönelik Kuveyt hükümetinin vermiş olduğu tepki ve sıkı duruş yeni Emir Navvaf döneminde de aynı yaklaşımını korumaya devam etmektedir. ABD'nin yeni seçilmiş başkanı Joe Biden döneminde İsrail'le normalleşme dalgasının ve bu bağlamda diğer Körfez ülkeleri üzerinde oluşturulan baskıların aynı hızda devam etmesi beklenmemektedir. Biden başkanlığı altında İsrail çıkarları eksenli Amerikan Ortadoğu politikalarında en azından söylemsel düzeyde beklenen yumuşama doğrultusunda Kuveyt'in Filistin meselesine yönelik

---

²⁵ “Kuwait denies allowing Israel plane to fly through its skies” *Middle East Monitor*, September 2, 2020, <https://www.middleeastmonitor.com/20200902-kuwait-denies-allowing-israel-plane-to-fly-through-its-skies/>

²⁶ “Kuwait Continues to Support Palestinian Cause, Insist PM” *Middle East Monitor*, October 21, 2020, <https://www.middleeastmonitor.com/20201021-kuwait-continues-to-support-palestinian-cause-insists-pm/>.

politikalarının güçlenmesi ve bu noktada Körfez düzeyinde öncü rolünü sürdürmesi öngörüsünde bulunmak mümkündür.

Kaynakça

- Al-Mualla, Yasmena. “Unaltered position: Kuwait Denies Trump Claim It will Back Israel Normalization” Middle East Eye, 23 September 2020.
<https://www.middleeasteye.net/news/israel-kuwait-unaltered-denies-normalisation-trump>
- Assiri, Abdul-Reda and Kamal Al-Monoufi, “Kuwait's Political Elite: The Cabinet” Middle East Journal , Winter, 1988, Vol. 42, No. 1, 48-58.
- Cengiz, Sinem, “Kuveyt’in “İstisnailiği”: Neden İsrail ile İlişkilerin Normalleşmesi Zor” daktilo1984, 2 Ekim 2020. <https://daktilo1984.com/forum/kuveyt-istisnailigi-neden-israil-ile-iliskilerin-normallesmesi-zor/>.
- Çavuşoğlu, Esra, “From Protectorate to Partnership, Britain’s Foreign Policy towards the Persian Gulf 1971-1991,” Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2018.
- Çavuşoğlu, Esra. “Arap İsrail Sorunu Ekseninde İngiltere’nin Post-Kolonyal Körfez Politikası (1971- 1991),” FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 2018:(11), 1-27.
- Ghabra, Shafeeq, “Kuwait: At the Crossroads of Change or Political Stagnation” Middle East Institute, May. 1, 2014.
- Khalidi, Rashid, “The Palestinians and the Gulf Crisis” Current History, 1991, Vol. 90 Issue 552, 18-37.
- “Kuwait Continues to Support Palestinian Cause, Insist PM” Middle East Monitor, October 21, 2020. <https://www.middleeastmonitor.com/20201021-kuwait-continues-to-support-palestinian-cause-insists-pm/>.
- “Kuwait Denies Allowing Israel Plane to fly through its Skies” Middle East Monitor, September 2, 2020. <https://www.middleeastmonitor.com/20200902-kuwait-denies-allowing-israel-plane-to-fly-through-its-skies/>
- “Kuwait Parliament Urges Laws Prohibiting Normalization” Middle East Monitor, August 21. <https://www.middleeastmonitor.com/20200821-kuwait-parliament-urges-laws-prohibiting-normalisation/>
- Yom, Sean. “Roles, Identity and Security: Foreign Policy Contestation in Monarchical Kuwait,” European Journal of International Relations, Vol. 26 (2) 569–593, 2020.
- Zahlan, Rosemarie Said Zahlan, The Making of the Modern Gulf States, Ithaca Press, 1998.
- Zahlan, Rosemarie Said, Palestine and the Gulf States, The presence at the Table, New York: Routledge, 2009.
- Yanai Shaul. The Political Transformation of Gulf Tribal States: Elitism and the Social Contract in Kuwait, Bahrain, and Dubai, 1918–1970s. Brighton: Sussex Academic Press, 2015.

THE SAUDI-IRANIAN COMPETITION FOR THE REGIONAL DOMINANCE IN THE MIDDLE EAST

Inga INASARIDZE*

Abstract

Over the years Saudi-Iranian relations have become one of the most significant issues along the civil wars and counterterrorism campaigns in the Middle Eastern politics. The strained relations reflected in competition for dominance in the resources-rich region take significant place in the international politics, as it goes beyond region and triggers the involvement of other regional and international players. The Saudi-Iranian confrontation is generally stipulated by confessional and political-ideological differences, but the underlying cause is the rivalry for a dominant position in the MENA region. The confrontation due to its scale and character sometimes is described as “a new Cold War” and is considered as one of the main factors for current geopolitical and security challenges in the region. This rivalry is often reflected in Iran’s and Saudi Arabia’s foreign policy approaches and has significant impact on their relations with the third countries. The important feature of the Saudi-Iranian confrontation is that they never confront directly against each other but are engaged in different proxy wars across the region by supporting rival sides and militias. Building alliances in the region or just disrupting partnership between the others is a part of the strategy to gain primacy in the region. The Syrian civil war, crisis in Yemen, developments in Iraq, uprisings in Bahrain, the Crisis of Qatar are particular cases of the Saudi-Iranian rivalry as both of them tried to strengthen their own position by weakening the rival’s influence.

Key words: Iran; Saudi Arabia; The Middle East; Politics.

---

* PhD Student, Research-Assistant , Ilia State University

1. Introduction

Using the qualitative research method, the paper starts with the issue's broader extent, explaining how this competition between the key regional players – Saudi Arabia and Iran – had affected many political and security developments in the Middle East. Giving particular examples of Syria, Yemen, Bahrain, Iraq and choosing the crisis of Qatar in format of case study research method helps to narrow the research from regional issues to a certain example.

Competition for the regional dominance between Saudi Arabia and Iran is considered as one of the main factors of the current geopolitical changes and security challenges in the Middle East. The Saudi-Iranian confrontation is generally stipulated by confessional and political-ideological differences, but the underlying cause is the rivalry for a dominant position in the MENA region. This confrontation is often reflected in Iran's and Saudi Arabia's foreign policy approaches and has a significant impact on their relations with the third countries. The paper presents the modern history of the Saudi-Iranian confrontation by reviewing those political, security or religious factors that determine this rivalry. The case of Qatar is evidence of a continuation of this rivalry. Discussing the crisis in the context of the Saudi-Iranian confrontation for regional dominance helps to find the answer on question "how the Saudi-Iranian competition for dominance in the region affects other countries and what are the results of those intentional actions?"

Over the years Saudi-Iranian rivalry became the main subject of many research that indicates the importance of the issue. Struggle for dominance in the region between Saudi Arabia and Iran is discussed by Brookings Doha center's researcher F. Gregory Gause III in his research paper "Beyond Sectarianism: The New Middle East Cold War".¹

The Saudi-Iranian competition for the power balance in the region is the subject of Jessica Pulsone's research. In her work "Rivalries in the Gulf: Geopolitical Implications of the Qatar Crisis" the author offers that a potential closer relationship between Qatar and Iran was seen by Saudi Arabia as a threat to its primacy and this perception has later led to the blockade of Qatar.²

Another researcher Sebastian Boussois suggests that regional rivalry between Tehran and Riyadh began after Islamic Revolution in Iran in 1979. He considers that even the Gulf Cooperation Council (GCC) was created to weaken Iranian influence in the region by united

---

¹ Gregory F. Gause, III „Beyond Sectarianism: The New Middle East Cold War”, *Brookings*, July 22, 2014, <https://www.brookings.edu/research/beyond-sectarianism-the-new-middle-east-cold-war/>.

² Jessica Pulsone, "Rivalries in the Gulf: Geopolitical Implications of the Qatar Crisis", February, 2020, <http://www.futuroquotidiano.com/wp-content/uploads/2020/02/Thesis-Rivalries-in-the-Gulf-1.pdf>.

effort. In his book chapter “Iran and Qatar: A Forced Rapprochement” the author assumes that Blockade aiming to cut ties between Qatar and Iran has led to reverse and prompt stronger cooperation.³ The Same narrative is used in Sayed Hossein Moussavian’s work “The Widening Saudi-Iran Divide”. He assumes that in this crisis Qatar survived thanks to Iran’s help and support.⁴

There are several opinions and assessments regarding the possible reasons leading to the blockade of Qatar in 2017. As Neil Quilliam mentions in his work “The Saudi Dimension: Understanding the Kingdom’s Position in the Gulf Crisis in Divided Gulf The Anatomy of a Crisis”, among those reasons are: the national interest of Saudi Arabia; a personal ambition of the Kingdom’s crown prince and the de-facto ruler Mohammad Bin Salman, or the historical distrust between ruling Al-Saudi and al-Thani royal families.⁵ The paper suggests the study of the Qatar diplomatic crisis as part of a Saudi-Iranian struggle for power balance in the Gulf region.

Although the crisis has not officially finished yet, considering the preconditions and later development of the issue, the research assumes that the diplomatic crisis with Qatar was prompted by Saudi-Iranian competition for regional power balance and the result of the blockade was not successful as Qatar did not except demands, in contrary the crisis promoted its further cooperation with Iran. The crisis created an additional threat for the regional unity and the Gulf security.

The connection of the issue with the international politics determines its relevance. The Saudi-Iranian confrontation for dominance in the resource-rich Middle East attracts broad scholarly interest since the case goes beyond the region and it also entails the involvement of international players, particularly the US.

2. Methodology

For the Saudi-Iranian competition qualitative research methods have been used. To identify and analyze key differences of the rivals, also, to reconcile positions and approaches of the main sides and foreign actors, involved in the topic, a comparative research method is selected. For

---

³ Sebastian Boussois, “Iran and Qatar: A Forced Rapprochement in Gulf; the Anatomy of a Crisis” in *Divided Gulf, The Anatomy of a Crisis*, ed. Andreas Krieg, (Singapore: Palgrave Macmillan 2019), 217-32.

⁴ Seyed Hossein Mousavian, “The Widening Saudi-Iran Divide”, *The Cairo Review*, February, 2018. <https://www.thecaireview.com/essays/the-widening/>.

⁵ Neil Quilliam, “The Saudi Dimension: Understanding the Kingdom’s Position in the Gulf Crisis,” in *Divided Gulf The Anatomy of a Crisis*, ed. Andreas Krieg, (Singapore: Palgrave Macmillan 2019), 109.

a better understanding of the nature of the contemporary rivalry between Tehran and Riyadh, the brief historical review of this confrontation will be presented. The research relies mostly on existing rich data and different types of academic papers related to the issue.

The case study is also used in a methodology for an in-depth analysis of the content. Considering as a clear example of the most recent serious reveal of Saudi-Iranian confrontation for power, the crisis of Qatar is selected as a research case study.

Some data and materials from online media resources focusing on the research topic were analyzed as well. In the frame of the content analysis research tool materials including official statements have been selected from local and international media networks.

The paper also offers a theoretical framework applied to the case. In addition, the author's personal experience of living in Qatar during the blockade contributes to the research.

3. Historical review of Saudi-Iranian rivalry

The confrontation between Saudi Arabia and Iran has a decade-long history. The disagreement is generally caused by the difference in sectarian (Sunni-Shia) and political-ideological points of view.⁶ Both regimes question legitimacy of each other and trade accusations in destabilizing the regional security.

Religious establishments in Saudi Arabia do not recognize Shia believers as real Muslims. Sunni Ulamas (Muslim scholars) in the Kingdom condemn Shiism, describing some of its traditions as polytheism and Shia Muslims as "Social Anomaly".⁷ For its turn, Iran's ruling regime does not recognize the Kingdom's royal family and its right to govern the Islamic country. According to Shia religious circles, monarchy as a governance system opposes Islam and its principles.⁸ Additionally, Iran openly accuses Saudi Arabia of the cooperation with "infidel" (unbeliever) America and Israel in their operations against the Muslims, mainly in Palestine and Lebanon.

However, the Religion in this rivalry, like in many cases of the international politics, was effectively used by both sides as the tool for justification for their internal and/or foreign

---

⁶ Jonathan Marcus, "Why Saudi Arabia and Iran are bitter rivals," *BBC*, September 16, 2019, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-42008809>.

⁷ Madavi Al-Rasheed, *A history of Saudi Arabia*, (New York: Cambridge University Press, 2010), 141.

⁸ David Commins, *The Wahhabi Mission and Saudi Arabia*, (London: I.B.Tauris, 2006), 115

policies.⁹ The real motive of the Saudi-Iranian historical confrontation relates to the competition for leadership in the Middle East. Their dominance over the MENA region was changing due to various historical conditions and developments.

When the US ally Shah's regime was overthrown by the Islamic revolution in 1979, Saudi Arabia became concerned that the new regime would compete the kingdom as an Islamic leader in the Middle East and especially in the Gulf region. Historically, Saudi Arabia portrayed itself as the leader of the Islamic world and played "the role of Vatican". However, after the aforementioned changes the Kingdom was now challenged by the new theocratic state.¹⁰ New Iran also posed a threat for Saudi Arabia due to potential Persian expansionism and Shia regime's ambitions to become an alternative hegemony in terms of ideology.¹¹ Since the 1980s, Saudi Arabia has intensively invested to draw Iran as a serious threat for regional security.¹² The common narrative of Saudi Arabia's political establishment was that Iran is an aggressor and one of the main threats for the Kingdom and the entire region.¹³ The Iran-Iraq war in 1980-1988 was one of the clearest examples of the struggle for power balance in the region after the Islamic revolution. However, Saudi Arabia and Iran became the dominant players and the competitors in the Gulf after 2003, when Saddam Hussein's Sunni regime was overthrown and threat from Iran as the real challenger in the balance of power for Saudis has strengthened.¹⁴

There are many other important features manipulating or abetting this disagreement, such as factor of the US as well as interests of conservative establishments on both sides to prolong the rivalry,¹⁵ but the most reasonable explanation is related to the balance of the power in the region. According to some assumptions, a confrontation between Saudi Arabia and Iran can be described as a new Cold War of the MENA.¹⁶

---

⁹ Peter Mandavilla and Shadi Hamid, "Islam as Statecraft: How Governments use Religion in Foreign Policy," *Foreign policy at Brookings*, (November, 2018), https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2018/11/FP_20181116_islam_as_statecraft.pdf.

¹⁰ Alan Munro, "The Dilemma for Saudi Foreign Policy," *RUSI Journal*, Vol.147, No.5, (October, 2002), 46.

¹¹ Boussois, "Iran and Qatar: A Forced Rapprochement in Gulf," 222.

¹² Simon Mabon, "Muting the Trumpets of Sabotage: Saudi Arabia, the US and the Quest to Securitize Iran," *British Journal of Middle Eastern Studies*, vol. 45, (2018), 742-59.

¹³ Mehran Kamrava, *Troubled Waters. Insecurity in the Persian Gulf*. (Ithaca and London: Cornell University Press, 2018), 137.

¹⁴ F. Gregory Gause, "The Foreign Policy of Saudi Arabia" in *The Foreign Policies of Middle East States*, ed. Raymond Hinnebusch and Anoushiravan Ehteshami (Boulder: Lynne Rienner Publisher, 2nded, 2014), 191, <https://www.rienner.com/uploads/53924248e6ec6.pdf>

¹⁵ Aaron David Miller and Jason Brodsky, "Sauds Arabia and Iran's Forever Fight," *The Foreign Affairs*, January 13, 2016, <https://www.foreignaffairs.com/lists/2016-01-13/saudi-arabia-and-irans-forever-fight>.

¹⁶ Gause, "Beyond."

One of the primary foreign policy objectives of Saudi Arabia is to obtain and sustain its dominance in the Arabian Peninsula, which means providing a counterbalance to Iran's influence in the region. The Kingdom over the years has enjoyed support mostly from the US and western countries. Saudi Arabia tried to keep "asymmetric military balance against Iran" in the region with the help of the US.¹⁷ For its part, Iran's attempts were genuinely poised to strengthen the positions in the region. The strategy also included enhancing own security by increasing the insecurity of others.¹⁸

4. Particular cases

The important feature of the Saudi-Iranian confrontation is that they never confront directly against each other but are engaged in different proxy wars across the region by supporting rival sides and militias. In cases of different countries, both Tehran and Riyadh use various mechanisms to achieve the same goal – strengthening their own power/position by weakening the rival's influence.¹⁹ Tehran and Riyadh also took different actions that included political measures, soft power or financial coercion. Their involvements in proxy wars in Syria and Yemen are the evidence of suggested opinion.²⁰

Since the beginning of civil war in Syria in 2011 Iran was the first and the strongest supporter for ruling Alawite family. For Iran Syria's importance can be explained with several key factors: connection with Lebanese Hezbollah and its high value against Israel, also from Iran's perspective the regime change from outside can be prelude for regime change inside Iran itself.²¹ That's why Tehran provided all kind of support to Bashar al-Assad: military/hard power, political and material. While from the very beginning Saudi Arabia supported the opposition groups to topple Iran's main ally Bashar Al-Assad. And it supported war proclaimed with the desire to help ordinary Syrian people who wanted the change.

But when it came to Bahrain, where there was almost the same situation during the Arab Spring, Saudi Arabia preferred to support ruling regime and not ordinary people.²² Why? Because the ruling Al-Khalifa family is an ally of kingdom and for the regional security it did not want any

---

¹⁷ Kamrava, *Troubled Waters. Insecurity in the Persian Gulf*, 73.

¹⁸ Ibid., 41.

¹⁹ Mousavian, "The Widening".

²⁰ Marcus, "Why".

²¹ Kamrava, *Troubled Waters. Insecurity in the Persian Gul*, 75.

²² Ethan Bronner and Michael Slackman, "Saudi Troops Enter Bahrain to Help Put Down Unrest," *The New York Times*, March 14, 2011, https://www.nytimes.com/2011/03/15/world/middleeast/15bahrain.html?_r=1&hp.

change in the status-quo it. Also, in every uprising and unrests happening in Bahrain Saudi Arabia blame Iran for supporting island's Shia majority.

Another example is the case of Yemen, which is considered as another new battlefield of Saudi-Iranian proxy war.²³ At this turn, Iran started providing support for the Houthi Movement during their uprising in 2015 in an effort to change Saudi-allied Abdullah Saleh's government. Later, Iran's political and military assistance to Houthis was also obvious in their fight against Saudi-led coalition. And they gained the aim - they changed power balance in Yemen and created direct threat on the southern border for Saudi Arabia and dragged the monarchy into the endless war. That is why sometimes Yemen - not Iran - is considered as the biggest foreign and security policy challenge that Riyadh faces.²⁴

Like in Yemen, Saudi Arabia lost its final advantage in Iraq after the change of regime. When in 2003 Saddam Hussein was thrown and influence of Shia Iran started to rise.²⁵ Over the years Iran created secured advantage in Iraq by its proxy forces on the ground and by allies from among the political blocks of Iraq. During the last years Saudi Arabia tried to restore its relations with Iraq. In 2015 it restored diplomatic relations with Baghdad. In 2019 consulate of the kingdom was opened the capital of Iraq, announcing willingness to develop mutual ties in different fields. But all this time Iran and its position/influence in Iraq remained the main obstacle for Riyadh in this regard.²⁶ The appointment of Mustafa Al-Kadhimi as a new prime-minister of Iraq created new opportunity for Saudi Arabia as Kadhimi is considered as the pro-American politician with a political course of diversification.²⁷

In other cases, such as Lebanon or some African countries, Tehran and Riyadh took different actions that included political measures, soft power or financial coercion. Qatar's diplomatic crisis of 2017 represents the most recent case in the Saudi-Iranian rivalry.

---

²³ Mehdi Khalaji, "Yemen War Heats Up Iran's Anti-Saudi Rhetoric", *The Washington Institute for Near East Policy*, May 18, 2015, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/yemen-war-heats-up-irans-anti-saudi-rhetoric>.

²⁴ Kamrava, *Troubled Waters. Insecurity in the Persian Gulf*, 99.

²⁵ Imran Khan, "Analysis: How Saudi Arabia and Iran became Rivals: Saudi and Iran in Iraq," *Al-Jazeera*, June 4, 2020, <https://www.aljazeera.com/features/2020/6/4/analysis-how-saudi-arabia-and-iran-became-rivals>.

²⁶ Kevin Newton, "An awkward triangle: Iraq, Iran, and Saudi Arabia". *Middle East Institute*, May 23, 2019, <https://www.mei.edu/publications/awkward-triangle-iraq-iran-and-saudi-arabia>.

²⁷ Mustafa Saadoun, "Iraq, Saudi Arabia agree to boost ties," *Al-Monitor*, November 11, 2020, <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2020/11/iraq-saudi-economy-investment.html>.

5. The Case of Qatar

The case of Qatar provides a particular and the most recent example of a regional power struggle between Saudi Arabia and Iran. Over the years Qatar's independent politics, particularly regarding the "Muslim Brotherhood" and Iran, were irritating Saudi Arabia as a GCC leader country. Unlike Bahrain, another small GCC member, thanks to its wealthy energy resources and Al-Jazeera media network, Qatar was able to conduct more active foreign policy. To influence Qatar's political direction, Saudi Arabia withdrew ambassador from Qatar in 2002-2008 and later in 2016.²⁸ It also forced Doha to cut diplomatic relations with Tehran unilaterally. However, all this period Qatar managed to maintain relationship with Iran. Given its strategic location, active security and economic contributions, Qatar gained a significant role in the regional politics. In this situation, Qatar-Iranian relationship was seen by Saudi Arabia as a threat to its dominance in the region and prompted the Kingdom to continue its effort to prevent this relationship.

The kidnapping of Qatari hunters in 2015 was a new case for Saudi Arabia for further actions. In December 2015, the group of 28 Qatari hunters, including royal family members, were kidnapped by pro-Iranian military Shia group "Kata'ib Hezbollah" in Iraq. After the long negotiations Qatar paid about \$700 million as a ransom for their release in 2017.²⁹ Additionally, Qatar was forced to pay millions of dollars to other Islamic groups in Syria to evacuate two villages,³⁰ resulting Saudi Arabia and its allies to blame Qatar in supporting terrorist organizations and indirectly financing Iran. After two months the air, land and sea blockade against Qatar with demands to end supporting terrorism and cut all relationships with Iran has begun.

On June 5, 2017, the so called "Quartet": Saudi Arabia, the UAE, Bahrain, and Egypt announced that they cut diplomatic and trade ties with Qatar claiming it supported terrorism. Qatar claimed that there was "no legitimate justification" of the accusation and assessed the decision "violation of its sovereignty."³¹ Beside the diplomatic and political establishment

---

²⁸ Al-Jazeera, "Timeline of Qatar-GCC dispute from 1991-2017," *Al-Jazeera*, June 9, 2019, <https://www.aljazeera.com/indepth/features/2017/06/timeline-qatar-gcc-disputes-170605110356982.html>.

²⁹ Robert F. Worth, "Kidnapped Royalty Become Pawns in Iran's Deadly Plot," *The New-York Times Magazine*, March 14, 2018, <https://www.nytimes.com/2018/03/14/magazine/how-a-ransom-for-royal-falcons-reshaped-the-middle-east.html>.

³⁰ Tim Arango, "Big Ransom and Syria Deals Win Release of Royal Qatari Hunters," *The New-York Times*, April 14, 2017, <https://www.nytimes.com/2017/04/21/world/middleeast/big-ransom-and-syria-deals-win-release-of-royal-qatari-hunters.html>

³¹ Al-Jazeera, "Qatar blockade: Five things to know about the Gulf crisis," *Al-Jazeera*, June 5, 2019, <https://www.aljazeera.com/news/2020/6/5/qatar-blockade-five-things-to-know-about-the-gulf-crisis>

another battlefield was an online public sphere, in particular news media and social networks.³² The same event was presented and broadcasted in a contradicting way.

Saudi Arabia has been counting on the US Anti-Iranian policy stance in this case. Since the beginning of 2017, when Donald Trump became the president of the United States, the approach towards Iran has significantly changed in opposition of Tehran and in favor of Saudi Arabia. Donald Trump called the Iranian nuclear deal, or the Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA) reached by the President Barak Obama the mistake.³³ The new administration started preparation for withdrawal from the deal and reinstating the sanctions against Iran. Saudi Arabia had hoped that given Qatar's strategic partnership with the US,³⁴ Washington's stance would have been an additional factor in pressuring Qatar to distance itself from Iran. However, Riyadh's hopes were overestimated.

Qatar with its close connections with the political establishment in the US and well-paid lobbying campaign, managed to assure Washington of its alliance and readiness in further contribution to regional and international counterterrorism politics.³⁵ Qatar also demonstrated its ability to carry out an independent foreign policy without contradicting US interests and to some extent that also included Qatar's relationship with Iran as well. Alongside the Pentagon, Rex Tillerson, the-then Secretary of State and the United States Department of Defense played a significant role in this matter to affirm the solid US commitment towards Qatar's security.³⁶ According to the statement made by the Pentagon, Qatar which hosts the largest US military contingent in the Middle East, remained a reliable partner in the Gulf.

For the US, the stability in the Gulf region as the main foothold in the Middle East has an essential importance. The crisis in the region and disagreements between Washington's allies also is unacceptable, as the US needs a united front in supporting its policy in the region. This explains further development of the crisis, and the fact that the crisis did not escalate into a hard

---

³² Jocelyn Sage Mitchell, "#Blockade: Social Media and the Gulf Diplomatic Crisis," *Review of the Middle East Studies*, Vol. 53, Issues 2, (2019), 200-20.

³³ The Tehran Times, "Trump should stop fantasizing about killing the Iran nuclear deal," *The Tehran Times*, January 21, 2018,

<https://www.tehrantimes.com/news/420537/Trump-should-stop-fantasizing-about-killing-the-Iran-nuclear>.

³⁴ Kenneth Katzman, "Qatar: Governance, Security, and U.S. Policy," *Congressional Research Service*, 2020, <https://fas.org/sgp/crs/mideast/R44533.pdf>.

³⁵ Jane Kinninmont, "The Gulf Divided. The Impact of Qatar Crisis," *Chatham House*, 2019, https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2019-05-30-Gulf%20Crisis_0.pdf

³⁶ Alex Emmons, "Rex Tillerson May Have Lost Job to Stop Qatar Invasion," *The Intercept*, August 1, 2018 <https://theintercept.com/2018/08/01/rex-tillerson-qatar-saudi-uae/>.

power confrontation and Washington keeps calling Saudi Arabia to find the political solution to the problem with Qatar.

The years following the diplomatic crisis with Qatar and developments since 2017 illustrate that the blockade aiming to cut ties between Qatar and Iran has not succeeded. On the contrary, it prompted to intensify political and economic cooperation between them. Instead of reducing Qatar's ties with Iran, it led to strengthening them.³⁷

After securing its partnership with the US, Qatar refused to fulfill any of the preconditions set by "Quartet" including cutting ties with Iran to end the blockade. Furthermore, Doha started improving its relations with Iran. After the start of the crisis, Iran expressed its political support to the Emir of Qatar. The president of Iran, Hassan Rouhani, condemned the decision of Arab countries. In August 2017, Qatar restored diplomatic relations with Iran and decided to return the ambassador to Tehran.³⁸

In addition, the economic relationship between Qatar and Iran has bolstered after the import from Iran significantly increased and the flight and sea transportations were rerouted via the Islamic republic. The initial shock of the blockade was the case of food security, as Qatar was heavily dependent on food imports. The Kingdom's decision to close Qatar's only land border disrupted Qatar's food supply. Iran alongside Turkey was the first who immediately started sending the food and water to Qatar and helped to solve the shortage of supplies.³⁹

According to the statistical data, Iranian exports to Qatar between 2016 and 2017 increased by 181 percent.⁴⁰ For further stimulation of trade between the countries, the Iran-Qatar Chamber of Commerce was established in February 2018.⁴¹

Under new circumstances Qatar-Iran relations reached new heights. However, Iran had hoped for further expansion of trade turnover with Qatar which unfortunately did not happen. The

---

³⁷ Boussois, "Iran and Qatar: A forced Rapprochement," 227-28.

³⁸ Reuters Staff, "Qatar says its ambassador to return to Iran: foreign ministry," *Reuters*, August 24, 2017, <https://www.reuters.com/article/us-gulf-qatar-iran/qatar-says-its-ambassador-to-return-to-iran-foreign-ministry-idUSKCN1B32J6>.

³⁹ Gabriel Collins, "Anti-Qatar Embargo Grinds Toward Strategic Failure. The GCC Crisis at One Year Stalemates Becomes New Reality," *Arab Center Washington DC, Inc*, Vol. 2, First edition, (2018), 59, <http://arabcenterdc.org/wp-content/uploads/2019/05/The-GCC-Crisis-at-One-Year.pdf>.

⁴⁰ Thierry Coville, "Update on trade relations between UAE/Iran and Qatar/Iran," *Fondation pour la recherche strategique*, 2019, <https://www.frstrategie.org/en/programs/observatoire-du-monde-arabo-musulman-et-du-sahel/update-trade-relations-between-uaeiran-and-qatariran-2019>.

⁴¹ The Financial Tribune, "Iran-Qatar Chamber of Commerce Established," *The Financial Tribune*, February 20, 2018, <https://financialtribune.com/articles/economy-domestic-economy/82209/iran-qatar-chamber-of-commerce-established>.

anti-Iran policy of the US serves as the main deterrence that limits the development of a deeper relationship between Doha and Tehran.⁴² Since the US is a strategic partner for Qatar, it must take American interests into account. That explains Qatar's decision to accede to Washington's request and impose sanctions on Iran in October 2019. Nevertheless, Qatar and Iran maintain a good relationship. At the beginning of 2020 Qatar was one of the first countries which sent humanitarian aid to Iran, the worst affected country by the Covid-19 pandemic in the region. Qatari Emir Sheikh Tamim bin Hamad al-Thani expressed his support to the Iranian people and its government in his telephone conversation with its Iranian counterpart.⁴³

Besides pragmatic policy and economic interests, the relationship with Iran for Qatar also meant political diversification, as the Gulf crisis created a need for Doha to seek new partnerships with the others to counterbalance possible negative political or economic outcomes. In 2019 Saudi Arabia hosted an emergency summit in Mecca concerning Iran's activities in the region. It was the first time when the representative of Qatar attended the summit after the 2017 blockade. In spite of the high expectations that the meeting would become a potential step towards the crisis settlement, Qatar rejected the outcome of the regional summit against Iran.⁴⁴

The Qatar crisis also showed that Gulf Cooperation Council (GCC) which was created as a joint platform for the regional economic and political matters was not working efficiently.⁴⁵ A lack of a unified approach on many issues among the members of the GCC, has contributed to the uncertain future of the organization.⁴⁶

---

⁴² Giorgio Cafiero and Andrea Paraskevopoulos, "GCC dispute pushes Iran and Qatar closer but with caveat." *Atlantic Council*, June 17, 2019, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/iransource/gcc-dispute-pushes-iran-and-qatar-closer-but-with-caveats/>.

⁴³ The Financial Tribune, "Qatar to Stand by Iran During COVID-19 Epidemic," *The Financial Tribune*, February 29, 2020, 20:38, <https://financialtribune.com/articles/national/102402/qatar-to-stand-by-iran-during-covid-19-epidemic>.

⁴⁴ RadioFreeEurope RadioLiberty, "Qatar Rejects Outcome of Regional Summit on Iran," *RFE/RL*, June 3, 2019, <https://www.rferl.org/a/iran-qatar-saudi/29978053.html>.

⁴⁵ Kristian Coates Ulrichsen, "Missed Opportunities and Failed Integration in the GCC in The GCC Crisis at One Year Stalemates Becomes New Reality," *Arab Center Washington DC*, (2018).49. <http://arabcenterdc.org/wp-content/uploads/2019/05/The-GCC-Crisis-at-One-Year.pdf>.

⁴⁶ Abdullah Baabood, "The Future of the GCC Amid the Gulf Divide" in *Divided Gulf, The Anatomy of a Crisis*, ed. Andreas Krieg. (Singapore: Palgrave Macmillan 2019), 162-63.

6. Conclusion

In general, the results suggest that decades-long standoff between Iran and Saudi Arabia continues. The competition for regional influence was reflected in many countries in the Middle East. The blockade of Qatar was the latest reflection of the Saudi-Iranian confrontation, when complex political and economic measures have been taken in order to secure own influence and contradict the rival.

The theoretical framework the Saudi-Iranian confrontation stems from the balance of power theory,⁴⁷ according to which states seek to maintain their primacy by preventing strength of the rival. The theory suggests that in some cases building alliances or weakening other's partnership is the main tool to enhance the power.⁴⁸ Saudi Arabia aimed to keep its own influence in the regional power balance vis-a-vis Iran by undermining the Qatar-Iranian relationship.

The fact that the crisis has not officially ended,⁴⁹ serves as an obstacle to make a conclusion and research requires further observation of the process. However, considering the developments over the three years, it could be safely assumed that the effort of the "Quartets" to pressure Qatar has failed. The measures taken by Saudi Arabia only pushed Qatar closer to the other players including Iran.⁵⁰ Doha with its substantial economic resources and alliances with international actors, mostly with the US, as well as owing the support from some regional courtiers like Iran and Turkey, proved its resilience against such challenge.⁵¹ For Iran, which sought to extend its influence in the region, the crisis of Qatar was an opportunity, which Tehran used successfully. Although it has not gained any territorial influence or increased power, maintaining relations with Qatar had strategic importance for Iran.⁵² Tehran presented itself as a reliable partner in critical times, despite its strong differences with Doha on many regional issues, notably in the civil war of Syria. On the other hand, keeping relations with Iran had also political and pragmatic importance for Doha, especially in regard to energy and maritime

---

⁴⁷ Charles W. Kegley and Eugen Wittkopf, *World Politics: Trends and Transformation*, (Belmont: Adsworth Cengage Learning, 2005), 503.

⁴⁸ Stephen M. Walt, *The Origins of Alliances* (Ithaca: Cornell University Press, 1987), 17-29.

⁴⁹ PressTV, "Qatar repeats call for lifting of 'unjust, unlawful' Saudi-led blockade," *PressTV*, April 25, 2020, <https://www.presstv.com/Detail/2020/04/25/623907/Qatar-repeats-call-for-lifting-of-unjust-unlawful-Saudi-led-blockade>.

⁵⁰ Kinninmont, "The Gulf Divided."

⁵¹ Steven Wright, "The Political Economy of the Gulf Divide" in *Divided Gulf: the Anatomy of a Crisis*, ed. Andreas Krieg, (Singapore: Palgrave Macmillan 2019), 148.

⁵² Boussois, "Iran and Qatar: A Forced Rapprochement in Gulf," 225- 27.

security. Although Qatari-Iranian relations cannot be considered as a strategic alliance but as pragmatic cooperation.

The blockade of Qatar had the greater impact on regional security by dividing formally functioning GCC and creating a deep and lasting rift in the Middle East. Although neither side is ready to compromise, political dialogue seems to be the most plausible way to solve the crisis. However, the Gulf dispute and the current regional developments indicate that Saudi-Iranian confrontation for regional influence will continue and it may lead to another regional crisis.

Bybliography

- Al-Jazeera. "Timeline of Qatar-GCC dispute from 1991-2017." Al-Jazeera, June 9, 2019. <https://www.aljazeera.com/indepth/features/2017/06/timeline-qatar-gcc-disputes-170605110356982.html>.
- Al-Jazeera. "Qatar blockade: Five things to know about the Gulf crisis." Al-Jazeera, June 5, 2019. <https://www.aljazeera.com/news/2020/6/5/qatar-blockade-five-things-to-know-about-the-gulf-crisis>.
- Arango, Tim. "Big Ransom and Syria Deals Win Release of Royal Qatari Hunters." The New-York Times, April 14, 2017. <https://www.nytimes.com/2017/04/21/world/middleeast/big-ransom-and-syria-deals-win-release-of-royal-qatari-hunters.html>
- Al-Rasheed, Madavi. A history of Saudi Arabia. New York: Cambridge University Press, 2010.
- Baabood, Abdullah. "The Future of the GCC Amid the Gulf Divide." In *Divided Gulf, The Anatomy of a Crisis*, edited Andreas Krieg, 162-63. Singapore: Palgrave Macmillan, 2019.
- Boussois, Sebastian. "Iran and Qatar: A Forced Rapprochement in Gulf; the Anatomy of a Crisis." In *Divided Gulf, The Anatomy of a Crisis*, edited Andreas Krieg, 217-32. Singapore: Palgrave Macmillan, 2019.
- Bronner, Ethan and Slackman, Michael. "Saudi Troops Enter Bahrain to Help Put Down Unrest." The New York Times, March 14, 2011. https://www.nytimes.com/2011/03/15/world/middleeast/15bahrain.html?_r=1&hp.
- Cafiero, Giorgio and Paraskevopoulos, Andrea. "GCC dispute pushes Iran and Qatar closer but with caveat." Atlantic Council, June 17, 2019. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/iransource/gcc-dispute-pushes-iran-and-qatar-closer-but-with-caveats/>.
- Collins, Gabriel. "Anti-Qatar Embargo Grinds Toward Strategic Failure. The GCC Crisis at One Year Stalemates Becomes New Reality." Arab Center Washington DC, Inc, Vol. 2, First edition, (2018): 59. <http://arabcenterdc.org/wp-content/uploads/2019/05/The-GCC-Crisis-at-One-Year.pdf>.
- Commins, David. *The Wahhabi Mission and Saudi Arabia*. London: I.B.Tauris, 2006.
- Coville, Thierry. "Update on trade relations between UAE/Iran and Qatar/Iran." Fondation pour la recherche strategique, 2019. <https://www.frstrategie.org/en/programs/observatoire-du-monde-arabo-musulman-et-du-sahel/update-trade-relations-between-uaeiran-and-qatariran-2019>.
- Emmons, Alex. "Rex Tillerson May Have Lost Job to Stop Qatar Invasion." The Intercept, August 1, 2018. <https://theintercept.com/2018/08/01/rex-tillerson-qatar-saudi-uae/>.
- The Financial Tribune. "Iran-Qatar Chamber of Commerce Established." The Financial Tribune, February 20, 2018, 19:03. <https://financialtribune.com/articles/economy-domestic-economy/82209/iran-qatar-chamber-of-commerce-established>.
- The Financial Tribune. "Qatar to Stand by Iran During COVID-19 Epidemic." The Financial Tribune, February 29, 2020, 20:38. <https://financialtribune.com/articles/national/102402/qatar-to-stand-by-iran-during-covid-19-epidemic>.
- Gause, Gregory F. „Beyond Sectarianism: The New Middle East Cold War”, Brookings, July 22, 2014, <https://www.brookings.edu/research/beyond-sectarianism-the-new-middle-east-cold-war/>.

- Gause, Gregory F. "The Foreign Policy of Saudi Arabia." In *The Foreign Policies of Middle East States*, edited Raymond Hinnebusch and Anoushiravan Ehteshami, 191. Boulder: Lynne Rienner Publisher, 2014. <https://www.rienner.com/uploads/53924248e6ec6.pdf>
- The Tehran Times. "Trump should stop fantasizing about killing the Iran nuclear deal." *The Tehran Times*, January 21, 2018. <https://www.tehrantimes.com/news/420537/Trump-should-stop-fantasizing-about-killing-the-Iran-nuclear>.
- Kamrava, Mehran. *Troubled Waters. Insecurity in the Persian Gulf*. Ithaca and London: Cornell University Press, 2018.
- Katzman, Kenneth. "Qatar: Governance, Security, and U.S. Policy." Congressional Research Service, 2020. <https://fas.org/sgp/crs/mideast/R44533.pdf>.
- Khan, Imran. "Analysis: How Saudi Arabia and Iran became Rivals: Saudi and Iran in Iraq." *Al-Jazeera*, June 4, 2020. <https://www.aljazeera.com/features/2020/6/4/analysis-how-saudi-arabia-and-iran-became-rivals>.
- Khalaji, Mehdi. "Yemen War Heats Up Iran's Anti-Saudi Rhetoric." *The Washington Institute for Near East Policy*, May 18, 2015. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/yemen-war-heats-up-irans-anti-saudi-rhetoric>.
- Kegley, Charles W. and Wittkopf, Eugen. *World Politics: Trends and Transformation*. Belmont: Wadsworth Cengage Learning, 2005.
- Kinninmont, Jane. "The Gulf Divided. The Impact of Qatar Crisis." Chatham House, 2019. https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2019-05-30-Gulf%20Crisis_0.pdf.
- Mandavilla, Peter and Hamid, Shadi. "Islam as Statecraft: How Governments use Religion in Foreign Policy." *Foreign policy at Brookings*, November, 2018. https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2018/11/FP_20181116_islam_as_statecraft.pdf.
- Marcus, Jonathan. "Why Saudi Arabia and Iran are bitter rivals." *BBC*, September 16, 2019. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-42008809>.
- Mabon, Simon. "Muting the Trumpets of Sabotage: Saudi Arabia, the US and the Quest to Securitize Iran." *British Journal of Middle Eastern Studies*, vol. 45, (2018): 742-59.
- Miller, Aaron David and Brodsky, Jason. "Sauds Arabia and Iran's Forever Fight." *The Foreign Affairs*, January 13, 2016. <https://www.foreignaffairs.com/lists/2016-01-13/saudi-arabia-and-irans-forever-fight>.
- Mitchell, Jocelyn Sage. "#Blockade: Social Media and the Gulf Diplomatic Crisis." *Review of the Middle East Studies*, Vol. 53, Issues 2, (2019): 200-20.
- Mousavian, Seyed Hossein. "The Widening Saudi-Iran Divide." *The Cairo Review*, February, 2018. <https://www.thecaireview.com/essays/the-widening/>.
- Munro, Alan. "The Dilemma for Saudi Foreign Policy." *RUSI Journal*, No.5, Vol.147, (October, 2002): 46.
- Newton, Kevin. "An awkward triangle: Iraq, Iran, and Saudi Arabia." *Middle East Institute*, May 23, 2019. <https://www.mei.edu/publications/awkward-triangle-iraq-iran-and-saudi-arabia>.
- PressTV. "Qatar repeats call for lifting of 'unjust, unlawful' Saudi-led blockade." *PressTV*, April 25, 2020. <https://www.presstv.com/Detail/2020/04/25/623907/Qatar-repeats-call-for-lifting-of-unjust-unlawful-Saudi-led-blockade>.
- Pulsone, Jessica. "Rivalries in the Gulf: Geopolitical Implications of the Qatar Crisis", February, 2020, <http://www.futuroquotidiano.com/wp-content/uploads/2020/02/Thesis-Rivalries-in-the-Gulf-1.pdf>.

- Quilliam, Neil. "The Saudi Dimension: Understanding the Kingdom's Position in the Gulf Crisis." In *Divided Gulf, The Anatomy of a Crisis*, edited Andreas Krieg, 109. Singapore: Palgrave Macmillan, 2019.
- RadioFreeEurope RadioLiberty. "Qatar Rejects Outcome of Regional Summit on Iran." RFE/RL, June 3, 2019. <https://www.rferl.org/a/iran-qatar-saudi/29978053.html>.
- Reuters Staff. "Qatar says its ambassador to return to Iran: foreign ministry." Reuters, August 24, 2017. <https://www.reuters.com/article/us-gulf-qatar-iran/qatar-says-its-ambassador-to-return-to-iran-foreign-ministry-idUSKCN1B32J6>.
- Saadoun, Mustafa. "Iraq, Saudi Arabia agree to boost ties." *Al-Monitor*, November 11, 2020. <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2020/11/iraq-saudi-economy-investment.html>.
- Ulrichsen, Kristian Coates. "Missed Opportunities and Failed Integration in The GCC Crisis at One Year Stalemates Becomes New Reality." Arab Center Washington DC, (2018): 49. <http://arabcenterdc.org/wp-content/uploads/2019/05/The-GCC-Crisis-at-One-Year.pdf>.
- Walt, Stephen M. *The Origins of Alliances*. Ithaca: Cornell University Press, 1987.
- Worth, Robert F. "Kidnapped Royalty Become Pawns in Iran's Deadly Plot." *The New-York Times Magazine*, March 14, 2018. <https://www.nytimes.com/2018/03/14/magazine/how-a-ransom-for-royal-falconers-reshaped-the-middle-east.html>.
- Wright, Steven "The Political Economy of the Gulf Divide" In *Divided Gulf, The Anatomy of a Crisis*, edited Andreas Krieg, 148. Singapore: Palgrave Macmillan, 2019.

THE ETHIOPIA-EGYPT ARMS RACE: A PITFALL ON THE REGIONAL WATER DIPLOMACY BATTLE

Nigusu Adem YİMER*

Abstract

Over the last decades the headstrong Nile water diplomacy between Egypt and Ethiopia hindered the probability of cooperation and paved the way for veiled animosity and distrust between the two countries. Ethiopia contributes around 86% of the Nile water. However, Ethiopia is the least beneficiary of the Nile water from those eastern riparian states of the Nile River. On the other side, Egypt, which contributes 0% of the Nile water obstruct Ethiopia and other upper riparian states from using the Nile water. After long decades of veiled animosity and hostility, Ethiopia and Egypt entered an overt hostility and military building in 2010s. As a result, in the history of Egypt and Ethiopia there is no time since 1875-76 that the two countries were near to open war. This is mainly because since 2011 Ethiopia overtly challenged the hegemonic position of Egypt over the Nile by starting the construction of Africa's largest dam, GERD. This paper intends to reveal why the hegemonic position of Egypt over the Nile is challenged by Ethiopia in the 2010s? Given the hegemonic position of Egypt over the Nile, how the discursive, diplomatic, and legal games helped Ethiopia to challenge Egypt's superior position over the Nile? How the situation led to arms race between Egypt and Ethiopia? In order to elucidate the dynamics of the challenge and counter challenge between the hegemonic Egypt and the non-hegemonic Ethiopia over the Nile, it is planned to use superior-subordinate hierarchical duality approach.

Keywords: Ethiopia, Egypt, Nile Water, Diplomacy, Arms

---

* PhD Candidate, Department of History, Sakarya University, nigusuadem@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-4455-6137.

ETİYOPYA-MISIR SİLAHLANMA YARIŞI: BÖLGESEL SU DİPLOMASİSİ SAVAŞINDA BİR TUZAK

Özet

Son yıllarda Mısır ve Etiyopya arasındaki güçlü Nil su diplomasisi işbirliği olasılığını engelledi ve iki ülke arasında örtülü düşmanlık ve güvensizliğin önünü açtı. Etiyopya, Nil suyunun yaklaşık% 86'sına katkıda bulunur. Bununla birlikte, Etiyopya, Nil Nehri'nin doğudaki kıyı eyaletlerinden Nil suyundan en az faydalanan ülkedir. Öte yandan, Nil suyunun% 0'ına katkıda bulunan Mısır, Etiyopya'yı ve diğer kıyıdaş devletleri Nil suyunu kullanmaktan korudu. Nil su diplomasisine karşı uzun yıllar süren örtülü düşmanlık ve düşmanlıktan sonra, Etiyopya ve Mısır, 2010'larda açık bir düşmanlık ve askeri binaya girdiler. Sonuç olarak, 1875 / 76'dan beri Mısır ve Etiyopya tarihinde iki ülkenin savaş ilan etmeye yaklaştığı bir zaman olmamıştır. Bunun temel nedeni, 2011'den beri Etiyopya'nın Afrika'nın en büyük barajı GERD'nin inşasına başlayarak Mısır'ın Nil üzerindeki hegemonik konumuna açıkça meydan okumasıdır. Bu makale, Mısır'ın Nil üzerindeki hegemonik pozisyonuna Etiyopya tarafından 2010'larda neden meydan okunduğunu sormayı amaçlamaktadır? Mısır'ın Nil üzerindeki hegemonik konumu göz önüne alındığında, söylemsel, diplomatik ve yasal oyunlar Etiyopya'nın Mısır'ın Nil üzerindeki üstün konumuna meydan okumasına nasıl yardımcı oldu? Durum Mısır ile Etiyopya arasında silahlanma yarışına nasıl yol açtı? Hegemonik Mısır ile Nil üzerindeki hegemonik olmayan Etiyopya arasındaki meydan okuma ve karşı mücadelenin dinamiklerini aydınlatmak için, üstün-ikincil hiyerarşik ikilik yaklaşımının kullanılması planlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Etiyopya, Mısır, Nil Suyu, Diplomasi, Silah

1. Introduction

The official start of the construction of the great renaissance dam on the Nile River in 2011 transformed the Ethiopia and Egypt water diplomacy from veiled animosity to open crisis. The unfolding crisis over the Nile following the initiation of the dam between the lower riparian Egypt and the upper riparian Ethiopia sparked an arms race between the two countries. The trajectory of the crisis between Ethiopia and Egypt over the Nile River so far reflects that both countries have been taken by their respective domestic sakes and negligent to the sake of the other. This mismanagement of approach on the utilization of the shared water has a complex historical, political and natural background. For instance, throughout the twentieth century down to present Egypt believes superior “historical and natural rights”¹ over the Nile water.

On the other side, Ethiopia and other upper riparian states interrogate the superior mentality of Egypt on the Nile water and demand “equitable” water sharing. But Cairo has been showing little interest to share its hegemonic position on the Nile River. Rather, to maintain its superior position on the River, Cairo used to employ military conspiracy, political plot and economic frame-up against any upper riparian states that demand to have a project on the Nile River. The lack of understanding and readiness for cooperation together with the surprise launch of the Great Ethiopian Renaissance Dam (GERD) on the Nile River in 2011 complicated the water diplomacy between Ethiopia and Egypt and paved the way for the two countries arms race to secure their interest through military action. Apparently, annoyed by the surprise challenge of Ethiopia against the superior position of Egypt over the Nile, in 2013 the Egyptian political elites caught on a live TV program plotting how to attack the Grand Ethiopian Renaissance Dam (GERD) and to destabilize Ethiopia unaware that the meeting has under live transmission.

Furthermore, while political elites, scholars and news outlets elucidate about the initiation of the renaissance dam on the Nile River, they assert that Addis Ababa would never initiate the GERD over the Nile River had Egypt not been in trouble by the 2011 Arab Spring. For instance, in September 2019, President Al-Sisi argued that “dams on the Nile would have never been built was it not for the impact of the 2011 uprising”². However, such kind of portrayal or statement is stemmed from the conceptualization of the superior-subordinate duality between Ethiopia and Egypt to maintain the hegemonic position of Egypt on the Nile in particular and

---

¹ Yacob Arsano and Imeru Tamrat, “Ethiopia and the Eastern Nile Basin”, *Aquatic Science*, Vol.67, (2005), :15.

² Ahmed Morsy and Menna Alaa El-Din, “Egypt's Sisi says 'dams on the Nile would have never been built was it not for the impact of 2011'”, *Ahramonline*, (September 2019), retrieved August 1, 2020, from <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/347744/Egypt/Politics-/Egypst-Sisi-says-dams-on-the-Nile-would-have-never.aspx>.

in the Northeast African region at large. Additionally, such kind of conceptualization is largely charged simply because of the construction of Ethiopia as “inferior other” against the “superior” Egypt on the issue of Nile.

Therefore, this paper primarily tries to answer the following questions: Why the hegemonic position of Egypt over the Nile is challenged by Ethiopia in the 2010s? Given the hegemonic position of Egypt over the Nile, how the discursive, diplomatic, and legal games helped Ethiopia to challenge Egypt’s superior position over the Nile? How the situation led to arms race between Egypt and Ethiopia?

In order to present a general answer for the above questions this paper is divided into three major sections. The first section of the paper will try to address about the foundation and possible links to the 2010s crisis between Egypt and Ethiopia. The second section elucidate about the possible reasons that enabled Ethiopia to challenge the superior position of Egypt over the Nile River. The last section will elucidate about the arms race between Ethiopia and Egypt.

2. Foundation and Links to the Crisis

For Ethiopia and Egypt, the issue of projects on the Nile River is linked with national security and survival. This mentality of Egypt and Ethiopia has clearly reflected on the June 2020 security council virtual meeting. On the summit, while explaining about the construction of the GERD on the Blue Nile, the Egyptian foreign minister, Sameh Shoukry, stated that:

A threat of potentially existential proportions has emerged that could encroach on the single source of livelihood of over 100 million Egyptians, The Grand Ethiopian Renaissance Dam (GERD), a colossal project that Ethiopia has constructed across the Blue Nile, could endanger the security and very survival of an entire nation by imperiling its wellspring of sustenance.³

At similar summit the Ethiopian representative, Ambassador Taye Atske Selassie, argued in a similar language that "For Ethiopia, accessing and utilizing its water resources is not a matter of choice, but of existential necessity"⁴.

This headstrong diplomatic battle between the two nations is not a new phenomenon in the relationship of Egypt and Ethiopia. Rather, the situation is an age-old diplomatic approach between the two countries. But since the inception of 2010 the situation becomes more

---

³ Daily News Egypt, “Egypt’s Foreign Minister full speech on GERD at UNSC”, (June 30,2020), retrieved August 1, 2020, from <https://dailynewsegypt.com/2020/06/30/egypts-foreign-minister-full-speech-at-unsc-on-gerd/>.

⁴ Damian Zane, “Nile Dam row: Egypt and Ethiopia generate heat but no power”, *The B.B.C news*, (July 10, 2020), retrieved August 1, 2020, from <https://www.bbc.com/news/world-africa-53327668>.

aggressive. The headstrong diplomatic position of Egypt to present itself as the sole authorized body to decide about the issue of Nile goes back to the colonial era. Particularly, the 1929 and the 1959 colonial accords which bestowed an exclusive superior position to Egypt on the issue of Nile hindered the later era normalization process about equitable water sharing between the upper riparian and lower riparian states. For instance, the 1929 Nile water agreement gave Egypt “the right to monitor upstream flows” and “right to undertake projects without the consent of upstream states”⁵.

The 1929 Nile Water Agreement which was revised in 1959 once again exclude Ethiopia that contributes around 86% of the Nile water and maintained the veto position of Egypt over the Nile River. Afterward, Ethiopia several times tried to challenge the cycle of Egypt’s hegemonic position over the Nile River. But until 2011 the attempts of Ethiopia were not able to yield fruit. So, what happened in the 2010s that enabled Ethiopia to challenge the hegemonic position of Egypt over the Nile? Here are the three possible reasons that enabled Ethiopia to challenge the cycle of Egypt’s hegemonic position over the Nile. First, the consecutive double-digit economic growth in Ethiopia since the inception of the 2000s enabled Ethiopia to break Egypt’s financial frame-up for projects at the Nile River. Second, the relative peace and political stability in the country in the 2000s also helped Ethiopia to challenge the hegemonic position of Egypt over the Nile River. The third possible reason is because of the progressive and ambitious thinking of the Ethiopian leaders to use the water resources for the development of the country. Here it is logical to present the argument of Ali Balcı. While discussing about the “challenging behaviors of subordinates” Ali stated that “The greater the improvement in material capacities, the greater the likelihood that subordinates will challenge”. Ali also argued that “Leaders with a grandiose vision are more likely to challenge”⁶.

In an attempt to maintain its superior and hegemonic position over the Nile River Egypt has used to employ destabilization, proxy war, isolation and colonial accords as an instrument. The destabilization and isolation activities or proxy wars are materialized intentionally to maintain Ethiopia as a weak and subordinate “other” in a diplomatic battle over the Nile River. Apparently, in order to legitimize Egypt’s superior position on the Nile River against Ethiopia, Cairo time and again present Article III of the May 15, 1902 colonial agreement

---

⁵ Elias Ashebir “The Politics of the Nile Basin”, M.A Thesis in International Relations, (2009): 78.

⁶ Ali Balcı, “A Three-level Analysis of Turkey’s Crisis with the U.S.-led Order”, *Insight Turkey*, Vol. 21, No. 4, SET VAKFI İktisadi İşletmesi, SETA VAKFI, (2019): 16.

between Emperor Menelik II of Ethiopia and Great Britain (representing Sudan in this case).

The 1902 accord reads:

His Majesty the Emperor Menelik II, king of kings of Ethiopia engages himself towards the Government of His Britannic majesty not to construct, or allow to be constructed any work across the Blue Nile, Lake Taana, or the Sobat which would arrest the flow of their water into the Nile in agreement with His Britannic Majesty and the Government of the Sudan.⁷

But presenting the 1902 colonial agreement as a premise to legitimize the hegemonic position of Egypt over the Nile water looks erroneous for the following two simple reasons. First, the agreement was signed by the British representing Sudan but not Egypt. So, Egypt is using the 1902 colonial accord simply to further conceptualize its superior or veto power rhetoric fodder on the issue of Nile over Ethiopia in particular and the rest upper riparian states at large. Second, Article III of the 1902 frontier accord remarks about “arresting” the flow of the River. But the new renaissance dam under construction by Ethiopia is not planned to “arrest” the flow of the Blue Nile. Rather the water generates electric energy and continues its flow without any arrest or interruption. Meaning, hydroelectric energy production does not affect or interrupt the flow of water. So, why Egypt has time and again oppose the construction of the hydroelectric dam over the Blue Nile? The answer is simple as that the Egyptians are wholehearted to maintain the superior-subordinate duality order over the Nile through homogenizing any activity on the River as an “existential” threat for Egypt. Second, the completion of the hydroelectric megaproject like GERD inevitably will challenge the existing order and hegemonic alignment over the Nile issue in particular and the Northeast African regional politics in general. So, Egypt’s strong opposition is stemmed to maintain the hierarchical regional prevailing order and regional hegemonic position of Northeast Africa, which is Egypt in our case.

On the other side, in order to maintain Ethiopia as a subordinate “other” on the diplomatic battle over the Nile River, Cairo has used to use the policy of isolating Addis Ababa from the regional politics. For instance, in January 2015 the Egyptian foreign minister Samah Shoukry visited Kenya and talked to strengthen bilateral relations. In his speech Shoukry said "We need to avoid manipulation by certain countries that don't want to see strong African governments making

---

⁷ Ethiopian National Archive and Library Agency (ENALA), “Ethiopia-Somalia Frontier”, 17-2-268-02A, Treaties between the United Kingdom and Ethiopia and Between the United Kingdom, Italy, and Ethiopia Relative to the frontiers between the Sudan, Ethiopia, and Eritrea.

independent decisions".⁸ The speech of Shoukry was interpreted as an implicit accusation against Ethiopia's operation on the Nile River.

Furthermore, on February 18, 2017 President Al Sisi of Egypt made a one-day state visit to Nairobi. Even if President Sisi and President Uhuru claimed that the visit was to strengthen the two countries bilateral trade and economic relation, many onlookers argued that the visit of Al Sisi has a clandestine move to isolate Ethiopia from its old regional security ally, Kenya.⁹ Here it is important to remind that Ethiopia and Kenya have a bilateral security pact since 1963. So, there is no doubt that the prime motive of Al Sisi and his ministers time and again presence at Nairobi is to sustain the superior-subordinate hierarchical order over the Nile by implementing diplomatic isolation against Ethiopia.

The January 2017 Egypt lead tripartite alliance between Cairo, Uganda, and South Sudan hit the headline of Egypt's ambition to isolate Ethiopia in a regional politics. Here it is worth mentioning the recurrent visit of the Egyptian ministers and Al Sisi to Juba and Entebbe. For instance, Sisi himself visited Uganda on December 18, 2016. Referring to Egypt's newspaper *al-Dostour*, the *Middle East Observer* states that "Egypt, Juba, and Uganda currently form a tripartite alliance its main target to siege Ethiopia".¹⁰

The main motive of Al Sisi and his ministers' tour from Africa to Europe and from the Middle East to North America is to isolate and defeat Addis Ababa on a diplomatic battle over the Nile issue and to maintain the hegemonic rank of Cairo over the Nile River. But, despite the growth of its overt animosity, Cairo has not yet severed diplomatic interaction with Addis Ababa nor declared open war to maintain the status quo of its hegemonic rank over the Nile.

3. Elucidating the Challenge

During the past centuries until the inception of 2011 Egypt had successfully employed legal, political, economic, and discursive tools to maintain its superior position over the Nile River. In order to internalize its dominant position over the upper riparian states and to the international community, Egypt had time and again advocated colonial accords between Great Britain and Egypt, between Ethiopia and Great Britain, and between Italy, Ethiopia, and Great

---

⁸Anadolu Agency, "Kenya thanks Egypt for anti-cancer support", (January 1, 2015), retrieved July 28, 2020 from <https://www.aa.com.tr/en/health/kenya-thanks-egypt-for-anti-cancer-support/84153>.

⁹ Middle East Observer, "Al-Sisi visited Kenya amid Egypt's excessive activities with Ethiopia's neighboring countries", (February 20, 2017), retrieved August 1, 2020 from <https://www.middleeastobserver.org/2017/02/20/al-sisi-visited-kenya-amid-egypts-excessive-activities-with-ethiopias-neighboring-countries/>.

¹⁰ Middle East Observer, "Al-Sisi visited Kenya".

Britain. It is apparent that the colonial ear accords bestowed veto title for Egypt over the Nile River. Particularly, 1902, 1929, and 1959 accords were taken by the Egyptian authority as leverage to maintain the superior-subordinate emblem over the Nile River.

However, at several political and social events Ethiopia showed its objection towards the dominant and superior position of Egypt over the Nile River. The objection of Ethiopia against the dominant position of Egypt over the Nile started in an organized manner in the mid-1950s. For instance, in 1958 Emperor Hailesilse I showed his picketing against the exclusion of Ethiopia from the negotiation by Cairo and Khartoum. It is largely believed that the center of gravity for initiating the study of the Blue Nile project between 1958 and 1964 by Ethiopia in co-operation with the United States Bureau for Reclamation (USBR) was against the background of Ethiopia's exclusion by the lower riparian states to use its water resources under its dominion.¹¹

However, for almost three decades after the Blue Nile project, until 1990s the internal, regional and global political situation did not allow Ethiopia to overtly challenge the hegemonic position Egypt over the Nile River. Accordingly, the coercive, discursive, and legal narrations that undermine "equitable water sharing" continued throughout the period between 1960s and 1990s to maintain the superior position of Cairo over the Nile River. Additionally, Ethiopia's trouble with the issues such as: The Eritrean secessionist movement, the Somali irredentist movement, and the cold war era "East" and "West" ideological combat gave fertile ground for Egypt to maintain its superior position over the Nile River. But the end of the cold war era gives the chance for the world to be under a unipolar system. Thereby, both Cairo and Addis Ababa became pro-Washington African states. It was apparent that the new unipolar global system of the 1990s enabled Cairo and Addis Ababa to create a platform of rapprochement. Subsequently, the Nile Basin Initiative (NBI) was officially constituted in 1999 at Uganda, Entebbe. It was quite apparent that the first phase of Ethiopia's overt challenge to the superior position of Egypt over the Nile River technically started against the background of the initiation of the NBI in 1999.

The establishment of the NBI in 1999 technically reflects the gradual decline of Egypt's policy of hegemonic and agonizing position against Ethiopia over the issue of the Nile River. For instance, in 1958 despite Addis Ababa's interest to participate in the Cairo-Khartoum bilateral Nile water discussion, the proposal of Addis Ababa was denied. At other time, in 1967 Egypt,

---

¹¹ Rawia Tawfik, "Revisiting hydro-hegemony from a benefitsharing perspective: the case of the Grand Ethiopian Renaissance Dam", *Germen Development Institute*, (2015): 12-13.

Kenya, Sudan, Tanzania, and Uganda arranged a discussion to evaluate the water level of Lake Victoria. However, Ethiopia that contributes 86% of the Nile water was not invited to be part of the group. In 1992 the Technical Committee for the Promotion of the Development and Environmental Protection of the Nile Basin (TECCONILE) was established at Uganda, Kampala. The signatory states of TECCONILE were Egypt, Sudan, Rwanda, Tanzania, Uganda, Zaire (later Democratic Republic of Congo). But, still Ethiopia, the lion share contributor of the Nile water, was not among the signatory states of the TECCONILE¹². These were deliberate and intentional exclusions that were stemmed from the interest of maintaining the superior-subordinate water order duality between Egypt and Ethiopia over the Nile River through employing the strategy of isolation over the later from any issues related to the Nile River.

However, the change on the political and economic landscape of the Northeast Africa region and the world during the post-cold war era necessitated a new platform to approach the complication over the Nile River. As a result, in 1998 a new and all-inclusive basin-based cooperation and water sharing agenda was circulated among the water ministers of the Nile basin states at Arusha, Tanzania. The Arusha meeting by the water ministers of the Nile Basin countries resulted for the establishment of the NBI in 1999 at Entebbe. Subsequently, the TECCONILE that exclude Ethiopia officially dissolved and replaced by the NBI¹³.

Subsequently, the Nile basin states officially started to advocate the discourse of “sustainable socio-economic development through the equitable utilization of, and benefit from, the common Nile basin water resources”¹⁴. Particularly, the concept of “equitable utilization of, and benefit from, the common Nile basin water resources” technically reflects the start of an overt challenge to the veto or superior position of Egypt over the Nile River. So, the development of the discourse of “equitable water sharing” in a coordinated manner by the upper riparian states following the official establishment of the NBI can be taken as an important turning point in the process of the counter-discourse to the superior-subordinate water order duality over the Nile River. Apparently, the circulation of the concept of “equitable water sharing” among member states of the NBI started to challenge the so-called glass wall of Egypt’s veto narration over the Nile River. Through its vigorous and cross-cutting counter discourse to undermine colonial accords that gave leverage for the veto rhetoric of Egypt, the

---

¹² Ashok Swain, “Challenges for water sharing in the Nile basin: changing geo-politics and changing climate”, *Hydrological Sciences Journal*, Vol.56, Issue 4, (2011): 692.

¹³ Swain, “Challenges for water”: 692 .

¹⁴ Swain, “Challenges for water”: 692 .

upper riparian states including Ethiopia showed their strong position to the concept of “equitable water sharing”.

Furthermore, although Cairo and Khartoum presented their robust and cross-cutting opposition to the concept of “equitable water sharing”, the NBI commission which involves 11 Nile riparian states produced the Cooperative Framework Agreement (CFA) in 2010 at Entebbe. Subsequently, the CFA formally introduced the issue of fair and equitable water distribution into a formal dialog in the process of the Nile water administration. The CFA committed on the complicated concept called “water security”. In fact, “the Entebbe agreement has shifted control over the Nile water from Egypt and Sudan, who previously had a monopoly over the river’s resources as a result of colonial agreements”.¹⁵

Additionally, the CFA is a clear sign that challenges the superior-subordinate order on the Nile River and the historic veto power of Egypt over the River for the first time in history in such a cooperative manner. As a result, Egypt strongly objected the signing and ratification of the CFA. However, despite Egypt’s objection, the upper riparian states such as Burundi, Ethiopia, Kenya, Rwanda, Tanzania, and Uganda have signed it¹⁶. Egypt was also invited to sign the CFA. However, Egypt unequivocally rejected the request and withdrew itself from the NBI. Referring to Zeitoun et al, Rawia Tawfik argued that the CFA is a “contestation of both the rules of the game and the sanctioned discourse underpinning the previous and long-standing hegemonic arrangement maintained by Egypt”¹⁷. Moreover, while explaining the changing dynamics of the superior-subordinate order between upstream and downstream countries Salman states that the CFA as the start of “more balanced power relations vis-à-vis the downstream riparians”.¹⁸

On the other hand, Egypt’s former foreign minister Ahmed Abul Gheit, warned that “Cairo’s water rights were a “red line” and threatened legal action if a unilateral deal was reached”. But the signatory members of the CFA did not kneel down for Cairo’s warning rather Rwanda’s water and land minister Stanislas Kamanzi stated that “we regret the intentional and announced

---

¹⁵ Jack Di Nunzio, “Conflict on the Nile: The future of trans boundary water disputes over the world’s longest river”, *Future Directions International*, (2013), retrieved August 2, 2020 from <https://www.futuredirections.org.au/publication/conflict-on-the-nile-the-future-of-transboundary-water-disputes-over-the-world-s-longest-river/>.

¹⁶ Mwangi S. Kimenyi and John Mukum Mbaku, “The limits of the new “Nile Agreement”, *Brookings*, 2015, retrieved August 2, 2020 from <https://www.brookings.edu/blog/africa-in-focus/2015/04/28/the-limits-of-the-new-nile-agreement/>.

¹⁷ Tawfik, “Revisiting hydro-hegemony from a benefit sharing” : 10.

¹⁸ M.A. Salman, “The Nile Basin Cooperative Framework Agreement: a peacefully unfolding African spring?”, *Water International*, Vol. 38, No. 1, (2013): 27.

absence of our dear brothers from Egypt and Sudan”¹⁹. As a result, the signing of the CFA that replaces the 1959 Cairo-Khartoum bilateral accord over the Nile River turns the other episode to challenge the superior-subordinate water order duality between Egypt and Ethiopia in particular and the down riparian and upper riparian states in general. Afterward, the signing of the CFA helped Ethiopia as a legal rhetoric fodder to legitimize the official start of the GERD over the Blue Nile in March 2011. Meaning, using the CFA as a legal steppingstone, Ethiopia officially declared the GERD on the Blue Nile. Apart from the CFA, the relative domestic peace in Ethiopia in 2000’s together with the economic development in the country instigated it to boldly challenge the existing superior-subordinate hierarchical order over the Nile River and to start a mega dam on the River. Here, it is worth mentioning once again Balcı’s argument on “challenging behaviors of subordinates”. Balcı argued that “the greater the improvement in material capacities, the greater the likelihood that subordinates will challenge”²⁰.

Once the construction of the GERD started over the Blue Nile the superior-subordinate duality between Cairo and Addis Ababa began to be challenged on the ground. Subsequently, it was quite apparent that both Cairo and Addis Ababa tried to employ a diplomatic approach to halt the complication of the water order of the region. However, it was not only a diplomatic approach that was advocated by Cairo and Addis Ababa but also military building is part of the attitudes developed by the two contending countries to solve the complication more than ever through military means.

In the meantime, the International Panel of Expert (IPoE) was established to revise the design documents of the GERD project. In the meantime, Egypt requested Ethiopia to stop the construction of the project until the final reports of the IPoE has completed. However, the late Ethiopia’s Prime Minister, Melese Zenawi, noticed that “the construction of the dam won’t be delayed even for a single minute”²¹. Here, it is important to notice that in the superior-subordinate hierarchical order the theoretical premise by Ali Balcı argues that the rise of the potential competitor leader or “leaders with a grandiose vision are more likely to challenge” or “grandiose leaders surrounded by like-minded advisors are more likely to challenge”²². So, in the same line Ethiopia’s Prime Minister unwillingness to halt the construction of the dam

---

¹⁹ Aljazeera, “Disputed Nile agreement signed”, (14 May 2010), retrieved September 25, 2020 from <https://www.aljazeera.com/news/2010/5/14/disputed-nile-agreement-signed>.

²⁰ Balcı, “A Three-level Analysis”: 16.

²¹ Mulatu Gizaw “International Rivers Should Know GERD Won’t be Delayed even for a single Minute”, *Tigray Online*, (2014), retrieved August 2, 2020 from <http://www.tigraionline.com/articles/exposing-ngos.html>.

²² Balcı, “A Three-level Analysis”: 16.

conceptualizes the practical challenging behavior of the subordinate in the consolidation of its counter superior-subordinate order dictation over the Nile River.

The IPoE tried to approach the complication over the construction of the GERD through dividing in to three major areas such water security (reduction of the Volume of water), the safety of the dam, and the quality of the water. Accordingly, in its report:

The IPoE has overwhelmingly agreed that the Renaissance Dam will not bring significant harm to the water security of Egypt and Sudan. At the same time, the benefits of the dam will be enormous; it will save more than 20 billion cubic metres of water from evaporation, prevent the damage caused on the riverbanks during over-flooding, and significantly reduce sedimentation on the downstream countries²³.

Subsequently, the consolidated and reasonable move of Ethiopia on the IPoE diplomatic battle gave way for the signing of the Declaration of Principles (DoP) amid the three eastern Nile riparian states (i.e Egypt, Ethiopia, and Sudan) at Khartoum on March 23, 2015. The Khartoum Declaration of Principles triggered different comments among onlookers and expertise in Cairo. Some argued that the DoP is a step forward to the controversy between Cairo and Addis Ababa after four years of diplomatic battle. Some other spectators presented Egypt as a loser for the absence of the historic “veto” position in the Khartoum DoP²⁴. It is quite apparent that the signing of the DoP by the heads of states of the three countries clearly reflects the transition of the superior-subordinate diplomatic battle between Cairo and Addis Ababa to a new episode. This is true because the DoP recognizes the construction of the GERD on the Blue Nile. Above all, on its Article IV Paragraph I the Declaration of Principles states that “The Three Countries shall utilize their shared water resources in their respective territories in an equitable and reasonable manner”²⁵. Article IV Paragraph I clearly defines the more likely rise of a new order on the issue of the Nile River that potentially challenges the status quo of Egypt’s veto position on the River. Therefore, the changing dynamics describes that the subordinate is on a track to be a new balancer and will likely challenge the hegemonic position of Egypt over the Nile River. Besides, the declaration of Principles can be taken as the actual reflection of the ongoing

---

²³ Mehari Taddele Maru, “From a barrier to a bridge: The Ethiopian Renaissance Dam can be a trigger for transformed and cooperative relations”, *AL Jazeera*, (6 Nov 2013), retrieved September 25, 2020 from <https://www.aljazeera.com/opinions/2013/11/6/from-a-barrier-to-a-bridge/>.

²⁴ Rawia Tawfik, “The Declaration of Principles on Ethiopia’s Renaissance Dam: A Breakthrough or Another Unfair Deal?”, *German Development Institute / Deutsches*, 2015, retrieved on September 25, 2020 from <https://www.die-gdi.de/en/the-current-column/article/the-declaration-of-principles-on-ethiopias-renaissance-dam-a-breakthrough-or-another-unfair-deal/>.

²⁵ State Information Service, “Agreement on Declaration of Principles between Egypt, Ethiopia and Sudan on the GERDP”, (2017), retrieved August 1, 2020 from <https://www.sis.gov.eg/Story/121609/Agreement-on-Declaration-of-Principles-between-Egypt%2C-Ethiopia-and--Sudan-on-the-GERDP?lang=en-us>.

challenge by the subordinate and the necessity of replacing “abusive” colonial accords with a new accord based on the principles of mutual trust and understanding.

4. The Course of Arms Building

The following section dedicated to evaluating how the escalation of tensions between Cairo and Addis Ababa set the stage for the arms race between the two nations. It is apparent that an overt growing challenge from the subordinate (Ethiopia) against the superior (Egypt) over the issue of Nile that leads the two countries into arms race stemmed from three potential causes. First, both Cairo and Addis Ababa associate the issue of Nile with “existence” and pride that open the door for the headstrong diplomatic approach from both sides. In view of this, associating the issue of Nile water with the “existential” matters of both states was observed at different times. For instance, on the June 2020 security council virtual meeting the foreign minister of Egypt, Sameh Shoukry, defined the project on the Blue Nile as “a threat of potentially existential proportions...of over 100 million Egypt’s”²⁶. At the same meeting Ethiopia’s representative Ambassador Taye Atske Selasse, defended the argument of Shoukry in similar wording that “for Ethiopia, accessing and utilizing its water resources is not a matter of choice, but of existential necessity”²⁷. It is quite apparent that such kind of headstrong argument presenting the issue of “existential” matter on the front line of diplomatic dialog possibly halts the prospect to manage the crises peacefully and pave the way for arms race. In view of this, recently we noticed news that the officialdoms of Egypt are dealing with Russia to buy 20 “Sukhoi Su-35” fighter jets that worth \$2 billion²⁸.

Concomitantly, the other competent power of the Northeast Africa region, Ethiopia, is also asked France to buy “12 fighter jets (including Rafale and Mirage 2000), 18 helicopters, two military transport planes manufactured by Airbus, 10 Dassault Drones, electronic jamming systems, and about thirty M51 missiles with a range of more than 6,000 kilometers capable of carrying nuclear warheads”²⁹ that worth \$4 billion.

---

²⁶ Daily News Egypt, “Egypt’s Foreign Minister full speech on GERD at UNSC”, (June 30, 2020), retrieved August 1, 2020, from <https://dailynewsegypt.com/2020/06/30/egypts-foreign-minister-full-speech-at-unscon-gerd/>.

²⁷ Damian Zane, “Nile Dam row: Egypt and Ethiopia generate heat but no power”, *The B.B.C news*, (July 10, 2020), retrieved August 1, 2020, from <https://www.bbc.com/news/world-africa-53327668>.

²⁸ TR, “Russia & Egypt seal \$2 billion deal for supply of Su-35 fighter jets”, (March 18, 2019), retrieved September 25, 2020 from <https://www.rt.com/business/454106-russia-egypt-su-35-deal/>.

²⁹ Daily News Egypt, “Ethiopia asked France to acquire Rafale, nuclear missiles: French Newspaper”, (November 20, 2019), retrieved September 25, 2020 from <https://dailynewsegypt.com/2019/11/20/ethiopia-asked-france-to-acquire-rafale-nuclear-missiles-french-newspaper/>.

Apparently, referring La Point a daily Eritrean news outlet named Tesfanews reported that a letter written from Prime Minister Abiy Ahmed to President Emmanuel Macron reads “I kindly request your support in facilitating a long-term loan through which Ethiopia will be able to procure transport and multi roll helicopters, multi role fighter aircrafts, strategic and operational unmanned air vehicles/drones, strategic missile complex system, and electronic jamming resilience capability system”.³⁰

The second potential reason that overshadowed the diplomatic solution for the complication between the two countries is stemmed from the lack of trust between Cairo and Addis Ababa. In view of this, Cairo time and again accuses Addis Ababa through portraying the GERD as a potential threat that will reduce the water share of Egypt. Additionally, Cairo blames the construction of the dam on the Nile River affects its historic right over the Nile water. On the other side, Addis Ababa argued that “As a hydro project, the GERD will not lead to additional water consumption in Ethiopia but will reduce the flow of the Nile until its reservoir is filled”³¹. Additionally, the mutual distrust which is observed on the structure and kind of agreements between the two countries is the other denominator that pushed the two countries in to arms race. In view of this, “Egypt and Sudan would like to have a binding and tight agreement which can be enforced, whereas Ethiopia would prefer a non-binding more flexible document providing guidelines rather than firm agreements...”³²

The third point in focus that overshadowed the advancement of diplomatic solution for the Nile complication is Egypt’s claim of historic right over the Nile water and the growing rhetoric of the necessity of new agreement by the upper riparian states. In view of this, it is quite apparent that the concept of “historic right” does not go with the new paradigm of “equitable water sharing”. As a result, the long and tiresome diplomatic maneuver face time and again interruption and sometimes diplomatic activities are accompanied by verbal wars that invite arms race. For instance, on October 19, 2019 the Prime Minister of Ethiopia said that “If we

---

³⁰ Tesfanews, “Ethiopia to Procure Long Range Missiles, Fighter Jets from France”, (November 18, 2019), retrieved September 28, 2020 from <https://www.tesfanews.net/france-arming-ethiopia-nobel-peace-prize-winner-prime-minister/>.

³¹ Addisu Lashitew, “Why Ethiopia, Egypt, and Sudan should ditch a rushed, Washington-brokered Nile Treaty”, *Brookings*, (February 18, 2020), retrieved September 28, 2020 from <https://www.brookings.edu/blog/africa-in-focus/2020/02/18/why-ethiopia-egypt-and-sudan-should-ditch-a-rushed-washington-brokered-nile-treaty/>.

³² Damned Debate, “Ethiopia/Egypt/Sudan: Trust, linkage, and cooperation can end dam dispute”, *Theafricareport*, (October 3, 2020), retrieved October 11, 2020 from <https://www.theafricareport.com/44337/ethiopia-egypt-sudan-trust-linkage-and-cooperation-can-end-dam-dispute/>.

are to go to war, we can mobilize millions of people to defend the dam.”³³. On the other side, in 2013 the Egyptian political elites caught on a live TV program plotting how to attack the GERD and destabilize Ethiopia unaware the meeting has under live transmission. In their discussion the political elites argued that “Egypt should back rebels in Ethiopia or, as a last resort, destroy the dam”.³⁴

5. Conclusion

In the dynamics of the water diplomacy between Cairo and Addis Ababa, we are currently witnessing the later overtly challenging the superior position of Cairo over the Nile River. It is quite apparent that Addis Ababa employed discursive, diplomatic, and legal denominators to challenge the hegemonic position of Egypt over the Nile. Additionally, to present itself as a new balancer over the Nile issue Addis Ababa worked to challenge the narration of “historic right” through laying up the center of gravity of the diplomatic dialog with the principle of “equitable water sharing”. Furthermore, throughout the crises Addis Ababa speaks the same language that the GERD is a hydroelectric dam for hydroelectric energy production that does not cause a significant impact on the flow of the River. This argument helped Addis Ababa as a tool to challenge Cairo’s superior-subordinate duality order over the Nile through “homogenizing” any project on the River as an “existential” threat for Egypt.

The other denominator that helped Addis Ababa to challenge the hegemonic position of Egypt over the Nile is the consecutive economic growth in the country. Likewise, the political experience of the late Ethiopian Prime Minister, Melese Zenawi, also possibly helped Addis Ababa to challenge the Egypt-led order over the Nile River. The diplomatic success of Ethiopia over the signing of the CFA in 2010 and the DoP in 2015 at Entebbe and Khartoum respectively also helped Ethiopia to present itself as a new balancer over the Nile issue through further magnifying the discourse of “equitable and fair” water sharing as the center of gravity of the diplomatic dialog.

Subsequently, an overt growing challenge from the subordinate against the superior over the Nile issue led to arms race between the two countries. An apparent challenge to manage the arms race between the two countries is the absence of any regional organization that works on

---

³³ Tesfanews, “Ethiopia to Procure Long Range Missiles, Fighter Jets from France”, (November 18, 2019), retrieved September 28, 2020 from <https://www.tesfanews.net/france-arming-ethiopia-nobel-peace-prize-winner-prime-minister/>.

³⁴ MelesZenawi, “Egyptian Politicians Caught Plotting how to Attack Grand Ethiopian Renaissance Dam”, (June 4, 2013), retrieved August 1, 2020 from <https://www.meleszenawi.com/egyptian-politicians-caught-plotting-how-to-attack-grand-ethiopian-renaissance-dam-video/>.

arms control where both Ethiopia and Egypt are involved as a member state. It is quite clear that if we take IGAD, Egypt is not a member state. On the other side, surrounded by Arab League member states (such as the Sudan, Djibouti, Eritrea, Somalia, and Egypt) Ethiopia is not among member states of the Arab League. The only bridge to create a platform for discussion between the two countries having an indigenous organizational identity for both countries is the AU, which is well known in changing its name and coping with different tasks of the UN rather than hitting the nail on the head. So, how prospect order over the Nile River can be defined? Will Cairo rebuild its dominant order through protecting any project over the Nile River? Although the probability of its success is small there will be trials from Cairo to undermine new balancers over the order of Nile River. But most likely Cairo will give chance for the upstream countries to have a say on the River and will work to strengthen the inevitable realities of “equitable and fair” water sharing as mentioned on Article IV Paragraph I of the 2015 Khartoum declaration.

Bibliography

- Aljazeera. “Disputed Nile agreement signed”. Aljazeera, 14 May 2010. Retrieved September 25, 2020 from <https://www.aljazeera.com/news/2010/5/14/disputed-nile-agreement-signed>.
- Arsano, Yacob and Tamrat, Imeru. “Ethiopia and the Eastern Nile Basin”. *Aquatic Science*, Vol.67 (March 2005): 15-27.
- Anadolu Agency. “Kenya thanks Egypt for anti-cancer support”. Anadolu Agency, January 1, 2015. Retrieved July 28, 2020 from <https://www.aa.com.tr/en/health/kenya-thanks-egypt-for-anti-cancer-support/84153>.
- Ashebir, Elias. “The Politics of the Nile Basin”. M.A Thesis in International Relations, (2009).
- Balçı, Ali. “A Three-level Analysis of Turkey’s Crisis with the U.S.-led Order”. *Insight Turkey*, Vol. 21, No. 4, SET VAKFI İktisadi İşletmesi, SETA VAKFI, (Fall 2019): 13-24.
- Daily News Egypt. “Ethiopia asked France to acquire Rafale, nuclear missiles: French Newspaper”. Daily News Egypt, November 20, 2019. Retrieved September 25, 2020 from <https://dailynewsegypt.com/2019/11/20/ethiopia-asked-france-to-acquire-rafale-nuclear-missiles-french-newspaper/>.
- “Egypt’s Foreign Minister full speech on GERD at UNSC”. Daily News Egypt, June 30, 2020 Retrieved August 1, 2020, from <https://dailynewsegypt.com/2020/06/30/egypts-foreign-minister-full-speech-at-unscon-gerd/>.
- “Ethiopia/Egypt/Sudan: Trust, linkage, and cooperation can end dam dispute”. *Theafricareport*, October 3, 2020. Retrieved October 11, 2020 from <https://www.theafricareport.com/44337/ethiopia-egypt-sudan-trust-linkage-and-cooperation-can-end-dam-dispute/>.
- Ethiopian National Archive and Library Agency (ENALA). Ethiopia-Somalia Frontier, 17-2-268-02A, Treaties between the United Kingdom and Ethiopia and Between the United Kingdom, Italy, and Ethiopia Relative to the frontiers between the Sudan, Ethiopia, and Eritrea.
- Gizaw, Mulatu. “International Rivers Should Know GERD Won’t be Delayed even for a single Minute”. *Tigray Online*, 2014. Retrieved August 2, 2020 from <http://www.tigraionline.com/articles/exposing-ngos.html>.
- Kimenyi, Mwangi S. and Mbaku, John Mukum. “The limits of the new “Nile Agreement”, Brookings, 2015. Retrieved August 2, 2020 from <https://www.brookings.edu/blog/africa-in-focus/2015/04/28/the-limits-of-the-new-nile-agreement/>.
- Lashitew, Addisu. “Why Ethiopia, Egypt, and Sudan should ditch a rushed, Washington-brokered Nile Treaty”. Brookings, February 18, 2020. Retrieved September 28, 2020 from <https://www.brookings.edu/blog/africa-in-focus/2020/02/18/why-ethiopia-egypt-and-sudan-should-ditch-a-rushed-washington-brokered-nile-treaty/>.
- Maru, Mehari Taddele. “From a barrier to a bridge: The Ethiopian Renaissance Dam can be a trigger for transformed and cooperative relations”. *AL Jazeera*, 6 Nov 2013. Retrieved September 25, 2020 from <https://www.aljazeera.com/opinions/2013/11/6/from-a-barrier-to-a-bridge/>.
- MelesZenawi. “Egyptian Politicians Caught Plotting how to Attack Grand Ethiopian Renaissance Dam”. MelesZenawi, June 4, 2013. Retrieved August 1, 2020 from <https://www.meleszenawi.com/egyptian-politicians-caught-plotting-how-to-attack-grand-ethiopian-renaissance-dam-video/>.

- Middle East Observer. "Al-Sisi visited Kenya amid Egypt's excessive activities with Ethiopia's neighboring countries". Middle East Observer, February 20, 2017 Retrieved August 1, 2020 from <https://www.middleeastobserver.org/2017/02/20/al-sisi-visited-kenya-amid-egypts-excessive-activities-with-ethiopias-neighboring-countries/>.
- Morsy, Ahmed and Alaa El-Din, Menna. "Egypt's Sisi says 'dams on the Nile would have never been built was it not for the impact of 2011'", Ahramonline, 2019. Retrieved August 1, 2020, from <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/347744/Egypt/Politics-/Egypts-Sisi-says-dams-on-the-Nile-would-have-never.aspx>.
- Nunzio, Jack Di. "Conflict on the Nile: The future of trans boundary water disputes over the world's longest river". Future Directions International, 2013. Retrieved August 2, 2020 from <https://www.futuredirections.org.au/publication/conflict-on-the-nile-the-future-of-transboundary-water-disputes-over-the-world-s-longest-river/>.
- Salman, M.A. "The Nile Basin Cooperative Framework Agreement: a peacefully unfolding African spring?". Water International, Vol. 38, No. 1, (November 2013):17-29.
- State Information Service. "Agreement on Declaration of Principles between Egypt, Ethiopia and Sudan on the GERDP". State Information Service, 2017. Retrieved August 1, 2020 from <https://www.sis.gov.eg/Story/121609/Agreement-on-Declaration-of-Principles-between-Egypt%2C-Ethiopia-and--Sudan-on-the-GERDP?lang=en-us>.
- Swain, Ashok . "Challenges for water sharing in the Nile basin: changing geo-politics and changing climate". Hydrological Sciences Journal, Vol.56, Issue 4 (July 2011): 687-702.
- Tawfik, Rawia.. "Revisiting hydro-hegemony from a benefitsharing perspective: the case of the Grand Ethiopian Renaissance Dam", German Development Institute (2015).
- "The Declaration of Principles on Ethiopia's Renaissance Dam: A Breakthrough or Another Unfair Deal?". German Development Institute / Deutsches (2015). Retrieved on September 25, 2020 from <https://www.die-gdi.de/en/the-current-column/article/the-declaration-of-principles-on-ethiopias-renaissance-dam-a-breakthrough-or-another-unfair-deal/>.
- Tesfanews. "Ethiopia to Procure Long Range Missiles, Fighter Jets from France". Tesfanews, November 18, 2019. Retrieved September 28, 2020 from <https://www.tesfanews.net/france-arming-ethiopia-nobel-peace-prize-winner-prime-minister/>.
- "Russia & Egypt seal \$2 billion deal for supply of Su-35 fighter jets". TR, March 18, 2019 Retrieved September 25, 2020 from <https://www.rt.com/business/454106-russia-egypt-su-35-deal/>.
- Zane, Damian. "Nile Dam Row: Egypt and Ethiopia generate heat but no power". The B.B.C news, July 10, 2020. Retrieved August 1, 2020, from <https://www.bbc.com/news/world-africa-53327668>.